

საქართველოს მთავრობის

დადგენილება №378

2021 წლის 26 ივლისი

ქ. თბილისი

**ტექნიკური რეგლამენტის – ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებისა და თეთრობის
აღკვეთილის მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცების თაობაზე**

მუხლი 1

„დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლის მე-4 პუნქტისა და პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსის 58-ე მუხლის მე-2 ნაწილის საფუძველზე, დამტკიცდეს თანდართული „ტექნიკური რეგლამენტი – ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებისა და თეთრობის აღკვეთილის მენეჯმენტის გეგმა“.

მუხლი 2

„ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად, ძალადაკარგულად გამოცხადდეს „ტექნიკური რეგლამენტის – ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 3 იანვრის №23 დადგენილება.

მუხლი 3

დადგენილება ამოქმედდეს გამოქვეყნებისთანავე.

პრემიერ-მინისტრი

ირაკლი ღარიბაშვილი

**ტექნიკური რეგლამენტი –
ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებისა და თეთრობის აღკვეთილის
მენეჯმენტის გეგმა**

თავი I. შესავალი

მუხლი 1. მენეჯმენტის გეგმის მიზნები და მოქმედების ტერიტორიული სფერო

1. წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმა შემუშავებული იქნა ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მართვას დაქვემდებარებული ტერიტორიებისთვის (ჯავახეთის ეროვნული პარკი, კარწახის ჭაობის აღკვეთილი, სულდის ჭაობის აღკვეთილი, ხანჩალის ტბის აღკვეთილი, ბულდაშენის ტბის აღკვეთილი, მადათაფას ტბის აღკვეთილი, ფარავნის ტბის აღკვეთილი, სადამოს ტბის აღკვეთილი, აბულის ტბის აღკვეთილი) და თეთრობის აღკვეთილისთვის.
2. მენეჯმენტის გეგმა შემუშავდა „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, რომლის მიხედვითაც მენეჯმენტის გეგმა სავალდებულოა ყველა დაცული ტერიტორიისთვის.
3. მენეჯმენტის გეგმის მიზანს წარმოადგენს დაცული ტერიტორიებისთვის გრძელვადიანი მიზნებისა და ამ მიზნების მისაღწევად აუცილებელი კონკრეტული ღონისძიებების განსაზღვრა, რომლებიც უნდა განახორციელოს შესაბამისი დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ, მოცემული მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების ვადაში.

მუხლი 2. დაცული ტერიტორიების მარეგულირებელი საკანონმდებლო და ინსტიტუციონალური ჩარჩოს აღწერა

ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებისა და თეთრობის აღკვეთილის მენეჯმენტის გეგმის სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონი. ასევე, საკანონმდებლო ჩარჩოს დამატებით ნაწილებს წარმოადგენს შესაბამისი საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები.

მუხლი 3. დაცული ტერიტორიების შექმნის ძირითადი მიზნები

1. ჯავახეთის ეროვნული პარკი შეიქმნა ეროვნული და საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ეკოსისტემების დაცვისა და რეგიონში მდგრადი ტურისტულ-რეკრეაციული საქმიანობის განვითარების ხელშესაწყობად.
2. კარწახის ჭაობის აღკვეთილი, სულდის ჭაობის აღკვეთილი, ხანჩალის ტბის აღკვეთილი, ბულდაშენის ტბის აღკვეთილი, მადათაფას ტბის აღკვეთილი, ფარავნის ტბის აღკვეთილი, სადამოს ტბის აღკვეთილი და აბულის ტბის აღკვეთილი შეიქმნა მათი – როგორც რამსარის კონვენციის საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ჭარბტენიანი საიტების ნუსხაში შესატანად რეკომენდებული ტერიტორიების მდგრადი სტატუსის შესაბამისი მართვისთვის, გლობალურად მოწყვლადი და ეროვნული მნიშვნელობის მქონე სახეობების პოპულაციების დაცვისა და მათი ადგილსამყოფელების/ჰაბიტატების დეგრადაციის აღკვეთის მიზნით.

3. თეთრობის აღკვეთილი შექმნილია თეთრობ-ჭობარეთის ქედზე დოლერიტული ლავებისგან, მესამეულის, მერგელებისა და ზედა ცარცული გეოლოგიური ასაკის კირქვებისგან და მისი მიზანია იშვიათი გეომორფოლოგიური აგებულების ხმელთაშუაზღვისპირეთის, წინააზიური და ანატოლიის უძველესი (რელიქტური და ენდემური) ფლორის დაჯგუფებებით წარმოდგენილი უნიკალური ლანდშაფტების დაცვა და შენარჩუნება.

მუხლი 4. მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესი

1. მენეჯმენტის გეგმა შემუშავდა გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (GEF) და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) ერთობლივი პროექტის „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის ხელშეწყობა“ ფარგლებში, კავკასიის ბუნების ფონდის (CNF) მხარდაჭერით, ეროვნული კონსულტანტების გუნდის ხელშეწყობით, სსიპ – დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა (შემდგომში – დაცული ტერიტორიების სააგენტო) და ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ, ასევე სხვა შესაბამისი დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობით.

2. მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესის ეტაპებია (ცხრილი 1):

ცხრილი 1: დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების ეტაპები

№	თარიღი	აქტივობა
1	11 სექტემბერი 2019	სამუშაო შეხვედრა დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასა და დაინტერესებულ მხარეებთან მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესის სამუშაო გეგმის შესატანხმებლად და ტრენინგის ჩატარება მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების მეთოდოლოგიის შესახებ
2	8 ნოემბერი, 2019	სამუშაო შეხვედრა დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის წარმომადგენლებთან ადმინისტრაციის შესაძლებლობების შესაფასებლად და მენეჯმენტის გეგმის შემუშავებისთვის საჭირო ინფორმაციის შესაგროვებლად
3	24 თებერვალი, 2020	დაცული ტერიტორიების განახლებული მენეჯმენტის გეგმის პირველი სამუშაო ვერსიის წარდგენა სამუშაო ჯგუფის ფარგლებში
4	10 აპრილი, 2020	დაცული ტერიტორიების საბოლოო განახლებული მენეჯმენტის გეგმის წარდგენა
5	15 სექტემბერი, 2020	დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის პროექტის საჯარო განხილვა

მუხლი 5. მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პერიოდი

მენეჯმენტის გეგმა ძალაშია მისი დამტკიცებიდან მომდევნო 9 წლის განმავლობაში, გარდა მენეჯმენტის გეგმის მე-40 და 41-ე მუხლებისა და №18 და №19 დანართებისა, რომლებიც ძალაშია ახალი მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებამდე.

მუხლი 6. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილების შეტანა და განახლება

1. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილების შეტანა ხორციელდება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

2. მენეჯმენტის გეგმის ძალაში შესვლიდან არაუგვიანეს მეცხრე წლის პირველი კვარტლისა, დაცული ტერიტორიების სააგენტო დაიწყებს ახალი მენეჯმენტის გეგმის მომზადებას, რომელიც მიღებული იქნება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

თავი II. დაცული ტერიტორიების აღწერა

მუხლი 7. მდებარეობა და ტერიტორია

1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს სამხრეთ საქართველოში, ჯავახეთის მთიანეთში და ორი მუნიციპალიტეტის საზღვრებშია მოქცეული (ახალქალაქის და ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტები).
2. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები აერთიანებს ჯავახეთის ეროვნულ პარკს (13,498,02 ჰა), კარწახის ჭაობის აღკვეთილს (157,5 ჰა), სულდის ჭაობის აღკვეთილს (309,3 ჰა), ხანჩალის ტბის აღკვეთილს (727,3 ჰა), ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილს (119,3 ჰა), მადათაფას ტბის აღკვეთილს (1398 ჰა), თეთრობის აღკვეთილს (3089 ჰა), ფარავნის ტბის აღკვეთილს (4031 ჰა), სადამოს ტბის აღკვეთილს (629 ჰა) და აბულის ტბის აღკვეთილს (211 ჰა) (დანართი 1: დაცული ტერიტორიების მდებარეობა).
3. **ჯავახეთის ეროვნული პარკი** საქართველოს, სომხეთს და თურქეთს შორის სასაზღვრო სამკუთხედშია მოქცეული (იხ. დანართი 1). მესამეულმა ვულკანურმა პროცესებმა ოლიგოცენსა და მეოთხეულ პერიოდს შორის და პლეისტოცენის გამყინვარების პერიოდმა აქ ფართო ზეგანი ჩამოაყალიბეს. ზღვის დონიდან საშუალოდ 1,800-2,000 მ-ს სიმაღლის მქონე ზეგნის დეპრესიებში რამდენიმე ტბა და ნელი დაკლავნილი მდინარეა განთავსებული. ზეგანი ძირითადად სუბალპური მდელოებით, მდელო-სტეპებით და ნაწილობრივ ჭარბტენიანი ტერიტორიებითაა დაფარული. 2,500 მ-ზე მაღლა ალპური მდელოებია განლაგებული. კარწახის ტბის სასაზღვრო, ხელუხლებელ ფერდობებზე ნარჩენი სუბალპური ტყეების და ფიჭვის ნარგაობის გარდა რეგიონში ფაქტობრივად ხე-მცენარეები არ იზრდება.
4. **ხანჩალის ტბის აღკვეთილი** მდებარეობს ზ.დ. 1,920-1,980 მ სიმაღლეზე, მდ. ფარავნის აუზში (იხ. დანართი 2). ხანჩალის ტბის სადრენაჟო ტერიტორიის ფართობი შეადგენს 176 კმ²-ს, ხოლო საკუთრივ ტბის წყლით დაფარული სარკის ზედაპირის ფართობია 13.3 კმ². ხანჩალის ტბა სიდიდით მეხუთეა საქართველოში. მისი მაქსიმალური სიგანე 2.5 კმ-ია, საშუალო სიღრმე – 0.5 მ, ხოლო მაქსიმალური სიღრმე – 0.7 მ-ია. წყლის ტევადობა შეადგენს 6,365 მ³-ს. წყლის დონეების მაქსიმალური ცვალებადობა აღინიშნება მაისში, თოვლის დნობის პერიოდში. ტბა მარაგდება პატარა მდინარეებით, რომლებიც მასში სამხრეთიდან და სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან ჩაედინებიან. ხანჩალის ტბიდან გამომავალი წყალი უმთავრესად კაშხლის აღმოსავლეთით არსებული ჰიდროკვანძის გავლით მდ. აგრიჩაიში და მდ. ფარავნის შენაკადში ჩაედინება, ნაწილობრივ კი ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაპირზე არსებული ჰიდროკვანძის გავლით ალექსანდრესის ახალ სადრენაჟო არხში. ტბის წყლის ბალანსი უარყოფითია. წყლის ბალანსზე უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს კაშხლების აქტიური ფუნქციონირება და მდინარე ბუღდაშენიდან წამოსული სხვადასხვა წყლების ჩადინება (გაზაფხულზე, დიდი ხანჩალის სამხრეთით, დაახლოებით 1მ³/წ). ხანჩალის ტბაზე კაშხლის აშენების შემდგომ მისი ზედაპირის ფართობი 60%-ით შემცირდა. კაშხალი საირიგაციო დანიშნულების ფუქნციას ასრულებს.
5. **მადათაფას ტბის აღკვეთილი** მდებარეობს ზ.დ. 2,107 მ-ის სიმაღლეზე (იხ. დანართი 2). ტბის წყალშემკრები აუზის ფართობი 136 კმ²-ია, რომელიც ჩრდილოეთით ვულკანური წარმოშობის მადათაფას მთას ესაზღვრება. ტბის წყლის სარკის ზედაპირი 8.78 კმ², წყლის ტევადობა კი 9,658.0 მ³-ია. მაქსიმალური სიღრმეა 1.7 მ (საშუალო სიღრმეა – 1.1 მ). ტბა მდ. ფარავნის აუზის ნაწილს წარმოადგენს. მდ. მადათაფა (კოჩხი) მდ. ბუღდაშენის შენაკადია და ჩრდილო-აღმოსავლეთის მხრიდან ჩაედინება ტბაში (ხოლო მდ. ბუღდაშენი მდ. ფარავნის მარცხენა შენაკადია). ტბის აუზის ჰიდროგრაფიული ქსელი არ არის სათანადოდ განვითარებული. აუზში არ არის მუდმივი დინება. ტბა მარაგდება ეფემერული დინებებით, რომლებიც წარმოიშობა

თოვლის დნობის და ზედაპირული ჩამონადენის შედეგად. ყველაზე გრძელი ეფემერული დინება არის კიურინჩაი (17.4 კმ). ეფემერულ დინებებს, რომლებიც მადათაფას მთის დასავლეთ ფერდობებიდან ჩამოედინებიან დიდი რაოდენობით დანალექი მოაქვთ (გამოფიტული კლდოვანი მასალა და ნიადაგი), რომლებიც ტბის ფსკერზე ილექება, რის შედეგადაც მცირდება წყლის სიღრმე და იზრდება წყალმცენარეების ფენა. ტბის წყალი უფრო სუფთა გახდა 1990 წ. დასაწყისში, მას შემდეგ, რაც შინაური ცხოველების რაოდენობა შემცირდა, ტბის წყალშემკრებ ზონაში აზოტით დაბინძურების დონემ დაიკლო და მოიმატა მაკროფიტების რაოდენობამ. ტბის სამხრეთი ნაწილი დაფარულია მაკროფიტების მყარი ფენით ზაფხულის შუა პერიოდამდე. ზამთარში ტბა იყინება ფსკერამდე. გაყინვა იწყება შუა ნოემბერში და ყინული მთლიანად დნება აპრილში – ადრე მაისში. ტბის წყლის ქიმიურ-ბიოლოგიური ანალიზი აჩვენებს, რომ ჟანგბადის შემცველობაა – 0.22 მგ/ლ, აზოტისა – 1.8 მგ/ლ და ქლოროფილის – 80 მგ/ლ. ტბაში სინათლის შეღწევადობის დონე ძალიან დაბალია. ზამთარში ტბა მოლურჯო-მოყავისფრო ფერისაა.

6. **ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილი** მდებარეობს ზ.დ. 2,040 მ სიმაღლეზე (იხ. დანართი 2). ტბის წყალშემკრები აუზის ფართობი 61.5 კმ², ხოლო წყლის ზედაპირის ფართობი 0.39 კმ²-ია. წყლის მოცულობა 164,600 მ³-ს უდრის. ტბა უკიდურესად მეჩხერია: მაქსიმალური სიღრმეა 0.9 მ, საშუალო სიღრმე – 0.4 მ. ტბა მარაგდება „სასაზღვრო მდინარით“ (ადგილობრივი სახელწოდება), ხოლო ტბიდან გადინება ხდება მდ. ბუღდაშენის საშუალებით, რომელიც მდინარე ფარავნის მარცხენა შენაკადია. მდ. „სასაზღვრო“ (18.3 კმ) და მისი პატარა შენაკადები ჩილდირის მთებიდან (2,750 მ ზ. დ.) ჩამოედინებიან. ბუღდაშენის ტბას აქვს შედარებით მაღალი მიწისქვეშა-შედეგა. წყლის ყველაზე მაღალი დონე მაისში, თოვლის დნობის დროს და ძლიერი წვიმების პერიოდში აღინიშნება. წყლის დონე ყველაზე დაბალია თებერვალში. წყლის დონის მერყეობა/ცვალებადობა 80 სმ უდრის. ზამთარში ტბა იყინება, რაც ხუთ თვეს გრძელდება.

7. **სულდის ჭაობის აღკვეთილი** მდებარეობს სოფელ სულდიდან 2.5 კმ-ის დაშორებით არსებულ ხეობაში/ბარში (იხ. დანართი 2). დასავლეთით მას ესაზღვრება მურდკვალის ქედი, სამხრეთით – სოფელი ბოზალი, აღმოსავლეთით – სოფელი სულდა და ჩრდილოეთით – სოფელი მიასნიკიანი. ჭარბტენიანი ტერიტორიები უმეტესად მარაგდებიან ინფილტრაციული წყლით, ბუნებრივი ნაკადულებით და მოსაზღვრე მთის ფერდობებიდან ზედაპირული ჩამონადენით. ჭარბტენიანი ტერიტორიებიდან ჩადენა ჩრდილოეთის მიმართულებით ხდება, სადაც გადენა კონტროლირდებოდა პატარა, ამჟამად არაფუნქციონირებადი კაშხლით. ვრცელი ჭარბტენიანი ტერიტორიები, სადაც გვხვდება ჭაობები, ტენიანი დაბლობები, მდინარეები, დინებები, ნაკადულები და პატარა ტბა, წარმოადგენენ ხუჭუჭა ვარხვის (*Pelecanus crispus*), თეთრი ვარხვის (*Pelecanus onocrotalus*), თეთრი ყარყატის (ლაკლაკის) (*Ciconia ciconia*), იშხვარის, ანუ შავი ყარყატის (*Ciconia Nigra*), თეთრი ყანჩების (*Egretta alba*) და იხვების (*Anas spp.*) მრავალი სახეობების, მტაცებელი ფრინველების, ღაღღას (*Crex crex*), მელოტას (*Fulica atra*), ყანჩას მრავალი სახეობის, თოლიების და ბელურების სახეობების ჰაბიტატს.-ის ქმნის ფრინველებზე დაკვირვების შესანიშნავ შესაძლებლობებს ჭარბტენიანი ტერიტორიის მოსაზღვრე ფერდობებიდან დასავლეთის მიმართულებით, განსაკუთრებით გაზაფხულსა და შემოდგომაზე ფრინველთა მიგრაციის დროს. სულდის ჭარბტენიანი ტერიტორიები ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების სხვა ოთხი აღკვეთილის მსგავსად, წარმოადგენს ჯავახეთის პოტენციური რამსარის ობიექტების ნაწილს.

8. **კარწახის ტბის აღკვეთილი** მდებარეობს სოფლებს კარწახსა და ფილიპოვკას შორის (იხ. დანართი 2). იგი მარაგდება პატარა ნაკადულებით და გარშემო არსებული მთების ზედაპირული ჩამონადენით, მისი დრენირება ხდება ხელოვნური არხის მეშვეობით, რომელიც სოფელ კარწახის გავლით კარწახის ტბაში ჩაედინება.

9. **თეთრობის აღკვეთილი** ზ.დ. 2,605 მ სიმაღლეზე მდებარეობს, ვიზიტორთა ცენტრიდან 25-30 კმ-ის დაშორებით (იხ. დანართი 2).

10. **ფარავნის ტბის აღკვეთილი** – საქართველოში სარკის ფართობით ყველაზე დიდი ფარავნის ტბა მდებარეობს ზღვის დონიდან 2073.5 მ-ზე, ტბა გამდინარეა სამხრეთ ნაწილში მისგან გაედინება მდ. ფარავანი, მდ. მტკვრის მარჯვენა შენაკადი, აუზის ფართობი შეადგენს 234 კმ² (ტბის ფართობის გარეშე). ტბას უკავია ფარავნის დეპრესიის ჩრდილოეთი ნაწილი, რომელიც მდებარეობს დასავლეთით სამსარის და აღმოსავლეთით ჯავახეთის ქედებს შორის. ჩრდილოეთით ტბის აუზი გამოყოფილია ქცია-ხრამის აუზიდან ვულკანური ქედით, რომელიც აერთიანებს სამსარისა და ჯავახეთის ქედების ჩრდილოეთ ნაწილებს. სამსარის ქედი გადაჭიმულია ორი მერიდიანული ციცაბო ფერდობიანი ჩამქრალი ვულკანური კონუსების რიგით, რომელთა სიმაღლე აღემატება 3000 მეტრს (დიდი აბული 3301 მ, გოდორები 3188 მ, სამსარი 3285 მ), აღმოსავლეთით განლაგებულია ჯავახეთის ქედი, რომლის უფრო დაბალი, დასავლეთ ფერდობი ეშვება ფარავნის ტბისაკენ, მსგავსად სამსარის ქედისა, ეს მონაკვეთიც ხასიათდება თანაბრად მაღალი დანაწევრებით, აქ მშრალი ნაკადები ქმნიან უფრო ღრმა ხეობებს. ნიადაგურ-მცენარეული საფარი აუზში ერთგვაროვანია, მაგრამ ვერტიკალური ზონალობა კარგად არის გამოხატული. ძლიერ დანაწევრებული ლავები, რომლითაც წარმოდგენილია აუზი და შედარებით მშრალი კლიმატი განაპირობებს მცირედ განვითარებულ ჰიდროგრაფიულ ქსელის არსებობას, ფარავნის ტბაში ჩაედინება სამი მუდმივი შენაკადი და ბევრი დროებითი ნაკადი. დროებითი ნაკადების განსაკუთრებული სიმრავლით გამოირჩევა ჯავახეთის ქედის დასავლეთი ფერდობი, შედარებით მცირე რაოდენობით ჩამოედინება სამსარის ქედის აღმოსავლეთ ფერდობიდან. მდინარე ფარავნის აუზში სამსარის ქედის აღმოსავლეთ ფერდობზე არის რამდენიმე მცირე ტბა, აუზის ტბიანობის კოეფიციენტი შეადგენს 0.15-ს. ტბის ქვაბული წარმოშობილია ახალგაზრდა ლავური ნაკადების ჩაქცევით, რომლებიც ეშვებიან სამსარის ქედის დასავლეთიდან, როცა სამსარის ქედის ვულკანები ჯერ კიდევ მოქმედებდნენ. ეს მოხდა პლეისტოცენში. ჩამოყალიბდა ფართო და ღრმა ქვაბული, რომელიც სავსეა ტბიური ნაფენების შედეგებით, რაზედაც მეტყველებს ტბიური ნაფენების დიდი სიმძლავრე ტბის ფსკერზე. ტბას გეგმაში აქვს ოვალური ფორმა, რომელიც გადაჭიმულია ჩრდილო აღმოსავლეთიდან სამხრეთ დასავლეთისაკენ. სანაპირო ხაზი სუსტად არის დანაწევრებული, სანაპირო ზონის განვითარების კოეფიციენტი შეადგენს 1.27-ს. განსაკუთრებული შეჭრილობით გამოირჩევა ტბის დასავლეთი ნაწილი სოფ. ასპარას და ფოკას შორის ამ მონაკვეთზე არის 3 ყურე, ხმელეთში სუსტად შეჭრილი და ერთი ქვიანი ნახევარკუნძული, ხოლო სხვა დანარჩენი ნაწილი თითქმის სწორხაზოვანია, სუსტად დანაწევრებული. ტბის ნაპირები ძირითადად კარგად არის განვითარებული. სანაპირო ზონა ჩრდილო-აღმოსავლეთით, აღმოსავლეთით და ასპარის ყურის დასავლეთით წარმოადგერს პლიაჟს, ზოგან 2-3 მ სიგანის ქვიშნარითა და კენჭით. ჩრდილო-აღმოსავლეთით და სამხრეთ-დასავლეთით ტბას ეზღინება სუსტად დაჭაობებული ტერიტორიები. ამ ადგილებში ნაპირი დაბალია და დამრეცია, აღმოსავლეთ სანაპიროც არ არის მაღალი. ჩრდილო-აღმოსავლეთით სოფ. ახალ ყულმუგოსთან და სამხრეთით სოფ. ფოკას ჩრდილო-აღმოსავლეთით ნაპირები

ციცაბოა. ციცაბო ფერდობები სოფ. ტამბოვკასა და ასპარას შორის ზოგან დარღეულია შედარებით ნაკლებად ციცაბო ადგილებით. ამ მონაკვეთებში ტბას უერთდება რამოდენიმე წყარო, რომლითაც ასევე იკვებება ფარავნის ტბა. ტბის ზედაპირი თითქმის სწორია. დადაბლებულია ჩრდილო-დასავლეთით და სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, წყალქვეშა ფერდის აღმოსავლეთი ნაწილი დამრეცია, ხოლო დასავლეთი უფრო ციცაბო. ყველაზე ღრმა ადგილი (3 მ-ზე მეტი) არის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, ახლოს დასავლეთ სანაპიროსთან, ასპარის ყურის აღმოსავლეთით. ფსკერი დაფარულია წვრილი ქვიშითა და წვრილი კენჭით, შუა ნაწილში ნაცრისფერი ლამით. აღმოსავლეთ სანაპიროდან 0.5 კმ-ში ტბიური ნალექების სიმძლავრე შეადგენს 90 მ-ს. მიუხედავად ტბის მცირე სიღრმისა, წყლისა და წყლის მოყვარული მცენარეულობა ტბაში სუსტადაა განვითარებული, რაც გამოწვეულია ძლიერი ქარებით და ღელვისგან დაცული ყურეების არ არსებობით.

11. **საღამოს ტბის ადკვეთილი** მდებარეობს ჯავახეთს ვულკანური მთიანეთის სამხრეთ ნაწილში, 1996 მ სიმაღლეზე ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში. მდინარე ფარავნის აუზში, ტბაში ჩაედინება და გამოედინება მდინარე ფარავანი. წყალშემკრები აუზი მოიცავს სამსარის ქედის აღმოსავლეთ ფერდობებს და ჯავახეთის ქედის დასავლეთ ფერდობს და ფართობია 528 კმ². აუზის დიდი ნაწილი უკავია საშუალომთიან და მაღალმთიან ვულკანურ ქედებს, სუსტად დანაწევრებული (დასერილი) ვულკანური ფერდობებით. დასავლეთით მერიდიანულად გასდევს სამსარის ქედი, რომელიც შედგება ორი პარალელური ვულკანური წყებისაგან, რომლის სიმაღლეები აღწევს 2800-3300 მ (მთა დიდი აბული 3301 მ და მთა სამსარი 3285 მ) აღმოსავლეთით განლაგებულია ჯავახეთის ქედი შედარებით უფრო დაბალი და უფრო ციცაბო. ქედის სიმაღლეები აღწევს 2800-3000 მ მეტს (მთა ემოიკლი 3055 მ). ქედის დასავლეთი ფერდობი დასერილია დროებითი წყლის ნაკადებით. ვულკანური წყების ჩრდილოეთი ნაწილი ერთმანეთისაგან ყოფს ფარავნისა და ქცია-ხრამის აუზებს და აერთებს სამსარისა და ჯავახეთის ქედებს. ამ ქედებს შორის განლაგებულია ფარავნის ქვაბული, რომლის ფართო ნაწილი უჭირავს თვით ტბა ფარავანს. ტბა საღამოს აუზში მდინარეთა ქსელი განვითარებულია სუსტად თითქმის ერთადერთი მუდმივი მდინარე ეს არის ფარავანი, რომელიც სათავეს იღებს ტბა ფარავნიდან, ჩაედინება საღამოს ტბაში და გაედინება მისგან. აღნიშვნის ღირსია ორი უმნიშვნელო მდინარე შაშკე და საბადოსწყალი. აუზში ბევრია დროებითი წყლის ნაკადები, რომლებიც ძირითადად ყალიბდებიან გაზაფხულზე თოვლის დნობის შედეგად. აუზში ასევე ბევრია წყაროები, რომლებიც გამოედინებიან ტბის სანაპიროზე. მაგრამ ამ წყაროებსაც პერიოდული სახე აქვს. აუზის ტერიტორიაზე განლაგებულია ტბა ფარავანი, ბევრია სხვა ტბებიც. ამიტომ აუზის გატბიანების კოეფიციენტი შეადგენს 0.16-ს. ტბა საღამოს უკავია სამკუთხა ქვაბულის ყველაზე დაბალი ნაწილი და ყველა მხრიდან გარშემორტყმულია ვულკანური ამალელებით სიმაღლით 180-350 მ. ამ ქვაბულის ჩამოყალიბება დაკავშირებულია ტექტონიკურ რყევებთან. ტბას გეგმაში აქვს ტრაპეციის ფორმა. ჩრდილოეთის ნაწილი უფრო ფართოა, ვიდრე სამხრეთის (სანაპირო ხაზი სუსტად არის დანაწევრებული (სანაპირო ხაზის განვითარების კოეფიციენტი 1.46-ია) ჩრდილოეთი და სამხრეთი ნაპირები უფრო მეტად არის შეჭრილი, ვიდრე სამხრეთ-აღმოსავლეთი და სამხრეთ-დასავლეთი, მაგრამ ხმელეთში ღრმად შესული ყურეები მაინც არ არის. ტბის სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეში არის ღრმა ყურე, საიდანაც გამოედინება მდინარე ფარავანი. ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან ტბაში ჩაედინება მდინარე ფარავანი, რომელიც წარმოშობს დელტას და იქვე ახლოს განლაგებულია პატარა კუნძული. სამხრეთი და სამხრეთ-

დასავლეთი ნაწილები აგებულია ანდეზიტური ლავებით და არის მაღალი და ციცაბო, ზოგან ჩაწეული, ჩრდილოეთით საშუალო სიმაღლის ნაპირია, ხოლო სამხრეთი და სამხრეთ აღმოსავლეთი ნაპირი დაბალი. ტბის აღმოსავლეთ სანაპიროსთან სოფელ სალამოსთან საავტომობილო გზის ქვემოთ ლავის ნაპრალიდან გამოედინება ორი მძლავრი წყარო. ტბის რელიეფი ძირითადად ბრტყელია და მარტივი. ფსკერის ერთფეროვნება უმნიშვნელოდ ირღვევა მიწისქვეშა ღარიტ, გაედინება სამხრეთ-დასავლეთ და სამხრეთ სანაპიროს გასწვრივ. ტბის ამ ნაწილში აღინიშნება უდიდესი სიღრმე. მიწისქვეშა ფერდობები ციცაბოა. ტბის გრუნტი მდინარე ფარავანის ჩადინების რაიონში შედგება სილისაგან და სილოვანი ლამისაგან მცენარეული ნარჩენებით. ჩრდილო-დასავლეთ ყურეში ერთ მეტრ სიმაღლეზე გრუნტი შედგება ლამისაგან მასიური ორაგანული ნარჩენებით. ორ მეტრ სიღრმეზე გრუნტს აქვს შეფერილობა რუხიდან მუქ-რუხისკენ, მცენარეული ნარჩენები უმნიშვნელოა. ფარავანის შესართავში ლამს აქვს შავი შეფერილობა. წყლისა და წყლის მოყვარული მცენარეულობა ტბაში განვითარებულია სუსტად. ისინი გვხვდება ჩრდილო-დასავლეთ კუთხეში და ფარავანის დელტის რაიონში.

12. **აბულის ტბის აღკვეთილი** მდებარეობს ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში, სამსარის ქედზე, მთა პატარა აბულის დასავლეთ ფერდობზე, მაქსიმალური სიღრმე – 1.4 მ. ტბას არ აქვს მუდმივი შენაკადები. ტბის ცენტრალურ ნაწილში მდებარე კუნძულები მნიშვნელოვანია ფრინველთა გამრავლებისა და ბუდობისათვის. ტბის მიმდებარე ტერიტორიაზე გამოსახულია ყინვითი გამოფიტვის პროდუქტებისაგან (ლოდნარისაგან) მოფენილი ფერდობები და ქედის ფერდობებზე ლოდნარებით მოვაკებულ ზედაპირები – „ქვათა ზღვები“, ლოდნართა ზღვებით მოფენილია სამსარის ქედის ვულკანთა კალთები და ძირი, რომელიც შედგენილია ძველი მყინვარების მორენული მასალით და გამყინვარების შემდგომი ხანის პერიგლაციალურ (მყინვარისპირა) ნაფენებით.

მუხლი 8. დაცული ტერიტორიების მდებარეობა ეროვნულ და ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში

1. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიას (ჯდტ) მნიშვნელოვანი სტრატეგიული მდებარეობა აქვს, როგორც ქვეყნის ისე რეგიონის და ტრანსსასაზღვრო მდებარეობის თვალსაზრისით. ჯდტ მდებარეობს აღმოსავლეთ-დასავლეთ ღერძზე ბათუმიდან გოდერძის უღელტეხილის ზევით და ახალციხისა და წალკის გავლით თბილისამდე. დაცული ტერიტორიები IUCN-ის კრიტერიუმების მიხედვით საქართველოს სხვადასხვა კატეგორიის 93 დაცული ტერიტორიის შემადგენლობაშია. კერძოდ, ჯავახეთის ეროვნული პარკი 13-დან ერთ-ერთი ეროვნული პარკია. ხოლო კარწახის ჭაობის, სულდის ჭაობის, ხანჩალის ტბის, ბუღდაშენის ტბის, მადათაფას ტბის და თეთრობის აღკვეთილები კი შედის საქართველოში არსებული 23 აღკვეთილის ნუსხაში. დაცული ტერიტორიების გარდა სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში დაარსებულია ბორჯომ-ხარაგაული ეროვნული პარკის ნაწილი, ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალი, გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლი და 2 აღკვეთილი (ნეძვის და ქცია-ტაბაწყურის) (დანართი 3: დაცული ტერიტორიის მდებარეობა რეგიონულ ჭრილში).

2. ჯავახეთის ეროვნული პარკი (ჯეპ) წარმოადგენს უნიკალურ რეგიონს საქართველოში თავისი ბუნებრივი და სოციალური გარემოთი. იგი მდებარეობს მცირე კავკასიონზე, საქართველოს, სომხეთისა და თურქეთის „3 ქვეყნის სამკუთხედზე“. ჩრდილოეთით მას თრიალეთის ქედის კალთები საზღვრავს და სამხრეთით აბულ-სამსარისა და ჯავახეთის

ქედები, რომლებიც თანდათანობით გადადიან თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთის ზეგანში („ჩილდირის“ ტბის ტერიტორია). დასავლეთით ჯავახეთის ზეგანს ესაზღვრება მდ. მტკვრის ღრმა ხეობა. ჯავახეთის ეროვნული პარკი უმეტესად მთიანია და სამხრეთიდან საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ხაზით არის შემოსაზღვრული (სხვა მიმართულებით საზღვრის ხაზი მთების კალთებზე გადის – ტერიტორიაზე არსებული მიწათსარგებლობის და მიწაზე საკუთრების ფორმების გათვალისწინებით); ხოლო ტბები და ჭაობები, ცალკეულ „კუნძულებად“, განლაგებულია პლატოზე ან პლატოსებრ მონაკვეთებზე, ეროვნული პარკის ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთ საზღვრებიდან 1-16 კმ რადიუსში.

მუხლი 9. დაცული ტერიტორიების ისტორია

1. 2011 წლის მარტში „ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონით, ორი მუნიციპალიტეტის, ნინოწმინდისა და ახალქალაქის ტერიტორიებზე შეიქმნა ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები. ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის წილი შეადგენს 64%-ს (კარწახისა და სულდას ტბის აღკვეთილები), ხოლო 36% მიეკუთვნება ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტს (ხანჩალის, ბულდაშენისა და მადათაფას ტბის აღკვეთილები). ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებს შემდგომში დაემატა თეთრობის აღკვეთილიც (ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში).

2. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები იყოფა შემდეგ კატეგორიებად: ჯავახეთის ეროვნული პარკი, კარწახის ჭაობის აღკვეთილი, სულდის ჭაობის აღკვეთილი, ხანჩალის ტბის აღკვეთილი, ბულდაშენის ტბის აღკვეთილი, მადათაფას ტბის აღკვეთილი, თეთრობის აღკვეთილი, ფარავნის ტბის აღკვეთილი, სადამოს ტბის აღკვეთილი და აბულის ტბის აღკვეთილი.

3. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ჩამოყალიბება მოხდა გერმანიის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (KfW) მხარდაჭერით. პროექტს 2009 წლიდან ახორციელებდა ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდი (WWF) – გერმანია და კავკასიის პროგრამ-ოფისი. პროექტის მთლიანი ბიუჯეტი იყო 2,250 000 ევრო.

4. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მთავარი მიზანია დაიცვას ჯავახეთის მთიანი ეკოსისტემებისა და ჭარბტენიანი ტერიტორიების წარმომადგენლობითი ფართობები. ეროვნული პარკისაგან გამოყოფილი ტბებისა და ჭაობების დაცვის მიზნით შეიქმნა აღკვეთილები.

5. „ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის ძირითადი ამოცანები ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში შემდეგია:

ა) უზრუნველყოს სამხრეთ საქართველოსთვის დამახასიათებელი ბუნებრივი ეკოსისტემებისა და ლანდშაფტების, ბიოტიპებისა და მათი ცალკეული კომპონენტების, ცხოველთა და მცენარეთა სამყაროს დაცვა, აღდგენა და ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შენარჩუნება;

ბ) ბუნებრივი პროცესების უწყვეტი განვითარების უზრუნველყოფის მიზნით ხელი შეუწყოს ბიოლოგიური მრავალფეროვნებით გამორჩეული ჯავახეთის ზეგნის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით, წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი, ტერიტორიებისა და ჰაბიტატების დაცვასა და აღდგენას;

გ) უზრუნველყოს მიწის, წყლისა და სხვა ბუნებრივი რესურსების დაცვა, აღდგენა და ამ რესურსებით რაციონალური სარგებლობა; ეკოლოგიური განათლებისა და მეცნიერული კვლევა-ძიებისთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა; ისტორიულ-კულტურული

მემკვიდრეობის დაცვა და შენარჩუნება; ვულკანური წარმოშობის ბუნებრივი წყლის ობიექტების (ტბების) ბუნებრივი ბიოეკოლოგიური რეჟიმის დაცვა და მათზე მონიტორინგის განხორციელება;

დ) ხელი შეუწყოს ბუნებრივ და ადამიანის მიერ სახეცვლილ გარემოში რეკრეაციის, ტურიზმისა და სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარებისთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნას.

6. 2014 წლის ნოემბერში დამტკიცდა ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმა (2014-2019).

7. აღსანიშნავია, რომ 2016 წელს მომზადდა პროექტი ჯავახეთის დაცული ტერიტორიის გაფართოებასთან დაკავშირებით. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების გაფართოების შესაძლებლობის კვლევის (ანგარიში მომზადდა თუშეთის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციის მიერ WWF-ის სამხრეთ კავკასიის პროგრამულ ოფისთან 2016 მარტს დადებული მომსახურების ხელშეკრულების საფუძველზე) მიხედვით, 2020 წელს საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული იქნა კანონი ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების გაფართოებასთან დაკავშირებით, რომელიც 2021 წლიდან შევიდა ძალაში (შეიქმნა ფარავნის ტბის აღკვეთილი, სადამოს ტბის აღკვეთილი და აბულის ტბის აღკვეთილი).

მუხლი 10. გეოლოგია და ჰიდროლოგია

1. გეოლოგია:

ა) გეოლოგიურად ჯავახეთის მთიანეთი შედგება მიოცენის, ზედა პლიოცენის და პლეისტოცენის პერიოდების ვულკანური მასალისგან (ანდეზიტი, დაციტი და სხვ.). უძველეს შრეებს წარმოადგენს ზედა პალეოზოური პერიოდის გრანიტები და დიორიტები. თანამედროვე ალუვიალურ-პროლუვიალური, ტბის პროლუვიალური და ტბის ალუვიალური ნალექები გაბნეულია ფართო ტერიტორიებზე;

ბ) ტერიტორიის გეომორფოლოგიაზე ზეგავლენას ახდენს ტექტონიკური მოქმედება, ტემპერატურის მერყეობა და ქარითა და წყლით გამოწვეული ეროზია. ჯავახეთის მთიანეთში ხშირად გვხვდება პერიგლაციალური ფორმები, როგორიცაა ზვავი, მეწყერი, ღვარცოფი და სხვ. ჯავახეთის მთიანეთის სამხრეთი ნაწილი წარმოადგენს ზ.დ 2,500-2,800 მ სიმაღლის ლავურ ზეგანს, სადაც ყველაზე მაღალია კონუსისებური მთა (ჩამქრალი ვულკანი) ელმიკლი (3,053 მ).

2. **ჰიდროლოგია:** ჰიდროლოგიურ თავისებურებებს მეტწილად განსაზღვრავენ ჯავახეთის ვულკანური მთები და ლავის ფენა, რომელიც აქ ფარავს თითქმის მთელ ტერიტორიას. ექვსი ბუნებრივი ტბა (ზედაპირის ფართობით 1 კვ.კმ და მეტი) და 60-ზე მეტი პატარა ტბა გაბნეულია მთელ ჯავახეთის ზეგანზე. ყველა ტბა წარმოიშვა ვულკანური მოქმედებების შედეგად. ტბების ზედაპირის საერთო ფართობი ჯავახეთის მთიანეთში აჭარბებს 96 კვ.კმ-ს, ხოლო თუკი ჩავთვლით დაჭაობებულ და დროებით ჭარბტენიან ტერიტორიებსაც – აღწევს 144 კვ.კმ-ს (ჯავახეთის მთიანეთის ტერიტორიის 5.5%). ტბები, ჩვეულებრივ, მეჩხერია – 3 მ მაქსიმალური სიღრმით. კოლხეთის დაბლობის შემდეგ, ჯავახეთის მთიანეთს მეორე ადგილი უკავია ჭარბტენიანი ადგილების კონცენტრაციით საქართველოში; ხოლო კავკასიის მთიანეთში – პირველი ადგილი. ამასთან, ჯავახეთის ზეგანი ითვლება საქართველოს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან წყალშემკრებ და წყლით მომარაგებელ მხარედ.

3. კარწახის ტბა:

ა) კარწახის ტბის წყლის ქიმიური და ფიზიკური პარამეტრები შემადგენლობა შესწავლილია უხერხემლოთა კვლევითი ცენტრის მიერ;

ბ) კარწახის ტბის წყალს ზოგადად აქვს კარგი ორგანოლექტიკური მახასიათებლები, არის საკმაოდ გამჭვირვალე (წყლის გამჭვირვალობა აღწევს 90 სმ სიღმეში), არ აქვს მკვეთრი სუნი და გემო. წყალს აქვს საკმაოდ მაღალი ტუტე რეაქცია (9,7; 9,98). მინერალიზაცია მცირედ აღემატება საშუალო სიდიდეს, საშუალო სიხისტისაა (7,4; 7,8), არაორგანული დამაბინძურებლების (ამონიუმი, ნიტრიტი, ნიტრატი) კონცენტრაცია საკმაოდ დაბალია; ორგანული დამაბინძურების მაჩვენებლები (პერმანგანატული და ბიქრომატული ჟანგვადობები, ჟანგბადის ბიოქიმიური მოხმარება – BOD) ნორმის ფარგლებშია. არაორგანული მარილების რაოდენობა აღემატება ორგანული მარილების რაოდენობას და არ აღემატება ზღვრულად დასაშვებ კონცენტრაციებს;

გ) არაორგანული მარილებიდან ჭარბობს კალციუმის და მაგნიუმის ჰიდროკარბონატები. ჟანგბადით გაჯერებულობა 65-70%-ია. წყალბადმაჩვენებლის (pH) და გახსნილი ჟანგბადის კონცენტრაციას შორის დგინდება წრფივი დამოკიდებულება, ასეთივე დამოკიდებულებაა წყალბადმაჩვენებელსა და ჟანგბადით გაჯერებულობას (%) შორის. აღნიშნული კომპონენტების კორელაციის ხარისხი 31,2%-ია;

დ) მიუხედავად წყლის ნორმალური მაჩვენებლებისა, კარწახის ტბის წყალი ხასიათდება მაღალი ტუტე რეაქციით, რაც ზოგადად მიუთითებს წყლის ეუტროფიკაციაზე. იმის გათვალისწინებით, რომ ზოგადად წყლის დამაბინძურების დონე (ორგანული და არაორგანული) არაა მაღალი, წყლის ტუტე რეაქცია შესაძლოა დაკავშირებული იყოს ჩამდინარე წყლების ქიმიასთან და პირდაპირ არ წარმოადგენდეს ეუტროფიკაციის შედეგს. მეორე მხრივ კი, კარწახის ტბის ჩრდილოეთ ნაწილში ძლიერ განვითარებული სანაპიროს მცენარეულობა, დაჭაობება და ასევე ინტენსიურად განვითარებული წყლის მცენარეულობა მიანიშნებს კარწახის ტბის ევტროფიკაციის ინტენსიურობაზე ტბის ჩრდილოეთ ნაწილში;

ე) კარწახის ტბის წყლის გამჭვირვალობის და მჟავიანობის შედარება ჯავახეთის სხვა ტბებთან (ცხრილი 2) აჩვენებს რომ კარწახის ტბა ნაკლებად დაბინძურებულია შეტივანარებული მასით, ნაკლები რაოდენობითაა უმდაბლესი წყალმცენარეების მასა მოცულობის ერთეულზე, მაშინ როდესაც წყლის მჟავიანობა მნიშვნელოვნად აღემატება სხვა ტბების მჟავიანობას. კარწახის ტბა ამჟამად წარმოადგენს სტრესულ გარემოს წყლის ცხოველებისთვის, რაც ნაკლებად სტაბილური ეკოსისტემის არსებობაზე მიუთითებს.

ცხრილი 2: კარწახის ტბის მჟავიანობის და გამჭვირვალობის შედარება ჯავახეთის ზეგანის სხვა ტბებთან

	კარწახი	მადათაფა	სალამო	ხანჩალი
მაქსიმალური გამჭვირვალობა	0.9	0.4	0.4	0.3
მჟავიანობა	9.98	8.48	9.1	8.16

ვ) ფარავნის ტბა საქართველოში სარკის ფართობით ყველაზე დიდი ტბაა და მდებარეობს ზღვის დონიდან 2073.5 მ-ზე, ტბა გამდინარეა სამხრეთ ნაწილში მისგან გაედინება მდ. ფარავანი, მდ. მტკვრის მარჯვენა შენაკადი, აუზის ფართობი შეადგენს 234 კმ² (ტბის ფართობის გარეშე). ტბას უკავია ფარავნის დეპრესიის ჩრდილოეთი ნაწილი, რომელიც მდებარეობს დასავლეთით სამსარის და აღმოსავლეთით ჯავახეთის ქედებს შორის. ჩრდილოეთით ტბის აუზი გამოყოფილია ქცია-ხრამის აუზიდან ვულკანური ქედით, რომელიც აერთიანებს სამსარისა და ჯავახეთის ქედების ჩრდილოეთ ნაწილებს. სამსარის ქედი გადაჭიმულია ორი მერიდიანული ციცაბო ფერდობიანი ჩამქრალი

ვულკანური კონუსების რიგით, რომელთა სიმაღლე აღემატება 3000 მეტრს (დიდი აბული 3301 მ, გოდორები 3188 მ, სამსარი 3285 მ), აღმოსავლეთით განლაგებულია ჯავახეთის ქედი, რომლის უფრო დაბალი, დასავლეთ ფერდობი ეშვება ფარავნის ტბისაკენ, მსგავსად სამსარის ქედისა, ეს მონაკვეთიც ხასიათდება თანაბრად მაღალი დანაწევრებით, აქ მშრალი ნაკადები ქმნიან უფრო ღრმა ხეობებს.

ნიადაგურ-მცენარეული საფარი აუზში ერთგვაროვანია, მაგრამ ვერტიკალური ზონალობა კარგად არის გამოხატული. ძლიერ დანაწევრებული ლავეები, რომლითაც წარმოდგენილია აუზი და შედარებით მშრალი კლიმატი განაპირობებს მცირედ განვითარებულ ჰიდროგრაფიულ ქსელის არსებობას, ფარავნის ტბაში ჩაედინება სამი მუდმივი შენაკადი და ბევრი დროებითი ნაკადი. დროებითი ნაკადების განსაკუთრებული სიმრავლით გამოირჩევა ჯავახეთის ქედის დასავლეთი ფერდობი, შედარებით მცირე რაოდენობით ჩამოედინება სამსარის ქედის აღმოსავლეთ ფერდობიდან. მდინარე ფარავნის აუზში სამსარის ქედის აღმოსავლეთ ფერდობზე არის რამდენიმე მცირე ტბა, აუზის ტბიანობის კოეფიციენტი შეადგენს 0.15-ს.

ტბის ქვაბული წარმოშობილია ახალგაზრდა ლავური ნაკადების ჩაქცევით, რომლებიც ეშვებიან სამსარის ქედის დასავლეთიდან, როცა სამსარის ქედის ვულკანები ჯერ კიდევ მოქმედებდნენ. ეს მოხდა პლეისტოცენში. ჩამოყალიბდა ფართო და ღრმა ქვაბული, რომელიც სავსეა ტბიური ნაფენების შედეგებით, რაზედაც მეტყველებს ტბიური ნაფენების დიდი სიმძლავრე ტბის ფსკერზე.

ტბას გეგმაში აქვს ოვალური ფორმა, რომელიც გადაჭიმულია ჩრდილო აღმოსავლეთიდან სამხრეთ დასავლეთისაკენ.

სანაპირო ხაზი სუსტად არის დანაწევრებული, სანაპირო ზონის განვითარების კოეფიციენტი შეადგენს 1.27-ს. განსაკუთრებული შეჭრილობით გამოირჩევა ტბის დასავლეთი ნაწილი სოფ. ასპარას და ფოკას შორის ამ მონაკვეთზე არის 3 ყურე, ხმელეთში სუსტად შეჭრილი და ერთი კვიანი ნახევარკუნძული, ხოლო სხვა დანარჩენი ნაწილი თითქმის სწორხაზოვანია, სუსტად დანაწევრებული.

ტბის ნაპირები ძირითადად კარგად არის განვითარებული. სანაპირო ზონა ჩრდილო-აღმოსავლეთით, აღმოსავლეთით და ასპარის ყურის დასავლეთით წარმოადგენს პლიაჟს, ზოგან 2-3 მ სიგანის ქვიშნარითა და კენჭით. ჩრდილო-აღმოსავლეთით და სამხრეთ-დასავლეთით ტბას ებჯინება სუსტად დაჭაობებული ტერიტორიები. ამ ადგილებში ნაპირი დაბალია და დამრეცია, აღმოსავლეთ სანაპიროც არ არის მაღალი. ჩრდილო-აღმოსავლეთით სოფ. ახალ ყულმუგოსთან და სამხრეთით სოფ. ფოკას ჩრდილო-აღმოსავლეთით ნაპირები ციცაბოა. ციცაბო ფერდობები სოფ. ტამბოვკასა და ასპარას შორის ზოგან დარღეულია შედარებით ნაკლებად ციცაბო ადგილებით. ამ მონაკვეთებში ტბას უერთდება რამდენიმე წყარო, რომლითაც ასევე იკვებება ფარავნის ტბა. ტბის ზედაპირი თითქმის სწორია. დადაბლებულია ჩრდილო-დასავლეთით და სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, წყალქვეშა ფერდის აღმოსავლეთი ნაწილი დამრეცია, ხოლო დასავლეთი უფრო ციცაბო. ყველაზე ღრმა ადგილი (3 მ-ზე მეტი) არის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, ახლოს დასავლეთ სანაპიროსთან, ასპარის ყურის აღმოსავლეთით. ფსკერი დაფარულია წვრილი ქვიშითა და წვრილი კენჭით, შუა ნაწილში ნაცრისფერი ლამით. აღმოსავლეთ სანაპიროდან 0.5 კმ-ში ტბიური ნალექების სიმძლავრე შეადგენს 90 მ-ს.

მიუხედავად ტბის მცირე სიღრმისა, წყლისა და წყლის მოყვარული მცენარეულობა ტბაში სუსტადაა განვითარებული, რაც გამოწვეული ძლიერი ქარებით და ღელვისგან

დაცული ყურეების არ არსებობით. ტბისა და მისი აუზის ძირითადი მორფომეტრიული მახასიათებლების წარმოდგენილია ცხრილში №1.

ზ) საღამოს ტბა მდებარეობს ჯავახეთის ვულკანური მთიანეთის სამხრეთ ნაწილში, 1996 მ სიმაღლეზე ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში. მდინარე ფარავნის აუზში, ტბაში ჩაედინება და გამოედინება მდინარე ფარავანი.

წყალშემკრები აუზი მოიცავს სამსარის ქედის აღმოსავლეთ ფერდობებს და ჯავახეთის ქედის დასავლეთ ფერდობს და ფართობია 528 კმ². აუზის დიდი ნაწილი უკავია საშუალომთიან და მაღალმთიან ვულკანურ ქედებს, სუსტად დანაწევრებული (დასერილი) ვულკანური ფერდობებით. დასავლეთით მერიდიანულად გასდევს სამსარის ქედი, რომელიც შედგება ორი პარალელური ვულკანური წყებისაგან, რომლის სიმაღლეები აღწევს 2800-3300 მ (მთა დიდი აბული 3301 მ და მთა სამსარი 3285 მ) აღმოსავლეთით განლაგებულია ჯავახეთის ქედი შედარებით უფრო დაბალი და უფრო ციცაბო. ქედის სიმაღლეები აღწევს 2800-3000მ მეტრს (მთა ემლიკლი 3055 მ)იო ქედის დასავლეთი ფერდობი დასერილია დროებითი წყლის ნაკადებით. ვულკანური წყების ჩრდილოეთი ნაწილი ერთმანეთისაგან ყოფს ფარავნისა და ქცია-ხრამის აუზებს და აერთებს სამსარისა და ჯავახეთის ქედებს. ამ ქედებს შორის განლაგებულია ფარავნის ქვაბული, რომლის ფართო ნაწილი უჭირავს თვით ტბა ფარავანს.

ტბა საღამოს აუზში მდინარეთა ქსელი განვითარებულია სუსტად თითქმის ერთადერთი მუდმივი მდინარე ეს არის ფარავანი, რომელიც სათავეს იღებს ტბა ფარავნიდან, ჩაედინება საღამოს ტბაში და გაედინება მისგან. აღნიშვნის ღირსია ორი უმნიშვნელო მდინარე შაშკე და საბადოსწყალი. აუზში ბევრია დროებითი წყლის ნაკადები, რომლებიც ძირითადად ყალიბდებიან გაზაფხულზე თოვლის დნობის შედეგად. აუზში ასევე ბევრია წყაროები, რომლებიც გამოედინებიან ტბის სანაპიროზე. მაგრამ ამ წყაროებსაც პერიოდული სახე აქვს.

აუზის ტერიტორიაზე განლაგებულია ტბა ფარავანი, ბევრია სხვა ტბებიც. ამიტომ აუზის გატბიანების კოეფიციენტი შეადგენს 0.16-ს. ტბა საღამოს უკავია სამკუთხა ქვაბულის ყველაზე დაბალი ნაწილი და ყველა მხრიდან გარშემორტყმულია ვულკანური ამაღლებებით სიმაღლით 180-350 მ. ამ ქვაბულის ჩამოყალიბება დაკავშირებულია ტექტონიკურ რყევებთან.

ტბა აქვს ტრაპეციის ფორმა, ჩრდილოეთის ნაწილი უფრო ფართოა, ვიდრე სამხრეთის (სანაპირო ხაზი სუსტად არის დანაწევრებული (სანაპირო ხაზის განვითარების კოეფიციენტი 1.46-ია) ჩრდილოეთი და სამხრეთი ნაპირები უფრო მეტად არის შეჭრილი, ვიდრე სამხრეთ-აღმოსავლეთი და სამხრეთ-დასავლეთი, მაგრამ ხმელეთში ღრმად შესული ყურეები მაინც არ არის. ტბის სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეში არის ღრმა ყურე, საიდანაც გამოედინება მდინარე ფარავანი. ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან ტბაში ჩაედინება მდინარე ფარავანი, რომელიც წარმოშობს დელტას და იქვე ახლოს განლაგებულია პატარა კუნძული.

სამხრეთი და სამხრეთ-დასავლეთი ნაწილები აგებულია ანდეზიტური ლავებით და არის მაღალი და ციცაბო, ზოგან ჩაწეული, ჩრდილოეთით საშუალო სიმაღლის ნაპირია, ხოლო სამხრეთი და სამხრეთ აღმოსავლეთი ნაპირი დაბალი. ტბის აღმოსავლეთ სანაპიროსთან სოფელ საღამოსთან საავტომობილო გზის ქვემოთ ლავის ნაპრალიდან გამოედინება ორი მძლავრი წყარო.

ტბის რელიეფი ძირითადად ბრტყელია და მარტივი. ფსკერის ერთფეროვნება უმნიშვნელოდ ირღვევა მიწისქვეშა ღარით, გაედინება სამხრეთ-დასავლეთ და სამხრეთ

სანაპიროს გასწვრივ. ტბის ამ ნაწილში აღინიშნება უდიდესი სიღრმე. მიწისქვეშა ფერდობები ციცაბოა.

ტბის გრუნტი მდინარე ფარავნის ჩადინების რაიონში შედგება სილისაგან და სილოვანი ლამისაგან მცენარეული ნარჩენებით. ჩრდილო-დასავლეთ ყურეში ერთ მეტრ სიმაღლეზე გრუნტი შედგება ლამისაგან მასიური ორგანული ნარჩენებით. ორ მეტრ სიღრმეზე გრუნტს აქვს შეფერილობა რუხიდან მუქ-რუხისკენ, მცენარეული ნარჩენები უმნიშვნელოა. ფარავნის შესართავში ლამს აქვს შავი შეფერილობა.

წყლისა და წყლის მოყვარული მცენარეულობა ტბაში განვითარებულია სუსტად. ისინი გვხვდება ჩრდილო-დასავლეთ კუთხეში და ფარავნის დელტის რაიონში.

თ) აბულის ტბა მდებარეობს ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში, სამსარის ქედზე, მთა პატარა აბულის დასავლეთ ფერდობზე, მაქსიმალური სიღრმე – 1.4 მ. ტბას არ აქვს მუდმივი შენაკადები. ტბის ცენტრალურ ნაწილში მდებარე კუნძულები მნიშვნელოვანია ფრინველთა გამრავლებისა და ბუდობისათვის. ტბის მიმდებარე ტერიტორიაზე გამოსახულია ყინვითი გამოფიტვის პროდუქტებისაგან (ლოდნარისაგან) მოფენილი ფერდობები და ქედის ფერდობებზე ლოდნარებით მოვაკებულ ზედაპირები – „ქვათა ზღვები“, ლოდნართა ზღვებით მოფენილია სამსარის ქედის ვულკანთა კალთები და ძირი, რომელიც შედგენილია ძველი მყინვარების მორენული მასალით და გამყინვარების შემდგომი ხანის პერიგლაციალურ (მყინვარისპირა) ნაფენებით.

4. ნიადაგი:

ა) ჯავახეთის რეგიონის ფარგლებში გამოიყოფა ორი ნიადაგური ზონა: I. მთის ველების ნიადაგების ზონა, რომელიც ჯავახეთის ზეგნის მთის შავმიწების რაიონს მოიცავს; II. მთა-მდელოთა ნიადაგების ზონა, რომელიც ჯავახეთის ვულკანური ზეგნების მთა-მდელოთა ნიადაგების რაიონს მოიცავს;

ბ) ჯავახეთში, ზ.დ. 1,800-2,000 მ სიმაღლეზე თიხნარებზე და ბაზალტების გამოფიტვის პროდუქტებზე გაბატონებულია მთის შავმიწები. მაღლობებსა და ქედების ქვედა კალთებზე შავმიწისებრი და მთა-მდელოს ნიადაგებია გავრცელებული. შუა და ზედა კალთებზე მთა-მდელოს კორდიანი და კორდიან-ტორფიანი ქვესახეობები გვხვდება. მოსწორებულ ზედაპირებზე და პლატოების ჩადაბლებულ ადგილებში კი ხშირია მთა-მდელოს დაჭაობებული ნიადაგები;

გ) მორფოლოგიურად მთა-მდელოს ნიადაგები ხასიათდებიან მცირე ან საშუალო სიმძლავრის არადიფერენცირებული პროფილით, კარგად გამოხატული მუქი შეფერილობის გაკორდებული ჰუმუსოვანი ჰორიზონტით. სუბალპური ტყეების ქვეშ ხშირად ფორმირდება მთა-ტყე-მდელოს ნიადაგები;

დ) წყაროების, ტბებისა და მდინარეების მახლობლად მთა-მდელოთა ნიადაგების ჯგუფში ტორფიანი ნიადაგები აღინიშნება, რომლებიც ხასიათდება ზედაპირზე ტორფიანი ჰორიზონტის არსებობით, სუსტი სტრუქტურულობით, მექანიკური ფრაქციების შედარებით თანაბარი განაწილებით, თიხიანი ან თიხნარი მექანიკური შედგენილობით და სხვ.;

ე) მთის შავმიწები სამხრეთ საქართველოს ვულკანურ მთიანეთში ფართოდაა გავრცელებული. მათ უკავიათ ვაკე და მთიანი ზოლის ნაწილი ზ.დ. 1,200-დან 2,100-2,200 მ სიმაღლემდე. უფრო მაღლა მათ მთა-მდელოს შავმიწისებრი ნიადაგები ცვლის. მთის შავმიწების წარმოქმნა დაკავშირებულია მეორად გამდელოებასთან-სუბალპური

ტყეების უკან დახევის პროცესთან. მათი უმეტესი ნაწილი განვითარებულია ვულკანურ პლატოებზე. შავმიწების სარტყელი ხასიათდება ცივი ჰავით, მდელო-სტეპის მცენარეულობით (საბაშვილი, 1965).

მუხლი 11. კლიმატი

1. ჯავახეთის ზეგანი ხასიათდება მკაცრი, უმეტესად კონტინენტური ჰავით. ივლისის შუა რიცხვების საშუალო ტემპერატურა აქ 15°C ტოლია, განსხვავებით საქართველოს სხვა კუთხეებისგან, სადაც ამ პერიოდში ტემპერატურა აღწევს $22-25^{\circ}\text{C}$ -ს. ზამთრის ტემპერატურა შუა იანვარში საშუალოდ აღწევს $-8^{\circ}\text{C} - 10^{\circ}\text{C}$, როცა ქვეყნის დანარჩენ ნაწილებში იგი მერყეობს -2 -სა და $+5^{\circ}\text{C}$ შორის. ამ დროს ყინულის სისქე ტბებში 30-50 სმ-ია.

2. ჯავახეთის მთიანეთში ატმოსფერული ნალექების დონე დაკავშირებულია ზ. დ. სიმაღლესთან. 2,000 მ-ზე დაბლა განლაგებულ ტერიტორიებზე ნალექების წლიური რაოდენობა მერყეობს 500-600 მმ-ს შორის. 2,000 მ-ზე მაღლა განლაგებულ ტერიტორიებზე (ჯავახეთის მთიანეთის ჩრდილო და აღმოსავლეთი ნაწილები) ნალექების საშუალო წლიური რაოდენობის დონე მერყეობს 600-700 მმ შორის, წვიმის პიკური რაოდენობით გაზაფხულსა და გვიან შემოდგომაზე.

3. ზეგანზე ყველაზე მკაცრი ჰავა ფიქსირდება ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში, ვინაიდან მუნიციპალიტეტის 70% განლაგებულია ზ.დ. 2,000 მ მაღლა მაშინ, როცა ასეთივე სიმაღლეზე მდებარეობს ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის მხოლოდ 30%. ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტის 50%-ზე მეტი კი, ფაქტობრივად, განლაგებულია 2,400 მ-ზე მეტ სიმაღლეზე. შესაბამისად, იანვრის და ივლისის საშუალო ტემპერატურა ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში, დაახლოებით, 2-4 გრადუსით ნაკლებია, ხოლო ნალექების წლიური რაოდენობა 100-200 მმ-ით მეტია, ვიდრე ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში. სწორედ ამ მიზეზის გამო ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში უფრო მეტად აშენებენ პირუტყვს, ვიდრე ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში, სადაც ძირითადად მოჰყავთ მარცვლეული და კარტოფილი.

მუხლი 12. ლანდშაფტები

1. ჯავახეთის მთიანეთი მდებარეობს საქართველოს სამხრეთ ნაწილში. გეოგრაფიულად იგი წარმოადგენს ახლო აღმოსავლეთის ზეგნების უკიდურეს ჩრდილოეთ ნაწილს. ჩრდილოეთით მას თრიალეთის ქედის კალთები საზღვრავს, აღმოსავლეთით და სამხრეთით – აბულ-სამსარის და ჯავახეთის ქედები, რომლებიც თანდათანობით გადადის თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთის ზეგანში (ჩილდირის ტბის მიდამოები). დასავლეთით ჯავახეთის ზეგანს მკვეთრად საზღვრავს მდ. მტკვრის ღრმა ხეობა. ზეგნის მთლიანი ტერიტორია, დაახლოებით, 700 კვ.კმ-ის ტოლია. მისი აბსოლუტური სიმაღლე იცვლება 1,500 მ-დან 3,300 მ-მდე.

2. ვულკანური, რბილი ფორმების მრავალფეროვნება – პლატოები, კონუსები და გაქვავებული ლავური ღვარები და ამ ფორმებს მისადაგებული მცირე და საშუალო ზომის ვულკანური წარმოშობის ტბები მკვეთრად გამოარჩევენ ჯავახეთის ლანდშაფტს საქართველოს სხვა მხარეების ლანდშაფტებისაგან და, ასევე, განსაზღვრავს ამ ზეგნის მთლიანი ტერიტორიის – სომხეთისა (არპის ტბის მიდამოები) და თურქეთის (ჩილდირის ტბის გარშემო) ნაწილების ჩათვლით – პერცეფციულ უნიკალობას კავკასიის ეკორეგიონის ფარგლებში.

3. ტერიტორიაზე ძირითად წარმოდგენილია:

- ა) მაღალმთის (ფიჭვნარის ტყეები) მდელოებისა და სტეპების ლანდშაფტი ვულკანურ ზეგნებსა და მთის ფერდობებზე მთამდელოსა და მთის შავმიწა ნიადაგებით;
- ბ) მაღალმთის ვულკანური წარმოშობის ტბებისა და წყალჭარბი ტერიტორიების ლანდშაფტი.

მუხლი 13. ბიომრავალფეროვნება

1. ფლორა და მცენარეული საფარი

ა) ჯავახეთის მთიანეთში წარმოდგენილია მცენარეულობის შემდეგი ტიპები: ა) მთის ველები (მთის სტეპები) და მათი სახესხვაობები; ბ) სუბალპური და ალპური მდელოები; ბ) წყალჭაობის მცენარეულობა, ბორეალური (ჩრდილოეთის) ფლორის მრავალი სახეობით, რომელთა აქ დასახლება მეოთხეული პერიოდის გამყინვარების ეპოქას ემთხვევა; დ) არყნარ-დეკიანების ნაშთები, მაღალმთის ბუნებრივი წარმოშობის ფიჭვნარები და ხელოვნური (გაშენებული) ფიჭვნარები;

გ) მთის სტეპი საქართველოს მაღალმთაში მხოლოდ მცირე კავკასიონის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში და ჯავახეთის ვულკანურ მთიანეთშია კარგად წარმოდგენილი. ეს სტეპები მსგავსია სამხრეთ კავკასიასა და ირანის და თურქეთის მინდებარე ტერიტორიებზე გავრცელებული სტეპებისა. მთის სტეპები ძირითადად შექმნილია ველის წივანათი (*Festuca valesiaca*) და ვაციწვერას სახეობებით (*Stipa tirsia*, *S. capillata*). სტეპებში ვაციწვერას სახეობებთან ერთად ვხვდებით ცხვრის წივანას, ისლების და მარცვლოვან-ნაირბალახოვანი ფიტოცენოზების შესაბამის სახეობებს;

დ) წყალჭაობის (ჭარბტენიანი) მცენარეულობის ფიტოცენოლოგიური შინაარსი ძირითადად განსაზღვრულია ევრაზიული, წინააზიურ-კავკასიური და ევროპულ-ხმელთაშუაზღვიური სახეობებით, მათ შორის აღსანიშნავია ისლი – *Carex wiluica* (იგი განიხილება როგორც რელიქტური სახეობა). ჭარბტენიანი მცენარეულობა აზონალურია და იგი ფართო გავრცელებით ხასიათდება;

ე) ჯავახეთის მთიანეთში სუბალპური ტყის ნაშთები გვხვდება ზ.დ. 1,800-2,100 მ-ზე, კარწახის ტბის აღმოსავლეთით, ჩილდირის ქედის ჩრდილო ფერდობზე. ტყეს ქმნის არყი (*Betula litwinowii*) და ვერხვი (*Populus tremula*), რომელთაგან უფრო დიდი ფართობი ვერხვს უკავია. აქ ცირცელიც (*Sorbus aucuparia*) გვხვდება, მათ შორის ქვეტყეშიც. ქვეტყეს ქმნიან, ასევე, უზანი, შოთხვი, ჩიტაკოშკა, კლდის და მთის მოცხარი, ასკილი, ჟოლო, აღმოსავლური კოწახური და მდგნალი. ზედა ზოლში, პარკის ტიპის არყნარებში ქვეიარუსს მაჯალვერის სახეობები ქმნის, თუმცა მათ მცირე ფართობი უკავია და ფრაგმენტულადაა გავრცელებული. კარწახის სუბალპური ტყის აღმოსავლეთ ნაწილში, ზედა ვერტიკალურ ზოლში, ტანბრეცილი ვერხვნარია, რაც იშვიათობას წარმოადგენს. სუბალპური ტყეების ზედა საზღვარზე (2,000-2,100 მ.ზ.დ.) არის ფიჭვის (*Pinus kochiana*) პოპულაცია, რომლის ასაკიც დაახლოებით 35-40 წელია. მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ ფიჭვის პოპულაცია და კარწახის სუბალპური ფოთლოვანი ტყეები აქ ერთად გვხვდება. ბუნებრივი წარმოშობის სუბალპური ტყის განახლება საკმაოდ აქტიურად მიმდინარეობს. ეს ტყე თავისი ნიშანთვისებებით კავკასიის სუბალპური ტყეების სამხრეთულ ტიპს მიეკუთვნება. ამგვარი ტყე ჯავახეთის ზეგანზე საქართველოს ფარგლებში სხვაგან არ გვხვდება;

ვ) დაახლოებით 8,650 ჰა ხელოვნური ფიჭვნარი გაფანტულია ზეგნის სხვადასხვა ნაწილში; გარდა ამისა ახლადშემოერთებულ ტბა ფარავანის მიმდებარედ ტერიტორიაზე ხელოვნურად გაშენებული ფიჭვნარია. ფიჭვნარში (*Pinus sosnowskyi* №akai) ერევა ტირიფი (*Salix alba* L.), ცირცელი (*Sorbus caucasigena* Komarov ex Gatsch.), პანტა (*Pyrus*

caucasica Fed.), მაჟალო (*Malus orientalis* Uglitzk.), არყი (*Betula* sp.) და მაღალმთის ნეკერჩხალი (*Acer trautvetteri*) [6].

ზ) დაცული ტერიტორიების სიახლოვეს საინტერესოა კლდე-ნაშალ-ღორდიანთა ფლორისტული კომპლექსი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია აბულისა და ემლიკლისმთის მასივების ფლორა. ჯავახეთის ზეგანზე მხოლოდ აქ არის წარმოდგენილი სუბნივალური სარტყელი 3,000-3,300 მ-ის ფარგლებში. მიუხედავად ასეთი მცირე ჰიფსომეტრული დიაპაზონისა, ტიპური სუბნივალური სარტყლის ფლორის სიმდიდრე 60 სახეობას აღემატება, საიდანაც 20-25% კავკასიისა და ამიერკავკასიის ენდემებია;

თ) ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებისათვის ახლად შემოერთებული ტერიტორიების ფლორა და ჯავახეთის მთიანეთში წარმოდგენილი ფლორის ენდემური და იშვიათი სახეობები წარმოდგენილია დანართი 4.1 და დანართი 4.2.-ში. ჯავახეთის რეგიონში გავრცელებულია 83 კავკასიის ენდემი და 8 საქართველოს ენდემური სახეობა. ჯავახეთში და ძირითადად თეთრობის აღკვეთილში არსებული ენდემური მცენარეების სახეობებიდან აღსანიშნავია: ყირიმის ასფოდელი – *Asphodeline Taurica*, მინდვრის ყვითელი ზამზახი (ვინოგრადოვის ზამზახი) – *Iridodictyum winogradowii* [(Fomin) Rodionenko]/(=*Iris winogradowii* [Fomin]), ცრუდმოსავლური ყაყაჩო – *Papaver pseudo-orientale* [(Fedde) Medw.], თეთრობის კრაზანა – *Papaver pseudo-orientale* [(Fedde) Medw.], ერდელის ბუჩქისძირა – *Corydalis erdelii* [Zucc.], ჯავახეთის ფამფარულა – *Scorzonera dzhavakhetica* [Sosn.], კეცხოველის ფამფარულა – *Senecio massagetovii* [Schischk.], კაზლოვსკის ფამფარულა – *Scorzonera koslovskii* [Sosn.], მისაგეტოვის თავყვითელა – *Senecio massagetovii* [Schischk.], ანხონიუმი – *Anchonium elichrysifolium* [(DC.) Boiss.], ჯავახეთის ხმალა – *Gladiolus dzhavakheticus* [Eristavi];

ი) ახლად შემოერთებულ ტერიტორიაზე გვხვდება ლოკალური ენდემი – 1 სახეობა, კავკასიის – 3 სახეობა და კავკასია-ანატოლიის რეგიონის 4 სახეობა, ეს სახეობები და მათი ჰაბიტატები IUCN-ის მიხედვით შეიძლება შეფასდეს როგორც გასაფრთხილებელი (EN) დაცვის ობიექტები. ჯავახეთის პირობითი ენდემი – ჯავახეთის ხმალა (*Gladiolus dzhavakhetica*). კავკასიის ენდემები: ვავილოვის ასტრაგალი (*Astragalus vavilovii*), რადეს ტკაცუნა (*Androsace raddeana*), რუპრეხტის ფურისულა (*Primula ruprechtii*). მცირე კავკასიონ-ანატოლიის ენდემები: კრინიცკის ერიზიმუმი (*Erysimum krinitzkii*), სომხეთის კრიალოსანა (*Hedysarum armenum*), ყაზბეგის ცრუ პირთეთრა (*Cerastium pseudo-kasbek*), სომხური სატილია (*Pedicularis armena*). იშვიათი გავრცელების სახეობებიდან აღსანიშნავია: *Grossheimia macrocephala*, *Ziziphora dzhavakishvili*, *Arenaria stevaniana* და სხვა. რელიქტური სახეობებიდან ათეულობით სახეობაა აღნიშნული: *Heracleum*, *Senecio*, *Acionitum*, *Campanula* და სხვა. კიდევ რომ ჩამოვთვალოთ;

კ) აბულისა ტბის და ჭაობების სიახლოვეს ვულკანური ნაშალ-ღორდიანებსა და საზაფხულო სამოვრების ზონის (ზედა ალპურ მდელოებს) მოსაზვრედ ნაშალებზე გავრცელებულ მცენარეებს შორის შეიძლება ინახოს მცირე კავკასიონ-ანატოლიის ენდემები – კრინიცკის ერიზიმუმი (*Erysimum krinitzkii*), ყაზბეგის ცრუ პირთეთრა (*Cerastium pseudo-kasbek*), სომხეთის კრიალოსანა (*Hedysarum armenum*), სომხური სატილია (*Pedicularis armena*);

ლ) ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე წარმოდგენილი ენდემური და რელიქტურ მცენარეთა სახეობები და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ ან/და IUCN წითელი ნუსხაში შეტანილი საფრთხის წინაშე მყოფ მცენარეთა სახეობებზე მონაცემები საჭიროებს განახლებას და შემდგომ კვლევებს;

მ) ჯავახეთს დაცული ტერიტორიები აღიარებულია, როგორც საერთაშორისო ეკოლოგიურ ქსელებში – ზურმუხტის ქსელში ჩართული ტერიტორია, რომელიც ითვალისწინებს პან-ევროპული ველური ფლორისა და ფაუნის და მათი ბუნებრივი ჰაბიტატების შენარჩუნებას. 1998 წლიდან მოქმედებს „ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის შესახებ“ კონვენცია (ბერნის კონვენცია). ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები, თავისი სრული ფართობით, ოფიციალურად წარმოადგენს ზურმუხტის ქსელის საიტს, რეგისტრაციის ნომრით GE0000004 – მადათაფა, GE0000005 – ბულდაშენი, GE0000017 – ხანჩალი (დანართი 4: ზურმუხტის ქსელის სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიები (ASCI) ჯავახეთში);

ნ) 2020 წლიდან მადათაფას და ბულდაშენის ტბები აღიარებულია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიან ტერიტორიებად და რამსარ საიტშია გაერთიანებული.

2. ფაუნა, მათ შორის ეროვნულ ან გლობალურ დონეზე საფრთხის ქვეშ მყოფი და საფრთხესთან ახლოს მყოფი სახეობები:

ა) ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე წარმოდგენილი ფაუნის შესახებ მონაცემები საჭიროებს განახლებას და შემდგომ კვლევებს. ჯავახეთის მთიანეთში ძუძუმწოვართა თითქმის 71 სახეობის ცხოველი ბინადრობს, მათ შორის მტაცებელთა თეთრთმეტი და ჩლიქოსანთა ორი სახეობა. 10 სახეობა შეტანილია როგორც საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, ასევე IUCN – საერთაშორისო ნუსხაში, 11 სახეობა არის კავკასიის ენდემური სახეობა. ძუძუმწოვარ ცხოველებს შორის მომთაბარეობით გამორჩეული სახეობების პოპულაციებსაც ვხვდებით, ასეთებია 22 სახეობა. ჩლიქოსანთა ორივე სახეობა, ისევე, როგორც ფოცხვერი და დათვი, იშვიათად თუ გამოჩნდება ამ შიშველ ადგილებში. მეტადაა გავრცელებული: ჭრელტყავა (*Vormela peregusna*, გლობალურად მოწყვლადი სახეობა), წავი (*Lutra lutra*), ევროპული კურდღელი (*Lepus europaeus*), მაჩვი (*Meles meles*), მელა (*Vulpes vulpes*) და მგელი (*Canis lupus*). კურდღელი, მელა და მგელი გავრცელებულია მთელ ჯავახეთის მთიანეთში, მაშინ, როდესაც ჭრელტყავა აღრიცხულია მხოლოდ სასაზღვრო ზონაში (მადათაფას ტბის მიდამოებში). ძუძუმწოვართა ექვსი სახეობა (ძირითადად მღრღნელები) კავკასიის ენდემია: ნერინგისბრუცა (*Nannospalax Nehringi*), ბრანდტის ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*), დაღესტნური მემინდვრია (*Terricola daghestanicus*), ნაზაროვის მემინდვრია (*Terricola Nasarovi*), კავკასიური წყლის ბიგა (*Neomys teres*) და კავკასიური ბიგა (*Sorex satunini Ognev*). ეს სახეობები კონცენტრირებულია რეგიონის სამხრეთ საზღვარსა და სამცხე-ჯავახეთის მთებში. ერთადერთ არაადგილობრივ ძუძუმწოვარს წარმოადგენს ონდატრა (*Ondatra zibethicus*), რომელიც გაამრავლეს ხანჩალის ტბაში 1980-იანი წლების შუა პერიოდში. მას შემდეგ ეს სახეობა გავრცელდა ჯავახეთის თითქმის ყველა ტბაში. საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობებიდან აღსანიშნავია: ნაცრისფერი ზაზუნელა (*Cricetulus migratorius*) და ბრანდტის ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*), რუხი მგელი (*Canis lupus*), წავი (*Lutra lutra*) და ქრცვინი (*Mustela putorius furo*) (ძუძუმწოვრების სახეობების შესახებ ინფორმაცია იხ. დანართ 6-ში). დანართი 10 შეიცავს საქართველოს „წითელი ნუსხის“ იმ სახეობებს, რომლებიც ჯავახეთშია გავრცელებული;

ბ) ჯავახეთის მთიანეთი უკეთაა ცნობილი თავისი ფრინველებით. ამ ტერიტორიაზე ფრინველთა 140 სახეობაზე მეტი აღირიცხა. მათ შორის მკვიდრია 80-85 სახეობა, სხვები არიან ან მიგრანტები, ზაფხულის სტუმრები, ან მათი სტატუსი გაურკვეველია. ფრინველთა უმრავლესობა დაკავშირებულია ზეგანზე განლაგებულ ტბებთან და წყლიან ადგილებთან. შვიდი სახეობა გლობალურად მოწყვლადია, რომელთაგან რამდენიმე ბუდობს ჯავახეთის მთიანეთში: მათ შორის ხუჭუჭა ვარხვი (*Pelecanus*

crispus) – კარწახის ტბაზე. ჯავახეთის მთიანეთი ერთადერთი ადგილია საქართველოში, სადაც ბუდობენ რუხი წერო (*Grus grus*), რუხი ყანჩა (*Ardea cinerea*), თეთრი ყარყატი (ლაკლაკი) (*Ciconia ciconia*), ვარხვები: ვარდისფერი ვარხვი (*Pelecanus onocrotalus*), ქოჩორა (ხუჭუჭა ვარხვი (*P. crispus*). ყანჩა და ყარყატი ჩვეულებრივია ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტის სამხრეთი ნაწილისთვის (ანუ ხანჩალის, ბუღდაშენის და მადათაფას ტბებისთვის). ვარხვების კოლონიები აღინიშნება კარწახის ტბაზე (ფრინველების სახეობების შესახებ ინფორმაცია იხ. დანართი 7-ში);

გ) ჯავახეთის ზეგანზე გვხვდება ამფიბიების და რეპტილიების 14 სახეობა. დარევსკის გველგესლა (*Vipera darevskii*) ლოკალური და კავკასიის ენდემურია სახეობაა. იგი ტბა მადათაფას მთის ფერდობებზე გვხვდება. ამფიბიების (ბაყაყების) 1 სახეობა – მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis/ Rana camerani*) შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში. იგი მთლიანად ჯავახეთის რეგიონშია გავრცელებული. ხვლიკების ოთხი სახეობა ენდემურია სამხრეთი საქართველოსთვის, სომხეთისა და აღმოსავლეთი თურქეთისთვის (იხ. დანართი 8). მადათაფას ტბის მიდამოებში გავრცელებულია ვალენტინის ხვლიკი (*Darevskia (Lacerta) valentini*) და სომხური ხვლიკი (*Darevskia (Lacerta) armeniaca*). თითქმის ყველა ტბის და მის სანაპიროებზე, ასევე მდელოებზე გვხვდება ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix Natrix sculata*), ხშირია სათიბებში მარდი ხვლიკის (*Darevskia (Lacerta) agilis*) და ბოხმეჭას (მყვრელი) (*Anguis fragilis*) ნახვა;

დ) ადგილობრივი ტბების ფაუნა თითქმის ხელშეუხებელი იყო გვიან 1950-იან წლებამდე, გარდა ტრადიციული თევზაობისა, რასაც მიმართავდა ტაბაწყურის, ხანჩალის, საღამოს და განსაკუთრებით ფარავნის ტბის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობა კომლის გამოკვების მიზნით. ადგილობრივი მოსახლეობისთვის კომერციულ ინტერესს წარმოადგენს შემდეგი სამი სახეობა: მდინარის კალმახის (*Salmo fario*) ტბის ფორმა, კავკასიური ქაშაპი (*Leuciscus cephalus orientalis*) და მტკვრის წვერა (*Barbus lacerta cyri*). 1957-1961 წლებში თევზის ფერმები შეიქმნა ტაბაწყურის, ხანჩალის, საღამოს და ფარავნის ტბებზე. 1960-იანი წლების დასაწყისში რუსეთის ჩრდილოეთიდან შემოყვანილი Coregonid თევზის ჯიშები, კობრთან (*Cyprinus carpio*) ერთად, მოშენებული იქნა ყველა დიდ ტბაში კარწახის გარდა. კარწახანა სამხრეთი რუსეთიდან ჯავახეთის ზეგანზე 2,100 მ-მდე სიმაღლეზე მდებარე ყველა ტბაში მოგვიანებით გავრცელდა. აღნიშნულის შედეგად თევზების ადგილობრივი ფაუნა და ფსკერის ფლორა და ფაუნა მკვეთრად შეიცვალა, თუმცა ამ ზემოქმედების ხარისხობრივი ან რაოდენობრივი შეფასება არ განხორციელებულა (იხ. დანართი 9). საბოლოო ჯამში ჯავახეთის ტბები საკმაოდ ღარიბია იქთოფაუნით, რადგანაც ჯამში 13 სახეობას ითვლის და მათ შორის ინვაზიური სახეობები დომინირებენ. 2018 წელს ფარავნის და საღამოს ტბების და 2020 წლებში კარწახის ტბის იქთოფაუნის და სხვა ჰიდრობიონტების ჩატარებული კვლევის მიხედვით ყველა ტბაში და ასევე კარწახის ტბაში მოზინადრე თევზებია კარწახანა (*Carassius gibelio*), რომელიც დომინანტი თევზია და კობრი (*Cyprinus carpio*). აღნიშნულ სახეობებთან ერთად, კარწახის ტბაში ასევე ფიქსირდება ტბისთვის ახალი სახეობა – ფსევდორასბორა (*Pseudorasbora parva*);

ე) ფარავნის ტბაზე 2007 წელს განხორციელებული მონიტორინგის (Japoshvili, 2009) შედეგების მიხედვით, ტბის დომინანტი სახეობები იყო ინტროდუცირებული ევროპული ჭაფალა (მთლიანი ჭერების 75%) და ინვაზიური კარწახანა/კარასი (*Carassius gibelio* (Linnaeus, 1758)) (მთლიანი ჭერილის 15-20%). ადგილობრივი სახეობები კი მხოლოდ დარჩენილ 5-10%-ს შეადგენდა, ესენია: ჩვეულებრივი მარდულა, ნაფოტა (*Rutilus rutilus* (Linnaeus, 1758)), ხრამული, კავკასიური ქაშაპი, მტკვრის ციმორი

(*Romanogobio persus* (Gunther, 1899)), ძალიან მცირე რაოდენობით ტბის კალმახი და კობრი (Japoshvili, 2009);

ვ) 2014-2017 წლებში ჩატარებული კვლევების საფუძველზე დადგინდა რომ ფარავნისა და საღამოს ტბებში სახეობების რაოდენობრივი შემადგენლობა მკვეთრად შეცვლილი; ზოგიერთი მნიშვნელოვანი სარეწაო თევზის, როგორებიცაა კალმახი, ჭაფალა, კობრი, წვერა, რიცხოვნობა მინიმუმამდე შემცირებული და ამ სახეობებს არა თუ სარეწაო მნიშვნელობა აღარ აქვთ, არამედ ლოკალურად გადაშენების საფრთხის ქვეშ არიან. აზულის ტბაზე თევზები არ ბინადრობს;

ზ) ინფორმაცია უხერხემლოების შესახებ ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიაზე ძალიან მწირია, თუმცა კარწახის ტბის ჰიდრობინტები შესწავლილ იქნა 2019 წელს. კარწახის ტბაში გამოვლინდა მაკროუხერხემლოების 17 ოჯახის (*Astacidae*, *Gammaridae*, *Chironomidae*, *Asellidae*, *Naididae*, *Erpobdellidae*, *Glossiphoniidae*, *Corixidae*, *Psychodidae*, *Ceratopogonidae*, *Limonidae*, *Dytiscidae*, *Elmidae*, *Baetidae*, *Hydropsychidae*, *Sphaeridae*, *Succinidae*) (დანართი 11-ის სურათი 1) 2000-მდე ინდივიდი, რომელთაგან ტბაში დომინირებს შემდეგი 3 ოჯახი: *Gammaridae* (32.3%), *Chironomidae* (31.8%), *Naididae* (13.7%). დეტალური ინფორმაცია ტბაში ბინადარი უხერხემლოების შესახებ წარმოდგენილია დანართში 11. განსაკუთრებით საყურადღებოა ვიწრომარწუხა კიბორჩხალა (*Pontastacus leptodactylus* = (*Astacus leptodactylus*)) (კლასი *Malacostraca*, რიგი *Decapoda*, ოჯახი *Astacida*). იგი ინვაზიურია, დაუდგენელია ზუსტად რა გზებით და როდის გავრცელდა ტბაში. დღეის მდგომარეობით, ეს სახეობა უკვე დომინანტია ტბაში და მისი პოპულაცია საკმაოდ მრავალრიცხოვანაა წარმოდგენილი. აღნიშნული სახეობა პრობლემას უქმნის ადგილობრივ თევზებს და მისმა ჭარბმა რაოდენობამ ტბის გაღარიბება გამოიწვია. მნიშვნელოვანია გარკვეული ნაბიჯების გადადგმა და რეკომენდაციების გათვალისწინება მართვის გეგმაში.

3. დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების და ბუნების ძირითადი ღირებულებები:

ა) დაცული ტერიტორიების ფარგლებში გამოიყოფა განსაკუთრებული ღირებულების ჰაბიტატები და ბიომრავალფეროვნების კომპონენტები, რომელიც განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა და მრავალფეროვანი ეკოსისტემური სერვისების მოწოდებას უზრუნველყოფს;

ბ) სუბალპური და ალპური მდელოები/მთის ველები (მთის სტეპები): აქ წარმოდგენილია ველის წივანა (*Festuca valesiaca*) და ვაციწვერას სახეობები (*Stipa tirsia*, *S. capillata*), ასევე ცხვრის წივანას, ისლების და მარცვლოვან-ნაირბალახოვანი ფიტოცენოზების შესაბამის სახეობები;

გ) სუბალპური ტყის ნაშთები: არყი (*Betula litwinowii*), ვერხვი (*Populus tremula*), ცირცელი (*Sorbus aucuparia*), ფიჭვი (*Pinus kochiana*).

დ) წყალჭაობები (ჭარბტენიანი ტერიტორიები)/მდინარეები/ტბები: ევრაზიული, წინააზიურ-კავკასიური და ევროპულ-ხმელთაშუაზღვიური სახეობებით, მათ შორის აღსანიშნავია *Carex wiluica* (რელიქტური სახეობა);

ე) მტაცებლები: რუხი მგელი (*Canis lupus*), წავი (*Lutra lutra*) და ქრცვინი (*Mustela putorius furo*) – საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობები. ჭრელტყავა (*Vormela peregusna*) – გლობალურად მოწყვლადი სახეობა;

ვ) მღრღნელები: ნაცრისფერი ზაზუნელა (*Cricetulus migratorius*) და ბრანდტის ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*) – საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობები. ნერინგის ბრუცა (*Nannospalax Nehringi*), დაღესტნური მემინდვრია (*Terricola daghestanicus*), ნაზაროვის

მემინდვრია (*Terricola Nasarovi*), კავკასიური წყლის ზიგა (*Neomys teres*), კავკასიური ზიგა (*Sorex satunini Ognev*) – კავკასიის ენდემური სახეობები;

ზ) ფრინველები: ვარდისფერი ვარხვი (*Pelecanus onocrotalus*), თეთრი ყარყატი (ლაკლაკი) (*Ciconia ciconia*), იშხვარი, ანუ შავი ყარყატი (*Ciconia Nigra*), წითელი იხვი (*Tadorna ferruginea*) და მთის არწივი (*Aquila chrysaetos*) – ეროვნულ დონეზე მოწყვლადი სახეობები. რუხი წერო (*Grus grus*) და ქოჩორა ვარხვი (*Pelecanus crispus*) – ეროვნულ დონეზე გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობები;

თ) ჰერპეტოფაუნა: დარევსკის გველგესლა (*Vipera darevskii*) – კავკასიის ენდემური სახეობა;

ი) საქართველოს და IUCN-ის წითელ ნუსხაში შეტანილი ენდემური მცენარეები, როგორიცაა: თეთრობის კრაზანა – *Papaver pseudo-orientale* [(Fedde) Medw.], ერდელის ბუჩქისძირა – *Corydalis erdelii* [Zucc.], ჯავახეთის ფამფარულა – *Scorzonera dzhavakhetica* [Sosn.], კეცხოველის ფამფარულა – *Senecio massagetovii* [Schischk.], კოზლოვსკის ფამფარულა – *Scorzonera koslovskyi* [Sosn.], მასაგეტოვის თავყვითელა – *Senecio massagetovii* [Schischk.], ანხონიუმი – *Anchonium elichrysifolium* [(DC.) Boiss.], ჯავახეთის ხმალა – *Gladiolus dzhavakheticus* [Eristavi] და სხვ.

მუხლი 14. სამეცნიერო კვლევა და ეკოგანათლება

1. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიები მნიშვნელოვანია სამეცნიერო კვლევის ჩასატარებლად და მონიტორინგის წარმართვისთვის. დაცული ტერიტორიების ფლორის და ფაუნის ძირითადი ჯგუფები საჭიროებს უფრო ღრმა შესწავლას.

2. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებს გააჩნია სხვადასხვა ტიპის ეკოსაგანმანათლებლო აქტივობების ორგანიზების პოტენციალი (ლექცია-სემინარები, ტრენინგები, ღონისძიებები მწვანე კალენდრის მიხედვით, ეკოგაკვეთილები ველზე, მწვანე აქციები, ეკოტურები და სხვა), ძირითადად მიმდებარე სოფლების სკოლებისა და, ზოგადად, რეგიონის მოსახლეობისთვის.;

3. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებს აქვს გამოკვეთილი ეკოსაგანმანათლებლო პოტენციალი ძირითადი მიმართულებებით:

ა) ფრინველთა მრავალფეროვნება და მისი შენარჩუნების მნიშვნელობა;

ბ) სამოვრების დეგრადაცია/ეროზია და მდგრადი გამოყენება;

გ) წყლის ეკოსისტემებისა და თევზის რესურსების მდგრადი გამოყენება.

4. ჯავახეთზე გადის გადამფრენი ფრინველების საქართველოს ფარგლებში მდებარე მე-2 სამიგრაციო გზა, რომელიც შავიზღვისპირეთს მნიშვნელოვნად ჩამოუვადრება ფრინველთა რაოდენის მხრივ, მაგრამ თითქმის არ განსხვავდება ფრინველთა სახეობების რაოდენობით, რაც მის სამეცნიერო-საგანმანათლებლო უნიკალობას განსაზღვრავს: სწორედ ამის გამო აქ ფრინველები სხვა ბიოლოგიურ კომპონენტებზე უკეთესადაა შესწავლილი. გარდა ამისა, ტრანსსასაზღვრო კონტექსტი ამ მიმართულებითაც დამატებით პოტენციალს წარმოქმნის.

5. გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების მიზნით, ეკოსაგანმანათლებლო საქმიანობისთვის ასაკობრივი ზღვარის გათვალისწინებით შეიძლება გამოიყოს სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფები, უპირველესად, სკოლების ადგილობრივი მოსწავლეები; ასევე, უნივერსიტეტების (ახალციხის, თბილისის და სხვ.) სტუდენტები, ასევე დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობა.

6. შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვისა და განხორციელებისას აქტიურად შეიძლება, იქნეს გამოყენებული ადგილობრივი რესურს-ცენტრების და არასამთავრობო ორგანიზაციების შესაძლებლობები.

მუხლი 15. მიწის საკუთრება და გამოყენება

1. დაცული ტერიტორიების საზღვრებს შიგნით არსებული მიწები სახელმწიფოს საკუთრებაა. დაცული ტერიტორიების მართვასთან მიმართებაში კანონი ადგენს, რომ ჯავახეთის ეროვნული პარკის, კარწახის ჭაობის აღკვეთილის, სულდის ჭაობის აღკვეთილის, ხანჩალის ტბის აღკვეთილის, ბულდაშენის ტბის აღკვეთილის, მადათაფას ტბის აღკვეთილის და თეთრობის აღკვეთილის მართვა ხორციელდება საქართველოს დაცული ტერიტორიების სააგენტოს დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მეშვეობით, „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად. რაც შეეხება ჯავახეთის მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორიას, მის მართვას ახორციელებენ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები.

2. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში, კარწახის ჭაობის აღკვეთილის, სულდის ჭაობის აღკვეთილის, ხანჩალის ტბის აღკვეთილის, ბულდაშენის ტბის აღკვეთილის და მადათაფას ტბის აღკვეთილის გარკვეულ უბნებში ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ხორციელდება განახლებადი ბუნებრივი რესურსებით ლიმიტირებული სარგებლობა.

3. დაცული ტერიტორიების სისტემის კანონის თანახმად, მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია – შეესატყვისება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) დაცული ტერიტორიების VI კატეგორიას – რესურსების მართვის დაცული ტერიტორია (Managed Resource Protected Area). IUCN-ის თანახმად, VI კატეგორიის დაცული ტერიტორიები უზრუნველყოფენ ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების კონსერვაციას, მასთან ასოცირებული კულტურული ფასეულობებისა და ბუნებრივი რესურსების ტრადიციული მართვის სისტემებთან ერთად.

4. ჯავახეთში, საქართველოს სხვა მაღალმთიანი მხარეების მსგავსად, ტრადიციულ სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობად ითვლება მესაქონლეობა, მათ შორის მომთაბარე მეცხვარეობა, ნაწილობრივ მემინდვრეობა და მეფუტკრეობა, ასევე, მათთან დაკავშირებული პროდუქტების წარმოება.

5. ბუნებრივი რესურსებიდან ჯავახეთში ტრადიციულად გამოიყენება ზაფხულის სამოვრები და სათიბები. ეს რესურსი გამოიყენება არა იმდენად ადგილობრივი მოსახლეობის (რომელსაც, გადაზამთრების პრობლემის გამო, ცხვარი ცოტა ჰყავს), რამდენადაც საქართველოს სხვა კუთხეებიდან წლის შესაბამის პერიოდში (ივნისი-სექტემბერი) ამოსული ფერმერების მიერ (მირითადად – კახეთიდან, საგარეჯოს მუნიციპალიტეტიდან). ძოვების პრაქტიკა საბჭოთა პერიოდში უსისტემო იყო. ასეა დღესაც. ამდენად, მდგრადი ძოვების ნორმების დანერგვა, დაცული ტერიტორიების ფარგლებში, ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად უნდა ჩაითვალოს.

6. ტრადიციულად უნდა ჩაითვალოს წყალსატევების თევზის რესურსების გამოყენებაც. დღეისათვის მათ უმრავლესობაზე თევზის ფერმებია მოწყობილი, წყალსატევებში გაშვებულია (ინტროდუცირებულია) თევზის არაადგილობრივი სამრეწველო სახეობები (ტბის კალმახი და სხვ.); წყალსატევების თევზის რესურსების მდგრადი გამოყენების საკითხების დარეგულირებას ფერმების მესაკუთრეებთან კოორდინირება ესაჭიროება.

7. წყლის რესურსების გამოყენება შემდგომი ცალკე, დეტალური შესწავლის საგანია: აშკარაა, რომ სრულიად არამდგრადია ხანჩალის ტბის თანამედროვე მდგომარეობა, რისი უპირველესი მიზეზიცაა წყლის მენეჯმენტის დაუსაბუთებელი და წარსულში უხარისხოდ განხორციელებული ღონისძიებები. წყლის საბჭოური საინჟინრო მენეჯმენტის ესა თუ-ის კვალი შეინიშნება თითქმის ყველა ტბაზე (კარწახის გარდა, რომელიც ტრანსსასაზღვრო ტბაა).

მუხლი 16. დაცული ტერიტორიების ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობა

1. სამცხე-ჯავახეთი საქართველოს უძველესი კუთხეა. ამ ტერიტორიაზე მრავალი არქეოლოგიური ძეგლია. არქეოლოგიურმა გათხრებმა ცხადყო, რომ ადამიანს სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიაზე უძველესი დროიდან უცხოვრია. რეგიონის ტერიტორიაზე მრავალი ადრეანტიკური ხანის ნაქალაქარი და ყორღანული სამარხი იქნა აღმოჩენილი. აქ ვხვდებით ციკლოპური ტიპის, უზარმაზარი ლოდებისგან მშრალად ნაშენ, ციხენამოსახლარებს, გალავნებს, კოშკებსა და აკლდამებს. სამცხე-ჯავახეთი საქართველოს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი და კულტურულად დაწინაურებული პროვინცია იყო. პირველად ისტორიულ წყაროებში ეს რეგიონი მოხსენიებულია ძვ.წ-ით 785 წელს, ურარტუს მეფის არგიშთის მიერ. XI ს-დან ჯავახეთის ცენტრად მოიხსენიება ახალქალაქი. XII საუკუნეში თამარ მეფის დროს სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიაზე მძლავრი კულტურული ცხოვრება მიმდინარეობდა, რისი კვალიც დღემდე მკაფიოდაა შენარჩუნებული.

2. ჯავახეთის მთიანეთი მდიდარია ისტორიული და კულტურული ძეგლებით. გადმოცემით, მე-3 საუკუნეში წმინდა ნინო საქართველოში კაპადოკიიდან პირველად ჯავახეთის მთიანეთში შემოვიდა და აქედან დაიწყო ქართველ ხალხში ქრისტიანობის გავრცელება.

3. სამცხე-ჯავახეთის ყველაზე მნიშვნელოვან ისტორიულ ძეგლებს შორის არის ხერთვისი – ლეგენდარული ციხე-ქალაქი, რომელიც განლაგებულია მდინარეების ხერთვისისა და ფარავნის შესართავთან, და მდინარე მტკვრის ხეობაში კლდეში გამოკვეთილი ვარძიის სამონასტრო კომპლექსი. ეს კომპლექსი – როგორც ერთი ობიექტი – შეტანილია UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის არეების/უბნების (UNESCO World Heritage Sites) წინასწარ ნუსხაში (იხ. <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5236/>) და ოფიციალური საერთაშორისო აღიარების რეალური კანდიდატია.

4. თავისი თბილი წყლებით ცნობილი სოფელი ნაქალაქარი ვარძიის ჩრდილოეთით, ხერთვისის ხეობაში მდებარეობს. ძველ დროს და შუა საუკუნეების დასაწყისში ჯავახეთის უძველესი ქალაქი წუნდა ნაქალაქარის მახლობლად მდებარეობდა. მის შორიახლოს, კლდის წვერზე, იმავე სახელწოდების ეკლესიაა. ისტორიული წყაროები მოწმობს, რომ წუნდის დანგრევის შემდეგ, ჩვენი წელთაღრიცხვის IX-X საუკუნეებში, მდინარე მტკვრის მოპირდაპირე ნაპირას აშენდა თმოგვის ციხე. მტკვრის მარჯვენა ნაპირას განლაგებულია ვანის ქვაბები, VII-XVI საუკუნეების არქიტექტურული და კულტურული ძეგლი. ზეგანზე მიმოფანტულ სოფლებში ბევრი კულტურული ძეგლია, უმეტესად – ეკლესიები.

5. დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის სტრატეგიის შემუშავებისას ადგილი ჰქონდა დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ არსებული მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის შეფასებას. დეტალური აღწერა კულტურული მემკვიდრეობის იმ ნაწილის მოხდა, რომელზეც უკვე გადამოწმებული ინფორმაცია მოიპოვებოდა კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სააგენტოს ბაზებში (იხ. დანართი 12). აღსანიშნავია-ის ფაქტიც, რომ მატერიალურ-კულტურული მემკვიდრეობა ორივე მუნიციპალიტეტში

ისევე მრავალფეროვანი და მნიშვნელოვანია, როგორც ჯავახეთის ბუნებრივი რესურსები. არსებული მატერიალურ-კულტურული ძეგლების შეფასების სისტემა ითვალისწინებს რა კონკრეტული ძეგლის მიმდინარე მდგომარეობას, ისტორიული კონტექსტსა და იმ მნიშვნელობას/ღირებულებას, რომლის მატარებელიცაა, ასევე იდენტიფიცირდებას ახდენს და განსაზღვრავს იმ პოტენციალს, რომელიც ძეგლის, როგორც ტურისტულად მნიშვნელოვანი ობიექტის ფორმირებაში გადამწყვეტ როლს თამაშობს. შეფასების სისტემაში კლასიფიცირებულია-ის სამი დონე, (1-ღირს შეჩერება, 2-ღირს დათვალიერება, 3-ღირს, რომ ცალკე შეიქმნას ტური1), რომელიც კულტურული ობიექტების დაყოფასა და მათ ერთ ჯგუფში ინტეგრაციას განაპირობებს ავთენტურობის, მნიშვნელობის, მასშტაბურობის, იდენტობისა და სანახაობრიობის მხრივ. თითოეული ქვეჯგუფი მასში გაერთიანებული მატერიალური ძეგლების ნიშან-თვისებებისა და პოტენციალის შეფასება-ანალიზს ახდენს და გამოყოფს იმ ერთეულებს, რომლებსაც სხვებთან შედრებით უკეთესი მოცემულობა და უნარი აქვთ, რომ კონკრეტულად მათზე შეიქმნას ცალკე ტური. არსებული ობიექტები ინახავენ იმ ყოფის, ადათების, რიტუალების, რელიგიური და საკრალური მნიშვნელობის ძეგლებისა და ცალკეული ფრაგმენტების ნაშთებსა და არტეფაქტებს, რაც წარმოდგენას გვიქმნის და საუკუნეების მიღმა გვახედებს სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიაზე მცხოვრები ხალხების ყოფასა და კულტურაში.

6. ეს ყოველივე, ლანდშაფტისა და ბიომრავალფეროვნების თავისებურებასთან ერთად, მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს რეგიონის ტურისტულ პოტენციალს. თვით დაცული ტერიტორიების ფარგლებში გამორჩეული ისტორიულ-კულტურული ძეგლები არ არის განლაგებული.

მუხლი 17. ეკოტურიზმი და რეკრეაცია

1. ამჟამად ჯავახეთი არ წარმოადგენს საქართველოში ჩამოსული ტურისტების დანიშნულების პრიორიტეტულ ადგილს შესაბამისი ინფრასტრუქტურისა და სერვისების სიმწირის, ასევე, რეგიონის ბუნებრივი მიმზიდველობის ცნობადობის ამაღლებისაკენ მიმართული აქტივობების სიმცირის გამო; ამ ხარვეზის გამოსწორება დაცული ტერიტორიების ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა.

2. ტერიტორიის ტურისტულ და რეკრეაციულ პოტენციალს განსაზღვრავს მიმზიდველი ბუნებრივი გარემო (ტბები, გადამფრენი ფრინველები, რბილი, ვულკანური რელიეფი – იოლად ასასვლელი მთებით და სხვ.). ამასთან, საავტომობილო გზების გაუმჯობესებული ხარისხი, ისევე როგორც ახლო მომავალში აზერბაიჯანი საქართველო-თურქეთის რკინიგზის ექსპლუატაციაში შესვლა უზრუნველყოფს ტურისტების სწრაფ და კომფორტულ ტრანსპორტირებას.

3. დაცულ ტერიტორიებს გააჩნია დიდი პოტენციალი ფრინველების სპეციალისტებისა და ფრინველებზე ფოტომონადირეების (ე.წ. Birdwatcher-ების), ასევე, თევზაობის მოყვარულთა, მათ შორის გაყინულ ტბაზე თევზაობის მოყვარულთა მოსაზიდად.

4. ტერიტორიას გააჩნია მნიშვნელოვანი პოტენციალი ზამთრის ტურიზმის (განსაკუთრებით, თხილამურებზე სიარულის – ე.წ. Cross-country skiing-ისა და

Snowshoeing-ის მოყვარულთათვის), ასევე საცხენოსნო სათავეგადასავლო ტურიზმის, ასევე ველოტურიზმის განვითარებისათვის.

5. ჯავახეთში არსებობს ტურისტული რესურსების კომბინირებული შეთავაზების და ტურისტული პროდუქტის ადგილობრივ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტთან (როგორც არის პური, ყველი, თაფლი და სხვ.) „დაკავშირების“ შესაძლებლობა. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის მომსახურების სფეროსთან კომბინაცია (სასტუმრო სახლები, კვების ობიექტები, მცირე სიმძლავრის სავაჭრო და საპიკნიკე ადგილები) დამატებით შესაძლებლობებს შექმნის.

6. ტერიტორიას დამატებით ტურისტულ ღირებულებას სძენს მის სიახლოვეს არსებული, გამორჩეული ისტორიულ-კულტურული ძეგლები, როგორცაა ვარძია, ხერთვისი, უძველესი ნამოსახლარები და სხვ (გასათვალისწინებელია ვარძიიდან კარწახის ტბასთან გადმოსასვლელი ტურისტებისთვის მიმზიდველი გზა).

7. კიდევ ერთ დამატებით რესურსს დაცული ტერიტორიების სომხეთთან და თურქეთთან სასაზღვრო მდებარეობა წარმოადგენს. სომხეთის მოსაზღვრე – არფის ტბის – ეროვნულ პარკთან თანამშრომლობის განვითარება, ასევე, ზემოთ ხსენებული სარკინიგზო მაგისტრალის ამოქმედება კარგ შესაძლებლობას ქმნის ამ ქვეყნებიდან ტურისტების მოსაზიდად.

მუხლი 18. საზოგადოებასთან ურთიერთობა

1. საზოგადოებასთან ურთიერთობა წარმოადგენს მნიშვნელოვან მიმართულებას ყველა დაცული ტერიტორიისათვის. საზოგადოებასთან ურთიერთობა ხელს უწყობს დაცული ტერიტორიის დადებითი იმიჯის ჩამოყალიბებას, ზრდის საზოგადოების ინფორმირებულობას და ცნობიერებას ზოგადად დაცული ტერიტორიის და იქ მიმდინარე პროცესების შესახებ, რაც განაპირობებს საზოგადოების ჩართულობას დაცული ტერიტორიების განვითარებაში და ზრდის ადმინისტრაციის მენეჯმენტის ეფექტურობას.

2. საზოგადოების ცნობადობის ამაღლების და ვიზიტორთა მოზიდვისთვის ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია საზოგადოებასთან ურთიერთობისთვის სხვადასხვა საშუალებას იყენებს, როგორცაა: დაცული ტერიტორიების და ეროვნული პარკის ვებგვერდი, საინფორმაციო ბროშურებისა და ბუკლეტების ბეჭდვა და გავრცელება, დაცული ტერიტორიების შესახებ სტატიების გამოქვეყნება ადგილობრივ და ცენტრალურ პრესაში, ინფორმაციის განთავსება როგორც ქართულ, ისე საერთაშორისო ჟურნალ-გაზეთებში, სხვადასხვა ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება პარტნიორებთან და ადგილობრივ მოსახლეობასთან მჭიდრო თანამშრომლობით, დაცული ტერიტორიების მიერ მოწყობილი ღონისძიებების გაშუქება ადგილობრივი და ცენტრალური ტელევიზიით, შეხვედრები ადგილობრივ მოსახლეობასთან, გაცნობითი ეკოტურების მოწყობა საგანმანათლებლო დაწესებულებებისათვის და მათთან პარტნიორული ურთიერთობის დამყარება, თანამშრომლობა არსებულ და პოტენციურ რეგიონულ პარტნიორებთან და სხვ.

მუხლი 19. სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები

1. ჯავახეთის მთიანეთში ძირითადად ორი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულია: ახალქალაქის და ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტები. ყველაზე დიდი ქალაქი ჯავახეთის ზეგანზე არის ახალქალაქი. 2014 წლის საქსტატის მონაცემებით, ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში ცხოვრობდა 45,070 ადამიანი, კერძოდ, ქ. ახალქალაქში – 8,295 (18.4%), სოფლად – 36,775 (81.6%). მუნიციპალიტეტი მოიცავს 22

ადმინისტრაციულ ტერიტორიულ ერთეულს, რომლებიც ერთიანდება 15 თემად და 6 დიდ სოფლად. ადმინისტრაციულ ცენტრს წარმოადგენს ქ. ახალქალაქი. 2014 წლის საქსტატის მონაცემებით, ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში ცხოვრობდა 24,491 ადამიანი, აქედან, ქ. ნინოწმინდაში – 5,144, სოფლად – 19,347. მუნიციპალიტეტი მოიცავს 8 ადმინისტრაციულ ტერიტორიულ ერთეულს, რომლებიც ერთიანდება 7 თემად და 1 დიდ სოფლად.

2. ნინოწმინდასა და ახალქალაქში შეინიშნება მუდმივად მცხოვრები მოსახლეობის გადინების ტენდენცია არახელსაყრელი ეკონომიკური პირობების გამო. თუმცა მთის კანონის მიღება ხელს შეუწყობს უკან დაბრუნების მსურველთა რაოდენობის გაზრდას.

3. ზაფხულში ჯავახეთის მთიანეთში მოსახლეობის რაოდენობა იზრდება, ვინაიდან სხვა მუნიციპალიტეტებიდან ჩამოსული მოსახლეობა იყენებს ჯავახეთის მთებს ტრადიციულ საზაფხულო სამოვრებად.

4. დაცული ტერიტორიების შექმნა მოსახლეობას ახალი შემოსავლის წყაროს შეუქმნის, რაც დაკავშირებულია, უპირველესად, ტურიზმის განვითარებასთან და კერძოდ ვიზიტორთა მომსახურების სფეროსთან.

თავი III. გრძელვადიანი მიზნები

მუხლი 20. ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნები

1. შენარჩუნებულია დაცული ტერიტორიების ბუნებრივი და ნახევრადბუნებრივი ლანდშაფტები. ცხოველთა და მცენარეთა პოპულაციების კონსერვაცია ხდება ბუნებრივ და პრაქტიკულად ხელუხლებელ გარემოში. უზრუნველყოფილია უნიკალური და ენდემებით მდიდარი ალპური და სუბალპური მცენარეული კომპლექსების კონსერვაცია. შენარჩუნებულია ჭარბტენიანი ტეროტორიები და სუბალპური ტყის ნაშთების მდგომარეობა.

2. ზემოთ აღნიშნული ზოგადი გრძელვადიანი მიზანი შეიძლება განისაზღვროს დაცული ტერიტორიებისთვის იდენტიფიცირებული ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებებისთვის. პირველი მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან 25 წლის შემდეგ:

ა) დაცული ტერიტორიების სუბალპური ტყეების (თეთრობის აღკვეთილისა და კარწახის ტბის მიმდებარე ტყე) კონსერვაციის სტატუსი შენარჩუნებულია, არ ვლინდება მათი უკანონო ჭრა და ფიტო-სანიტარიული მდგომარეობა გაუმჯობესებულია 2020 წელთან შედარებით. ტყით დაფარული ფართობი შენარჩუნებულია, ტყის კორომის მახასიათებლები ასახავენ ჯანსაღ, თითქმის ბუნებრივ ან ბუნებრივ ტყეებს, მნიშვნელოვანი ტყის მცენარეული სახეობები, მათ შორის, მეჭეჭიანი არყის (*Betula litwinowii*), ვერხვის (*Populus tremula*), ჩვეულებრივი ცირცელის (*Sorbus aucuparia*), კოხის/სოსნოვსკის ფიჭვის (*Pinus kochiana*) სახეობები და სხვები წარმოადგენენ მინიმუმ იგივე რაოდენობას, როგორც 2020 წელს, და მცენარეთა მავნებლების რაოდენობა დაბალ დონეზეა;

ბ) დაცული ტერიტორიების მდელოებს აქვს საშუალო ან დაბალი ეკოლოგიური მდგომარეობა 2020 წელთან შედარებით, რომელიც ასახულია სამოვრების ეკოლოგიური მფგომარეობის ინდექსებში;

გ) დაცული ტერიტორიების წყალჭაობების (ქარბტენიანი ტერიტორიები) მდინარეების/ტბების მდგომარეობა განაპირობებს მდინარის კალმახის (*Salmo fario*) ტბის ფორმის და სხვა ჰიდრობიონტების სიჯანსაღესა და სიუხვს.

მუხლი 21. საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა გენოფონდის და ბიოლოგიური მრავალფეროვნების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნები

ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ფლორა და ფაუნა შეიცავს საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შესულ, კავკასიისა და საქართველოს ენდემურ მრავალ სახეობას და ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები წარმატებით ასრულებს ამ სახეობების გენოფონდის ეფექტიანი და გრძელვადიანი შენარჩუნების ფუნქციას; ხოლო, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სახეობების, პოპულაციების რიცხოვნობა გაზრდილია და მიახლოებულია ბუნებრივ ტევადობას 2045 წლისთვის;

ა) ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ძირითად მუქმწოვართა სახეობების პოპულაციები, მათ შორის მტაცებლები: რუხი მგელი (*Canis lupus*), წავი (*Lutra lutra*), ქრცვინი (*Mustela putorius furo*), ჭრელტყავა (*Vormela peregusna*), მღრღნელები: ნაცრისფერი ზაზუნელა (*Cricetulus migratorius*), ბრანდტის ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*), ნერინგის ბრუცა (*Nannospalax Nehringeri*), დაღესტნური მემინდვრია (*Terricola daghestanicus*), ნაზაროვის მემინდვრია (*Terricola Nasarovi*), კავკასიური წყლის ბიგა (*Neomys teres*), კავკასიური ბიგა (*Sorex satunini Ognev*), ახლოს არიან ამ სახეობების ტერიტორიების ბუნებრივ ტევადობასთან;

ბ) ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე წარმოდგენილი ფრინველთა სახეობები, როგორიცაა: ვარდისფერი ვარხვი (*Pelecanus onocrotalus*), თეთრი ყარყატი (ლაკლაკი) (*Ciconia ciconia*), იშვარი ანუ შავი ყარყატი (*Ciconia Nigra*), წითელი იხვი (*Tadorna ferruginea*), მთის არწივი (*Aquila chrysaetos*), რუხი წერო (*Grus grus*), ქოჩორა ვარხვი (*Pelecanus crispus*) აგრძელებს დაცულ ტერიტორიებზე ბუდობას, დაცულია ფრინველების საარსებო ან გაჩერების ადგილები, დაცულია ბუდეების ადგილები, და მათი ბუდეები მომრავლებულია ან შენარჩუნებულია 2020 წელთან შედარებით;

გ) ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ჰერპეტოფაუნის სახეობების რიცხოვნობა: დარევსკის გველგესლა (*Vipera darevskii*), მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis/ Rana camerani*) შენარჩუნებულია 2020 წელთან შედარებით;

დ) ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე საქართველოს და IUCN-ის წითელ ნუსხაში შეტანილი ენდემურ მცენარეების გავრცელების არეალი შენარჩუნებულია ან იზრდება.

მუხლი 22. ეკოგანათლებასა და სამეცნიერო კვლევა-მონიტორინგთან დაკავშირებული მიზნები

დაცული ტერიტორიები, სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფისთვის, წარმოადგენს საუკეთესო გარემოს გარემოსდაცვითი განათლებისა და ბიომრავალფეროვნების კვლევა-მონიტორინგის საქმიანობების განსახორციელებლად. უზრუნველყოფს საზოგადოებაში გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებას და ცოდნის ზრდას, რაც ხელს უწყობს საზოგადოების პოზიტიურ დამოკიდებულებას დაცული ტერიტორიების მიმართ და მათი ქცევის ცვლილებას. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას აქვს წარმატებული თანამშრომლობა საქართველოს და უცხოეთის სამეცნიერო-კვლევით და საგანმანათლებლო ცენტრებთან, ასევე დამოუკიდებელ მკვლევარებთან. ადმინისტრაციას გააჩნია სრულფასოვანი სამეცნიერო ინფორმაცია ტერიტორიის ყველა

ძირითადი ღირებულებების შესახებ დაცული ტერიტორიის მართვის ეფექტურად წარმართვისთვის. დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს საინტერესო სამეცნიერო-კვლევით ბაზას ქართველი და უცხოელი მეცნიერებისთვის.

მუხლი 23. ბუნებრივ და ისტორიულ-კულტურულ გარემოში რეკრეაციის, ჯანმრთელობის დაცვისა და ტურიზმისათვის ხელსაყრელი პირობების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული მიზნები

ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე, ადგილობრივი მოსახლეობის აქტიური მონაწილეობით, წარმატებით ვითარდება ბუნებაზე ორიენტირებული მდგრადი ტურიზმი; ვიზიტორებისთვის უზრუნველყოფილია სუფთა და უსაფრთხო გარემო. მდგრად ტურიზმს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს როგორც დაცული ტერიტორიების განვითარებაში, ისე ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმებაში და ზოგადად სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებაში.

მუხლი 24. ტრადიციული სამეურნეო საქმიანობის დაცვის, აღდგენისა და განვითარების ხელშეწყობასთან და თვითმყოფადი ისტორიულ-კულტურული გარემოს შენარჩუნებასთან დაკავშირებული მიზნები

დაცული ტერიტორიები უზრუნველყოფს ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნება-დაცვას და ადგილობრივი ტრადიციებისა და ტრადიციული საქმიანობების განვითარების ხელშეწყობას. კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნავი ადგილები კარგადაა შენარჩუნებული, დაცული და ხელმისაწვდომია ვიზიტორებისთვის უსაფრთხო და ინფორმაციული გზით. ისინი წარმოადგენენ ვიზიტორის პროგრამის შემადგენელ ნაწილს ეკოსისტემის პროდუქტებსა და ღირსშესანიშნაობებთან ერთად. დაცულია ან აღდგენილია ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების ტრადიცია.

მუხლი 25. ადგილობრივი ეკონომიკისა და მოსახლეობის სასარგებლოდ სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები

დაცული ტერიტორიის არსებობით გაუმჯობესებულია ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, ზოგადი კეთილდღეობა და ხორციელდება ადგილობრივი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება. დაცული ტერიტორიების მდგრადი მართვა უზრუნველყოფს სხვადასხვა ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნებას, მათ შორისაა არამერქნული ტყის პროდუქტები, სამოვრები, შეშა, სასმელი და ტექნიკური წყალი (სასმელი, საირიგაციო და ენერგეტიკული დანიშნულების წყლის რესურსები, და სხვა). რეგიონის ბუნებასა და კულტურულ ფასეულობებზე დაფუძნებული საგანმანათლებლო, ესთეტიკური და სულიერი ფასეულობები მოიზიდავენ ტურისტებს საქართველოს სხვა რეგიონებიდან და მის ფარგლებს გარედან, რაც მოახდენს ადგილობრივი ეკონომიკის სტიმულირებას და ეკოტურიზმის განვითარებას.

მუხლი 26. ბუნებრივი რესურსების მდგრად სარგებლობასთან დაკავშირებული მიზნები

დაცული ტერიტორიები ხელს უწყობს მოსახლეობის კეთილდღეობას და უზრუნველყოფს ადგილობრივი მოსახლეობისთვის ბუნებრივი რესურსებით მდგრად სარგებლობას მათი სასიცოცხლო მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. ხდება ბუნებრივი რესურსების „არამომხმარებლურ“ გამოყენებაზე დაფუძნებული

ალტერნატიული შემოსავლების (მაგ.: წარმატებით ვითარდება ბუნებაზე ორიენტირებული ტურიზმი) ხელშეწყობა და განვითარება, რაც ამცირებს ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულებას ბუნებრივ რესურსებზე.

მუხლი 27. ადმინისტრაციის განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები

ადმინისტრაციას გააჩნია ყველა აუცილებელი რესურსი იმისათვის, რომ განაგრძოს ტერიტორიის ძირითადი ღირებულებების კონსერვაცია და გაუმჯობესება. ადმინისტრაციის თანამშრომლების სათანადო რაოდენობა ადეკვატურად აღჭურვილია ფინანსური, ტექნიკური, ინფრასტრუქტურული რესურსით, საჭირო ცოდნით, უნარებით და დაცული ტერიტორიების ეფექტურად მართვის გამოცდილებით.

თავი IV. დაცული ტერიტორიის სიტუაციური ანალიზი

მუხლი 28. დაცული ტერიტორიის ძირითადი ღირებულებების არსებული მდგომარეობა

1. ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებების მდგომარეობა: დაცული ტერიტორიების ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებები განისაზღვრა ზემოთ მოცემული მე-13 მუხლის (გ) პუნქტში. მდგომარეობის ატრიბუტები (მახასიათებლები) განისაზღვრა თითოეული ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებისთვის და შეგროვდა ინფორმაცია არსებული სიტუაციის შესახებ (ცხრილი 3). თუმცა ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია არ ფლობს სრულყოფილ ინფორმაციას აღნიშნული დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებების მდგომარეობის შესახებ. საჭიროა დამატებითი კვლევების ჩატარება და შესაბამისი ინფორმაციის შეგროვება მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების პირველი ციკლის განმავლობაში. აღნიშნული საჭიროებები ასახულია წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის პროგრამებში – 45-46 მუხლებში.

ცხრილი 3: დაცული ტერიტორიების ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებები და შესაბამისი ატრიბუტების არსებული მდგომარეობა

ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულება	მდგომარეობის ატრიბუტი	არსებული მდგომარეობა
სუბალპური და ალპური მდელოები/მთის ველები და სტეპები	ფართობი (ჰა)	მონაცემები არ მოიპოვება
	მდელოების უცვლელობა სამოვრების დეგრადაციის ინდექსზე დაყრდნობით	არ არსებობს რაოდენობრივი მონაცემები
	ძირითადი სახეობების არსებობა: ველის წივანა (<i>Festuca valesiaca</i>), ვაციწვერას სახეობები (<i>Stipa tirsia</i> , <i>S. capillata</i>), ცხვრის წივანას, ისლების და მარცვლოვან-ნაირბალახოვანი ფიტოცენოზების შესაბამის სახეობები.	ინფორმაცია მათი დაფარულობის/სიხშირის შესახებ არ მოიპოვება.
	მავნებლები	ინფორმაცია მავნებლების შესახებ არ მოიპოვება
სუბალპური ტყის ნაშთები და ბუჩქები	ტყის ფართობი (ჰა)	მონაცემები არ მოიპოვება
	სტანდარტული კორმის მახასიათებლები	არ არსებობს რაოდენობრივი მონაცემები
	ძირითადი სახეობების არსებობა: არყი (<i>Betula litwinowii</i>); ვერხვი (<i>Populus tremula</i>); ცირცელი (<i>Sorbus aucuparia</i>); ფიჭვი (<i>Pinus kochiana</i>)	მონაცემები არ მოიპოვება
	მავნებლები	

წყალჭაობები (ჭარბტენიანი ტერიტორიები)/მდინა რეები/ტბები	რიცხოვნობა: მდინარის კალმახის (<i>Salmo fario</i>) ტბის ფორმა; ფარავნის და სალამოს ტბაში გვხვდება შემდეგი თევზები: კობრი (<i>Cyprinus carpio</i>), ხრამული (<i>Capoeta capoeta</i>), ტბის ქაშაპი (<i>Squalius cephalus</i> (Linnaeus, 1758)), აღმოსავლური მარდულა (<i>Alburnoides bipunctatus</i> (Bloch, 1782)), კალმახი (<i>Salmo trutta lacustris</i> (Linnaeus, 1758)), ლადოგური ჭაფალა (<i>Coregonus albula</i> (Linnaeus, 1758)), რომელიც 1930-იან წლებში ლადოგის ტბიდან იქნა შემოყვანილი.	მონაცემები არ მოიპოვება
მტაცებლები	რიცხოვნობა რუხი მგელი (<i>Canis lupus</i>), წავი (<i>Lutra lutra</i>), ქრცვინი (<i>Mustela puterius furo</i>), ჭრელტყავა (<i>Vormela peregusna</i>).	მონაცემები არ მოიპოვება
მღრღნელები	რიცხოვნობა: ნაცრისფერი ზაზუნელა (<i>Cricetulus migratorius</i>), ბრანდტის ზაზუნა (<i>Mesocricetus brandti</i>), ნერიზგის ბრუცა (<i>Nannospalax Nehringi</i>), დალესტური მემინდვრია (<i>Terricola</i> <i>daghestanicus</i>), ნაზაროვის მემინდვრია (<i>Terricola</i> <i>Nasarovi</i>), კავკასიური წყლის ბიგა (<i>Neomys</i> <i>teres</i>), კავკასიური ბიგა (<i>Sorex satunini</i> Ognev).	მონაცემები არ მოიპოვება
ფრინველები	მოზუდარი წყვილების რაოდენობა: ვარდისფერი ვარხვი (<i>Pelecanus onocrotalus</i>), თეთრი ყარყატი (ლაკლაკი) (<i>Ciconia ciconia</i>), იშვარი, ანუ შავი ყარყატი (<i>Ciconia Nigra</i>), წითელი იხვი (<i>Tadorna ferruginea</i>), მთის არწივი (<i>Aquila chrysaetos</i>), რუხი წერო (<i>Grus grus</i>), ქობორა ვარხვი (<i>Pelecanus crispus</i>)	ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მკვლევარების მიერ განხორციელებული კვლევების თანახმად ცნობილა შემდეგი სახეობების წყვილების რაოდენობები: რუხი წერო (<i>Grus grus</i>) – 16 წყვილი; თეთრი ყარყატი (ლაკლაკი) (<i>Ciconia ciconia</i>) – მინიმუმ 100 წყვილი; დანარჩენ სახეობებზე მონაცემები არ მოიპოვება.
ჰერპეტოფაუნა	წამყვანი სახეობების რიცხოვნობა და შეხვედრიანობა: დარევესკის გველგესლა (<i>Vipera dorevskii</i>)	მონაცემები არ მოიპოვება
საქართველოს და IUCN-ის წითელ ნუსხაში შეტანილ ენდემურ მცენარეები	თეთრობის კრაზანა – <i>Papaver pseudo-orientale</i> [(Fedde) Medw.], ერდელის ბუჩქისძირა – <i>Corydalis erdelii</i> [Zucc.], ჯავახეთის ფამფარულა – <i>Scorzonera dzhavakhetica</i> [Sosn.], კეცხოველის ფამფარულა – <i>Senecio massagetovii</i> [Schischk.], კაზლოვსკის ფამფარულა – <i>Scorzonera koslovskii</i> [Sosn.], მისაგეტოვის თავყვითელა – <i>Senecio</i> <i>massagetovii</i> [Schischk.], ანხონიუმი – <i>Anchonium</i> <i>elichrysifolium</i> [(DC.) Boiss.], ჯავახეთის ხმალა – <i>Gladiolus dzhavakheticus</i> [Eristavi]	მონაცემები არ მოიპოვება

2. სხვა ღირებულებების მდგომარეობა: როგორც ზემოთ, მე-2 თავში აღინიშნა, დაცული ტერიტორიების სხვა ღირებულებები ერთი მხრივ, მოიცავენ უნიკალურ გეოლოგიურ ფასეულობებს, ისტორიულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ ღირებულებებს და მეორე მხრივ, ღირებულებებს, რომლებიც უშუალოდ ეკოსისტემის სერვისებზეა დამოკიდებული (ბუნებრივ რესურსებთან დაკავშირებული, სამეცნიერო და

საგანმანათლებლო, ტურისტული და საერთო სოციალურ-ეკონომიკური ღირებულებები).

მუხლი 29. დაცული ტერიტორიის ძირითადი ღირებულებების პირდაპირი საფრთხეები

1. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავლენას ახდენენ, ერთი მხრივ, ბუნებრივი მოვლენები და პროცესები, ხოლო მეორე მხრივ, არანაკლები მნიშვნელობა აქვს ანთროპოგენურ ზემოქმედებას და უპირველეს ყოვლისა – მოვებას პარკისა და აღკვეთილების ტერიტორიაზე, რომლის ზეგავლენა დაცული ტერიტორიების ეკოსისტემებზე არაერთმნიშვნელოვანია. ერთი მხრივ, ჭარბი და/ან უსისტემო მოვება იწვევს ისეთი უარყოფითი მოვლენების განვითარებას, როგორიცაა სამოვრების გათქერვა და პროდუქტიულობის დაქვეითება, ეროზიული მოვლენების განვითარება (რომლებიც გამოწვეულია არა მხოლოდ პირდაპირი, არამედ არაპირდაპირი ფაქტორებითაც, როგორიცაა სათიბ-სამოვრებამდე მისასვლელი მეორადი გზების ფაქტორი და მისთ.), წყლების – მათ შორის ტბების – დაბინძურება ორგანული ნივთიერებებით და ამასთან დაკავშირებული ეკოლოგიური მოვლენები და სხვ. მეორე მხრივ, ტერიტორიაზე არ არის გავრცელებული დიდი ზომის ბალახისმჭამელები (ანუ პირველი რიგის კონსუმენტები), რომლებიც სწორედ პირუტყვითაა ჩანაცვლებული: ასეთ პირობებში ზომიერი, რეგულირებული მოვება ბალახეული ეკოსისტემებისათვის, მისი პროდუქტიულობისა და სახეობრივი მრავალფეროვნების შენარჩუნებისათვის აუცილებელ ელემენტს წარმოადგენს. სწორედ ზომიერი, კონტროლირებადი მოვების (ეკოლოგიური ბალანსის) შენარჩუნება ეროვნული პარკის ტერიტორიის უმეტეს ნაწილზე ერთ-ერთ მთავარ ზოგად პრინციპს წარმოადგენს.

2. ბუნებრივი ტყეების ნაშთებს ჯავახეთში განსაკუთრებული ღირებულება გააჩნია: ეს არის სუბალპური ცირცელიანი ვერხვნარების-არყნარების უნიკალური, სამხრეთული ტიპი. შესაბამისად, ამ კორომების კონსერვაცია-შენარჩუნებას დიდი სამეცნიერო-საგანმანათლებლო მნიშვნელობა აქვს. სამომავლოდ ჯავახეთის დაცულმა ტერიტორიებმა თავისი წვლილი უნდა შეიტანოს შესაბამის მონაკვეთებზე სუბალპური ტყის ეკოსისტემის აღდგენაშიც.

3. ჯავახეთი ძირითადად უტყეო რეგიონია, თუმცა აქ – მათ შორის პარკის ტერიტორიაზე – შემორჩენილია სუბალპური ტყის მცირე ზომის კორომი, რომლებსაც განსაკუთრებული ბიოეკოლოგიური მნიშვნელობა აქვს: ეს არის ამ ტიპის მცენარეული თანასაზოგადოებების გავრცელების ერთ-ერთი უკიდურეს სამხრეთული ვარიანტი. გარდა ამისა, ტერიტორიაზე გვხვდება ფიჭვის ხელოვნური ნარგაობაც. ასეთი ტიპის თანასაზოგადოებების უკიდურესი სიმცირის გამო აუცილებელია ტყის ხანძრების პრევენციული ღონისძიებების გატარება, მათი თავიდან აცილების მიზნით. ერთ-ერთ ასეთ პრევენციულ ღონისძიებად უნდა ჩაითვალოს მოსახლეობის მიერ ბალახნარის პერიოდული გადაწვის პრაქტიკა: ეს მცდარი პრაქტიკა არ უწყობს ხელს ბალახნარის გაუმჯობესებას გრძელვადიან პერსპექტივაში, რადგან იმავდროულად სპობს ნიადაგის იმ ელემენტებს/კომპონენტებს, რომლებიც განაპირობებენ ნიადაგისა და შესაბამისად ბალახნარის ხარისხს; მეორე მხრით კი ტყის ხანძრების წარმოშობის საფრთხეს ქმნის (დანართი 13: დაცული ტერიტორიების ხანძარსაშიში ზონები). გარდა ამისა, ასეთმა პრაქტიკამ, ასევე, შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას ფრინველებისათვის მნიშვნელოვან ადგილსამყოფელებს.

4. ჯავახეთის ტბებსა და ჭარბწყლიან ეკოსისტემებს გარდა თავისთავადი ღირებულებისა, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ ფრინველთა ამ სამიგრაციო გზისა და მასთან ასოცირებული მრავალფეროვნების შესანარჩუნებლად. ამდენად, მეორე,

არანაკლებ მნიშვნელოვანი, პრინციპი ამ ტიპის ეკოსისტემებზე ანთროპოგენური ზემოქმედების მინიმიზაცია და მათი ბუნებრივთან მაქსიმალურად მიახლოებული ფუნქციონირების უზრუნველყოფა წარმოადგენს.

5. 2019 წლის კარწახის ტბის იქტოფაუნის და სხვა ჰიდრობიონტების შესწავლის ანგარიშის მიხედვით, აღსანიშნავია ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ კარწახის ტბის გამოყენება. განსაკუთრებით ჩრდილოეთ ლელქაშიანი სანაპირო, რომელიც ესაზღვრება ცენტრალურ, სასაზღვრო გზას, წარმოადგენს ინტენსიური შეწუხების ზონას მსხვილფეხა საქონლის და ადამიანის მიერ. ფიქსირდება არაერთი ბილიკი ლელქაშებში, რომელიც უშუალოდ ტბის სანაპიროზე გადის. აღნიშნული ბილიკებით სარგებლობა იწვევს მოცემულ წყლის ტურბულენტობის ძლიერ ზრდას, დიდი ოდენობით ორგანული მასის ჩადინებას და შედეგად სანაპირო სისტემის დაზიანებას. კვლევის მიხედვით რეკომენდებულია კარწახის ტბის ჩრდილოეთ სანაპირო საზღვრიდან (კოორდინატები: №41.23251, E43.20268) ჩრდილო-აღმოსავლეთით დაახლოებით 5.2 კმ-ის მანძილზე (კოორდინატები: №41.23162, E43.25471), რომელიც წარმოადგენს ლელქაშიან სანაპირო ზოლს, მკაცრად გაკონტროლდეს და დაცული იქნას ყოველგვარი ანთროპოგენური ზემოქმედებისგან. დაცვა გულისხმობს ხმელეთის სანაპირო ზოლში ადამიანის და საქონლის შეღწევის შეზღუდვას, ისევე როგორც სანაპირო წყალში (ნაპირიდან 300 მეტრ მანძილზე) თევზჭერის (ასევე კიბორჩხალების ჭერის) შეზღუდვას. ამავდროულად, აღნიშნულ ზონაში ხდება კარწახის მკვებავი ყველაზე წყალუხვი მდინარე, რომელიც სოფელ კარწახის გავლით ჩაედინება ტბაში. სასურველია, მოხდეს აღნიშნული მდინარის მაქსიმალური გაკონტროლება სხვადასხვა დამაბინძურებლებზე (იგულისხმება საყოფაცხოვრებო ნარჩენები და ჩამდინარე წყალი). ეს შესაძლოა იყოს ფილტრის მონტაჟი მსხვილი ნარჩენებისთვის ან მოსახლეობასთან კომუნიკაცია წყლის სისუფთავის შესანარჩუნებლად. ამავე კვლევის მიხედვით, კარწახის ტბაში აქტიურად მიმდინარეობს კიბორჩხალების და თევზების ჭერა როგორც ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ, ასევე სამოყვარულო მეთევზეების მიერ. სამოყვარულო თევზჭერის მთავარი სამიზნე არის კობრი, რომლის ჭერის ინტენსივობა ადგილობრივი მეთევზეების ცნობით მნიშვნელოვანწილადაა შემცირებული გასულ წლებთან შედარებით. კობრის პოპულაციის შემცირების მიზეზად სახელდება ვიწრომარწუხებიანი კარჩხანას და კიბორჩხალას რიცხოვნობის მატება და დაავადებები რაც სრულიად დასაშვებია, თუმცა შესაძლო მიზეზებს შორისაა გადამეტებული თევზჭერა, რაც გასულ წლებში ვერ კონტროლდებოდა შესაბამისი ქვოტების არარსებობის გამო. ამასთან ერთად, საველე კვლევების პერიოდში დაფიქსირდა ათეულობით მიტოვებული და ახალი სახლართი ბადე, და კიბორჩხალების საჭერი მახეები, რაც სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს თევზის პოპულაციების სტაბილურობისთვის. კვლევის საფუძველზე შეუძლებელია თევზის რომელიმე სახეობის ან კიბორჩხალას პოპულაციების რიცხოვნობის ცვლილების შესახებ დასკვნების გაკეთება, იმდენად რამდენადაც არ მოიპოვება გასული წლების ცნობები მათ რიცხოვნობაზე.

6. დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებების პირდაპირ და არაპირდაპირი საფრთხეები მოცემულია ცხრილ 4-ში.

ცხრილი 4: სამიზნე ღირებულებების პირდაპირი და არაპირდაპირი საფრთხეები

პირდაპირი საფრთხე	დაკავშირებული არაპირდაპირი ფაქტორები	დაზიანებული ძირითადი ღირებულებები
-------------------	--------------------------------------	-----------------------------------

უკანონო თევზჭერა	• არარეგულირებადი ვიზიტორთა ზრდა; • თევზზე და კიბორჩხალაზე როგორც საკვებ პროდუქტზე მოთხოვნილების გაზრდა ადგილობრივ მოსახლეობაში; • ტურისტული ბიზნესის განვითარებასთან ერთად თევზზე კომერციული ინტერესის ზრდა.	• ტბები და ჭაობები (ჭარბტენიანი ტერიტორიები)/მდინარეები; • ფაუნა/ ჰიდრობიონტები.
უკანონო ნადირობა	• ინტერესი მეზობელი რეგიონებიდან სამოყვარულო ნადირობაზე; • კონფლიქტი ადგილობრივ მოსახლეობასა და მტაცებლებს შორის; • არსებული ბარიერები კანონდარღვევების აღმოსაფხვრელად; • საინფორმაციო დაფებისა და ნიშნების ნაკლებობა.	• ძუძუმწოვრები; • ფრინველები.
დაავადებები	• ცხვრის მიგრაცია და დაავადებების გავრცელება; • გარეული ცხოველების კონტროლის არარსებობა; • გადამფრენი ფრინველების მიერ დაავადებების გავრცელება.	• სუბალპური ტყეები; • სუბალპური და ალპური მდელოები/მთის ველები და სტეპები • ძუძუმწოვრები.
ანთროპოგენური შემაწუხებელი ფაქტორები	• ადგილობრივი მოსახლეობის და ვიზიტორების დაბალი ცნობიერება; • ინფრასტრუქტურული (ტრანსპორტული) პროექტების განვითარება.	• ძუძუმწოვრები; • ფრინველები.
ადამიანის მიერ გამოწვეული და ბუნებრივი მოვლენები (მაგ., ხანძარი და ეროზია [მოვების შედეგად])	• გზის არასწორი მშენებლობით გამოწვეული მეწყრები; • ვიზიტორებისა და მოსახლეობის დაუდევრობის მიზეზით გამოწვეული ხანძრები; • კლიმატის ცვლილების შედეგად გამოწვეული ანომალური მეტეოროლოგიური მოვლენები.	• ყველა ღირებულება.
ინვაზიური სახეობების გავრცელება	• კლიმატის ცვლილება; • არსებულ სახეობებზე დაავადებების გავრცელება; • ინვაზიურ სახეობებსა და მათი ზეგავლენის შესახებ ინფორმაციის დეფიციტი; • ადამიანის ზემოქმედება; • ხანძარსაშიში ადგილების გაჩენა.	• სუბალპური ტყეები; • სუბალპური და ალპური მდელოები/მთის ველები და სტეპები; • წყალჭაობები (ჭარბტენიანი ტერიტორიები)/მდინარეები/ტბები; • ფაუნა და ფლორა; • ადგილობრივი დამახასიათებელი ეკოსისტემები.
გადამოვება	• მოძველებული საძოვრების მართვის გეგმა და მონიტორინგის სისტემის არარსებობა; • არსებული ბარიერები კანონდარღვევების აღმოსაფხვრელად.	• მთის ველები და სტეპები.
დაბინძურება/და-ნაგვიანება ვიზიტორებისა და ადგილობრივების მხრიდან	• ტურისტების სიმრავლე; • ნარჩენების მართვის სისტემის და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის გაუმართაობა; • გარემოსდაცვითი ცნობიერების დაბალი დონე; • შემზღუდავი რეგულაციების არარსებობა;	• სუბალპური ტყეები; • სუბალპური და ალპური მდელოები/მთის ველები და სტეპები; • წყალჭაობები (ჭარბტენიანი ტერიტორიები)/მდინარეები/ტბები.

	ჩამდინარე წყლებით წყლებით მდინარეების და ტბების დაბინძურება.	
უკანონო ჭრები	- ადგილობრივი მოსახლეობის სოც-ეკონომიკური მდგომარეობა; - მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერების დაბალი დონე; - რეინჯერების არასაკმარისი ცოდნა; - ალტერნატიული საწვავი არარსებობა; - ტყეების ინვენტარიზაციის და მართვის გეგმის არარსებობა; - რეინჯერების არასაკმარისი რაოდენობა; - საინფორმაციო ნიშნების ნაკლებობა.	- სუბალპური ტყეები; - სუბალპური და ალპური მდელოები/მთის ველები და სტეპები; - ბუჩქნარები.
მავნებლები	- კლიმატური ფაქტორები; - ტყეების გაუარესებული სანიტარიული მდგომარეობა.	- სუბალპური ტყეები; - სუბალპური და ალპური მდელოები/მთის ველები და სტეპები.

7. სხვა ღირებულებების საფრთხეები: საფრთხეები გეოლოგიურ და კულტურულ ღირებულებებზე შესაძლოა გამოიწვიოს ვიზიტორთა გაზრდილმა რაოდენობამ, ინფრასტრუქტურის განვითარებამ, კლიმატის ცვლილებამ და ეროზიამ.

8. დაცული ტერიტორიების ეკოსაგანმანათლებლო, ეკოტურისტული და მთლიანად სოცალურ-ეკონომიკურ ღირებულებებთან დაკავშირებული ბუნებრივი რესურსების საფრთხეებად მოიაზრება ის საფრთხეები, რომელიც გავლენას ახდენს ეკოსისტემების შესაძლებლობებზე, რომელიც საჭიროა ეკოსისტემური სერვისების მიწოდებისთვის, რომელიც იცავს ამ ღირებულებებს, ანუ ცხრილ 3-ში ჩამოთვლილ საფრთხეებს.

მუხლი 30. ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა

1. ჯავახეთს ეროვნული პარკი: მიუხედავად იმისა, რომ ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე ნაყოფიერი შავმიწა ნიადაგი მრავალი კულტურის მოყვანის საშუალებას იძლევა, ადგილობრივი ეკონომიკა რძის პროდუქტების წარმოებაზეა დაფუძნებული. ჯავახეთის ეროვნული პარკში საძოვრების ეკოლოგიური მდგომარეობა არასახარბიელოა, მარინუს გებჰარდტის მიერ მომზადებული კვლევის „მთის მართვა ჯავახეთის ეროვნულ პარკში: არსებული სიტუაციის ინვენტარიზაცია და იდეები დამხმარე და ტრადიციული გამოყენების ზონებში საძოვრების გაუმჯობესების შესახებ“ მიხედვით ჯავახეთის ეროვნული პარკის გარკვეული ნაკვეთები ძლიერ დაზიანებულია. ჯავახეთის ეროვნული პარკის დასავლეთ ნაწილში გადამოვებას აქვს ადგილი, და მისი სიდიდე დაახლოებით 150%-ს შეადგენს. ადგილობრივი პირუტყვი პატარა ხანჩალიდან და სხვა მეზობელი სოფლებიდან ამ გამოთვლებში გათვალისწინებული არ არის, ასე რომ, ადვილი შესაძლებელია, გადამოვების დონე 200%-საც კი აღწევდეს. მნიშვნელოვნად ეროზირებულია ეროვნული პარკის სამხრეთი და სამხრეთ-აღმოსავლეთის ექსპოზიციის მქონე ციცაბო ფერდობები, ხეობების და კანიონების ფერდობები მაგ. „ვეფხვის კანიონი“ (ზაგრანიჩნი კანიონი), სტეპები და მდელო-სტეპების ნაწილი და ინტენსიურად გამოყენებული მიწები კარწახის და სულდას გარშემო. ქართველები და აზერბაიჯანელები საგარეჯოს და მარნეულის მუნიციპალიტეტებიდან ეროვნული პარკის უმეტეს ნაწილს საზაფხულო საძოვრებად იყენებენ. საძოვრების ეფექტიანად მართვისათვის თანამშრომლობა, არა მხოლოდ ადგილობრივ მოსახლეობასთან, არამედ ამ ინტერესთა ჯგუფებთანაც ძალზედ მნიშვნელოვანია. ისინი პლასტიკატის კარვებს დგამენ საძოვრების ძირითად სარტყელში (2 300-სა და 2 600 მ-ს შორის) და იქ მაისიდან სექტემბრის ბოლომდე რჩებიან. ამ ტერიტორიებს ისინი ყოველწლიურად ქირაობენ ადგილობრივი

მიწათმფლობელებისაგან. გადასარეკი პირუტყვი ძირითადად ცხვარია; შედარებით მცირეა მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის რაოდენობა, აქა-იქ გვხვდება თხები. ერთი ობიექტი/მეცხვარეთა დროებითი თავშესაფარი საშუალოდ 2,5 ოჯახისაგან შედგება. ერთი ოჯახი საშუალოდ 1,500 ცხვარს (შერეული ფარა: დედა ცხვრები, ბატკნები), 100 სულ მსხვილფეხა პირუტყვს (შერეული ჯოგი: ხბო, ხარი, სარძევე პირუტყვი) და 6-მდე ცხენს/ვირს ფლობს. სულ პარკის ტერიტორიაზე 30-მდე ასეთი თავშესაფარია, ანუ აქ ზაფხულში დაახლოებით 45,000 სული ცხვარი და 3,000 სული მსხვილფეხა პირუტყვი დგას. ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე რა ფართობია იჯარით გაცემული მის შექმნამდე ზუსტი ინფორმაცია ვერ იქნა მოძიებული. მოპოვებული ინფორმაციით 2009 წელს 10 წლიანი იჯარით, ნინოწმინდის რაიონში ეროვნული პარკის ტერიტორიიდან გაცემულია 200 ჰა. საძოვარი. რაც შეეხება ეროვნულ პარკში წყლის რესურსების მოხმარებას, ადგილობრივი მოსახლეობის მცირე ნაწილი კარწახის ტბას (რომელიც ჯავახეთის ეროვნული პარკის შემადგენელი ნაწილია) იყენებს როგორც თევზის მოპოვების წყაროს. აღსანიშნავია რომ თევზით მოსახლეობის მომარაგება კარწახის ტბისთვის არაა ისტორიულ-ტრადიციული მოვლენა და 15-25 წელიწადს არ აღემატება. ბევრად უფრო გვინადელია კიბორჩხალას მოხმარების ტრადიცია, რაც სავარაუდოდ 5-10 წელია ტბაში მრავლდება. ამჯერად უცნობია თუ რამდენადაა ტბის მიმდებარედ მოსახლეობა დამოკიდებული კარწახის ტბის თევზსა და კიბორჩხალაზე და საჭიროა დამატებითი სოციალური მიმართულებით კვლევა.

2. ხანჩალის ტბის აღკვეთილი: როგორც უკვე მე-2 თავში აღინიშნა, კაშხალი საირიგაციო დანიშნულების ფუქნციას ასრულებს. სანამ კაშხალი და საირიგაციო სისტემა არ ფუნქციონირებენ, ტბის წყალს მაინც იყენებენ 1,000 ჰა სავარგულების, ძირითადად კარტოფილის ნათესების, მოსარწყავად. ქლაქი ახალციხე და მიმდებარე სოფლები სასმელი წყლით ტბიდან წარმოქმნილი ნაკადულებით მარაგდება. ჯავახეთის ზეგანზე არსებული ტბებიდან ყველაზე მძლავრი ანთროპოგენური წნეხის ქვეშ სწორედ ხანჩალის ტბა იმყოფება, რაც ტბასთან ახლოს მდებარე სოფლების (პატარა ხანჩალი, ხანჩალი, ხოჯაბეგი, დილითი, დიდი და პატარა გონდრიო) მოსახლეობის ზემოქმედების შედეგია. თავდაპირველად არსებული ტბის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილი კაშხლის მშენებლობის შემდეგ მთლიანად ამოშრა. მიუხედავად იმისა, რომ ხანჩალის ტბა დღესაც მნიშვნელოვანია გადამფრენი ფრინველებისათვის, ამჟამად ხანჩალის ტბისათვის დამახასიათებელი ფრინველთა წინანდელი ფაუნის (კაშხლის მშენებლობამდე) მხოლოდ 10%-ია შემორჩენილი. ისტორიულად ხანჩალის ტბა წარმოადგენდა მთავარ ჰაბიტატს თევზის ადგილობრივი სახეობებისათვის, როგორიცაა აღმოსავლური ფრიტა (*Alburnoides bipunctatus eichwaldi*) და ქაშაპი (*Leuciscus cephalus orientalis*); დღეისთვის ტბის ოდესღაც მდიდარი იხტოფაუნა მეტისმეტად გაღარიბებულია და შემოიფარგლება ინტროდუქციული კარასით (*Carassius carassius*), რომელიც, როგორც ამბობენ, 1990-იან წლებში ხანჩალის ტბაში აგრიჩაის მდინარიდან ფრინველებმა შემოიტანეს; დღეს კარასი ვარხვების მთავარ საკვებს წარმოადგენს. თევზების წინანდელი სახეობები, რომლებიც ქვირითის ყრის პერიოდში სამხრეთ შენაკადებისკენ მიგრირებდნენ, საერთოდ აღარ არსებობს. ტბაში ეუტროფიკაციის მაღალი დონე მიმდებარე სოფლების მცხოვრებთა მიერ პირუტყვისა და ნაკელის არასათანადო გამოყენების შედეგია.

3. ფარავნისა და საღამოს ტბებში სარეწაო ჭერები ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში ხდებოდა, ფარავნის ტბა, საღამოს ტბასთან ერთად გაიცემოდა იჯარით,

ასეთივე წესი შენარჩუნდა 1932 წლამდე. მარაგები დროდადრო კატასტროფულად მცირდებოდა. მარაგების აღსადგენად ხდებოდა ჭერების აკრძალვა და თითმის ყოველ სამ წელში ერთხელ ხდებოდა ჭერების აკრძალვა, ასე იყო 1881, 1884, 1887, 1894 წლებში. მთავარი სარეწაო მნიშვნელობის თევზები იყო კალმახი და კობრი, შედარებით ნაკლები მნიშვნელობის იყო ხრამული და ქაშაპი. 1940-იანი წლებიდან მთავარი სარეწაო თევზი 30-იან წლებში ინტროდუცირებული ჭაფალა გახდა, ყველაზე მაღალი ჭერილის მაჩვენებელი დაფიქსირდა 1947 წელს და მიაღწია 2035 ცენტნერს. მომდევნო წლებში საგრძნობლად დაეცა, რასაც მოჰყვა 1950, 1951 წლებში ტბაზე ჭერის აკრძალვა. 1897 წელს ლიტერატურული წყაროებით ფარავნის და სალამოს კალმახები გახდა ცნობილი. ტაბაწყურის კალმახის მსგავსად.

ფარავნის და სალამოს ტბების იხტიოფაუნა წარმოდგენილი იყო შემდეგი თევზებით: კობრი (*Cyprinus carpio*), ხრამული (*Capoeta capoeta*), ტბის ქაშაპი (*Squalius cephalus*), აღმოსავლური მარდულა (*Alburnoides bipunctatus*), კალმახი (*Salmo trutta lacustris*), ლადოგური ჭაფალა (*Coregonus albula*), რომელიც 1930-იან წლებში ლადოგის ტბიდან იქნა შემოყვანილი. წლების განმავლობაში ფარავნის ტბაში ტბის კალმახს, კობრს და ევროპულ ჭაფალას სარეწაო მნიშვნელობა ჰქონდა, ხოლო ხრამულის რაოდენობა საქართველოში შემცირებისკენ იყო წასული და კონსერვაციული ღონისძიებები ტარდებოდა. წარსულში მარდულა ძალიან დიდი რაოდენობით იყო ფარავნის ტბაში, ამის გამო მას სამეურნეო მნიშვნელობაც კი ჰქონდა.

ფარავნის ტბაზე 2007 წლის მონიტორინგის შედეგების მიხედვით, ტბის დომინანტი სახეობები იყო ინტროდუცირებული ევროპული ჭაფალა (მთლიანი ჭერების 75%) და ინვაზიური კარჩხანა/კარასი (*Carassius gibelio*) (მთლიანი ჭერილის 15-20%). ადგილობრივი სახეობები კი მხოლოდ დარჩენილ 5-10%-ს შეადგენდა, ესენია: ჩვეულებრივი მარდულა, ნაფოტა (*Rutilus rutilus*), ხრამული, კავკასიური ქაშაპი, მტკვრის ციმორი (*Romanogobio persus*) ძალიან მცირე რაოდენობით ტბის კალმახი და კობრი.

2014-2017 წლებში ჩატარებული კვლევების საფუძველზე დადგინდა რომ ფარავნისა და სალამოს ტბებში სახეობების რაოდენობრივი შემადგენლობა მკვეთრადაა შეცვლილი; ზოგიერთი მნიშვნელოვანი სარეწაო თევზის, როგორებიცაა კალმახი, ჭაფალა, კობრი, წვერა, რიცხოვნობა მინიმუმამდეა შემცირებული და ამ სახეობებს არა თუ სარეწაო მნიშვნელობა აღარ აქვთ, არამედ ლოკალურად გადაშენების საფრთხის ქვეშ არიან.

4. აბულის ტბაში ჩატარებული 2018 წლის კვლევების დროს თევზის არცერთი სახეობა არ იქნა ნანახი.

5. მადათაფას ტბის აღკვეთილი: ბოლო პერიოდში მადათაფას ტბის წყალშემკრებ აუზში ნალექების შემცირება აღინიშნა, რის შედეგადაც წყლის მოცულობამ დაიკლო. ეს პრობლემა უფრო მეტად მწვავედება იმის გამო, რომ მდინარე მადათაფას არხი ბუნებრივად ღრმავდება, რაც ტბის გადენის მომატებასა და აჩქარებას იწვევს (მდ. მადათაფა ტბის ჩრდილო-აღმოსავლეთ მხრიდან გამოედინება). ტბის წყლის დონის დაწევამ განაპირობა დაჭაობებული ადგილების წარმოქმნა ტბის იმ ნაწილებში, სადაც წყალი უფრო დაბალია; ეს განსაკუთრებით შესამჩნევი გახდა ტბის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში. მზარდი ეუტროფიკაცია გამოწვეულია ტბის სანაპირო ზოლში პირუტყვის მოვებით და ტბის სამხრეთ-დასავლეთ სანაპიროს გასწვრივ მდებარე დასახლებების მიერ ნაკელის არასათანადო გამოყენებით. თევზის ადგილობრივი სახეობები ძირითადად კარასმა შეცვალა, რომელიც ადგილობრივ თევზჭერასაც უზრუნველყოფს

და ვარხეებისთვის და ფრინველთა სხვა სახეობებისთვის შესანიშნავი საკვებს წარმოადგენს.

6. ბულდაშენის ტბის აღკვეთილი: ტბის მოსაზღვრე ჩილდირის მთის სამხრეთ ფერდობები ინტენსიურად გამოიყენება სამოვრებად. მადათაფას ტბის მსგავსად, ჩილდირის მთიდან ჩამოდენილ წყალს თან მოჰყვება აზოტი და დანალექი, რაც იწვევს ტბაში დანალექის რაოდენობის და ეუტროფიკაციის ხარისხის მატებას. ტბის სამხრეთ ნაწილისთვის დამახასიათებელია დაჭაობებული ტერიტორიები. ტბის სიმეჩხრის გამო ფსკერი დაფარულია ჰიდროფილური მცენარეული სახეობებით და მათი ინტენსიური ზრდის და კვდომის შედეგად ჩამოყალიბებული ორგანული მასალით. ტბა ჭაობისაკენ გარდამავალ სტადიაში იმყოფება. ისტორიულად ტბაში გავრცელებული იყო აღმოსავლური ფრიტა (*Alburnoides bipunctatus eichwaldi*) და ქაშაპი (*Leuciscus cephalus orientalis*). ამჟამად იხტოფაუნის გაბატონებული სახეობებია აღმოსავლური ფრიტა და კარასი. ტბის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში პატარა კლდოვანი კუნძული მდებარეობს, რომელიც მნიშვნელოვან ადგილს წარმოადგენს ფრინველების გამრავლებისა და ბუდობის თვალსაზრისით. ტბის დასავლეთ და აღმოსავლეთ ნაპირები დაბალია, რაც განაპირობებს ჭაობების წარმოქმნას. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებში შემავალ ტბებს შორის ბულდაშენის ტბა ყველაზე საინტერესო და მიმზიდველ ტბად ითვლება ფრინველთა მდიდარი ფაუნის და გადამფრენ ფრინველებზე დაკვირვების შესაძლებლობების მხრივ, განსაკუთრებით გაზაფხულსა და შემოდგომაზე ფრინველთა მიგრაციის დროს.

7. სულდის ჭაობის აღკვეთილი: აღკვეთილის ჭარბტენიანი ტერიტორიების უფრო მშრალი პერიმეტრული დაბლობები გაზაფხულიდან შემოდგომამდე ინტენსიურად გამოიყენება სამოვრებად სოფელი ბოზალის, სოფელი სულდას და სოფელი მიასნიკიანის მოსახლეობის მიერ. ცენტრალური ნაწილი ამ მიზნით არ გამოიყენება. მუდმივად ნოტიო ადგილებსა და პერიმეტრულ დაბლობებს შორის გარდამავალ ტერიტორიებს სათიბად იყენებენ.

8. კარწახის ჭაობის აღკვეთილი: ჭარბტენიანი ტერიტორიები ძალიან მნიშვნელოვანია გადამფრენი ფრინველებისთვის, განსაკუთრებით შემოდგომაზე.

9. თეთრობის აღკვეთილი: ტერიტორიაზე ხდება სამოვრების და ტყის რესურსებით სარგებლობა სოფელი აზვარეთის, ალასტანი, გოკიო, ვარევანის მოსახლეობის მიერ.

10. ჯდტ-ის დამხმარე ზონის სოფლების უმრავლესობა ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე არის დამოკიდებული. კერძოდ, ძირითადად ისინი იყენებენ სამოვრებს, სათიბებსა და თევზის რესურსს (დანართი 14: დაცული ტერიტორიებზე ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა). სოფლები ალასტანის, აზვარეთის და გოკიოს მოსახლეობა ყოველ წელს იღებს საშუალო მასალას. დამხმარე ზონის სოფლების მცხოვრებლები უფასოდ სარგებლობენ სამოვრებითა და სათიბებით. საქართველოს მოქალაქეებზე იჯარით არის გაცემული დაცულ ტერიტორიებში არსებული სამოვრები. სულ 3,966 ჰა. აქედან ახალქალაქის მუნიციპალიტეტიდან – 3,202 ჰა, ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტიდან – 764 ჰა. იჯარით გაცემული სამოვრების თანხის ნაწილი ირიცხება დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ანგარიშზე, ნაწილი კი ახალქალაქისა და ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტების ანგარიშზე.

მუხლი 31. ბუნებრივი რესურსების დაცვა და პატრულირება

1. დაცული ტერიტორიები დაყოფილია 6 სარეინჯერო უბნად. დაცული ტერიტორიის პატრულირებას რეინჯერთა მოძრავი ჯგუფი, მთლიანობაში 9 რეინჯერი უზრუნველყოფს. დაცვის განყოფილება დაკომპლექტებულია 1 დაცვის განყოფილების უფროსით, 1 უბნის უფროსი რეინჯერთ, 8 რიგითი რეინჯერთ და 1 ბუნებრივი რესურსების უფროსი სპეციალისტით. დაცული ტერიტორიის პატრულირებას უზრუნველყოფს მადათაფას, ბუდდაშენის და ხანჩალის აღკვეთილებში თითო რეინჯერი, თეთრობის აღკვეთილში 2 რეინჯერი, ხოლო ჯავახეთის ეროვნულ პარკში 4 რეინჯერი.
2. დაცული ტერიტორიების დაცვა ხორციელდება პატრულირების მეშვეობით. ამჟამად არ ხდება SMART ან რომელიმე სხვა თანამედროვე მონიტორინგის მეთოდების გამოყენება. ადმინისტრაციის მიერ შემუშავებულია 17 საფეხმავლო მარშრუტი.
3. ამჟამად, სათანადო ინფრასტრუქტურის არქონის (სარეინჯერო თავშესაფარი) გამო, პატრულირება მხოლოდ შერჩეულ მონაკვეთებზე მიმდინარეობს და ვერ ფარავს დაცული ტერიტორიებს სრულად. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის გათვლით რეინჯერის თავშესაფარის მოწყობა სასურველია თეთრობის აღკვეთილში.
4. ადმინისტრაციას ჯერჯერობით არ გააჩნია სრული საჭირო აღჭურვილობა ეფექტური პატრულირებისა და მონიტორინგისთვის. ამ ეტაპზე ადმინისტრაციას გააჩნია ბინოკლები, ფოტომახეები, ცეცხლსასროლი იარაღი (2 პისტოლეტი და 5 თოფი). ადმინისტრაციის წინაშე ასევე დგას გამოცდილი კადრების ნაკლებობის საკითხიც.
5. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის რეინჯერთა საქმიანობის შედეგად ბოლო წლებში გამოვლენილი სამართალდარღვევები შემდეგია (იხ. ცხრილი 5):

ცხრილი 5: დაცული ტერიტორიებზე გამოვლენილი სამართალდარღვევები

წელი	სამართალდარღვევის სახე	სამართალდარღვევის რაოდენობა
2016	რეჟიმის დარღვევა	2
	უკანონო დაკავება	2
	უკანონო მოვება	6
2017	უკანონო ჭრა	3
	უკანონო მოვება	11
	თევზაობა	1
2018	უკანონო მოვება	9
	დანაგვიანება	1
	სხვა	4
2019	რეჟიმის დარღვევა	1
	დანაგვიანება	2
	ტერიტორიის უკანონო დაკავება	2
	უკანონო მოვება	9
2020	უკანონო მოვება	3

6. ზაფხულის დადგომასთან და სამოვრებზე საქონლის აყვანასთან დაკავშირებით, დაცული ტერიტორიების რეინჯერებს დაუბრუნდათ შესაბამისი ფორმები საქონლის სულადობის, სქესის და არსებულ მწყემსთა ბინებზე მონაცემთა აღრიცხვის მიზნით. გარდა ამისა მწყემსებთან მოხდა ხელწერილების დადება, რომლის მიხედვითაც იღებენ ვალდებულებას, შეასრულონ ეროვნული პარკის მოთხოვნები და დაიცვან უსაფრთხოების ნორმები. რაც რეინჯერებს ეხმარებათ მინიმუმამდე შეამცირონ ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საფრთხე და ეკოსისტემის დეგრადირების ალბათობა (დანართი 15: ჯავახეთის ეროვნული პარკის სამოვრების მართვის რუკა).

7. ხანჩალის ტბის აღკვეთილის სანაპიროს გარკვეული პერიმეტრის სისტემატიური დანაგვიანება ყველაზე დიდი გამოწვევაა ამ ტერიტორიაზე ტურიზმისთვის. სოფელ დიდ ხანჩალისა და პატარა ხანჩალის მოსახლეობა ნაგავს ყრის პატარა ღელეში, რომელიც ჩაედინება ხანჩალის ტბაში. როდესაც ტბა ადიდდება წყალი ნაგავს რიყავს ნაპირზე, აღნიშნული პრობლემის აღმოფხვრა კი რეინჯერთა ძალისხმევა ვერ შეეწივს.

მუხლი 32. ადამიანური რესურსები

1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციაში ამჟამად გამოყოფილია 15 საშტატო ერთეული, რომელიც წარმოდგენილია ადმინისტრაციის დირექტორის, დაცვის განყოფილების უფროსი, უბნის უფროსი რეინჯერის, 8 რიგითი რეინჯერის,

ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტის, ვიზიტორთა მომსახურების სპეციალისტის, ბუღალტრის და ერთი ტექნიკური პერსონალის პოზიციებით.

2. რეინჯერთა უმეტესობა ფლობს ქართულ ენას, რუსულს – 86%, რაც უმარტივებთ რუსულენოვან ტურისტებთან ურთიერთობას, ხოლო ინგლისურს – ორი რეინჯერი.

3. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის გათვლით დამატებით 3 რეინჯერის საჭიროებაა გამოვლენილი დაცული ტერიტორიების ეფექტური პატრულირებისთვის. კერძოდ, 1 რეინჯერი თეთრობის აღკვეთილზე, 1 რეინჯერი მადათაფას აღკვეთილზე და 1 რეინჯერი ხანჩალის აღკვეთილზე.

4. ტურისტებს ადმინისტრაციაში ემსახურებათ ვიზიტორთა მართვის სპეციალისტი, რომელსაც შვებულებისა და დასვენების დღეებში ანაცვლებს ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი. სამუშაო პროცესში დამატებითი ვალდებულებების თავიდან აცილების მიზნით და ვიზიტორთა გაზრდილი ნაკადის მართვის გასამარტივებლად ვლინდება შემდეგი მიმართულებით კადრების დამატების საჭიროება: დამატებითი ვიზიტორთა სპეციალისტი, რომელიც ასევე მარკეტინგის სპეციალისტის ფუნქციებს შეითავსებს და/ან ინტერპრეტაციის სპეციალისტი, რომელიც დაკავებული იქნება ტურისტული პროდუქტის განვითარების მიმართულებით. საჭიროებას წარმოადგენს ასევე არსებულ პოზიციებზე სამუშაოს აღწერილობის დეტალიზაცია.

5. მცირე ადამიანური რესურსისთვის, რომელიც ჯდტ-ის ადმინისტრაციაში მუშაობს, მნიშვნელოვან ამოცანას უნდა წარმოადგენდეს მოტივაციის სისტემის დანერგვა, რაც არსებულ კადრებს კარიერული განვითარებისა და შემოსავლის ზრდის შესაძლებლობებს მისცემს. ადამიანური რესურსების შეფასებისა და წახალისების სისტემის დანერგვა ხელს შეუწყობს კადრების დენადობის შემცირებასა და გაზრდის შრომის ნაყოფიერებას სამუშაო პოზიციებზე.

6. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას დაეხმარება ასევე მოხალისეთა პროგრამის შეუშავება იდეების გენერირების, სამუშაოს შესრულებისა და ფინანსური რესურსების დაზოგვის კუთხით. მაგ მოხალისეების დახმარება შესაძლებელია ბილიკების მოწყობაში, ინფრასტრუქტურის მოწესრიგებაში.

7. 2015 წლიდან კავკასიის ბუნების ფონდის (CNF) მიერ ხორციელდება სახელფასო დანამატის გაცემა ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის, ხოლო 2018 წლიდან სხვა სამთავრობო უწყებებთან (სატყეოს ეროვნული სააგენტო, ზედამხედველობის დეპარტამენტი) სახელფასო განაკვეთის გათანაბრების მიზნით, დაცული ტერიტორიების სისტემაში, მათ შორის დაცული ტერიტორიების ტერიტორიულ ადმინისტრაციებშიც გაიზარდა ხელფასები. ადმინისტრაციის კადრების შესაძლებლობების გაძლიერების მიზნით დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და სხვადასხვა დონორისა თუ განვითარების ორგანიზაციის (TJS, CNF, KFW, სხვა) დახმარებით ბოლო წლებში ჩატარდა თემატური ტრენინგები, მათ შორის: პირველადი სამედიცინო დახმარება, გიდეების გადამზადება, სამოვრებზე პირუტყვის აღრიცხვის მეთოდოლოგია, იარაღის ხმარება და გამოყენება, ნარჩენების მდგრადი მართვა, ვიზიტორთა მომსახურება, ეკოგანათლება, მარკეტინგი და საზოგადოებასთან ურთიერთობა. ადმინისტრაციის თანამშრომლები საჭიროებენ დამატებითი კვალიფიკაციის, უნარებისა და გამოცდილების შეძენას სხვადასხვა თემატური მიმართულებით, მათ შორის ბიომრავალფეროვნების დაცვა და მონიტორინგი, რომ ეფექტურად მოახდინონ მონაცემთა შეგროვება და დახვეწონ ანგარიშგება.

8. რეინჯერთა სრულ უმრავლესობას უწევს ვიზიტორებთან აქტიური კომუნიკაცია, რაც დაკავშირებულია უსაფრთხოების წესების გაცნობასა და ბიომრავალფეროვნების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებასთან. აღნიშნულიდან გამომდინარე გამოხატავენ ინტერესს და მზადყოფნას კვალიფიკაციის ამაღლებისა და ენების ცოდნის გაღრმავების კუთხით, ასევე ეკოტურისტული პროდუქტის განვითარებასა და მართვაში, მომსახურების სტანდარტებში, კვლევის მეთოდებსა და საჭიროებების ანალიზში, მარკეტინგსა და გაყიდვებში, გიდობა/ორგანიზებული ტურის წინამძღოლობაში, ბუნების და კულტურული მემკვიდრეობის ინტერპრეტაციაში.

9. დამატებით, ადამიანური რესურსების განვითარების კუთხით ეფექტიანი იქნება საქართველოს სხვა დაცულ ტერიტორიებზე სასწავლო ვიზიტების განხორციელება, უცხოეთის ანალოგიურ ან დამძოვილებულ პარკებში სტუმრობა. შესაძლებლობების გაძლიერების აღნიშნული საჭიროებები გამოვლენილ იქნა მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესის დროს და ასევე სხვადასხვა თემატური ანგარიშების დამუშავებისას, როგორცაა მაგალითად დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა 2019-2025.

მუხლი 33. ადმინისტრაციის მდგომარეობა, ინფრასტრუქტურა და აღჭურვილობა

1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციული შენობა და ვიზიტორთა ცენტრი მდებარეობს ქ. ახალქალაქში. ადმინისტრაციულ შენობაში მოწყობილია:

ა) საექსპოზიციო დარბაზი აღჭურვილი სხვადასხვა საინტერპრეტაციო საშუალებებით, სადაც ვიზიტორები ღებულობენ ინფორმაციას ჯდტ-ს ტურისტული რესურსების, მისი შექმნის ისტორიის, ფლორისა და ფაუნის, რეგიონში არსებული სხვა ღირსშესანიშნაობების შესახებ. აქ ასევე შესაძლებელია საგანმანათლებლო ვიდეორგოლის ნახვაც;

ბ) სამუშაო სივრცე თანამშრომლებისათვის;

გ) საკონფერენციო დარბაზი.

2. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ინფრასტრუქტურა ასევე მოიცავს 3 ავტოფარეს, 5 საპიკნიკეს, 4 ფრინველებზე დაკვირვების კოშკს, 2 ტურისტულ თავშესაფარს კარწახის ტბასთან და 5 საზოგადოებრივ საპირფარეშოს.

3. ადმინისტრაციას სატრანსპორტო საშუალებები შედგება 6 ავტომანქანისგან (2 მიცუბიშის, 1 ფორდ რეინჯერი, 2 სუზუკი და 1 ტოიოტა ლენდ კრუიზერ საფარის მარკის ჯიპის ტიპის ავტომანქანა).

4. ადმინისტრაციას ჯერ კიდევ მოსაწყობი/დასაკომპლექტებელი აქვს სრულფასოვანი დაცვის და ტურისტული საველე ინფრასტრუქტურა.

მუხლი 34. დაფინანსება

ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ბიუჯეტი ამ ეტაპზე სამი ძირითადი წყაროდან ივსება, ეს არის სახელმწიფო ბიუჯეტი, კავკასიის ბუნების ფონდი (CNF) და ადგილზე გენერირებული შემოსავლები (იხ. ცხრილი 6).

ცხრილი 6: ჯდტ-ის ბიუჯეტი წლების მიხედვით

ბიუჯეტი	2015	2016	2017	2018	2019	2020
სახელმწიფო ბიუჯეტი	108 587	139 179.34	121640	121640	121640	134930

CNF	26095	66 610.5	112 636	122986	102431	105035
სხვა ფონდები და საკუთარი შემოსავლები	30208	57521.16	10240	8934	-	135760
სულ	193 738	263,311	244516	253560	224,071	375725

მუხლი 35. ეკოტურიზმი

1. დაცული ტერიტორიების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, ინფრასტრუქტურა და აღჭურვილობა:

ა) ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე განთავსებულია 5 საპიკნიკე, 4 ფრინველებზე დაკვირვების კოშკი, 2 ტურისტული თავშესაფარი კარწახის ტბასთან და 5 საზოგადოებრივი საპირფარეშო;

ბ) დაცული ტერიტორიების სხვადასხვა ლოკაციაზე განთავსებულია შემდეგი სახის ინფრასტრუქტურა (იხ. ცხრილი 7);

გ) ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე სხვადასხვა სირთულის 7 მარკირებული ეკოტურისტული ბილიკია;

დ) დაცული ტერიტორიების ტურისტული ბილიკები ძირითადად ტბების გარშემო არის დაგეგმილი და რამდენიმე მათგანი ფრინველებზე დასაკვირვებლად სპეციალური კოშკურებით არის აღჭურვილი, კერძოდ მადათაფა და კარწახი. მიუხედავად იმისა, რომ მარკირების პროექტები გარკვეულ ბილიკებზე განხორციელდა, რიგი ბილიკები კვლავ არ არის მარკირებული და ასევე არ არის ბმა ბილიკებს შორის. მარშრუტებისთვის არ არის შექმნილი ინტერპრეტაციაზე დაფუძნებული აღწერა და ასევე არ არის ხელმისაწვდომი ინფორმაცია, რომელი ადგილიდან არის შესაძლებელი კონკრეტულ ფრინველზე დაკვირვება წელიწადის დროის მიხედვით. ბილიკების მიმდებარედ არ არსებობს სხვა დამატებითი მომსახურებები, რაც შემოსავლის გენერირებასთან ერთად ხელს შეუწყობდა ვიზიტორთა კმაყოფილების ზრდას;

2. დაცული ტერიტორიების ტურისტული ბილიკების ზოგადი შეფასება შემდეგნაირია:

ა) დაცული ტერიტორიების ბილიკები აღჭურვილია ფრინველებზე დაკვირვების კოშკურებითა და სველი წერტილებით, თუმცა ეს უკანასკნელი საჭიროებს კეთილმოწყობას;

ბ) ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის კუთხით არ არსებობს ბეჭდური პროდუქცია, ონლაინრესურსები, სადაც შესაძლებელი იქნება ინფორმაციის მიღება ფრინველთა სახეობების, დაკვირვების დროების, ადგილებისა და სხვა მსგავსი საკითხების შესახებ;

გ) მარშრუტები არ არის ინტერპრეტირებული და მათ ირგვლივ არ არის გამართული ტურისტული ინფრასტრუქტურა (მაგალითად რიგ მარშრუტებს აკლია მარკირება, საინტერპრეტაციო დაფები ნაწილობრივ დაზიანებულია და საჭიროებს განახლებას, სანჰიგიენურ კვანძებში არ არის დაცული ჰიგიენის ნორმები და ა.შ.);

დ) კულტურულ ბილიკებზე არ არის განვითარებული მცირე ტურისტული ინფრასტრუქტურა (საინფორმაციო დაფები, მანიშნებლები); ასევე არ არის განთავსებული სანჰიგიენური კვანძები; არსებული ტურისტული სერვისების მიმომწოდებლების შეთავაზებები საჭიროებენ გარემო პირობებზე და ტურისტულ სეგმენტზე მორგებას.

3. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას აქვს აღჭურვილობა გასაქირავებლად (ზურგჩანთები, ელექტროველოსიპედები, ველოსიპედები, საძილე ტომრები, კარვები, თოვლის ფეხსაცმელები და ა.შ) და ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ შეთავაზებული და ორგანიზებული მომსახურებები.

4. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე ამჟამად 7 სხვადასხვა სირთულის მარკირებული ეკოტურისტული ბილიკია. შესაძლოა საცხენოსნო, სამთო-ველო, კულტურულ-საგანმანათლებლო, ფლორასა და ფაუნაზე დაკვირვების ტურების ორგანიზება; ასევე ეკოლოგიური ბანაკების, ექსკურსიების, სემინარების და სხვათა დაგეგმვა-შეთავაზება (დაცული ტერიტორიების ბილიკების დეტალური აღწერა და შეფასება იხილეთ დანართ 16-ში, ხოლო დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ წარმოდგენილი ტურისტული მარშრუტები იხ. დანართ 17-ში):

ა) სალაშქრო ტურები შესაძლებელია შვიდივე ბილიკზე;

ბ) საცხენოსნო ტურები შესაძლებელია ორ ბილიკზე № 3,6;

გ) ველოტურების განხორციელება შესაძლებელია სამ ბილიკზე № 1, 4 და 6.

5. სალაშქრო და ველო ტურების გარდა შესაძლებელია სპორტული თევზაობის და საფარი ტურის, ავტომობილით ტურების ორგანიზებაც; ასევე ტურისტული საქმიანობა/ბიზნესი, დაცულ ტერიტორიასთან ადგილობრივი სერვისის მომწოდებლების თანამშრომლობა.

6. დაცული ტერიტორიების 2014-2019 წლების ვიზიტორთა სტატისტიკა იხ. დიაგრამა 1-ზე. ვიზიტორთა ძირითადი მოტივაცია შემდეგია: თევზაობა, ეკოგანათლება, ლაშქრობა, ფრინველებზე დაკვირვება და შემეცნება. 2018 წელი ვიზიტორთა მკვეთრი კლებით გამოირჩევა, მიზეზად შესაძლოა დასახელდეს ტურისტული პროდუქტების, შეთავაზებების სიმცირე ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე და მომსახურების დაბალი ხარისხი მოცემულ არეალში. ხოლო 2019 წელს კოვიდ-პანდემიით შექმნილი სიტუაცია მსოფლიოში და მათ შორის საქართველოში.

დიაგრამა 1. დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა სტატისტიკა 2016-2020 წწ.

ვიზიტორთა სტატისტიკა	
2016	6803
2017	6872
2018	4616
2019	6425
2020	5967

7. დაცული ტერიტორიების ტურისტული სერვისებიდან მიღებული შემოსავლები თვეების მიხედვით მოცემულია ცხრილში:

შემოსავლების სტატისტიკა	
2016	8222

2017	10240
2018	8934
2019	6899
2020	3857

8. დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა ცენტრის ერთ-ერთ ფუნქციას ვიზიტორთა მოთხოვნის საფუძველზე პოტენციურ მომხმარებლის და ადგილობრივი სერვისის მიმწოდებლის ერთმანეთთან დაკავშირება წარმოადგენს. ამჟამად ადმინისტრაცია თანამშრომლობს მხოლოდ ერთ განთავსების ობიექტთან და იშვიათად აქვთ მუდმივი კონტაქტი კერძო სექტორის სხვა წამომადგენლებთან;

9. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიების ადმინისტრაცია თანამშრომლობს ადგილობრივი სერვისის მიმწოდებლებთან, მაგალითად ცხენების მომსახურებას (რომელიც მოცემულია ცხრილ 8-ში) არ არის ადმინისტრაციის სერვისი, თუმცა ინფორმაციას და რეკომენდაციას ტურისტი ვიზიტორთა სპეციალისტისგან იღებს;

10. დაცულ ტერიტორიების ვიზიტორების ბოლო ოთხი წლის მონაცემებით საშუალო 40-45% უცხო ქვეყნის მოქალაქეა (იხ. ცხრილი 11).

ცხრილი 7: ვიზიტორების გადანაწილება

11. ვიზიტორების პირველი ხუთეული შემდეგი ქვეყნებით არიან წარმოდგენილნი: სომხეთი, რუსეთი, გერმანია, უკრაინა და საფრანგეთი, რომელთა უმეტესობა არაორგანიზებული ტურისტის სახით სტუმრობს დაცულ ტერიტორიებს (ცხრილი 12). ასევე მნიშვნელოვანია ბოლო წლებში აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებიდან ტურისტული ნაკადების ზრდა. რაც შეეხება ორგანიზებული ვიზიტების რიცხვს ქვეყნის მასშტაბით მზარდია წლების მიხედვით, თუმცა მცირეა მაინც ვიზიტორთა საერთო სტატისტიკის ფონზე. კერძოდ, 2015 წელს ტურისტული პაკეტით ისარგებლა 2,1%-მა; 2016 – 4%; 2017 – 5%; 2018 – 5%.

12. ტურისტული მოთხოვნის ანალიზი (ტურისტული ვიზიტები და ვიზიტორთა ანალიზი)

ა) ძირითადი მიზეზები, რაც ტურისტების ვიზიტს განაპირობებს არის: თევზაობა, ეკოგანათლება, ლაშქრობა, ფრინველებზე დაკვირვება და შემეცნება. ვიზიტორთა ასაკობრივი კატეგორია მაღალია და ჭარბობენ საშუალო და საპენსიო ასაკის ვიზიტორები (36-55, 56-75). აღნიშულ ასაკში დატვირთვა ძირითადად ევროპის რეგიონზე მოდის. 25 წლის ასაკის და უფრო ახალგაზრდა ვიზიტორებზე შედეგების 6% მოდის რაც საკმაოდ დაბალი მაჩვენებელია. ამის მიზეზია რეგიონში არსებული დივერსიფიცირებული პროდუქტის სიმცირე, ცუდად ფორმულირებული ტურისტული პროდუქტი და შეთავაზება, რეკრეაციულ-გასართობის სივრცეებისა და აქტივობების ნაკლებობა, ადგილობრივი კომპლექსური ტურისტული მომსახურების არარსებობა;

ბ) ტურისტების უმრავლესობა წყვილებად მოგზაურობს, შესაბამისად ჯგუფებში მდებარეობითი და მამრობითი სქესის წარმომადგენლების თანაფარდობა თითქმის ყოველთვის თანაბარია. ზოგიერთ შემთხვევაში ტურისტულ ჯგუფებში ქალბატონების რაოდენობა ჭარბობს, რაც საერთაშორისო ტურიზმის ძირითად ტენდენციებშიც ფიქსირდება;

გ) ძირითადი ინტერესი ჯავახეთზე ევროპის რეგიონიდან მოდის, რომელიც უმეტესწილად წარმოდგენილია გერმანულენოვანი (გერმანია, ავსტრია, ბელგია), დსთ-ის წევრი და ბალტიისპირეთის ქვეყნებით;

დ) ტურები ძირითადად სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის გავლით სტუმრობას მოიაზრებენ და ადგილზე მოგზაურთა მნიშვნელოვანი ნაწილი მხოლოდ რამდენიმე ღამით ჩერდება. ტურ-ოპერატორების მიერ დაგეგმილი ტურები აწყობილია ისე, რომ ტურისტები ორ დღეში სრულად ასწრებენ რეგიონში არსებული ძირითადი ადგილების მონახულებას და შემდგომ გზას სამეგრელო-ზემო სვანეთისა და აჭარისკენ აგრძელებენ. 1-3 დღეს ვიზიტორების 70% ატარებს რეგიონში. გამოიკვეთა ისეთი კატეგორიაც, რომელიც ჯავახეთში მოგზაურობას შედარებით დიდ დროს უთმობს (3-10 დღემდე) შემეცნებასა და მოგზაურობას. ასეთი ადამიანებში გარკვეულ შემთხვევაში ორნითოლოგები არიან.

13. მიზნობრივი ჯგუფები და ბაზრის პოტენციალი:

ა) ვიზიტორთა პროფილის კვლევისას მნიშვნელოვანია ტურისტების კმაყოფილების გამოვლენა, რათა მოხდეს იმ ხარვეზებისა და პრობლემების აღმოფხვრა, რაც ტურისტული პროდუქტის გაყიდვას აფერხებს. კომპლექსური შეთავაზებების არარსებობა, დივერსიფიცირებული პროდუქტის სიმცირე, არაადაპტირებული ინფრასტრუქტურა სპეციალური საჭიროებების მქონე პირებზე, პოტენციური ტურისტული პროდუქტების მიზნობრივ ჯგუფებზე მორგებული შეთავაზებებად ჩამოუყალიბებლობა, დაბალი ხარისხის მომსახურება და უსაფრთხოების ზომების გაუთვალისწინებლობა მნიშვნელოვანი ფაქტორებია, რაც მთლიანობაში აისახება ვიზიტორის კმაყოფილებაზე;

ბ) საერთო ჯამში, ზემოაღნიშნული პრობლემებისა და მიუხედავად ვიზიტორების დიდი ნაწილი კმაყოფილია დაცული ტერიტორიების მონახულებით. კულტურული მემკვიდრეობის არქიტექტურული და ფუნქციონალური მრავალფეროვნება, არამატერიალური კულტურა, ეთნიკური სიჭრელე, უნიკალური ეკოსისტემა, ტბების სიუხვე. ეს ფაქტორები განაპირობებენ ტურისტის კმაყოფილებას;

გ) მთლიანობაში ვიზიტორთა რაოდენობა ჯერ კიდევ ძალიან მცირეა და ჩამორჩება იმ პროგნოზს, რომელიც „ჯავახეთის ეროვნული პარკის დაარსების“ პროექტის დროს იქნა გაკეთებული. ეს გამოწვეულია იმითაც, რომ ძალიან მცირე სამიზნე ჯგუფებია, ვისთვისაც ჯავახეთის ეროვნული პარკი წარმოადგენს ტურისტულ ინტერესს. უფრო მეტიც, უცხოელი ტურისტებისათვის ტურისტული ადგილების სიუხვე საქართველოში აყენებს ტერიტორიას მკაცრი კონკურენციის პირობებში სხვა ტურისტულ მიმართულებებთან, როგორიცაა სვანეთი, თუშეთი, ყაზბეგი, აჭარა, ბორჯომ-ხარაგაული, ა.შ. მიუხედავად ამისა სტრატეგიული მდებარეობა და აქტივობების შეთავაზება გარკვეული სამიზნე ჯგუფისათვის (მაგ. ფრინველებზე დამკვირვებლებისათვის, ცხენით მოჯირითეებისა და თევზმჭერებისათვის) შესაძლოა წარმატებული აღმოჩნდეს. ბაზარზე სწორი პოზიციონირება, სამიზნე სეგმენტის დროული იდენტიფიცირება და მასზე სათანადო ძალისხმევით მუშაობა აუცილებელია ღონისძიებებია, რათა ჯავახეთის ეროვნულმა პარკმა მიიზიდოს მეტი ვიზიტორი, შესთავაზოს მათ დივერსიფიცირებული პროდუქტი და მათი ინტერესი და მხარჯველუნარიანობა გაზარდოს, რაც დადებითად აისახება ადგილობრივი თემის ეკონომიკურ-სოციალურ მდგომარეობაზე.

14. გარემოზე ეკოტურიზმის გავლენის მიმოხილვა:

ა) უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ვიზიტორთა მცირე რაოდენობის პირობებშიც კი შეინიშნება ნარჩენებისა და ხმაურის უარყოფითი ზეგავლენა გარემოზე, რაც

განსაკუთრებით თვალსაჩინოა მაგალითად ხანჩალის ტბაზე, სადაც იშვიათი რუხი წერო ბინადრობს. შესაბამისად მნიშვნელოვანია ვიზიტორთა მენეჯმენტის გეგმის შემუშავება, რომელიც ადმინისტრაციას არ გააჩნია ამ ეტაპზე. საჭიროა ვიზიტორების რაოდენობის ზრდასთან ერთად ნარჩენების მართვის გეგმის შემუშავება, მცენარეული საფარისთვის ზიანის, დაუდევრობით გამოწვეული ხანძრების და სხვა რისკების გათვალისწინება და მათი მართვის გეგმების მომზადება, ისევე როგორც შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარება, როგორიცაა: სასტუმროები, ტურისტული ბილიკები, საკემპინგე ადგილები, და სხვა;

ბ) მნიშვნელოვანია დაცული ტერიტორიებზე განისაზღვროს ვიზიტორების მაქსიმალური რაოდენობა დაცული ტერიტორიებისა და ბილიკების მიხედვით, რაც სამწუხაროდ ამ ეტაპზე არ ხდება. სენსიტიურ ადგილებში უნდა მოხდეს ვიზიტორთა რაოდენობისა და შემდგომში სიმჭიდროვის აღრიცხვა, რათა ვიზიტორთა რაოდენობამ არ მოახდინოს მობუდარი ფრინველების დაფრთხობა.

15. პრობლემები და შესაძლებლობები:

ა) ტურიზმის განვითარებისთვის რეგიონში მნიშვნელოვანი გამოწვევაა ახალქალაქისა და ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტის ტურისტული ობიექტების თანამშრომლების მიერ ქართული ენის არცოდნა და არსებულ ობიექტებში ჰიგიენური ნორმების უგულვებელყოფა, ასევე ტურისტული ობიექტების მიმდებარედ საზოგადოებრივი საპირფარეშოების სიმცირე და მოუწესრიგებლობა. დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ, სადაც შესაძლებელია ღამის გათევა, არსებობს სულ 11 ობიექტი. აღნიშნული ობიექტებიდან 4 არის სასტუმრო, ხოლო 7 საოჯახო ტიპის სასტუმრო სახლი;

ბ) ტურიზმის განვითარებისთვის მნიშვნელოვანი გამოწვევაა საგზაო ნიშნების სიმცირე და საგზაო ინფრასტრუქტურის გაუარესებული მდგომარეობა, რომელიც სულ უფრო მძიმდება მკაცრი კლიმატური პირობებისა და არასათანადო ყურადღების გამო. დამატებით, რეგიონის დაბალი ცნობადობა, ინფორმაციის სიმწირე სოციალურ ქსელებსა და მედიაში ძალიან აფერხებს ვიზიტორების მოზიდვასა და ყურადღების მიქცევას. ტურისტების მოზიდვას ასევე აფერხებს გაუმართავი ონლაინრეზერვაცია. განთავსებისა და კვების ობიექტების დიდი ნაწილი არ არის რეგისტრირებული booking.com-ზე, airbnb.com-სა და tripadvisor.com-ზე;

გ) დაცული ტერიტორიები მისი უნიკალური ეკოსისტემებიდან გამომდინარე გამორჩეულად საინტერესო არეალს წარმოადგენს როგორც უცხოელი, ასევე შიდა ტურისტებისთვის. მიუხედავად იმისა რომ, დაცული ტერიტორიები ამ ეტაპზე ტურისტული ნაკადებით ნაკლებად დატვირთულია, იგი უდაოდ სათავგადასავლო და ეკოტურიზმის დიდი პოტენციალით გამოირჩევა, რაც მომავალში ამ ტიპის ტურიზმის მოყვარულთათვის მიმზიდველ დანიშნულების ადგილად გადაქცევის საშუალებას იძლევა. საგზაო ინფრასტრუქტურის თვალსაზრისით პირველადი კატეგორიის გზები ძირითადად დამაკმაყოფილებელ მდგომარეობაშია, თუ არ ჩავთვლით ნინოწმინდა-ბავრას, ნარდევანი-წალკისა და ახალქალაქი-გოგაშენი-ვარძიის მონაკვეთებს. ახლახანს განხორციელებული გზების სარეაბილიტაციო სამუშაოების (მარნეული-წალკა) შემდგომ იგეგმება გზის (ახალციხე-ხულო) განახლება, რომელიც ძირითადი ავტომაგისტრალის (ხაშური-ზესტაფონისა და ქუთაისის გავლით) ალტერნატიულ გზას წარმოადგენს, და რომელიც თანდათან იხვეჭს პოპულარობას ვიზიტორთა შორის. დაცული ტერიტორიისთვის მნიშვნელოვან მაგისტრალს წამოადგენს ხაშურიდან ჩრდილო-სამხრეთ ღერძზე, ბორჯომის გავლით გიუმრი და ერევანი, რაც დამატებით

სტრატეგიულ ღირებულებას განაპირობებს და სეგმენტის მასშტაბების გაზრდის საშუალებას იძლევა. დაცული ტერიტორიების მდებარეობას ტრანსრეგიონულ ჭრილში თუ განვიხილავთ, მივხვდებით, რომ გზაჯვარედინიდან ვიზიტორებს შეუძლიათ ერთდროულად მოინახულონ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი, ალგეთის, დაცული ტერიტორიები და არფის ტბების ეროვნული პარკი. ტრანსსასაზღვრო კომპონენტი კარგ ტურისტულ შეთავაზებად ფორმირება და მისი სასურველ ბაზარზე შეთავაზება ხშირ შემთხვევაში ვიზიტორებისათვის მიმზიდველ ფასეულობას წარმოადგენს. კომბინირებული ტური ჯავახეთისა და სომხეთის ჭარბტენიან ტერიტორიებზე თავისი კულტურული იდენტობისა და ტრადიციების გაცნობით, საინტერესო და მიმზიდველი პაკეტი იქნება. ამ პროფილის ტური საქართველოში არ არსებობს და ჯდტ-სთვის ეს არის შესაძლებლობა, რომ სწორი ნიშა დაიჭიროს და ბაზარზე პოზიციონირდეს ამ ტურისტული შეთავაზებით. სტრატეგიულ ჭრილში შესაძლოა განხილული იყოს ხელსაყრელი რეგიონალური მდებარეობა ვარძიის კომპლექსთან და ბორჯომის მუზეუმთან მიმართებაში. ძეგლთა დაცვის სამინისტროს 2015-2018 წლების მონაცემებით ვიზიტორთა ნაკადების ვარძიისა და ბორჯომის მუზეუმში მნიშვნელოვნად გაიზარდა, რაც კარგ შესაძლებლობას წარმოადგენს ჯავახეთისათვის. ვარძიის ტურისტული პროდუქტის გაფართოვებით და მარტივი, ერთდღიანი ტურების შეთავაზებით ნაკადების რაოდენობის გაზრდა სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი და პერსპექტიული ნაბიჯი იქნება დაცული ტერიტორიებისათვის. ჯდტ-ს სიახლოვეს ტურისტთა ცირკულაციისთვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე რეგიონალური მნიშვნელობის ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო მაგისტრალს, რომლის ამოქმედება უკვე რვა წლით გადასცდა დაგეგმილ ვადებს, თუმცა მშენებლობა ამჟამინდელი მდგომარეობით თითქმის დასრულებულია. აღნიშნული სარკინიგზო მაგისტრალი ამოქმედებისთანავე რეგიონში ვიზიტორების დიდ შემოდინებას გამოიწვევს, შესაბამისად ძალიან დროულია როგორც არსებული ტურისტული მომსახურებების, ასევე განსაკუთრებით მგრძნობიარე ტერიტორიების სწორი მართვა.

მუხლი 36. ეკოგანათლება და საზოგადოებასთან ურთიერთობა

1. ეკოგანათლების მიმართულებით ჩატარებული ღონისძიებები ესადაგება დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ეკოსაგანმანათლებლო სტრატეგიის ზოგად მიმართულებებს, ხელი შეუწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერების გაზრდასა რათა უზრუნველყოს დაცული ტერიტორიების ეკოლოგიური პირობების შენარჩუნება.
2. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ატარებს ეკოსაგანმანათლებლო ღონისძიებებს სამოქმედო გეგმის მიხედვით. რეგულარულად ტარდება ლექცია-სემინარები სკოლებისთვის სხვადასხვა თემატიკაზე, მათ შორის საქართველოს დაცული ტერიტორიების, წითელი ნუსხის სახეობების, დაცული ტერიტორიებისა და ღირებულებების შესახებ.
3. საზოგადოებასთან ურთიერთობა:
 - ა) ძირითადი მარკეტინგული და სარეკლამო ღონისძიებები ადგილობრივ და საერთაშორისო დონეზე ხორციელდება ცენტრალიზებულად დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მარკეტინგისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურის მიერ დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ჩართულობით;

ბ) აზოგადოებასთან ურთიერთობა ხორციელდება შემდეგი რესურსებით: საინფორმაციო მასალებით, დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ვებგვერდი apa.gov.ge, ასევე სოციალური ქსელის მეშვეობით როგორცაა: Facebook, Instagram, Twitter და youtube;

გ) ამ ეტაპზე ჯდტ ადმინისტრაციის მიერ ადგილობრივ მოსახლეობასთან თანამშრომლობა არ არის აქტიური, თუმცა დაცული ტერიტორიის მიმართ ინტერესი დიდია და სამომავლოდ თანამშრომლობა უფრო გააქტიურდება;

დ) დაცული ტერიტორიების სააგენტო თანამშრომლობს ცენტრალურ მედიასთან;

ე) დაცული ტერიტორიების სააგენტოს საზოგადოებასთან ურთიერთობის საქმიანობების ძირითად მიზნობრივ ჯგუფებს წარმოადგენს მასმედია, ტუროპერატორები, ახალგაზრდები (სტუდენტები, მოსწავლეები) ადგილობრივი მოსახლეობა და სხვა;

ვ) ცნობადობის ამაღლებისა და პოპულარიზაციის მიზნით საზოგადოებასთან ურთიერთობისთვის სააგენტო ასევე იყენებს პრესტურებს, საერთაშორისო ტურისტულ ბაზრობებს და გაცნობითი ტურებს;

ზ) მიუხედავად თემთან დაწყებულ თანამშრომლობისა, რაც გამოიხატება საგანმანათლებლო აქტივობების ორგანიზებასა და გარემოსდაცვითი ცნობიერების ასამაღლებელი შეხვედრების მოწყობაში, ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია თემთან მჭიდრო ურთიერთობის ჩამოყალიბების საწყის ეტაპზე დგას. დაცული ტერიტორიების მიერ ორგანიზებულმა რეინჯერთა ფოკუს ჯგუფმა საზოგადოებრივი აღქმისა და სოციალური გავლენის (ჯდტ-სთან მიმართებაში) მონიტორინგისა და კვლევის მიზნით გამოკითხვა აწარმოა დაცული ტერიტორიის ექვსივე კვარტალში. აღნიშნულ კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 90-ზე მეტმა მონაწილემ დაცული ტერიტორიის მიმდებარე სოფლებიდან. გამოკითხვის შედეგად გამოიკვეთა, რომ წინა წლებთან შედარებით საკმაოდ გაზრდილია ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირებულობის დონე დაცული ტერიტორიის და მისი საქმიანობის შესახებ;

თ) საინფორმაციო ბროშურებისა და გზამკვლევების რაოდენობა და მათი გავრცელების არეალი საკმაოდ ვიწროა. დაცული ტერიტორიის შესახებ განთავსებული ინფორმაცია ინტერნეტში არასრულყოფილია და სამიზნე სეგმენტამდე მიღწევის არხები/გზები არასათანადოდ არის შერჩეული და განსაზღვრული. თუმცა სტრატეგიის შემუშავების პროცესის პარალელურად ეროვნული პარკების ბრენდირების მიზნით, მის საკომუნიკაციო პლატფორმებზე მიმდინარეობს მუშაობა. აღნიშნული ფაქტი საშუალებას იძლევა ვივარაუდოთ, რომ უახლოეს მომავალში არსებული პრობლემა იქნება მოგვარებული.

მუხლი 37. პარტნიორული თანამშრომლობა

1. გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (GEF) და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) ერთობლივი პროექტის „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის ხელშეწყობა“ ფარგლებში, კავკასიის ბუნების ფონდი (CNF) ეხმარება საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს დაცული ტერიტორიების სააგენტოს დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის და შესაბამისი საოპერაციო გეგმის განახლებაში. აღნიშნული ერთობლივი პროექტი 2023 წლამდე გაგრძელდება. CNF პროექტის ფარგლებში უზრუნველყოფს ჯავახეთის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის სახელფასო დანამატის გაცემას, შენობა-ნაგებობების აღდგენის, მოვლა-შენახვისა და მიმდინარე ხარჯების

თანადაფინანსებას, აღჭურვილობისა და ავტოპარკის განახლებას, საკვანძო სახეობაზე ორიენტირებული მონიტორინგის სისტემის შექმნას.

2. ENPARD პროექტის „სოფლის განვითარების ახალი მიდგომის ხელშეწყობა ახალქალაქში“ ფარგლებში, CNF-ის მხარდაჭერით კარწახის ტბასთან აშენდა სასტუმროს ტიპის კოტეჯები ვიზიტორებისათვის.

3. 2018 წელს, პროექტის „ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნოს – TJS-ის მესამე ფაზის“ ფარგლებში (WWF-ის, BMZ-ის და KfW-ის ფინანსური მხარდაჭერით) შემუშავდა დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (2019-2025). ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნოს TJS-ის მესამე ფაზის ფარგლებში მიმდინარეობს ტრანსსასაზღვრო მონიტორინგი საქართველო-სომხეთს; კერძოდ, ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებსა და ტბა არფის ეროვნულ პარკს შორის. პროექტის ფარგლებში შემუშავდა მონიტორინგის გეგმები. ორივე დაცული ტერიტორიის წარმომადგენლებს ჩაუტარდათ თეორიული და პრაქტიკული ტრენინგი. ასევე, მათთვის შეძენილი იქნა შესაბამისი აღჭურვილობა მონიტორინგის ჩასატარებლად. შემუშავებული მეთოდოლოგიის შესაბამისად, დატრენინგებული რეინჯერების მიერ ექსპერტთან ერთად მიმდინარეობს მონაცემების შეგროვება შერჩეული გადამფრენი და მოზუდარი ფრინველებისთვის. პერიოდულად, ჯავახეთის და ტბა არფის დაცული ტერიტორიების წარმომადგენლები ხვდებიან ერთმანეთს მონიტორინგის შედეგების გაზიარების მიზნით. ასევე, მიმდინარეობს მუშაობა ერთობლივ (საქართველო-სომხეთი) ელექტრონულ მონაცემთა ბაზის პროგრამის შემუშავებაზე და მასში მონაცემების შეყვანაზე. პროგრამა ამჟამად მუშაობს სატესტო რეჟიმში.

4. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას გააჩნია სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭო, რომლის შემადგენლობა განსაზღვრულია გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის ბრძანებით.

5. მნიშვნელოვანია ასევე პარტნიორული და საქმიანი ურთიერთობების დამყარება და განვითარება სხვადასხვა უწყებებთან:

ა) სამთავრობო უწყებები: ახალქალაქისა და ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტები (შესაბამისი მუნიციპალური სამსახურები), სამცხე-ჯავახეთის გუბერნია, ახალქალაქის ადგილობრივი განვითარების ჯგუფი, ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, ძეგლთა დაცვისა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სააგენტო/ეროვნული მუზეუმების ასოციაცია, განათლების სამინისტრო, უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებები, კვლევითი ბაზები, პოლიცია, სამაშველო სამსახური (112), ეროვნული სატყეო სააგენტო, გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის სამსახური, ა.შ;

ბ) ადგილობრივი და ეროვნულ დონეზე მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციები: ეკოტურიზმის ასოციაცია, სამთო გიდების ასოციაცია, ტრადიციული რეწვის ასოციაცია, „ელკანა“, „ნაკრესი“, ახალქალაქის ეპარქია, ფოკის დედათა და მამათა მონასტრები, ა.შ;

გ) კერძო სექტორი: ტურისტული მომსახურების მომწოდებლები (განთავსებისა და კვების ობიექტები, აგროტურისტული მეურნეობები, გაქირავების ობიექტები), ადგილობრივი ტურისტული მომსახურების წარმომადგენლები – გიდები, გამყოლები, ტუროპერატორები, ა.შ.

მუხლი 38. კვლევა-მონიტორინგი

1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის რეინჯერები ყოველთვიურ ანგარიშებს ამზადებენ და აბარებენ ადმინისტრაციას ფრინველებისა და ცხოველების

მონიტორინგის შესახებ. ამჟამად ადმინისტრაციაში არსებობს ფრინველებისა და ცხოველების შესახებ ელექტრონული მონაცემთა ბაზა, რომლის განახლებაც ხდება ყოველთვიურად.

2. TJS-ის და CNF-ის მხარდაჭერით ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებსა და ტბა არფის ეროვნულ პარკს შორის (სომხეთი) მიმდინარეობს ტრანსსასაზღვრო ორნითოლოგიური მონიტორინგი. მონიტორინგი ტარდება, როგორც გადამფრენ, ასევე მოზუდარ ფრინველებზე.

ა) გადამფრენი ფრინველები:

გარეული იხვი (<i>Anas platyrhynchos</i>)
რუხი იხვი (<i>Anas strepera</i>)
განიერნისკარტა იხვი (<i>Anas clypeata</i>)
ბოლოსადგისა იხვი (<i>Anas acuta</i>)
სტეენია იხვი (<i>Anas crecca</i>)
ჭახჭახა იხვი (<i>Anas querquedula</i>)
წითელთავა ყვინთია (<i>Aythya ferina</i>)
ქოჩორა ყვინთია (<i>Aythya fuligula</i>)
მელოტა (<i>Fulica atra</i>)
რუხი ბატი (<i>Anser anser</i>)
ქოჩორა ვარხვი (<i>Pelecanus crispus</i>)
ვარდისფერი ვარხვი (<i>Pelecanus onocrotalus</i>)
დიდი ჩვამა (<i>Phalacrocorax carbo</i>)

ბ) მოზუდარი ფრინველები:

ქოჩორა ვარხვი (<i>Pelecanus crispus</i>)
თეთრი ვარხვი (<i>Pelecanus onocrotalus</i>)
სომხური თოლია (<i>Larus armenicus</i>)
თეთრი ყარყატი (<i>Ciconia ciconia</i>)
რუხი წერო (<i>Grus grus</i>)
წითელი იხვი (<i>Tadorna ferruginea</i>)
ღალღა (<i>Crex crex</i>)
მწყერი (<i>Coturnix coturnix</i>)
ჭაობის ძელქორი (<i>Circus aeruginosus</i>)

3. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მუდმივად აგროვებს მასალებს „ბუნების მათიანესთვის“, რომელიც მოიცავს მეტეოროლოგიურ მონაცემებს სტიქიურ მოვლენებზე, სახეობებზე შემთხვევითი დაკვირვების მონაცემებს საფრთხეში მყოფი სახეობების და ჰაბიტატების ჩათვლით, აგრეთვე გარე მკვლევარებისა და მეცნიერებების საქმიანობების შესახებ ანგარიშებს, რომლებიც მუშაობენ ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებში ფრინველების პოპულაციების მდგომარეობის მონიტორინგის პროგრამისათვის ფრინველთა 9 სახეობაა რეკომენდებული (დანართი 18).

მუხლი 39. დაცული ტერიტორიების კატეგორიები და ზონები

1. ჯავახეთის ეროვნული პარკის, კარწახის ჭაობის აღკვეთილის, სულდის ჭაობის აღკვეთილის, ხანჩალის ტბის აღკვეთილის, ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილის, მადათაფას ტბის აღკვეთილის, ფარავნის ტბის აღკვეთილის, საღამოს ტბის აღკვეთილის, აზულის ტბის აღკვეთილისა და თეთრობის აღკვეთილის ტერიტორიულ-ფუნქციონალური ზონირების მიზანია მათზე არსებული ბუნებრივი რესურსების დაცვის, ამ რესურსების გამოყენების, აგრეთვე, საქართველოს კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობის განვითარების საკითხების სამართლებრივი მოწესრიგება.

2. ჯავახეთის ეროვნული პარკის თავისებურებების გათვალისწინებით, გარემოსდაცვითი ძირითადი მიზნების, რესურსებით სარგებლობისა და „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის გათვალისწინებით, ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გამოყოფილია შემდეგი ზონები: ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა, ვიზიტორთა ზონა და ტრადიციული გამოყენების ზონა (ზონირება დატანილია რუკაზე დანართ 19-ში, პერიმეტრის კოორდინატები მოცემულია დანართ 20-ში).

3. წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის მომზადების ფარგლებში მოხდა მკაცრი დაცვის ზონის გაფართოება კარწახის ტბის მიდამოებში ტრადიციული გამოყენების ზონის შემცირების ხარჯზე (სადაც თევზაობის შეზღუდვა უზრუნველყოფს კობრის აღწარმოებას და პოპულაციის შენარჩუნებას, რამდენადაც ეს ზონა წარმოადგენს როგორც გამრავლების, ასევე საკვებ არეებს) ასევე ვიზიტორთა ზონის გაფართოება (ზონის გამოყენება რეკომენდებულია სამოყვარულო თევზჭერის განსახორციელებლად) ტრადიციული გამოყენების ზონის შემცირების ხარჯზე 2019 წლის კარწახის ტბის იქტიოფაუნის და სხვა ჰიდრობიონტების შესწავლის ანგარიშის საფუძველზე.

4. ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა

ა) ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა – ზონა, რომელიც ეწყობა ხელუხლებელი ბუნების შენარჩუნების, არამანიპულაციური მეცნიერული კვლევისა და საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის. ზონა მოიცავს ეროვნული პარკის იმ ნაწილებს, რომლებზეც ანთროპოლოგიური ზეგავლენა ძალიან უმნიშვნელო იყო. ეს ზონა წარმოადგენს ნაკლებად სახეცვლილ ეკოსისტემებს, გადაშენების პირას მყოფ ცხოველთა და მცენარეთა ძირითადი ჰაბიტატების ძირითად გავრცელების არეალს.

ბ) პარკის ეს ზონა ტერიტორიულად თითქმის მთლიანად ემთხვევა სასაზღვრო ზონას, რომელიც არსებული რეჟიმის გამო უკეთაა დაცული. ამგვარად, ზონა მოიცავს ეროვნული პარკის ზედა, სასაზღვრო ნაწილს, სადაც ბალახეულ ეკოსისტემებს არ განუცდია მნიშვნელოვანი ცვლილებები. სამომავლოდ, ქვეყანაში სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და მოსახლეობის ბუნებრივი რესურსების გამოყენებაზე მოთხოვნილების კლების კვალდაკვალ, განზრახულია მკაცრი დაცვის ზონის გაფართოება (3,038 ჰა-მდე) ტრადიციული გამოყენების ზონის შემცირების ხარჯზე.

5. ვიზიტორთა ზონა:

ა) ვიზიტორთა ზონა – ზონა, რომელიც ეწყობა ბუნების დაცვის, რეკრეაციისა და საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის. ეს ზონა მოიცავს ჯავახეთის ეროვნული პარკის ეკოსისტემის ყველაზე მეტად დამახასიათებელ ნიმუშებს. ამ ზონის ზოგიერთმა ტერიტორიებმა განიცადეს მეტნაკლები ცვლილებები ადამიანის ჩარევის შედეგად, მაგრამ აქ არ არის დაშვებული ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა. ვიზიტორთა ზონაში მდებარეობს დამთვალიერებლებისთვის საინტერესო და მიმზიდველი ადგილები, როგორიცაა: მაღალი სარეკრეაციო ღირებულებითა და ბუნებრივი

მახასიათებლებით გამორჩეული ტერიტორიები. ამ ზონაში ასევე შედის ტერიტორიები, რომლებიც წარმოადგენენ სხვადასხვა ცხოველების ჰაბიტატებს და სამიგრაციო ბილიკებს.

ბ) ზონა მოიცავს ტერიტორიებს, რომლებიც ადამიანის სამეურნეო საქმიანობით ნაკლებადაა სახეცვლილი და წარმოაჩენს პარკის ყველაზე დამახასიათებელ ეკოსისტემათა ნიმუშებს. ზონაში მოქცეულია ვიზიტორთათვის საინტერესო და მიმზიდველი არეები, უპირველეს ყოვლისა, პერცეფციულ-ესთეტიკური თვალსაზრისით. პარკის ვიზიტორთა ზონა ორ განცალკევებულ მონაკვეთს მოიცავს: კარწახის ტბისა და ე.წ. “ვეფხვის” კანიონის სახით. კარწახის ტბა, მისი ტრანსასაზღვრო მდებარეობის გამო, რეგიონში ერთადერთია, რომელსაც მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი ტექნიკურ-ანტროპოგენული ზეგავლენა არ განუცდია. “ვეფხვის” კანიონი კი კლდოვან, ნაშალ-ღორღიან და ბალახოვანი ჰაბიტატების ფრაგმენტებს მოიცავს. კანიონის უბნის ფართობი ტბის უბნის ფართობზე დაახლოებით 3-ჯერ მეტია.

6. ტრადიციული გამოყენების ზონა:

ა) ტრადიციული გამოყენების ზონა – ზონა, რომელიც ეწყობა ბუნების დაცვისა და განახლებადი ბუნებრივი რესურსების ტრადიციულ გამოყენებასთან დაკავშირებული სამეურნეო საქმიანობისათვის. ზონა მოიცავს ეროვნული პარკის იმ ნაწილებს, რომლებიც ტრადიციულად გამოიყენება დაცული ტერიტორიების მიმდებარე ტერიტორიებზე მცხოვრები მოსახლეობის მიერ განახლებადი ბუნებრივი რესურსების მოსაპოვებლად.

ბ) ზონა მოიცავს როგორც სახმელეთო (სუბალპურ-ალპურ), ასევე წყლის (უმთავრესად, კარწახის ტბის საქართველოს საზღვრებში მოქცეული ნაწილი) ეკოსისტემებს, სახელდობრ – პარკის იმ ტერიტორიებს, რომლებიც საუკუნეების მანძილზე გამოიყენებოდა ზაფხულის სამოვრებად, სათიბებად, როგორც ადგილობრივი, ასევე საქართველოს სხვა რეგიონების მოსახლეობის მიერ (ე.წ. მომთაბარე მესაქონლეობა), ასევე, ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ თევზის რესურსების მოსაპოვებლად. ზონაში აუცილებელია მოვების გაკონტროლება ეფექტიანი მონიტორინგის სისტემის მეშვეობით – ჭარბი მოვების, ეროზიისა და ადგილობრივ ფლორასა და ფაუნაზე მავნე ეკოლოგიური ზემოქმედების თავიდან ასაცილებლად ან მინიმუმამდე დასაყვანად.

მუხლი 40. დაცული ტერიტორიების კატეგორიებისა და ფუნქციური ზონების ტერიტორია და საზღვრები

1. ჯავახეთის ეროვნული პარკის, კარწახის ჭაობის აღკვეთილის, სულდის ჭაობის აღკვეთილის, ხანჩალის ტბის აღკვეთილის, ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილის, მადათაფას ტბის აღკვეთილის, ფარავნის ტბის აღკვეთილის, საღამოს ტბის აღკვეთილისა და აბულის ტბის აღკვეთილის ფართობები განისაზღვრება „ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4-მე-9 მუხლებით, ხოლო თეთრობის აღკვეთილის ფართობი – „დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-17 მუხლით.

2. დაცულ ტერიტორიების კატეგორიებისა და ფუნქციური ზონების ფართობები:

ა) ჯავახეთის ეროვნული პარკი – 13 498,02 ჰა;

ა.ა) ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა – 2335 ჰა;

ა.ბ) ვიზიტორთა ზონა – 1136 ჰა;

ა.გ) ტრადიციული გამოყენების ზონა – 10027,02 ჰა;

ბ) კარწახის ჭაობის აღკვეთილი – 157,5 ჰა;

- გ) ფარავნის ტბის აღკვეთილი – 4031 ჰა;
- დ) საღამოს ტბის აღკვეთილი – 629 ჰა;
- ე) აბულის ტბის აღკვეთილი – 211 ჰა;
- ვ) სულდის ჭაობის აღკვეთილი – 309,3 ჰა;
- ზ) ხანჩალის ტბის აღკვეთილი – 727,3 ჰა;
- თ) ბულდაშენის ტბის აღკვეთილი – 119,3 ჰა;
- ი) მადათაფას ტბის აღკვეთილი – 1398 ჰა;
- კ) თეთრობის აღკვეთილი – 3089 ჰა.

მუხლი 41. დაცული ტერიტორიების თითოეულ კატეგორიასა და ზონაში დაშვებული საქმიანობების ჩამონათვალი

1. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე, ზონების მიხედვით, აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი შემთხვევებისა:

ა) ბუნების მკაცრი დაცვის ზონაში დაშვებულია:

ა.ა) არამანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება (სამეცნიერო და საგანმანათლებლო, იდენტიფიკაციისა და გამრავლების მიზნით მცირე რაოდენობის საჭერბარიუმო და საკოლექციო მასალის, მცენარეთა ნაწილების, თესლებისა და ბოლქვების, უხერხემლო და მცირე ზომის ხერხემლიანი ცხოველების ამოღება);

ა.ბ) მონიტორინგის სამუშაოების ჩატარება (სანიმუშაო ფართობების მოწყობა და მუდმივი დაკვირვების წარმოება, ცხოველებისა და მცენარეების პოპულაციების მდგომარეობის შეფასება და დაკვირვება, აღრიცხვა/ინვენტარიზაცია და სხვა);

ა.გ) სამსახურებრივი მოვალეობების განხორციელების მიზნით, ადმინისტრაციის პერსონალის ავტო-, მოტო- და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება;

ა.დ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის მოწყობა და სხვა).

ბ) ვიზიტორთა ზონაში დაშვებულია:

ბ.ა) ტერიტორიაზე ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება;

ბ.ბ) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მათს ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების კონსერვაცია, მოვლა და აღდგენა;

ბ.გ) ტერიტორიის ჰიდროლოგიური სისტემის დაცვა და მონიტორინგი;

ბ.დ) სამეცნიერო კვლევა;

ბ.ე) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

ბ.ვ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

ბ.ზ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (პატრულირების დროს გადაადგილება ცხენებით, ავტო-, მოტო- და საჰაერო ტრანსპორტით, მავნებლებთან ბრძოლის ღონისძიებები ჩატარება და სხვა);

ბ.თ) მონიტორინგის სამუშაოთა განხორციელება;

ბ.ი) ვიზიტორთა კონტროლირებადი და რეგლამენტირებული დაშვება;

ბ.კ) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და მისით სარგებლობა, მათ შორის:

ბ.კ.ა) საპიკნიკე ფანჩატურის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.კ.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად

სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობა (სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.კ.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.კ.დ) კაფეტერიის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.კ.ე) საკონფერენციოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.კ.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.კ.ზ) საჯინბოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.კ.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.კ.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

შენიშვნა: „ბ.კ.ა“–„ბ.კ.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს.

ბ.ლ) გადაადგილება ფეხით და ცხენით, ნაწილობრივ სახეშეცვლილი ბუნების ტერიტორიაზე – ადმინისტრაციასთან შეთანხმებით ავტოსატრანსპორტო საშუალებებით;

ბ.მ) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა, მათ შორის, ნავით;

ბ.ნ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

გ) ტრადიციული გამოყენების ზონაში დაშვებულია:

გ.ა) პირუტყვის ტრადიციული, რეგულირებული მოვება;

გ.ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ.გ) თევზჭერა;

გ.დ) ენედემური სახეობების აღწარმოებისათვის ექსტენსიური აკვაკულტურის საქმიანობა;

გ.ე) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მათს ფარგლებში გავრცელებული გარეული ფაუნისა და ფლორის სახეობების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

გ.ვ) ეკოსისტემების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

გ.ზ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევა;

გ.თ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

გ.ი) სამეცნიერო საქმიანობის მიზნით საჭერბარიუმო მასალის შეგროვება.

გ.კ) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და მისით სარგებლობა, მათ შორის:

გ.კ.ა) საპიკნიკე ფანჯატურის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

გ.კ.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობა (სიმაღლე – არანაკლებ

2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

გ.კ.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

გ.კ.დ) კაფეტერიის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

გ.კ.ე) საკონფერენციოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

გ.კ.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

გ.კ.ზ) საჯინიბოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

გ.კ.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

გ.კ.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

შენიშვნა: „გ.კ.ა“–„გ.კ.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს.

გ.ლ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

გ.მ) ბუნებრივი რესურსების აღრიცხვა;

გ.ნ) გზებზე ტრანსპორტით გადაადგილება;

გ.ო) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება, მათ შორის, ნავით;

გ.პ) გზებისა და ბილიკების მოვლა და მოწყობა;

გ.ჟ) სკების ლიმიტირებული რაოდენობის განთავსება;

გ.რ) ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ სამკურნალო და საკვები მცენარეების შეგროვება და პირადი მოხმარება;

გ.ს) საქონლის სადგომების (დროებითი ნაგებობა) მოწყობა;

გ.ტ) ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებების ჩატარება და ეროზირებული მონაკვეთების აღდგენა;

გ.უ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

გ.უ¹) „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა და კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა;

გ.ფ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

2. ხანჩალის ტბის ადკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში;

ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ) ტბის წყლის სარწყავი და სასმელ-სამეურნეო მიზნით გამოყენება შესაბამისი სანიტარიული ნორმების დაცვით, მხოლოდ შესაბამისი კვლევების ჩატარებისა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან შესაბამისი ანგარიშისა და დაგეგმილი ღონისძიებების შეთანხმების საფუძველზე;

დ) არსებული დამბის რეაბილიტაცია;

ე) შინაური ცხოველების დასარწყულებლად ტბის წყლის გამოყენება დადგენილ ადგილებში;

ვ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

ზ) დაცვის, ტურისტული და რეკრეაციული ინფრასტრუქტურის შექმნა და მოვლა-პატრონობა;

თ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

ი) ვიზიტორთა დაგაადგილება, მათ შორის, ნავით;

ი¹) „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა;

კ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

3. მადათაფას ტბის აღკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში;

ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ) ტბის წყლის სარწყავი და სასმელ-სამეურნეო მიზნით გამოყენება შესაბამისი სანიტარიული ნორმების დაცვით, მხოლოდ შესაბამისი კვლევების ჩატარებისა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან შესაბამისი ანგარიშისა და დაგეგმილი ღონისძიებების შეთანხმების საფუძველზე;

დ) შინაური ცხოველების დასარწყულებლად ტბის წყლის გამოყენება დადგენილ ადგილებში;

ე) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

ვ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

ზ) არსებული დამბის რეაბილიტაცია;

თ) ვიზიტორთა დაგაადგილება, მათ შორის, ნავით;

თ¹) „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა;

ი) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

4. ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში;

ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ) შინაური ცხოველების აღკვეთილის ტერიტორიაზე შეყვანა და გადაადგილება, მათი დარწყულებისა და მოვების მიზნით;

დ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

ე) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

ვ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

5. სულდის ჭაობის აღკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) ლიმიტირებული თიბვა და შინაური ცხოველების ლიმიტირებული მოვება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ;

ბ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

გ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

დ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

6. კარწახის ჭაობის აღკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) ლიმიტირებული თიბვა და შინაური ცხოველების ლიმიტირებული მოვება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ.

ბ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

გ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

დ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

7. ფარავნის ტბის აღკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში, მათ შორის, სახეობების აღწარმოებისათვის ექსტენსიური აკვაკულტურის საქმიანობა;

ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ) ტბის წყლის სარწყავი და სასმელ-სამეურნეო მიზნით გამოყენება შესაბამისი სანიტარიული ნორმების დაცვით, მხოლოდ შესაბამისი კვლევების ჩატარებისა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან შესაბამისი ანგარიშისა და დაგეგმილი ღონისძიებების შეთანხმების საფუძველზე;

დ) არსებული დამბის რეაბილიტაცია და წყლის დონის რეგულირება;

ე) შინაური ცხოველების დასარწყულებლად ტბის წყლის გამოყენება დადგენილ ადგილებში;

ვ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

ზ) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და მისით სარგებლობა, მათ შორის:

ზ.ა) საპიკნიკე ფანჩატურის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობა (სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.დ) კაფეტერიის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ე) საკონფერენციოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ზ) საჯინიბოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

შენიშვნა: „ზ.ა“–„ზ.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს.

თ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

ი) ნავით გადაადგილება თევზჭერისა და ტურიზმის მიზნით;

ი¹) „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა;

კ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

8. საღამოს ტბის აღკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

- ა) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში, მათ შორის, სახეობების აღწარმოებისათვის ექსტენსიური აკვაკულტურის საქმიანობა;
- ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;
- გ) ტბის წყლის სარწყავი და სასმელ-სამეურნეო მიზნით გამოყენება შესაბამისი სანიტარიული ნორმების დაცვით, მხოლოდ შესაბამისი კვლევების ჩატარებისა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან შესაბამისი ანგარიშისა და დაგეგმილი ღონისძიებების შეთანხმების საფუძველზე;
- დ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;
- ე) შინაური ცხოველების დასარწყვლებლად ტბის წყლის გამოყენება დადგენილ ადგილებში;
- ვ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;
- ზ) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და მისით სარგებლობა, მათ შორის:

ზ.ა) საპიკნიკე ფანჩატურის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობა (სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.დ) კაფეტერიის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ე) საკონფერენციოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ზ) საჯინიბოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ზ.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

შენიშვნა: „ზ.ა“ – „ზ.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს.

თ) ნავით გადაადგილება თევზჭერისა და ტურიზმის მიზნით;

თ¹) „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა;

ი) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

9. აზულის ტბის აღკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

- ა) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში;

- ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;
- გ) ტბის წყლის სარწყავი და სასმელ-სამეურნეო მიზნით გამოყენება შესაბამისი სანიტარიული ნორმების დაცვით, მხოლოდ შესაბამისი კვლევების ჩატარებისა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან შესაბამისი ანგარიშისა და დაგეგმილი ღონისძიებების შეთანხმების საფუძველზე;
- დ) აღდგენითი სამუშაოების განხორციელება;
- ე) შინაური ცხოველების დასარწყულებლად ტბის წყლის გამოყენება დადგენილ ადგილებში;
- ვ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;
- ზ) დაცვის, ტურისტული და რეკრეაციული ინფრასტრუქტურის შექმნა და მოვლა-პატრონობა;
- თ) ვიზიტორთა დაგაადგილება, მათ შორის, ნავით;
- ი) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

10. თეთრობის აღკვეთილში დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

- ა) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევა, მათ შორის, არქეოლოგიური და ისტორიულ-კულტურული ძეგლების კვლევა;
- ბ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;
- გ) ბუნებრივი რესურსების აღრიცხვა;
- დ) აღდგენითი ღონისძიებები;
- ე) ვიზიტორთა კონტროლირებადი და რეგლამენტირებული გადაადგილება;
- ვ) მავნებლებით ძლიერ დაზიანებული ხეების მოჭრისა და ხანძრებისგან დაცვის მიზნით, ტყეების ჩახერგილობისგან გაწმენდა, აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება;
- ზ) ავტოსატრანსპორტო საშუალებებით გადაადგილება:
- ზ.ა) ადგილობრივი მოსახლეობისათვის – ამ ტექნიკური რეგლამენტით განსაზღვრული რესურსებით სარგებლობის დროს;
- ზ.ბ) სამძებრო-სამაშველო სამუშაოების განხორციელების დროს;
- ზ.გ) სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელების დროს;
- თ) დაცვის, ტურისტული და რეკრეაციული, აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და მოწყობა, მათ შორის:
 - თ.ა) საპიკნიკე ფანჩატურის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);
 - თ.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობა (სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);
 - თ.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);
 - თ.დ) კაფეტერიის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);
 - თ.ე) საკონფერენციოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);
 - თ.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

თ.ზ) საჯინიბოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

თ.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

თ.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

შენიშვნა: „თ.ა“–„თ.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს.

ი) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მათს ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

კ) ტყის ეკოსისტემების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

ლ) საგანმანათლებლო და სამეცნიერო საქმიანობის მიზნით, შეზღუდული რაოდენობის საჰერბარიუმო მასალის შეგროვება;

მ) სტიქიური უბედურების, კატასტროფის, საგანგებო მდგომარეობისა და აღდგენითი სამუშაოების დროს, სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელების მიზნით, ტერიტორიაზე ავტო-, მოტო- და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით გადაადგილება;

ნ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

ო) ბუნებრივი რესურსების აღრიცხვა;

პ) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება;

ჟ) ალკვეთილის მიზნებიდან გამომდინარე, გზებისა და ბილიკების მოვლა და მოწყობა;

რ) თეთრობის ალკვეთილის მიმდებარე დასახლებული პუნქტების მოსახლეობის პირადი მოხმარებისათვის, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, ტყის არამერქნული რესურსებით სარგებლობა, ტყის მერქნიანი მცენარეების პროდუქტებით სარგებლობა, ხის მეორეხარისხოვანი მასალებით სარგებლობა, ფუტკრის სკების განთავსება, საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის №221 დადგენილებით დამტკიცებული „ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“ დებულების 89-ე მუხლით განსაზღვრული სოციალური დანიშნულებით ჭრების შედეგად მიღებული მერქნით სარგებლობა (არსებული რესურსის გათვალისწინებით, გამოყოფილი ტყეკაფიდან ერთ კომლზე გაიცემა 7 მ³-მდე საშუალო მერქანი, სოციალური დანიშნულებით ჭრის ფარგლებში გამოიყოფა მხოლოდ მოთხრილ-მოტეხილი, ზეხმელი, მავნებელით დაავადებული, ფაუტი და ნაყარი ხეტყე), მოვება, თიბვა, „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა და საქართველოს ტყის კოდექსის 37-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა.გ“ ქვეპუნქტით განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

ს) ცხოველთა სამყაროს დაცვისა და მონიტორინგის მიზნით, საკვებურებისა და სამარილეების მოწყობა;

ტ) მცენარეების აღდგენა-განაშენიანების მიზნით, ბოლქვების, თესლის, გირჩებისა და კალმების შეგროვება სააგენტოსთან შეთანხმებით;

უ) ადგილობრივი მოსახლეობისა და ვიზიტორების მიერ სამკურნალო და საკვები მცენარეების პირადი მოხმარებისათვის შეგროვება;

ფ) ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ფუტკრის სკების განთავსება, თუ საჭირო არ არის ხე-მცენარეების გაკაფვითი სამუშაოები;

ქ) საქართველოს კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

11. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე და თეთრობის აღკვეთილში, ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასთან შეთანხმებით, დაშვებულია დრონითა და ფოტოხაფანგით გადაღება.

12. დაცული ტერიტორიების ფარგლებში მოქცეულ სასაზღვრო ზონასა და ზოლში დაშვებულია „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე საზღვრის დაცვისათვის დადგენილი საქმიანობა.

საქართველოს მთავრობის 2022 წლის 26 ივლისის დადგენილება №386 - ვებგვერდი, 27.07.2022 წ.

თავი VI. მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები

მუხლი 42. პასუხისმგებლობა მენეჯმენტის გეგმის განხორციელებაზე

1. დაცული ტერიტორიების სააგენტო (სააგენტოს ცენტრალური აპარატი და ჯავახეთის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია) პასუხისმგებელია მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული ღონისძიებების ორგანიზებასა და განხორციელებაზე, მათი განხორციელების მონიტორინგსა და მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული შედეგების მიღწევაზე.

2. მენეჯმენტის გეგმა ხორციელდება ცხრა საოპერაციო და წლიური სამუშაო გეგმის საშუალებით. საოპერაციო გეგმა მოიცავს განსახორციელებელ ქმედებებს საჭირო ბიუჯეტის ჩათვლით.

3. დაცული ტერიტორიების სააგენტო, ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასთან ერთად, უზრუნველყოფს სხვა ორგანიზაციებისა და ექსპერტების ჩართულობას და თანამშრომლობას გარკვეული ღონისძიებების განხორციელებაში, როდესაც ეს აუცილებელი და საჭიროა.

მუხლი 43. მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები

1. მენეჯმენტის გეგმა მოიცავს ექვს პროგრამას. ამ პროგრამების მიზნები და ქმედებები ესადაგება ძირითად პირდაპირ და არაპირდაპირ საფრთხეებს, გამოწვევებსა და მენეჯმენტის შეზღუდვებს, რომლებიც აღწერილია სიტუაციურ ანალიზში (თავი IV). ეს პროგრამებია:

ა) პატრულირების, კანონდღსრულების, ხანძრების, მავნებლებისა და დაავადებების მართვის პროგრამა;

ბ) ბიომრავალფეროვნებასა და არსებულ საფრთხეებზე მონიტორინგის პროგრამა;

გ) ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების პროგრამა;

დ) ეკოტურიზმის და ვიზიტორთა მართვის პროგრამა;

ე) გარემოსდაცვითი განათლებისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა;

ვ) ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შესაძლებლობის გაძლიერების პროგრამა.

2. მენეჯმენტის გეგმის მომდევნო მუხლები განსაზღვრავენ მენეჯმენტის გეგმის პროგრამების მიზნებს, შესაბამის ინდიკატორებს და შემოწმების საშუალებებს. თითოეული მიზნის მისაღწევად განისაზღვრა ქმედებების ჩამონათვალი, რომლებიც გათვალისწინებული უნდა იყოს საოპერაციო და ყოველწლიური სამოქმედო გეგმებში. საჭიროებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია შეიცვალოს ან შესწორდეს ქმედებები

მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების პერიოდში, რათა მიღწეულ იქნას მენეჯმენტის პროგრამის თითოეული მიზანი.

მუხლი 44. პატრულირების, კანონალსრულების, ხანძრების, მავნებლებისა და დაავადებების მართვის პროგრამა

პროგრამის ძირითადი მიზანია უზრუნველყოს ძირითადი ღირებულებების დაცვა ბრაკონიერობისგან, ხანძრების, დაბინძურების და იმ საფრთხეებისგან, რომლებიც გამოვლენილ იქნა სიტუაციური ანალიზის დროს და იდენტიფიცირებულია 29-ე მუხლის მე-3 ცხრილში. აღნიშნული პროგრამა ასევე მიმართულია, თავიდან აიცილოს და რეაგირება მოახდინოს ან მართოს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებისათვის დაავადებებითა და მავნებლებით ან ხანძრების (ანთროპოგენურ და ბუნებრივი ხანძრებით) შედეგად მიყენებული ზიანი.

მიზანი 1: გაუმჯობესებულია ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებების დაცვა, უკანონო ქმედებებისა და სხვა არსებული საფრთხეების გაძლიერებული კონტროლის შედეგად.				
ინდიკატორი 1: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-3 წლისთვის, გაძლიერებულია ადმინისტრაციის შესაძლებლობები თავიდან აირიდოს და გააკონტროლოს უკანონო ქმედებები და სხვა საფრთხეები ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
1.1 პატრულირების თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა (ე.წ. SMART)	პატრულირება თანამედროვე SMART ტექნოლოგიით არ არის დანერგილი. ადმინისტრაციას გააჩნია 12 ფოტომახე-აქედან 5 ჯსმ სისტემით; 1 ღამის ხედვის აპარატი; 8 ჭოგრითი; 2 ფოტოაპარატი ტელეობიექტივით	დანერგილია პატრულირების თანამედროვე SMART ტექნოლოგია	ჯდტ-ს თანამშრომლების „სმარტ ფონები“ აღჭურვილია სპეციალური აპლიკაციით	დონორის მხარდაჭერა
1.2 დაცული ტერიტორიებისა და შესაბამისი დაშვებული და აკრძალული საქმიანობების შესახებ საინფორმაციო ნიშნებისა და დაფების განთავსება/განახლება დაცული ტერიტორიების საზღვრებთან	არსებობს 135 სადემარკაციო დაფა (კარგ მდგომარეობაში)	მინიმუმ 10 ახალი სტანდარტების დაფა დამონტაჟებულია	ნიშნების და დაფების ფოტო დოკუმენტაცია	
1.3 რეინჯერთა სახლის მოწყობა	ეროვნულ პარკთან, კარწახის ტბის მიდამოებში არსებობს რეინჯერთა სახლი	რეინჯერთა სახლი არსებობს თეთრობის აღკვეთილში	ფოტომასალა, საბალანსო აღრიცხვა	დონორის მხარდაჭერა
1.4 ხერგილების მოწყობა, სახანძრო კოშკურის მოწყობა თეთრობის აღკვეთილში	ხერგილები და სახანძრო კოშკურა არ არის მოწყობილი თეთრობის აღკვეთილში	ხერგილები და სახანძრო კოშკურები მოწყობილია	ფოტომასალა	დონორის მხარდაჭერა
1.5 საპატრულო გზების გაწმენდა	პერიოდულად მიმდინარეობს გზების გაწმენდა	საპატრულო გზები რეგულარულად იწმინდება	გაწმენდვის ღონისძიების ამსახველი ფოტომასალა	

1.6 კოორდინაციისა და თანამშრომლობის გაუმჯობესება შესაბამის უწყებებთან, მათ შორის სასაზღვრო პოლიციასთან, პოლიციასთან, ადგილობრივ მუნიციპალიტეტთან, გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტთან, კანონდარსებობასთან დაკავშირებული ქმედებების ეფექტურად განხორციელების მიზნით	უწყებებთან ხდება არარეგულარული კომუნიკაცია, შეხვედრები	სულ მცირე ერთი შეხვედრა იმართება შესაბამის უწყებებთან ყოველკვარტალურად	ერთობლივი ღონისძიებების ამსახველი ფოტოები და შეხვედრის ოქმები	
მიზანი 2: ხანძრებით, მავნებლებითა და დაავადებებით გამოწვეული ზიანი შემცირებულია. ინდიკატორი 2: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წლის დასასრულს, მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების პირველ წელთან შედარებით, 50%-ით შემცირდა ხანძრებით, მავნებლებითა და დაავადებებით გამოწვეული ზიანი.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალება	წინაპირობა
2.1 ადგილობრივ მოსახლეობასთან მუშაობა და ტრენინგების ჩატარება ხანძრების მართვისა და პრევენციის საკითხების შესახებ	მოსახლეობასთან მუშაობა ხანძრების მართვისა და პრევენციის საკითხების შესახებ მიმდინარეობდა გასულ წლებში. 2017 წლიდან დაცულ ტერიტორიებზე ხანძარი არ გაჩენილა	ადმინისტრაციის თანამშრომლების 90% და ადგილობრივი მოსახლეობის 30% დატრენინგებული არიან ხანძარსაწინააღმდეგო უნარ-ჩვევებში, ხანძრების პრევენციასა და სამაშველო ღონისძიებებში	ტრენინგების ნუსხა. მონაწილეთა სია. ტრენინგების შესახებ ანგარიშები	დონორის მხარდაჭერა გარე ექსპერტების ჩართვა
2.2 ფიტოპათოლოგიური კვლევების რეგულარულად ჩატარება და საჭიროების შემთხვევაში რეაგირება. ტყის მავნებელი მწერების, სოკოებისა და დაავადებების გავრცელების კერების იდენტიფიცირება და არსებობის შემთხვევაში მართვის გეგმის შემუშავება.	დაკვირვებები ტარდება სისტემატურად. სიღრმისეული შესწავლა არ ჩატარებულა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიის სკრინინგი (შეფასებულია ტყის მავნებლებისა და დაავადებების კერების არსებობა)	დაავადების კერების ნუსხა. დაავადებებისა და მავნებლების გამოვლენის შემთხვევაში, მართვის გეგმა და განხორციელებული აქტივობების შედეგების ანგარიშები	კვლევით ინსტიტუტებთან თანამშრომლობა

მუხლი 45. ბიომრავალფეროვნებასა და არსებულ საფრთხეებზე მონიტორინგის პროგრამა

აღნიშნული პროგრამის მთვარი მიზანია უზრუნველყოს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი ბიომრავალფეროვნების და სხვა ღირებულების რეგულარული მონიტორინგი და ხელი შეუწყოს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიის ძირითადი ღირებულებებისა და საფრთხეების შესახებ უახლესი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას.

მიზანი 3: ინფორმაცია ძირითადი ღირებულებების მდგომარეობისა და საფრთხეების განვითარების ტენდენციების შესახებ ხელმისაწვდომია და განახლებულია დაცული ტერიტორიების ადაპტური მართვის მიზნით. ინდიკატორი 3: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წელს, ხელმისაწვდომია განახლებული ინფორმაცია ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ღირებულებებისა და საფრთხეების 70%-ის შესახებ და ასახულია შესაბამის მონაცემთა ბაზაში.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორი	ინდიკატორის შემოწმების საშუალება	წინაპირობა
3.1 მონიტორინგის გეგმის შემუშავება/განახლება (განრიგის, მეთოდოლოგიისა და რესურსების ჩათვლით) ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ღირებულებებისთვის (იხ. მუხლი 13, პუნქტი „გ“) (ზურმუხტის ქსელის ჰაბიტატების ჩათვლით).	მონიტორინგის გეგმა არსებობს მხოლოდ კონკრეტულ სახეობებზე	მონიტორინგის გეგმა შემუშავებულია დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებებისთვის	მონიტორინგის გეგმის დოკუმენტი	დონორების მხარდაჭერა
3.2 მნიშვნელოვანი ჰაბიტატების მონიტორინგი: მათ შორის ჭრაგავლილი, ნახანძრალი და ხელუხლებელი ტყეებისა და ზურმუხტის ქსელის ჰაბიტატების, ჭარბტენიანი, კლდისა და ჩამონაშლების მცენარეულობის მონიტორინგი (მაგ., კლდის დუმა, კლდის ვაშლი)	მონიტორინგი არ ჩატარებულა	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. ჰაბიტატების რუკები შედგენილია და ხელმისაწვდომია	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან დონორების მხარდაჭერა
3.3 წითელი ნუსხის მცენარეების მონიტორინგი	მონიტორინგი არ ჩატარებულა	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები	მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები.	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან დონორების მხარდაჭერა

3.4 მრღნელების მონიტორინგი (იხ. შერჩეული ძირითადი ღირებულებები მუხლი 13-ის პუნქტი „გ“-ში)	მონიტორინგი არ ჩატარებულა	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. გავრცელების რუკები შედგენილია და ხელმისაწვდომია	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებთან დონორების მხარდაჭერა
3.5 მტაცებლების მონიტორინგი (იხ. შერჩეული ძირითადი ღირებულებები მუხლი 13-ის პუნქტი „გ“-ში)	მონიტორინგი არ ჩატარებულა. დაკვირვება ხდება პერიოდულად	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. ჰაბიტატების რუკები შედგენილია და ხელმისაწვდომია	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებთან დონორების მხარდაჭერა
3.6 ფრინველების მონიტორინგი (იხ. შერჩეული ძირითადი ღირებულებები მუხლი 13-ის პუნქტი „გ“-ში)	მონიტორინგი ტარდება რეგულარულად და ინფორმაცია შეტანილია ერთიან ბაზაში	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. ჰაბიტატების რუკები შედგენილია და ხელმისაწვდომია	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებთან დონორების მხარდაჭერა
3.7 ჰერპეტოფაუნის მონიტორინგი (იხ. შერჩეული ძირითადი ღირებულებები მუხლი 13-ის პუნქტი „გ“-ში)	მონიტორინგი არ ჩატარებულა	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. გავრცელების რუკები შედგენილია და ხელმისაწვდომია	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებთან დონორების მხარდაჭერა
3.8 ჭარბტენიანი ტერიტორიების/ტბების/მდინარეების მონიტორინგი	მონიტორინგი ტარდება რეგულარულად. ილიას უნივერსიტეტის თანამშრომლები ატარებენ კვლევებს	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებთან დონორების მხარდაჭერა

3.9 კარწახის ტბაში ინვაზიური თევზების: კობრის (<i>Cyprinus carpio</i>), კარჩხანა (<i>Carassius gibelio</i>), ფსევდორასბორა (<i>Pseudorasbora parva</i>), ვიწრომარწუხა კიბორჩხალას (<i>Pontastacus leptodactylus</i>) მონიტორინგი, მათ შორის ჭერილის აღრიცხვა	აღნიშნულ სახეობებზე კვლევა ჩატარდა უხერხემლოთა კვლევითი ცენტრის მეორე	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. გავრცელების რუკები შედგენილია და ხელმისაწვდომია	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები	ადმინისტრაციის მიერ, ასევე თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებთან დონორების მხარდაჭერა
3.10 სამიზნე მცენარეულ სახეობებზე მონიტორინგი (იხ. შერჩეული ძირითადი ღირებულებები მუხლი 13-ის პუნქტი „გ“-ში)	დაკვირვება ხდება. მონიტორინგი არ არის ჩატარებული	მონაცემთა ბაზაში ხელმისაწვდომია მონიტორინგის შედეგები. ჰაბიტატების რუკები შედგენილია და ხელმისაწვდომია	მონაცემთა ბაზა. მონიტორინგის ამსახველი ანგარიში და ფოტოები	თანამშრომლობა კვლევით დაწესებულებებთან დონორების მხარდაჭერა
3.11 არასისტემური მოვლენების მონიტორინგი	ინფორმაცია გროვდება რეგულარულად	მონაცემები ბუნებრივი მოვლენების შესახებ ხელმისაწვდომია.	მონაცემები ბუნებრივი მოვლენების შესახებ ასახულია ბუნების მატეანეში	

მიზანი 4. დაცული ტერიტორიების ადაპტური მენეჯმენტის ხელშეწყობის მიზნით პრიორიტეტული სამეცნიერო საკითხები გადაჭრილია სამეცნიერო კვლევების მხარდაჭერის გზით.
ინდიკატორი 4: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წელს, ინფორმაციის დეფიციტის მინიმუმ 50%-ია შევსებულია იმ კვლევითი პროექტების ნუსხის მიხედვით, რომელიც შედგება მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების პირველ წელს.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
4.1 კვლევითი პროექტის განხორციელება ჭარბტენიანი ტერიტორიების ინვაზიური სახეობების შესასწავლად (სახეობების იდენტიფიცირება და მათი ზეგავლენის შესწავლა)	არ განხორციელებულა	სულ მცირე ერთი კვლევითი პროექტია განხორციელებული ინვაზიური სახეობების შესახებ მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-5 წლისთვის. შედგენილია ინვაზიურ სახეობათა ნუსხა და გავრცელების რუკები	მონაცემთა ბაზა წლიური ანგარიში	შესაბამის კვლევით უწყებასთან და გარე ექსპერტთან თანამშრომლობა
4.2 ბერნის კონვენციით დაცული სახეობებისა და ჰაბიტატების/ ზურმუხტის ქსელის ჰაბიტატების ეტაპობრივი შესწავლა	საბაზისო ინფორმაცია არსებობს, ბერნის კონვენციისადმი 2019 წლის ანგარიშგების მომზადების მიზნით განხორციელებული კვლევის შედეგების	ხელმისაწვდომია მონაცემები ბერნის კონვენციით დაცული სახეობებისა და ჰაბიტატების შესახებ	მონაცემთა ბაზა	სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, გარე ექსპერტების ჩართვა

	სახით, ფრინველთა 12 სახეობისთვის.			
4.3 საქართველოს „წითელი ნუსხით“ დაცული მერქნიანი სახეობების მდგომარეობის შესწავლა და საჭიროების მიხედვით მათი აღდგენის ღონისძიებების დაგეგმვა	ინფორმაციას მოძიება ხდება რეინჯერები მიერ. აღდგენის ღონისძიებები არ არის დაგეგმილი	ტყეების მართვის გეგმის მიხედვით დადგენილი და გამოვლენილია წითელი ნუსხით დაცული მერქნიანი მცენარეების გავრცელების ადგილები და დაგეგმილია მათი აღდგენის ღონისძიებები	ტყის ინვენტარიზაციის ანგარიში და ტყის მართვის გეგმა	დამატებითი დაფინანსება
4.4 ენდემური სახეობის მცენარეების შესწავლა (გეობოტანიკური კვლევა, რომლის საფუძველზეც უნდა გამოიყოს მკაცრი დაცვის ზონები თეთრობის ადკვეთილში)	არ არის ჩატარებული	ხელმისაწვდომია მონაცემები ენდემური სახეობის მცენარეების შესახებ	მონაცემთა ბაზა გეობოტანიკური კვლევის ანგარიში	სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, გარე ექსპერტების ჩართვა
4.5 კონსერვაციის თვალსაზრისით პრიორიტეტული კვლევითი მიმართულებების განსაზღვრა და მათი განხორციელება	არ არის ჩატარებული	შემუშავებულია პრიორიტეტული კვლევითი პროექტების ჩამონათვალი. სულ მცირე 2 კვლევითი პროექტია ინიცირებული მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების დასრულებისთვის	პრიორიტეტული კვლევითი პროექტების ჩამონათვალის დოკუმენტი. ბუნების მატთანე. წლიური ანგარიში. კვლევის ანგარიშები.	დონორების მხარდაჭერა კვლევითი პროექტების განხორციელებაში

მუხლი 46. ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების პროგრამა

ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების პროგრამა მიზნად ისახავს ტრადიციული გამოყენების ზონაში ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფას. ძირითადად აღნიშნული პროგრამა მიზნად ისახავს დააკმაყოფილოს ადგილობრივი მოსახლეობის მოთხოვნები და ამავდროულად დაარეგულიროს ტყის რესურსებისა და საძოვრების მართვის საკითხები.

მიზანი 5. უზრუნველყოფილია ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ტრადიციული გამოყენების ზონის ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება. ინდიკატორი 5: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების დასასრულისთვის, სულ მცირე არ ხდება დეგრადირებული საძოვრების ფართობის გაზრდა და ტყის ფართობის შემცირება.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
5.1 ტყის ინვენტარიზაციის განხორციელება და ტყის მართვის გეგმის შედგენა ჯავახეთს დაცული ტერიტორიებზე (თეთრობის აღკვეთილში)	თეთრობის აღკვეთილში ტყის ინვენტარიზაცია არ არის ჩატარებული	თეთრობის აღკვეთილის ტყის ინვენტარიზაცია ჩატარებულია. შემუშავებულია ტყის მართვის გეგმა	ტყის ინვენტარიზაციის ანგარიში და ტყის მართვის გეგმა.	თანამშრომლობა ეროვნულ სატყეო სააგენტოსთან, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტებთან. დამატებითი დაფინანსება
5.2 ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის ტყის რესურსების მონიტორინგისა და მდგრადი გამოყენების საკითხებთან დაკავშირებული ტრენინგების ჩატარება	თემატური ტრენინგები ტარდება პერიოდულად სააგენტოსა და დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერით	სულ მცირე 3-დღიანი ტრენინგი ჩატარებულია ტყის მართვის გეგმის განხორციელების შესახებ ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის	მონაწილეთა სიები. შეხვედრებისა და ტრენინგების ოქმები და ანგარიშები	დონორების მხარდაჭერა
5.3 სამოვრების მართვის გეგმის განახლება და მისი განხორციელება	სამოვრების მართვის გეგმა მოძველებულია	სამოვრების მართვის გეგმა განახლებულია	სამოვრების მართვის გეგმა	საჭიროებისამებრ გარე ექსპერტის ჩართვა დამატებითი დაფინანსება
5.4 იჯარით გაცემული სამოვრების შესახებ ინფორმაციის განახლება და რეგულარული მონიტორინგი	ინფორმაციის განახლება და მონიტორინგი ხდება პერიოდულად თუმცა სრულყოფილი და განახლებული ბაზა არ არსებობს	მონაცემთა ბაზა შექმნილია და ინფორმაცია სამოვრების შესახებ ასახულია შექმნილ მონაცემთა ბაზაში	მონაცემთა ბაზა სამოვრების შესახებ. სამოვრების მონიტორინგის ანგარიშები და ფოტომასალა	
5.5 ნარჩენების მართვის გეგმის შემუშავება	მართვის გეგმა არ არის შემუშავებული	ნარჩენების მართვის გეგმა შემუშავებულია	ნარჩენების მართვის გეგმის დოკუმენტი	საჭიროებისამებრ გარე ექსპერტის ჩართვა დამატებითი დაფინანსება

მუხლი 47. ეკოტურიზმისა და ვიზიტორთა მენეჯმენტის პროგრამა

ეკოტურიზმის პროგრამა მიმართულია შექმნას და გააძლიეროს არსებული პოტენციალი და შესაძლებლობები ჯავახეთში ეკოტურიზმის განვითარების მიმართულებით.

მიზანი 6. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე განვითარებულია ინფრასტრუქტურა, რომლებიც ხელს უწყობს ჯავახეთის ეკოტურიზმის პოტენციალის გამოვლენას ეკოლოგიური მთლიანობის ხელყოფის გარეშე. ინდიკატორი 6. მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წლისთვის განვითარებულია ყველა ინფრასტრუქტურული პროექტი რაც საჭიროა ვიზიტორთა კმაყოფილებისთვის, ამავედროულად ტურიზმის განვითარებასთან დაკავშირებული საფრთხეები არ იზრდება.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
6.1 არსებული ტურისტული ბილიკების განახლება	2020 წლისთვის ფუნქციონირებს 7 ბილიკი და პერიოდულად ხდება ბილიკების განახლება	მინიმუმ არსებული 5 ტურისტული ბილიკი განახლებულია	საპროექტო აღწერილობები და ანგარიშები	დამატებითი დაფინანსება
6.2 დამატებითი ბილიკების მოწყობა (მაგ.,შემეცნებითი ბილიკის მოწყობა თეთრობის აღკვეთილის ტერიტორიაზე) ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიის და სამოქმედო გეგმის (2019-2025) მიხედვით	დამატებითი ბილიკები არ არის მოწყობილი	დამატებითი (მინიმუმ ორი) ბილიკები მოწყობილია თეთრობის აღკვეთილში	საპროექტო აღწერილობები და ანგარიშები	დამატებითი დაფინანსება
6.3 ვიზიტორთა ცენტრში სუვენირებისა და ადგილობრივი პროდუქტის სავაჭრო კუთხის მოწყობა	2020 წლისთვის ვიზიტორთა ცენტრში სუვენირების და ადგილობრივი პროდუქტის სავაჭრო კუთხე არ არის მოწყობილი	სავაჭრო კუთხე მოწყობილია ვიზიტორთა ცენტრში და ფუნქციონირებს.	სავაჭრო კუთხის პროექტი და ფოტო მასალა სავაჭრო კუთხის ფინანსური ანგარიში	დონორების მხარდაჭერა

მიზანი 7. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე განვითარებულია სერვისები და ეკოტურისტული პროდუქტები, რომლებიც ხელს უწყობს ჯავახეთის ეკოტურიზმის პოტენციალის გამოვლენას ეკოლოგიური მთლიანობის ხელყოფის გარეშე.

ინდიკატორი 7. მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წლისთვის, ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიისა სამოქმედო გეგმის მიხედვით გამოვლენილი სერვისების და ეკოტურისტული პროდუქტების, მინიმუმ ნახევარი ხელმისაწვდომია და ამაღდროულად ტურიზმის განვითარებასთან დაკავშირებული საფრთხეები არ იზრდება.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
7.1 ადგილობრივი მომწოდებლების ხელშეწყობა ტურისტული პროდუქტის: საცხენოსნო აქტივობების, სამთო ველოსიპედების განვითარებისა და სხვა შეთავაზების მიმართულებით	ამ ეტაპზე ადმინისტრაცია ფლობს 10 ველოსიპედს (აქედან 2 – ელექტრო). 6 უნაგირი გადაეცა ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში მცხოვრებ ერვანდ სუმბულიანს, რომელიც საკუთარი ცხენებით ემსახურება ვიზიტორებს. ადმინისტრაციას გააჩნია ასევე 10 2 ადგილიანი კარავი და 19 საძილე ტომარა. 10 წყვილი „თოვლის ფეხსაცმელი“ და 20 ზურგჩანთა	ხელმისაწვდომია ეკოტურიზმის სტრატეგიაში რეკომენდებული სულ მცირე ორი ტურისტული პროდუქტი	ახლადდანერგილი ტურისტული პროდუქტების ნუსხა	კერძო სექტორთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან თანამშრომლობა
7.2 ადგილობრივი პროდუქტის წარმოების მხარდაჭერა, შეფუთვა, სერტიფიცირება და გაყიდვა (მაგ., თაფლი, თაფლის ჭაჭა და სხვ) ჯავახეთის ეროვნული პარკის ეტიკეტით	2014 წელს ჯდტ-ს შექმნის პროგრამის ფარგლებში ადგილობრივ მეფუტკრეთა გაერთიანებას („ელკანას“ მეშვეობით) ადმინისტრაციამ შეუძინა სხვადასხვა მოწყობილობები, მაგრამ გაერთიანება დაიშალა და შესაბამისად აღნიშნულ აქტივობას შედეგი არ მოჰყოლია	მინიმუმ 3 სხვადასხვა ადგილობრივი წარმოების პროდუქტს აქვს ჯავახეთის ეროვნული პარკი ეტიკეტი	ადგილობრივი პროდუქციის აღწერა, რომელიც ეტიკეტირებულია ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ლოგოთი ადგილობრივი პროდუქტის გაყიდვების შესახებ ანგარიში	კერძო სექტორთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან თანამშრომლობა

მიზანი 8. ჯავახეთის დაცული ტერიტორია, ეკოტურისტული თვალსაზრისით წარმოადგენს ცნობად ტურისტულ ადგილს ადგილობრივ და საერთაშორისო დონეზე.

ინდიკატორი 8. მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წელს, ვიზიტორთა რაოდენობა და მათი კმაყოფილება 50%-ით გაზრდილია, მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების პირველ წელთან შედარებით.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
8.1 ჯავახეთის პოპულარიზაციისთვის სხვადასხვა სარეკლამო მასალების მომზადება	ცენტრალურ გზებზე განთავსებულია ჯდტ-ს ვიზიტორთა ცენტრის, აღკვეთილებისა და ეროვნული პარკის მიმართულების მაჩვენებლები	სულ მცირე ბარათების 3 ნაკრები, თითო ნაკრებში მთელი რეგიონის ამსახველი 5-10 ფოტოთი, გამოცემულია და იყიდება ვიზიტორთა მომსახურების ცენტრში. არსებობს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ელექტრონული რუკა (აპლიკაცია); ქვეყნის წესების შესახებ 500-მდე ბროშურა	ბარათების მაგალითები და გაყიდვების ანგარიშები ელექტრონული აპლიკაცია პროშურების დიზაინი	პარტნიორების და დონორების დახმარება
8.2 დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ვებ-გვერდზე ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებისადმი მიძღვნილი ინფორმაციის მუდმივი განახლება	ვებ-გვერდზე პერიოდული ხდება ჯდტ-ების შესახებ ინფორმაციის განთავსება	დაცული ტერიტორიების ვებ-გვერდზე ყოველწლიურად გამოქვეყნებულია ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებისადმი მიძღვნილი მინიმუმ 10 ახალი ინფორმაცია	დაცული ტერიტორიების ვებგვერდი	
8.3 ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების პოპულარიზაცია ელექტრონული სოციალური მედიის გამოყენებით.	ხდება Facebook-ისა და Youtube-ის გამოყენება	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ფეისბუქ გვერდის, მუნიციპალიტეტისა და სხვა შესაბამისი ვებგვერდებისა და სოციალური მედიის საშუალებით ყოველწლიურად ვრცელდება მინიმუმ 15 სიახლე ჯდტ-ს შესახებ	ვებგვერდის სტატისტიკა ფეისბუქის სტატისტიკის ანგარიში	
8.4 ელექტრონული საშუალებით ტუროპერატორებთან კომუნიკაცია სხვადასხვა პროდუქტებისა და სერვისების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება	ტუროპერატორებთან იგზავნება ყველა-ის მასალა, რაც ვიზიტორს მისცემს ზოგად წარმოდგენას ჯავახეთისა და ჯდტ-ის შესახებ (დაცული ტერიტორიები, ისტორიული ძეგლები, სასტუმროები, კვების	არსებობს პარტნიორი ტუროპერატორების სია, რომლებთანაც წელიწადში მინიმუმ 4 ჯერ იგზავნება ჯდტ-ის სეკოტურისტული სერვისების შესახებ საინფორმაციო მასალები.	პარტნიორი ტუროპერატორების სია გაგზავნილი საინფორმაციო მასალები	

	ობიექტები, გადაადგილების საშუალებები და სხვა)			
8.5 ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების პოპულარიზაცია სხვადასხვა მედიასაშუალებებით	პოპულარიზაცია ხდება ცენტრალური და ადგილობრივი ტელევიზიებით	სულ მცირე ერთი მედიატურია ორგანიზებული ყოველწლიურად ეროვნული მედიის წარმომადგენლებისათვის. სულ მცირე 2 სტატია ქვეყნდება ყოველწლიურად ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ღირებულებების შესახებ ეროვნულ ბეჭდურ მედიაში	სატელევიზიო პროგრამების ჩანაწერები თემატური და სარეკლამო სტატიების ასლები	

მიზანი 9. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასა და შესაბამის დაინტერესებულ მხარეებს აქვთ საკმარისი შესაძლებლობები რათა ხელი შეუწყონ ეკოტურიზმის პოტენციალის გაძლიერებას ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიაზე.

ინდიკატორი 9. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შესაძლებლობები და უნარები ხელი შეუწყონ ეკოტურიზმის განვითარებას ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიაზე საკმარისია, მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წლისთვის, თვით-შეფასების ჩატარების საფუძველზე.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
9.1 დაინტერესებულ მხარეებთან თანამშრომლობის მეშვეობით ადგილობრივი ბიზნესის წარმომადგენლებისა და სხვა დაინტერესებული მხარეებისთვის ტრენინგების ჩატარება ეკოტურისტული პროდუქტებისა და სერვისების მიწოდების საკითხებში.	ჯდტ-ის დაარსებიდან ჩატარდა 5 შეხვედრა	სულ მცირე 3 თემატური ტრენინგურსია ჩატარებული 3 წელიწადში ერთხელ	ტრენინგების მასალები ტრენერის და მონაწილეთა სიები	დამატებითი დაფინანსება
9.2 ადგილობრივი გიდების ტრენინგები	2014 წელს მოხდა 9 გიდის გადამზადება კვალიფიციური სპეციალისტების მიერ	სულ მცირე 3 ტრენინგურსია ჩატარებული მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პირველი 6 წლის განმავლობაში	ტრენინგის მასალები ტრენერის და მონაწილეთა სია	დამატებითი დაფინანსება დონორების მხარდაჭერა

9.3 ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის (ვიზიტორთა მომსახურების, ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტებისთვის, რეინჯერებისთვის) ტურიზმის, ვიზიტორთა მართვის, ბილიკების მარკირების შესახებ ტრენინგების ჩატარება	ჯდტ-ს თანამშრომლების პერიოდული ინფორმირება ხდება აღნიშნულ საკითხებზე სხვადასხვა თემატური შეხვედრების ფარგლებში	სულ მცირე 6 ტრენინგურსია ჩატარებული მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პირველი 6 წლის განმავლობაში	ტრენინგის მასალები ტრენერის და მონაწილეთა სია	დამატებითი დაფინანსება დონორების მხარდაჭერა
--	--	---	--	--

მუხლი 48. გარემოსდაცვითი განათლების და საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა

გარემოსდაცვითი განათლების პროგრამის მიზანია ხელი შეუწყოს ბუნებრივი რესურსებისა და კულტურული ღირებულებების დაცვას ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებზე საზოგადოების გარემოსდაცვითი ცნობიერების გაზრდითა და ეკოსაგანმანათლებლო ღონისძიებების ჩატარების მეშვეობით, რომლებიც მიმართულია სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფზე, როგორცაა სკოლის მოსწავლეები, სტუდენტები, ადგილობრივი მოსახლეობა, ვიზიტორები და სხვა.

საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა მიზნად ისახავს გაზარდოს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ცნობადობა და საზოგადოების ცნობიერება დაცული ტერიტორიებთან მიმართებაში, ასევე ხელი შეუწყოს დადებითი კომუნიკაციის ჩამოყალიბებას სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებთან და შექმნას საკუთრების განცდა ადგილობრივ მოსახლეობაში.

მიზანი 10: ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ფლობს საკმარის რესურსს გარემოსდაცვითი განათლების და ცნობიერების ამაღლების საქმიანობების განხორციელებისათვის. ინდიკატორი 10: ადმინისტრაციაში წარმოდგენილია გარემოსდაცვითი განათლების სპეციალისტი და ადმინისტრაციის სხვა თანამშრომლებს, მათ შორის რეინჯერებს გავლილი აქვთ ტრენინგები ცნობიერების ამაღლებასა და კომუნიკაციის საკითხებში.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
10.1 გარემოსდაცვითი მასალების განახლება და ახალი საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავება სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფებისთვის	ამჟამად ადმინისტრაციაში არეობს გარემოსდაცვითი მასალები, მაგრამ გასაახლებელია	სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფისთვის განახლებული ან ახლად შემუშავებულია მინიმუმ 2 ასაკობრივი საგანმანათლებლო მასალა მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პირველი 6 წლის განმავლობაში	საგანმანათლებლო მასალები	განათლების ექსპერტების და დონორების დახმარება
10.2 ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამების ტურისტულ შეთავაზებებად ჩამოყალიბება და განხორციელება	ამჟამად ადმინისტრაციაში არეობს ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამები, მაგრამ გასაახლებელია	მინიმუმ 2 ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამა ინტეგრირებულია ტურისტულ შეთავაზებებში მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პირველი 6 წლის განმავლობაში	ეკოსაგანმანათლებლო მასალებზე დაფუძნებული ტურისტული შეთავაზებების მასალები	ეკოგანათლების და ტურიზმის ექსპერტების და დონორების დახმარება

10.3 საინფორმაციო და საინტერპრეტაციო მასალების/გზამკვლელების მომზადება. მათ შორის: ძუძუმწოვრებზე, ფრინველებზე, თევზებზე და ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ფლორის შესახებ შესაბამისი ფოტოებით/ილუსტრაციებით.	ამჟამად ადმინისტრაციაში არეობს საინფორმაციო/საინტერპრეტაციო მასალები, მაგრამ გასაახლებელია	მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პირველი 6 წლის განმავლობაში მომზადებულია მინიმუმ 2 სხვადასხვა თემატიკის საინფორმაციო-საინტერპრეტაციო ბროშურა/ გზამკვლევი	საინფორმაციო-საინტერპრეტაციო ბროშურა/ გზამკვლევის მასალები	ექსპერტების და დონორების დახმარება
10.4 გიდი – რეინჯერების სისტემის დანერგვა – გაუმჯობესება	ნინოწმინდის და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში არიან გადამზადებული გიდები, რომლებსაც გააჩნიათ ჯდტ-სთან თანამშრომლობის სურვილი	მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პირველი 6 წლის განმავლობაში ეროვნულ პარკს ყავს მინიმუმ 2 გადამზადებული გიდი რეინჯერი	რეინჯერების გადამზადების პროგრამების მასალები და სერთიფიკატები	ტურიზმის ექსპერტების და დონორების დახმარება
10.5 ფილმის მომზადება ეროვნული პარკისა და მისი ბიომრავალფეროვნების შესახებ	ჯდტ-ს შესახებ არ არსებობს დოკუმენტური ფილმი	მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პირველი 3 წლის განმავლობაში ჯდტ-ს შესახებ მომზადებულია დოკუმენტური/საინფორმაციო ფილმი	დოკუმენტური ფილმი და	დონორების დახმარება
10.6 არსებული საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის განახლება და გამრავლფეროვნება	ჯდტ-ს ტერიტორიაზე საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურა არსებობს, მაგრამ გასაახლებელია	საგანმანათლებლო და ტურისტული ბილიკებზე და ვიზიტორთა ცენტრში წარმოდგენილია საგანმანათლებლო და საინტერპრეტაციო დაფები	საგანმანათლებლო და ტურისტულ ბილიკებზე მოწყობილი საგანმანათლებლო და საინტერპრეტაციო დაფების ამსახველი ტოფომასალა	ტურიზმის და განათლების ექსპერტების და დონორების დახმარება
10.7 ღონისძიებების კალენდრის მომზადება და გარემოსდაცვითი ღონისძიებების დაგეგმვა	ჯდტ-ს ადმინისტრაცია ყოველწლიურად ახორციელებს გარემოსდაცვითი ღონისძიებებს, მაგრამ ამ ღონისძიებებს არ აქვს სისტემური სახე	გერემოსდაცვითი ღონისძიებების კალენდარი მომზადებულია და ღონისძიებები ჩატარებულია არსებული კალენდრის მიხედვით	მოქმედი ღონისძიებების კალენდარი და განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიშები	

მიზანი 11: ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია სთავაზობს და ახორციელებს სხვადასხვა ასაკობრივ და სამიზნე ჯგუფებზე მორგებულ მრავალფეროვან გარემოსდაცვით საგანმანათლებლო პროგრამებს.

ინდიკატორი 11: სხვადასხვა ასაკობრივ და სამიზნე ჯგუფებზე მორგებული მრავალფეროვანი გარემოსდაცვით საგანმანათლებლო პროგრამები და ამ პროგრამებში ჩართული მონაწილეების რაოდენობის მაჩვენებელი გაზრდილია მინიმუმ 3-ჯერ მენეჯმენტის გეგმის მე-4 წელს 2020 წლის მონაცემთან შედარებით.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
11.1 ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ არსებულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის გარემოსდაცვითი პროგრამების შეთავაზება და განხორციელება	ჯდტ-ს ადმინისტრაცია ყოველწლიურად ახორციელებს გარემოსდაცვით პროგრამებს საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან, მაგრამ ამ პროგრამებს არ აქვს სისტემური სახე	ჯდტ-ს ადმინისტრაციის მიერ ყოველწლიურად ხორციელდება მინიმუმ ერთი გარემოსდაცვითი პროგრამა მიმდებარე საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან	განხორციელებული პროგრამების ანგარიშები პროგრამებში მონაწილე დაწესებულებების და მოსწავლეების სია	
11.2 ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ არსებულ სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებისთვის გარემოსდაცვითი აქტივობების შეთავაზება და განხორციელება	ჯდტ-ს ადმინისტრაცია ყოველწლიურად ახორციელებს გარემოსდაცვით აქტივობებს სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებისთვის, მაგრამ ამ აქტივობებს არ აქვს სისტემური სახე	ჯდტ-ს ადმინისტრაციის მიერ ყოველწლიურად ხორციელდება მინიმუმ 5 გარემოსდაცვითი აქტივობა მიმდებარე სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებისთვის	განხორციელებული აქტივობების ანგარიშები აქტივობებში მონაწილე დაწესებულებების და მოსწავლეების სია	
11.3 გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების მიზნით საგანმანათლებლო დაწესებულებისთვის ეკოტურების და ბანაკების მოწყობის ხელშეწყობა	ჯდტ-ს ტერიტორიაზე მსგავსი აქტივობა არ განხორციელებულა	ჯდტ-ის ტერიტორიაზე წელიწადში მინიმუმ 1 განხორციელებული ეკოტური და ბანაკი	ეკოტურების და ბანაკების შესახებ მომზადებული ანგარიშები	
11.4 „ნორჩი რეინჯერის“ პროგრამის განახლება, ინტეგრირება ტურისტულ შეთავაზებებში და განხორციელება	„ნორჩი რეინჯერის“ პროგრამა ინიცირებული იყოს ჯდტ-ის ადმინისტრაციის მიერ მაგრამ ამჟამად შეჩერებულია და საჭიროებს განახლებას	ჯდტ-სთან არსებობს „ნორჩი რეინჯერის“ პროგრამა, რომელიც ყოველწლიურად ახორციელებს მინიმუმ 2 გარემოსდაცვით საგანმანათლებლო და ტურისტულ პროგრამას	„ნორჩი რეინჯერის“ პროგრამის განხორციელების ანგარიშები და მონაწილე რეინჯერთა სია	დონორების მხარდაჭერა
11.5 დაცული ტერიტორიების მიმდებარე სკოლებში არსებული ეკოკვადრების ხელშეწყობა და მათთან თანამშრომლობა	ჯდტ-ის ადმინისტრაციის გასულ წლებში ახორციელდა პარტნიორულ პროექტებს მიმდებარე სკოლების ეკოკვადრებთან	ჯდტ-ის ადმინისტრაციის მხარდაჭერით შექმნილია მინიმუმ 6 ეკოკვადრები მიმდებარე სკოლებში	ერთობლივი ღონისძიებების ანგარიშები	

		მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების დაწყების პირველი 3 წლის განმავლობაში		
მიზანი 12. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიების ადმინისტრაციასა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს, ადგილობრივ თემებს, რეგიონში არსებულ არასამთავრობო ორგანიზაციებს და ადგილობრივ და რეგიონალურ მედიასაშუალებებს და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის არსებობს ეფექტური კომუნიკაცია და ისინი ჩართული არიან ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მართვის გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში. ინდიკატორი 12. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის გააჩნია კომუნიკაციის სტრატეგია, რომელიც მოიცავს კომუნიკაციის საკითხებს ადგილობრივ თვითმმართველობებთან, ადგილობრივ თემებთან, რეგიონში არსებულ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან და ადგილობრივ და რეგიონალურ მედიასაშუალებებთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან ურთიერთობაში.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
12.1 ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების კომუნიკაციის სტრატეგიის შემუშავება	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას არ გააჩნია კომუნიკაციის სტრატეგია	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების კომუნიკაციის სტრატეგია, რომელიც შეთანხმებულია ადგილობრივ და ეროვნული დონის დაინტერესებულ მხარეებთან	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების კომუნიკაციის სტრატეგიის დოკუმენტი	ექსპერტის და დონორის მხარდაჭერა
12.2 თანამშრომლობა და კომუნიკაცია ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებთან	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია თანამშრომლობს ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებთან სხვადასხვა თემატურ საკითხებზე	ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებთან ერთად შექმნილია მინიმუმ 2 სამუშაო ჯგუფი	სამუშაო ჯგუფების შექმნის შესახებ შეთანხმება სამუშაო ჯგუფების წევრების სია სამუშაო ჯგუფების საქმიანობის შესახებ ანგარიშები	
12.3 თანამშრომლობა და კომუნიკაცია ადგილობრივ/ეროვნულ და საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციებთან	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია თანამშრომლობს ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სხვადასხვა თემატური პროგრამების ფარგლებში	მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მეორე წელს შექმნილია ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის პლატფორმა, რომელიც რეგულერულად მუშაობს ჯდტ-ის განვითარების ხელშეწყობის საკითხებზე	ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის პლატფორმის შექმნის გადაწყვეტილება პლატფორმის წევრების სია პლატფორმის მუშაობის ანგარიშები/ოქმები	
12.4 ჯდტ-ის თანამშრომლობა და კომუნიკაცია მედიასაშუალებებთან	ჯდტ პერიოდულად თანამშრომლობს ადგილობრივ და	ჯდტ-ის ადმინისტრაცია აქტიურად თანამშრომლობს ადგილობრივ და ეროვნულ მედიასაშუალებებთან ჯდტ-ის კომუნიკაციის სტრატეგიის საფუძველზე და	ჯდტ-ის პარტნიორი მედიასაშუალებების სია	

	ეროვნულ მედიასაშუალებებთან	ყოველწლიურად ახორციელებს მინიმუმ 2 აქტივობას	მედიასაშუალებებთან თანამშრომლობით განხორციელებული აქტივობების ანგარიშები	
12.5 რეგულარული შეხვედრების მოწყობა სხვადასხვა სამთავრობო უწყებებთან (განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსთან, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ეროვნული სატყეო სააგენტოსთან და გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტთან).	რეგულარული შეხვედრები სამთავრობო უწყებებთან ტარდებოდა ჯდტ-ის დაარსების დროს, ამჟამად მსგავსი შეხვედრები არ ტარდება	სულ მცირე 1 შეხვედრა წელიწადში იდენტიფიცირებულ სამთავრობო უწყებებთან ჯდტ-ის საქმიანობების მათთან კოორდინაციის უზრუნველყოფის მიზნით	სამთავრობო უწყებების საკონტაქტო პირების სია უწყებებთან ჩატარებული შეხვედრების ოქმენი/ანგარიშები	
12.6 ადგილობრივი მნიშვნელობის ღონისძიებების, აქტივობების და გარემოსდაცვითი კამპანიების მოწყობა და/ან მონაწილეობის მიღება	ჯდტ-ის მხარდაჭერით და პარტნიორობით გასულ წლებში მოეწყო დასუფთავების აქციები	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მონაწილეობს სულ მცირე 2 ღონისძიებას ან კამპანიაში, რომელიც ორგანიზებულია ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ან სხვა უწყების/ორგანიზაციების მიერ	ღონისძიების განხორციელების ანგარიშები და ამსახველი ფოტო მასალები	
მიზანი 13. გაუმჯობესებულია ადგილობრივ მოსახლეობასთან თანამშრომლობა და გაზრდილია მათი ჩართულობა ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მართვაში. ინდიკატორი 13: გაზრდილია ვიზიტორთა მომსახურებაში ადგილობრივების შეთავაზებების წილი, გაზრდილია გარე სერვისის მომწოდებელთა რაოდენობა.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
13.1 გაცნობითი და განმარტებითი შეხვედრების ორგანიზება ადგილობრივ მოსახლეობასთან დაცული ტერიტორიების ფუნქციების, დაშვებული და აკრძალული ქმედებების, მიმდინარე სიახლეების, თანამშრომლობის შესაძლებლობების, დაგეგმილი პროექტების შესახებ ინფორმაციის მიწოდების მიზნით და მათი ჩართვა გადაწყვეტილების მიღების პროცესსა და პროექტების განხორციელებაში	ამჟამად მოსახლეობასთან არარეგულარული შეხვედრების დროს ხდება ყველა იმ საკითხის განხილვა, რაც ეხება დაცულ ტერიტორიებს – სხვადასხვა რეგულაციებს, აკრძალულ ქმედებებს, ახალ პროექტებს	წელიწადში ორჯერ სულ მცირე 10 შეხვედრის ორგანიზება ადგილობრივ მოსახლეობასთან	შეხვედრების ოქმები და ანგარიშები მონაწილეთა სია შეხვედრების ამსახველი ფოტომასალა	

13.2 ადგილობრივი სოციო-ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასება სპეციალური კითხვარის საშუალებით.	აღნიშნული შეფასება ყოველ წელს ტარდება ჯდტ-ს ადმინისტრაციის მიერ და შეჯამებული ანგარიში იგზავნება სააგენტოში	სოციო-ეკონომიკური მონიტორინგის ანგარიში მზადდება ყოველწლიურად	სოციო-ეკონომიკური მონიტორინგის ანგარიშის დოკუმენტი	
13.3 ადგილობრივი მოსახლეობის ცოდნის, დამოკიდებულების და აღქმის გამოკვლევა	ჯდტ-ის მიერ კვლევა ხორციელდება ყოველწლიური „საზოგადოებრივი აღქმისა და სოციალური გავლენის მონიტორინგისა და შეფასების კითხვარის“ ფარგლებში	მოსახლეობის აღქმის და გათვითცნობიერების კვლევა მზადდება ყოველწლიურად	მოსახლეობის აღქმის და გათვითცნობიერების კვლევის ანგარიში	
მიზანი 14: ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას ჰყავს კომუნიკაციის სპეციალისტი და ჯდტ-ის თანამშრომლები ფლობენ საჭირო უნარებს ეფექტური კომუნიკაციისათვის. ინდიკატორი 14: არსებობს კომუნიკაციებზე პასუხისმგებელი თანამშრომელი/ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის ჩატარებულია ტრენინგები ეფექტურ კომუნიკაციაში.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
14.1 კომუნიკაციაზე პასუხისმგებელი თანამშრომლის მიერ ორგანიზებული ტრენინგები კომუნიკაციის ინსტრუმენტების შესახებ ჯდტ-ის თანამშრომლებისათვის	მსგავსი ტრენინგი ჯდტ-ის თანამშრომლებისათვის არ ჩატარებულა	მენეჯმენტის გეგმის შესრულების დაწყებიდან მინიმუმ 3 ტრენინგი პირველი 6 წლის განმავლობაში	სატრენინგო მასალები მონაწილეთა სია ტრენინგების ამსახველი ფოტომასალა	ექსპერტის და დონორების დახმარება
მიზანი 15. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობა და მისგან მიღებული სარგებელი აღიარებულია ფართო საზოგადოების მიერ. ადგილობრივი მოსახლეობა აცნობიერებს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებისგან მიღებულ პირდაპირ და არაპირდაპირ სარგებელს. ინდიკატორი 15: მენეჯმენტის გეგმის მე-4 და მე-9 წელს ჩატარებული კვლევის შედეგები.				
ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
15.1 ჯდტ-ისგან ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ მიღებული პირდაპირი და არაპირდაპირი სარგებლის კვლევა	მსგავსი მონაცემები და კვლევა ჯდტ-ისთვის არ ჩატარებულა	მენეჯმენტის გეგმის შესრულების დაწყებიდან ხდება მონაცემების შეგროვება და მინიმუმ 2 კვლევა მომზადებულია ჯდტ-ის ადმინისტრაციისათვის	კვლევის 2 ანგარიში კვლევისთვის საჭირო მონაცემთა ბაზა	ექსპერტების და დონორების დახმარება

მუხლი 49. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შესაძლებლობების გაძლიერების პროგრამა

აღნიშნული პროგრამა მიზნად ისახავს შექმნას და გააძლიეროს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ინსტიტუციური საფუძვლები და შესაძლებლობები. პროგრამა ძირითადად მიმართულია საკმარისი ფინანსური რესურსების მოზიდვაზე, შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე და ადმინისტრაციის თანამშრომლების შესაბამისი უნარ-ჩვევებისა და ცოდნის აღჭურვაზე, რათა შესაძლებელ იქნას მენეჯმენტის გეგმის პროგრამების ეფექტური განხორციელება.

მიზანი 16. დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის განხორციელებისთვის უზრუნველყოფილია საკმარისი და მდგრადი დაფინანსება.
ინდიკატორი 16. მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წელს, ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შეფასების მიხედვით, ადმინისტრაციას გააჩნია საკმარისი და მდგრადი ფინანსური რესურსი.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
16.1 საოპერაციო გეგმის შესრულების შეფასება	საოპერაციო გეგმის შესრულების განხილვა და შეფასება ხდება ყოველწლიურად მომდევნო წლის სამოქმედო გეგმის შემუშავებამდე	საოპერაციო გეგმის განხორციელების ყოველი წლიური და სამწლიანი ციკლის დასრულებამდე შეფასების ანგარიშების მომზადება, რომელშიც მენეჯმენტის გეგმის პროგრამების მიზნების შესრულება შეფასებულია წარმოდგენილ ინდიკატორებთან მიმართებაში	საოპერაციო გეგმის შეფასების ანგარიშები	
16.2 მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების სრული შეფასების ჩატარება	ჯდტ-ს მენეჯმენტის გეგმის შესრულების შეფასება არ ჩატარებულა	მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წლის დასაწყისში მომზადებულია მენეჯმენტის გეგმის შეფასების ანგარიში	მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების შეფასების ანგარიში	

მიზანი 17. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ძირითადი საოპერაციო ინფრასტრუქტურა და ტექნიკური ბაზა გაუმჯობესებულია.
ინდიკატორი 17: ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას გააჩნია შესაბამისი ტექნიკური აღჭურვილობა, საველე ინფრასტრუქტურა და ძირითადი საოპერაციო ბაზა.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
17.1 ჯდტ-ის ადმინისტრაციისთვის ტექნიკური აღჭურვილობისა და მასალების შეძენა და მიწოდება არსებული ბიუჯეტის საფუძველზე	ჯდტ-ის ადმინისტრაციას გააჩნია ტექნიკური აღჭურვილობა, რომლის გამოყენებისთვისაც საჭიროა დამატებითი მასალების შეძენა	ტექნიკური აღჭურვილობის და მასალების შესყიდვა, რომლისთვისაც ხელმისაწვდომია ბიუჯეტი განხორციელებულია	შესყიდვების დამადასტურებელი დოკუმენტაცია	დონორის მხარდაჭერა

17.2 ადმინისტრაციის ტექნიკური აღჭურვილობის, ავტომობილებისა და ინფრასტრუქტურის რეგულარული შეკეთება და განახლება	ავტომობილების და ტექნიკური აღჭურვილობის შეკეთება ხდება რეგულარულად	ჯდტ-ის ტექნიკური აღჭურვილობის, ავტომობილების და ინფრასტრუქტურის 90% გამართულია და ადმინისტრაცია იყენებს ჯდტ-ის მართვის საქმიანობებში	ტექნიკული აღჭურვილობის, მანქანებისა და ინფრასტრუქტურის შეკეთება-განახლების და ფუნქციონირების შესახებ ჩანაწერები	დონორის მხარდაჭერა
--	--	--	---	--------------------

მიზანი 18. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის შესაძლებლობები გაუმჯობესებულია.

ინდიკატორი 18. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის თანამშრომელთა მინიმუმ 90%-ს, ჩაუტარდა ტრენინგები საჭირო უნარ-ჩვევებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნით.

ქმედებები	საბაზისო ინფორმაცია	ინდიკატორები	ინდიკატორის შემოწმების საშუალებები	წინაპირობა
18.1 ჯდტ-ის შესაძლებლობების შეფასება ანგარიშის და გაძლიერებისთვის აუცილებელი გეგმის მომზადება	ჯდტ-ის ადმინისტრაცია პერიოდულად ახდენს საჭიროებების შეფასებას და დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ინფორმირებას	ჯდტ-ის ადმინისტრაციას მენეჯმენტის გეგმის განხორციელებიდან 2 წელიწადში გააჩნია შესაძლებლობების შეფასების ანგარიში და შესაძლებლობების გაძლიერების გეგმა	შესაძლებლობების შეფასების ანგარიშის და გაძლიერების გეგმის დოკუმენტები	ექსპერტის და დონორის მხარდაჭერა
18.2 რეინჯერებისათვის რეგულარული ტრენინგების ჩატარება ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის, მონაცემთა შეგროვების და შესაბამისი აღჭურვილობის გამოყენების საკითხებზე	აღნიშნული ტრენინგი ჯდტ-ის რეინჯერებისთვის ტარდება რეგულარულად (თვეში ერთხელ ან ორჯერ)	სულ მცირე ერთი 3-დღიანი ტრენინგი 5 მონაწილისთვის ტარდება ყოველწლიურად. სულ მცირე დაცვის განყოფილების უფროსმა, რეინჯერებმა და ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტებმა გაიარეს შესაბამისი ტრენინგი.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	დონორის მხარდაჭერა
18.3 რეინჯერებისთვის ტრენინგების ჩატარება კანონდარსებებისა და კომუნიკაციის საკითხებზე	აღნიშნული ტრენინგები ჯდტ-ის რეინჯერებისთვის ტარდება რეგულარულად	სულ მცირე ერთი ტრენინგი ტარდება ყოველ 2 წელიწადში ერთხელ 20 ჯდტ-ის თანამშრომლისათვის. ჯდტ-ს თანამშრომლების 90%-მა გაიარა აღნიშნული ტრენინგი	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	
18.4 რეინჯერებისთვის და ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ტრენინგის ჩატარება სამოვრების მართვის საკითხებზე	აღნიშნული ტრენინგები ჯდტ-ის რეინჯერებისთვის ტარდება რეგულარულად გაზაფხულის დასაწყისში	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტის მიერ რეგულარულად ყველა რეინჯერისთვის ყოველი წლის გაზაფხულზე	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	

18.5 ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ფიტოპათოლოგიური კვლევის საკითხებზე ტრენინგების ჩატარება	აღნიშნული ტრენინგები ჯდტ-ის რეინჯერებისთვის ტარდება რეგულარულად წელიწადში ორჯერ	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტის მიერ რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	
18.6 ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ზურმუხტის ქსელის საიტების მნიშვნელოვანი სახეობების და ჰაბიტატების მონიტორინგის საკითხებზე ტრენინგების ჩატარება	აღნიშნული ტრენინგი ერთხელ ჩატარდა ჯდტ-ის რეინჯერებისთვის	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტის მიერ რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	
18.7 რეინჯერებისა და ადმინისტრაციის შესაბამისი თანამშრომლებისათვის ტრენინგის ჩატარება ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენების შესახებ	პერიოდულად ტარდება თბილისში კვალიფიციური თანამშრომლების მიერ. ყველა რეინჯერს, ვისაც აქვს საშტატო იარაღი, გადამზადება აქვს გავლილი	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	
18.8 რეინჯერებისა და ადმინისტრაციის შესაბამისი თანამშრომლებისათვის ტრენინგის ჩატარება პირველადი დახმარების შესახებ	ყოველწლიურად კვალიფიციური სპეციალისტების მიერ ტარდება ტრენინგები	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	
18.9 ადმინისტრაციის თანამშრომლების ტრენინგები ქართულ და უცხო ენებში	2017-18 წლებში ინგლისური ენის მოკლე კურსი ჩაუტარდათ ჯდტ-ს თანამშრომლებს	მინიმუმ ორი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	დონორის მხარდაჭერა
18.10 ადმინისტრაციის თანამშრომლების ტრენინგები მენეჯმენტის გეგმის პროგრამების მონიტორინგის საკითხებზე	აღნიშნული ტრენინგები რეგულარულად ტარდება	მინიმუმ ორი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლის დასაწყისში და შუაში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	დონორის მხარდაჭერა
18.11 ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ტრენინგები პროექტის წერასა და ფანდრაიზინგზე	აღნიშნული ტრენინგი არ ჩატარებულა	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	დონორის მხარდაჭერა
18.12 ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ტრენინგი ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ტბებში ბინადარი სახეობების შესახებ	აღნიშნული ტრენინგი არ ჩატარებულა	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტის მიერ რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია	

18.13 ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ტრენინგი საკვანძო ფრინველების აღრიცხვის და მონიტორინგის შესახებ	ადმინისტრაციის თანამშრომლების ნაწილს ტრენინგი არ აქვს გავლილი	მინიმუმ ორი ტრენინგი ტარდება ბუნებრივი რესურსების მართვის სპეციალისტის მიერ რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლის დასაწყისში და შუაში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია რაოდენობა	
18.14 რეინჯერებისა და ადმინისტრაციის შესაბამისი თანამშრომლებისათვის ტრენინგი ხანძრების მართვისა და ხანძარსაწინააღმდეგო პროფილაქტიკური ღონისძიებების, ხანძრების ქრობისა და ნახანძრავების მონიტორინგის შესახებ	აღნიშნული ტრენინგი არ ჩატარებულა	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია რაოდენობა	დონორის მხარდაჭრა
18.15 რეინჯერებისა და ადმინისტრაციის შესაბამისი თანამშრომლების ტრენინგი ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ფლორის, მათ შორის მერქნიანი მცენარეებისა და ენდემური და იშვიათი სახეობების იდენტიფიკაციის, მათი ჰაბიტატებისა და მონიტორინგის შესახებ	აღნიშნული ტრენინგი არ ჩატარებულა	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია რაოდენობა	დონორის მხარდაჭრა
18.16 რეინჯერებისთვის და ადმინისტრაციის თანამშრომლებისთვის ტრენინგი ტყეების მართვისა და ტყის მართვის გეგმის საკითხებზე (დაცვა, მოვლა, აღდგენა მდგრადი სარგებლობა).	აღნიშნული ტრენინგი არ ჩატარებულა	მინიმუმ ერთი ტრენინგი ტარდება რეგულარულად ყოველი საოპერაციო ფაზის ციკლში.	ტრენინგების მასალები მონაწილეთა სია რაოდენობა	დონორის მხარდაჭრა

თავი VII. მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგი

მუხლი 50. მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მონიტორინგის მიზნები

ჯავახეთს დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგის მიზანია მენეჯმენტის გეგმის შესრულების/პროგრესის შეფასება. ძირითადი ღირებულებებისა და შესაბამისი საფრთხეების მონიტორინგი წარმოადგენს მენეჯმენტის გეგმის პროგრამის საგანს, რომელიც გაწერილია 46-ე მუხლით.

მუხლი 51. მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგის ღონისძიებები

1. ადაპტაციური მენეჯმენტის მისაღწევად ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მენეჯმენტის მონიტორინგის პარალელურად ახორციელებს მენეჯმენტის გეგმის რეგულარულ რევიზიას, სამწლიანი საოპერაციო გეგმებისა და ყოველწლიური სამუშაო გეგმებში ქმედებების პრიორიტეტიზაციისა და განახლების გზით.

2. საჭიროა თითოეული ინდიკატორის მონიტორინგი გრაფიკის მიხედვით (ზოგჯერ ყოველწლიურად, ზოგჯერ სხვა როგორც წესი, უფრო ხანგრძლივი დროის ინტერვალებით) და ყველა ქმედებების შეფასება. შედეგები გათვალისწინებული უნდა იყოს საოპერაციო და ყოველწლიური გეგმის ფორმულირებისას ისევე, როგორც მენეჯმენტის გეგმის გადამოწმებისას ცხრა წლის შემდეგ. მენეჯმენტის მონიტორინგი და შეფასება წარმოადგენს სხვადასხვა ღონისძიებების (საშუალებების) კომბინაციას.

ა) ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ მომზადებული სამწლიანი ოპერაციული და წლიური სამუშაო გეგმები დეტალური ყოველწლიური განხილვისთვის განსაზღვრავენ თითოეულ ქმედებაში მისაღწევ შედეგებს. თითოეული საქმიანობის შედეგების მონიტორინგი ჩატარდება შესაბამისი ინდიკატორის ოქმის მიხედვით (წლიური ან უფრო დიდი ინტერვალთ). შედეგები შეჯამდება შეფასების ანგარიშში, რომელიც გამოყენებული იქნება მომავალი საოპერაციო გეგმის ან წლიური სამუშაო გეგმის შემუშავებისა და განხორციელების დროს.

ბ) საოპერაციო და წლიური სამუშაო გეგმები განსაზღვრავს განხორციელების ვალდებულებებს და მის მონიტორინგს/დოკუმენტირებას. საოპერაციო დაგეგმვისა და წლიური სამუშაო დაგეგმვისას ხდება მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების მოდიფიკაციების კონკრეტული რეკომენდაციების შემუშავება, რომელიც დაფუძნებულია მიმოხილვასა და უწყვეტი განხორციელების მონიტორინგზე. ეს რეკომენდაციები დოკუმენტირებულია მომავალი წლიური სამოქმედო გეგმის შემუშავებამდე, რათა მომავალი წლის ყველა დაგეგმილი საქმიანობა ადაპტირებული იყოს გასული წლის გამოცდილების, ახალი გარემოებების ან ახალი ინფორმაციის შესაბამისად.

გ) ყოველწლიური მონიტორინგი: ყოველი წლის ბოლოსთვის ადმინისტრაცია მოამზადებს განხორციელებული ქმედებებისა და ღონისძიებების ანგარიშს მენეჯმენტის გეგმის მე-6 თავში განსაზღვრულ და დაგეგმილ ქმედებებსა და ღონისძიებებთან მიმართებაში. აღნიშნული ანგარიში წარმოადგენს 3-წლიანი საოპერაციო გეგმის განხილვა-განახლების საფუძველს, რომელიც, თავის მხრივ, წლიური ბიუჯეტის განსაზღვრისა და წარდგენის საფუძველია.

დ) მენეჯმენტის ეფექტურობის 3-წლიანი ინტერვალთ მონიტორინგი: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-3 წლის ბოლოს ადმინისტრაცია განახორციელებს მენეჯმენტის გეგმის ეფექტურობის შეფასებას. ადმინისტრაცია შეძლებს, ზუსტად შეაფასოს მართვის ეფექტურობის პროგრესი და მიღებული გამოცდილების გათვალისწინებით მოახდინოს მენეჯმენტის გეგმის ქმედებებისა და ღონისძიებების ადაპტირება.

ე) საბოლოო შეფასება: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წელს ადმინისტრაცია განახორციელებს მენეჯმენტის გეგმის დეტალურ შეფასებას. ადმინისტრაცია შესაბამისი ექსპერტიზის და ორგანიზაციების ჩართულობით განახორციელებს განახლებული სიტუაციური ანალიზის, მიზნებისა და ქმედებების განხილვას. განახლებული სიტუაციური ანალიზის, მიზნებისა და ქმედებების განხილვის შედეგები წარმოადგენს ახალი, მომდევნო 9-წლიანი მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების საფუძველს.

მუხლი 52. მენეჯმენტის გეგმის მიზნებისა და ქმედებების მონიტორინგის გეგმა

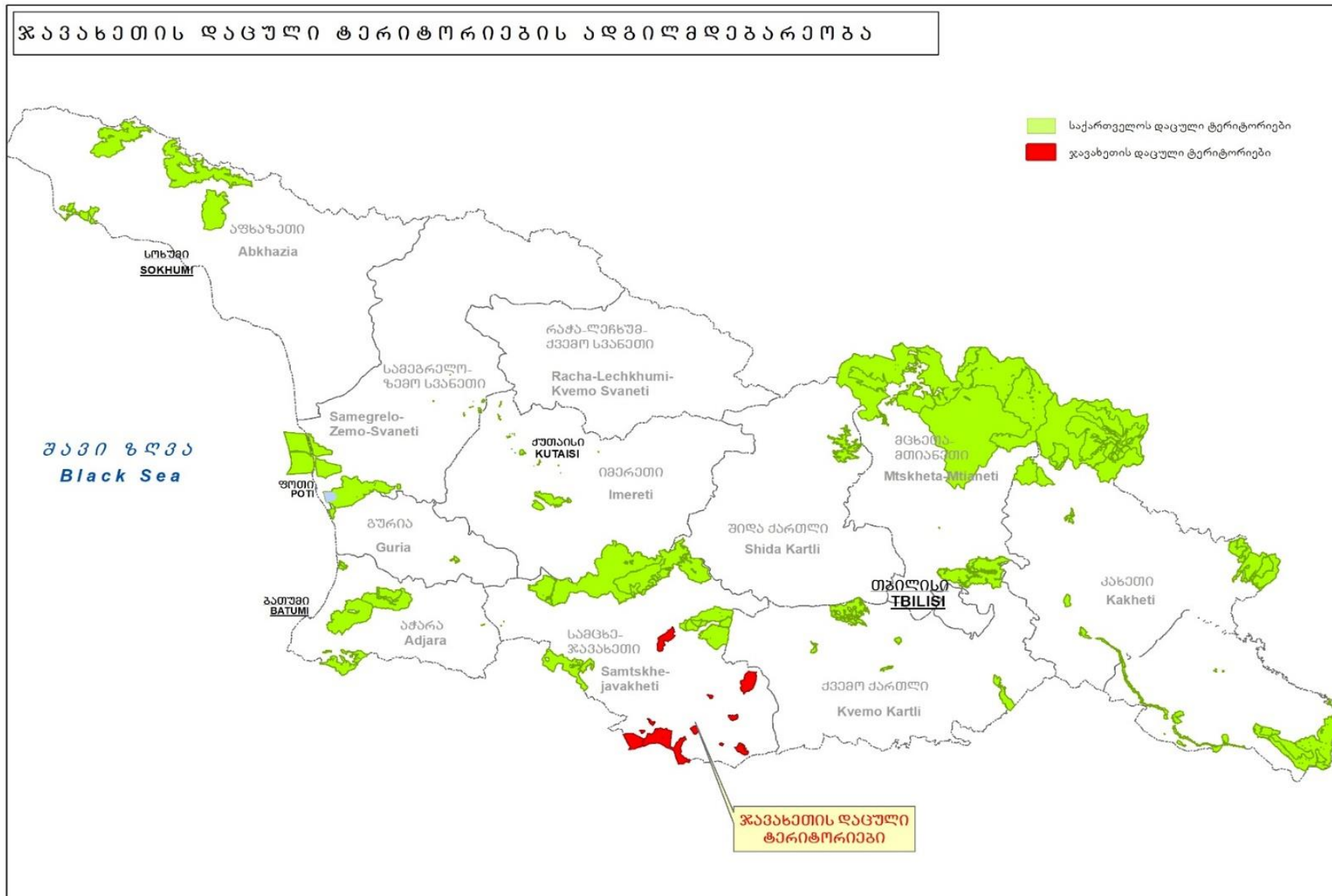
№	ქმედება	დროის პერიოდი	პასუხისმგებელი
1	მონიტორინგის გეგმის და ფორმატის შემუშავება და შეთანხმება	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან პირველი წლის ბოლოს	ადმინისტრაცია/ სააგენტო
2	ყოველწლიური მონიტორინგის განხორციელება	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მომდევნო წლის I კვარტალში (ყოველწლიურად)	ადმინისტრაცია
3	შუალედური მონიტორინგის განხორციელება და სტრატეგიული მიზნების გადახედვა საჭიროებისამებრ	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მეოთხე წლის ბოლოს	ადმინისტრაცია, სააგენტო, დონორები, პარტნიორები
4	საბოლოო შეფასება	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მე-9 წლის პირველი 6 თვე	ადმინისტრაცია
5	მენეჯმენტის გეგმის განახლება	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მე-9 წლის III და IV კვარტალში	ადმინისტრაცია, სააგენტო, დონორები, პარტნიორები

მენეჯმენტის გეგმის დანართები:

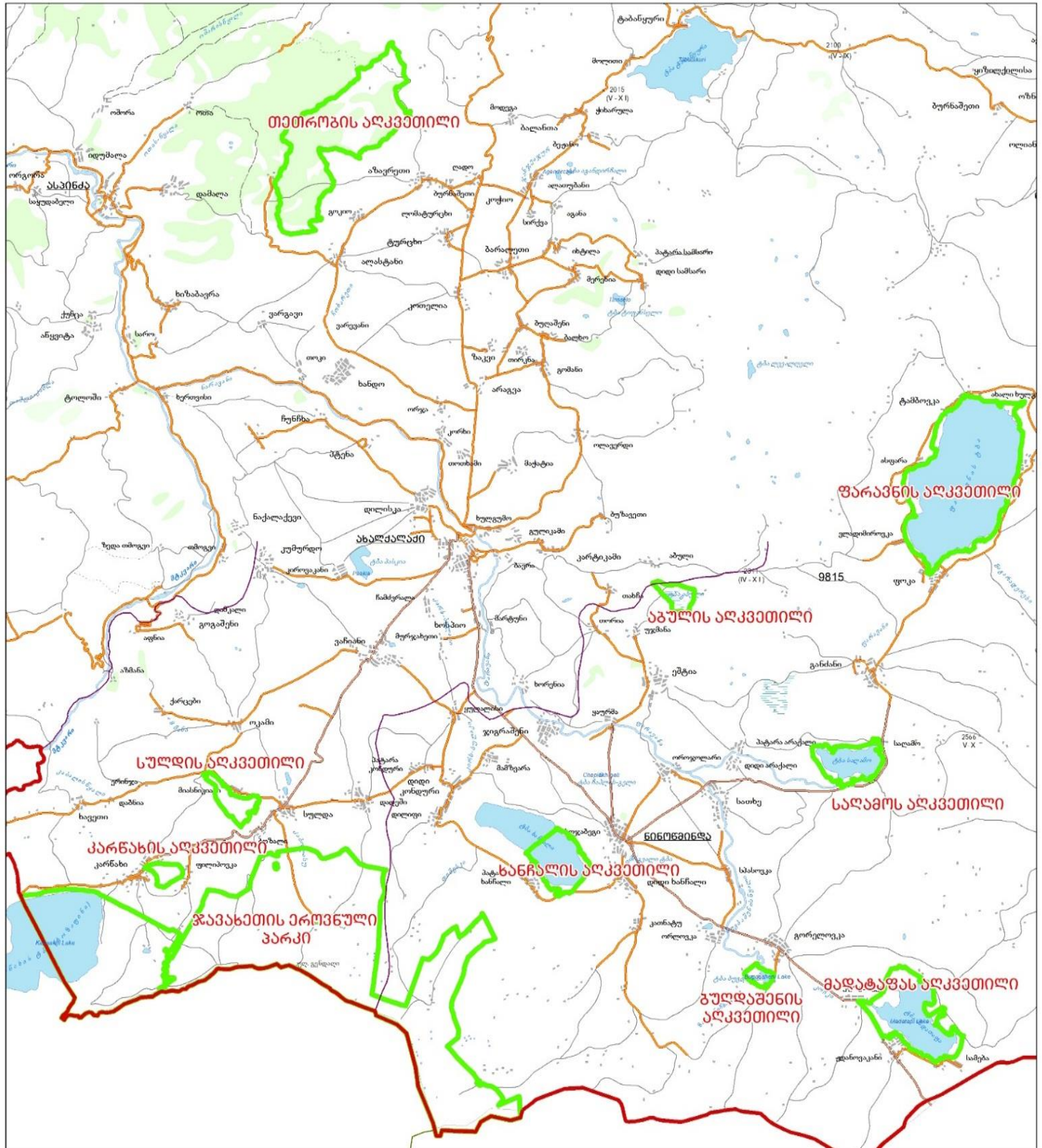
- დანართი 1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობა ეროვნულ ჭრილში
- დანართი 2. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობის და გარე საზღვრების რუკა
- დანართი 3. მცენარეები

- დანართი 4. ზურმუხტის ქსელის სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიები (ASCI) ჯავახეთში
- დანართი 5. ჯავახეთში გავრცელებული ძუძუმწოვართა სახეობები
- დანართი 6. ჯავახეთში გავრცელებული ფრინველეთა სახეობების სია (მითითებულია ტაქსონომიური ნომენკლატურა ლათინურად, სახეობის ინგლისური და ქართული სახელები, ასევე, ჯავახეთში გავრცელების თავისებურებები – ლათინური შემოკლებებით და ფრჩხილებში – კონსერვაციული)
- დანართი 7. ჯავახეთში გავრცელებული ფრინველეთა სახეობების სია (მითითებულია ტაქსონომიური ნომენკლატურა ლათინურად, სახეობის ინგლისური და ქართული სახელები, ასევე, ჯავახეთში გავრცელების თავისებურებები – ლათინური შემოკლებებით და ფრჩხილებში – კონსერვაციული)
- დანართი 8. ამფიბიები და რეპტილიები ჯავახეთში აღნიშნული ამფიბიების სია
- დანართი 9. მადათაფას, ხანჩალის, კარწახის, ბუღდაშენის, ფარავნის და სადამოს ტბების იქტიოფაუნა (+ მოიპოვება ამჟამად, 0 – აღარ მოიპოვება)
- დანართი 10. წითელი ნუსხის სახეობები
- დანართი 11. მატერიალურ-კულტურული მემკვიდრეობა
- დანართი 12. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ხანძარსაშიში ზონები
- დანართი 13. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებზე ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა
- დანართი 14. ჯავახეთის ეროვნული პარკის სამოვრების მართვის რუკა
- დანართი 15. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ბილიკების დეტალური აღწერა
- დანართი 16. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ წარმოდგენილი ტურისტული მარშრუტები
- დანართი 17. სამონიტორინგო ადგილები, მონიტორინგის დრო და მეთოდები
- დანართი 18. ჯავახეთის ეროვნული პარკის შიდაფუნქციური ზონირების რუკა
- დანართი 19. დაცული ტერიტორიის შიდა ზონირების პერიმეტრის კოორდინატები

დანართი 1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობა ეროვნულ ჭრილში

დანართი 2. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობის და გარე საზღვრების რუკა

დანართი 3. მცენარეები

3.1 ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე ტერიტორიების მცენარეების სია

ტიპი Pteridophyta გვიმრები
ოჯახი Aspleniaceae
<i>Asplenium adiantum-nigrum</i> L.
<i>Asplenium ruta-muraria</i> L. – უჭურველი
<i>Asplenium septentrionale</i> (L.) Hoffm (<i>acrostichum septentrionale</i> L.) –
<i>Asplenium trichomanes</i> L.
<i>Asplenium viride</i> Huds.
<i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newm (<i>Asplenium scolopendrium</i> L.) – ირმის ენა
ოჯახი Athyriaceae
<i>Athyrium distentifolium</i> Tausch ex Opiz
<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth (<i>Polypodium filix-femina</i> L.) – ჩადუნა
<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh (<i>Polypodium filix fragilis</i> L.) – ფუჭფუჭა
<i>Gymnoscarpium dryopteris</i> (L.) Newm (<i>Polypodium dryopteris</i> L.)
ოჯახი Dryopteridaceae
<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott (<i>Polypodium filix-mas</i> L.)
<i>Dryopteris oreades</i> Fomin – მთის ჩადუნა
<i>Polystichum aculeatum</i> (L.) Roth (<i>Polypodium aculeatum</i> L.) – მარგალიტა
ოჯახი Equisetaceae
<i>Equisetum arvense</i> L. – შვიტა
<i>Equisetum fluviatile</i> L. – შვიტა
ოჯახი Huperziaceae
<i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. Ex Schrank et C. Mart (<i>Lycopodium selago</i> L.)
ოჯახი Polypodiaceae
<i>Polypodium vulgare</i> L. – კილაბურა
ოჯახი Selaginellaceae
<i>Selaginella Helvetica</i> (L.) Spring (<i>Lycopodium helveticum</i> L.)
ოჯახი Thelypteridaceae
<i>Phegopteris connectilis</i> (Michx.) Watt (<i>Polypodium connectile</i> Michx.; <i>Phegopteris polypodioides</i> Fee)
ოჯახი Woodsiaceae

<i>Woodsia alpine</i> (Bolton) S.F. Gary (<i>Acrostichum alpinum</i> Bolt.)
ტიპი შიშველთესლოვანნი Gymnospermae
ოჯახი Cupressaceae
<i>Juniperus hemisphaerica</i> C. Presl (<i>J. depressa</i> Stev.)-ღვია
<i>Juniperus oblonga</i> M. Bieb. -
<i>Juniperus pygmaea</i> K.Koch – ქონდარა ღვია
<i>Juniperus Sabina</i> L.
ოჯახი Pinaceae
<i>Pinus sosnowskyi</i> Nakai-ხოხნოვსკის ფიჭვი
ტიპი ფარულთესლოვანნი Angospermae
კლასი ორლებნიანები Dicotyledones
ოჯახი Anacardiaceae
<i>Cotinus coggygria</i> Scop.-თრიმლი
ოჯახი Apiaceae
<i>Aethusa cynapium</i> L (Ae. <i>Cynapioidea</i> M. Bieb.)-ძაღლის ქინძი
<i>Agasyllis latifolia</i> (M.Bieb.) Boiss (<i>Cachrys latifolia</i> M. Bieb.) – დუცო
<i>Angelica purpurascens</i> (Ave-Lall.) Gilli (<i>Xanthogalum purpurascens</i> Ave-Lall.) – ანგელოზა
<i>Anthriscus nemorosa</i> (M. Bieb.) Spreng (<i>Chaerophyllum nemorosum</i> M. Bieb.) – ჭყიბი
<i>Anthriscus sylvestris</i> (L.) Hoffm (<i>Chaerophyllum sylvestre</i> L.)-ლიბო
<i>Astrantia maxima</i> Pall.-ვარსკვლავა
<i>Astrantia trifida</i> Hoffm (<i>A. biebersteinii</i> Trautv.; <i>A. intermedia</i> M. Bieb.; <i>A. orientalis</i> Woronow)-ბიბერშტეინის ასტრანტია
<i>Astrodaucus orientalis</i> (L.) Drude (<i>Caucalis orientalis</i> L.)
<i>Bunium bourgaei</i> (Boiss.) Freyn and Sint. Ex Freyn (<i>Carum bourgaei</i> Boiss.)-
<i>Bupleurum gerardii</i> All.
<i>Bupleurum Nordmannianum</i> Ledeb.
<i>Bupleurum polyphyllum</i> Ledeb (<i>B. polymorphum</i> Albov)
<i>Carum carvi</i> L (<i>C. rosellum</i> Woronow) – კვლიავი
<i>Carum caucasicum</i> (M. Bieb.) Boiss (<i>Laserpitium caucasicum</i> M. Bieb.; <i>Cnidium carvifolium</i> M. Bieb.) – კავკასიური კვლიავი
<i>Carum meifolium</i> (M. Bieb.)Boiss (<i>Cnidium meifolium</i> M. Bieb.)-კვლიავი
<i>Carum porphyrocoleon</i> (Freyn et Sint.) Woronow (<i>C. leucocoleum</i> Boiss. And Huet. Var. <i>porphyrocoleon</i> Freyn and Sint.) – კვლიავი

<i>Caucalis platycarpus</i> L.
<i>Chaerophyllum aureum</i> L (Ch. <i>Maculatum</i> Willd. Ex DC) – ღობი
<i>Chaerophyllum bulbosum</i> L. – ღობი
<i>Chaerophyllum humile</i> Stev (Ch. <i>kiapazi</i> Woronow ex Schischk.) – ღობი
<i>Chaerophyllum roseum</i> M. Bieb (Ch. <i>Millefolium</i> DC.)-
<i>Chamaesciadium acaule</i> (M. Bieb.) Boiss.-ცხვრის კვლიავი
<i>Cnidium grossheimii</i> Maden (<i>Carum saxicolum</i> Albov) - გროსჰეიმის კვლიავი
<i>Conium maculatum</i> L.-კიბოი
<i>Eleutherospermum cicutarium</i> (M. Bieb.) Boiss (<i>Smyrnum cicutarium</i> M. Bieb.)
<i>Eryngium giganteum</i> M. Bieb. – გიგანტური ნარი
<i>Falcaria vulgaris</i> Bernh. – კოფრჩხილა.
<i>Ferulago setifolia</i> K. Koch – ферульник щетинколистный
<i>Grammosciadium daucoides</i> DC. GG
<i>Heracleum transcaasicum</i> Manden. – დოიო
<i>Ligusticum alatum</i> (M. Bieb.) Spreng (<i>Athamanta alata</i> M. Bieb.)-მარიამა
<i>Malabaia dasyantha</i> (K. Koch) Grossh (<i>Pastinaca dasyantha</i> K. Koch)-ძირთეთრა
<i>Opopanax hispidus</i> (Friv.) Griseb (<i>Ferula hispida</i> Friv.)-ოპოპანაქსი
<i>Pastinica armena</i> Fisch. And C.A.)-სომხური ძირთეთრა
<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) A. W. Hill (<i>Apium crispum</i> Mill.) – ოხრაბუბი.
<i>Peucedanum ruthenicum</i> M. Bieb. – კამა (ადამის ნეკნი)
<i>Pimpinella rhodantha</i> Boiss (<i>P. dissecta</i> Retz) – გვერდელა
<i>Pimpinella saxifraga</i> L. – გვერდელა
<i>Prangos ferulacea</i> (L.) Lindl. –
<i>Scandix iberica</i> M. Bieb.-სკანდიხი
<i>Seseli peucedanoides</i> (M. Bieb.) K.-Pol (<i>Bunium peusedanoides</i> M. Bieb.)-სასუქა
<i>Seseli transcaucasicum</i> (Schischk.) M. Pimen. Et Sdobnina (<i>Libanthis transcaucasica</i> Schischk.)-სასუქა
<i>Trinia leiogona</i> (C.A. Mey.) B. Fedtsch (<i>Rumia leiogona</i> C. A. Mey.)-ტრინია
<i>Turgenia latifolia</i> (L.) Hoffm (<i>Caucalis latifolia</i> L.)
<i>Zosima orientalis</i> Hoffm.
ოჯახი Asclepiadaceae

<i>Vincetoxicum amplifolium</i> K. Koch (<i>V. scandens</i> Somm. And Levier)
<i>Vincetoxicum hirundinaria</i> Medik.
ოჯახი Asteraceae
<i>Achillea biebersteinii</i> Afan (<i>Achillea micrantha</i> Willd.) – ფარსმანდუკი (ბიბერშტეინის)
<i>Achillea Nabelekii</i> Heim. – ფარსმანდუკი
<i>Achillea Naeleischii</i> Kerner – ფარსმანდუკი
<i>Achillea sedelmeyeriana</i> Sosn. – ფარსმანდუკი
<i>Aetheopappus pulcherrimus</i> (Willd.) Cass (<i>Centraurea pulcherrima</i> Willd.)-ოქროქულა
<i>Antennaria caucasica</i> Boriss.
<i>Anthemis cotula</i> L. – კამანია
<i>Anthemis dumetorum</i> Sosn. -
<i>Anthemis iberica</i> M. Bieb.-ირაგა
<i>Anthemis macroglossa</i> Somm. Et Levier.-ირაგა
<i>Anthemis sosnovskyana</i> Fed. .-სოსნოვსკის ირაგა
<i>Arctium lappa</i> L.-ორვანდი
<i>Artemisia absinthium</i> L.-აბზინდა
<i>Artemisia armeniaca</i> Lam.-სიმხური აბზინდა
<i>Artemisia chamaemelifolia</i> Vill (<i>A. iberica</i> Boiss. And Buhse)
<i>Artemisia incana</i> (L.) Druce (<i>Tanacetum incanum</i> L., <i>T. orientale</i> Willd.; <i>Artemisia fasciculata</i> M. Bieb.)
<i>Artemisia lerchiana</i> Web. Et Stechm.
<i>Artemisia marschalliana</i> Spreng (<i>A. inodora</i> M. Bieb. <i>A. sosnovsky</i> Krasch. And N°ovopokr.)
<i>Aster alpinus</i> L. – ალპური ასტრა
<i>Aster ibericus</i> Stev.-იბერიული ასტრა
<i>Bellis perennis</i> L.-ზიზილა
<i>Bidens tripartite</i> L. – ორკბილა
<i>Carduus adpressus</i> C. A. Mey. – ნარშავი
<i>Carduus crispus</i> L. – ნარშავი
<i>Carduus hamulosus</i> Erhr. – ნარშავი
<i>Carduus Nutans</i> L. – ნარშავი
<i>Carduus onopordioides</i> Fisch. Ex M. Bieb (<i>C. hajastanicus</i> Tamamsch.)
<i>Centaurea bella</i> Trautv (<i>C. N°athadzeae</i> Sosnn.; <i>C. svanetica</i> T. Madalejshvili) – ღიღილა
<i>Ventaurea cheiranthifolia</i> Willd (<i>C. fischeri</i> Schlecht.; <i>C. ochroleuca</i> Guldenst.) – ცხვარა
<i>Centraurea diffusa</i> Lam.

<i>Centaurea gulissaschvili</i> Dumb.
<i>Centaurea iberica</i> Tév. Ex Spreng. – ნარცეცხლა.
<i>Centaurea pseudoscabiosa</i> Boiss. And Buhse-გრუსკაბიოზური ღიღილო
<i>Centaurea reflexa</i> Lam. –
<i>Centaurea rhizantha</i> C. A. Mey.
<i>Centaurea salicifolia</i> M. Bieb. – წითელი ღიღილო
<i>Centaurea solstitialis</i> L (C. <i>adamii</i> Willd.) – კვალცოცხი.
<i>Centaurea triumfetii</i> All (C. <i>huetii</i> Boiss.)
<i>Chartolepis glastifolia</i> (L.) Cass.
<i>Chondrilla juncea</i> L.
<i>Cicerbita macrophylla</i> (Willd.) Wallr (<i>Sonchus macropyllus</i> Willd.) დათვიმხალა.
<i>Cicerbita madatapensis</i> Gagnidze – მადათავას დათვიმხალა
<i>Cicerbita petiolata</i> (K. Koch) Gagnidze (<i>Mulgedium petiolatum</i> K. Koch; <i>Prenanthes calaliifolia sensu</i> Kirp.) – დათვიმხალა
<i>Cicerbita racemosa</i> (Willd.) Beauverd (<i>Lactuca racemosa</i> Willd.) დათვიმხალა
<i>Cichorium intybus</i> L. – არდი
<i>Crepis ciliata</i> K. Koch – კიჭკიჭა
<i>Crepis marschallii</i> (C. A. Mey.) F. Schultz (<i>Barkhausia marschallii</i> C. A. Mey)
<i>Crepis pannonica</i> (Jacq.) K. Koch (<i>Hieracium pannonicum</i> Jacq.)
<i>Crepis rheadifolia</i> M. Bieb (C. <i>foetida</i> L. subsp. <i>Rheadifolia</i> (Bieb.) Celak)
<i>Crepis sibirica</i> L.
<i>Crepis willdenowii</i> Czer.
<i>Cirsium anatolicum</i> (Petrak) Grossh (C. <i>cataonicum</i> Biss. And Hausskn.) – ანატოლიის ნარი
<i>Cirsium arvense</i> (L.) <i>Serratula arvensis</i> L. – მინდვრის ნარი
<i>Cirsium echinus</i> (M. Bieb) Hand – Mazz (<i>Carlina echinus</i> M. Biebl <i>Cirsium sclerathum</i> M. Bieb.) – ნარი
<i>Cirsium elodes</i> M. Bieb (C. <i>subenerme</i> Fisch. \$C.A.Mey) – ნარი
<i>Cirsium frickii</i> Fisch. et C.A.Mey. – ფრიკი ნარი
<i>Cirsium incanum</i> (S. G. Gmel.) Fisch (<i>Serratula incana</i> S.G. Gmel.)-თეთრი ნარი
<i>Cirsium kosmelii</i> (Adams)Fisch. Ex Hohen (<i>Carduus cosmellii</i> Adams; <i>Cirsium cosmellii</i> auct.) – ნარშავი

<i>Cirsium lappaceum</i> (M.Bieb) Fisch (<i>Carduus lappaceus</i> M.Bieb)-ნარშავი
<i>Cirsium abvallatum</i> (M.Bieb) Fisch (<i>Cnicus abvallatus</i> M.Bieb)
<i>Cirsium rhizocephalum</i> C.A. Mey (C. <i>rhizocephalum</i> C.A. Mey subsp. <i>Sinuatum</i> (Boiss.)
<i>Cirsium simplex</i> C.A.Mey.
<i>Cirsium subinerme</i> Fisch. et C.A.Mey.
<i>Cirsium vulgare</i> (Savi) Ten.
<i>Conyza Canadensis</i> (L.)Cronq (<i>Erigeron Canadensis</i> L.) – კანადური კონიზა
<i>Crinitaria linosyris</i> (L.) Less (<i>Linosyris vulgaris</i> Cass.ex. Less.; <i>Aster linosyris</i> (L.) Berh.) – ჩვეულებრივი წინწყალა
<i>Dolichorrhiza caucasica</i> (M.Bieb) Galushko (<i>Cineraria caucasica</i> M.Biebl <i>Senecio caucasica</i> DC.; <i>Ligularia caucasica</i> (M.Bieb) G. Don fil. – კავკასიური ცინერარია
<i>Doronicum macrophyllum</i> Fisch. ex. Hornem. – მსხვილფოთოლა დორონიკუმი
<i>Doronicum oblongifolium</i> DC. – მსხვილფოთოლა გვირილა
<i>Echinops transcausicus</i> Iljin. – ტრანსკავკასიური თავკომბალა
<i>Erigeron alpinus</i> L. – ცხენისკულა
<i>Erigeron caucasicus</i> Stev. – ცხენისკულა
<i>Erigeron orientalis</i> Boiss. – ცხენისკულა
<i>Erigeron uniflorus</i> L. – ცხენისკულა
<i>Erigeron venustus</i> Botsch (<i>Aster punchelus</i> Willd.; <i>Erigeron pulchellus</i> DC.) – ცხენისკულა
<i>Filago arvensis</i> L.-ნაცარა
<i>Filago sosnowskyana</i> L Kem-Nath.-სოსნოვსკის ნაცარა
<i>Gressheimia macrocephala</i> (Muss – Puschk. Ex. Willd.) Sosn. & Takht (<i>Centaurea macrocephala</i> Muss.-Puschk.) –
<i>Helichrysum armenium</i> DC.-ნეგო
<i>Helichrysum auriculoides</i> A.F. Lang (<i>Hieracium x auriculoides</i> Lang.)
<i>Helichrysum graveolens</i> (M. Bieb.) Sweet (<i>Gnaphalium graveolens</i> M Bieb)
<i>Helichrysum plicatum</i> (Fisch. Et. C.A. Mey.) DC
<i>Hieracium caucasicum</i> №aeg. Et. Peter
<i>Hieracium cinnatum</i> Fries.
<i>Hieracium fallax</i> Willd.
<i>Hieracium hoppeanum</i> Schult.
<i>Hieracium x hypeurum</i> Peter

<i>Hieracium x incaniforme</i> Litv. Et Zahn	<i>Omopordum acanthium</i> L.-ბრტყელკვალა
<i>Hieracium inuloides</i> Tausch	<i>Picris hieracioides</i> L.-ბაღლოჯი
<i>Hieracium laevigatum</i> Willd.	<i>Pyrethrum balsamita</i> (L.) Willd (<i>Chrysanthemum balsamita</i> L.)-ასფურცელა
<i>Hieracium x litwinowianum</i> Zahn.	<i>Pyrethrum carneum</i> M. Bieb. [<i>Taracentum coccineum</i> (Willd.) Grierson sub-sp. <i>Carneum</i> M. Bieb. Grierson]
<i>Hieracium macrolepis</i> Boiss.	<i>Pyrethrum coccineum</i> (Willd.) Worosch. [<i>Chrysanthemum coccineum</i> Willd.; <i>Pyrethrum roseum</i> (Adams) M. Bieb.; <i>Chrysanthemum roseum</i> Adams]
<i>Hieracium x maschukense</i> Litv. Et Zahn.	<i>Pyrethrum fruticosum</i> Biehl.
<i>Hieracium murorum</i> L.	<i>Pyrethrum parthenifolium</i> Willd.
<i>Hieracium x pannoniciforme</i> Litv. Et Zahn.	<i>Pyrethrum punctatum</i> (Desr.) Bord. Ex Grossh. Et Schischk (<i>matricaria punctate</i> Desr.)
<i>Hieracium pilosella</i> L.	<i>Reichardia glauca</i> Matthews
<i>Hieracium piloselloides</i> Vill.	<i>Scorzonera dzhawakhetica</i> Sosn. Ex Grossh (<i>S. sosnowskyi</i> Lipsch.)-ჯავახეთის ვამფარულა
<i>Hieracium prenanthoides</i> Vill.	<i>Scorzonera ketzkhovellii</i> Sosn. ex Grossh. – კეხხოველის ვამფარულა
<i>Hieracium x procerigenum</i> Litv. Et. Zahn.	<i>Scorzonera kozlowskyi</i> Sosn. Ex grossh. – კოზლოვსკის ვამფარულა
<i>Hieracium procerum</i> Fries.	<i>Scorzonera seidlitzii</i> Boiss. – ძირშავა
<i>Hieracium raddeanum</i> Zahn.	<i>Senecio massagetovii</i> schischk. { <i>iranecio massagetovii</i> (Schischk.) C.Jeffrey} – მსაგეტოვის თავეციტელა
<i>Hieracium x. ruprechtii</i> Boiss.	<i>Senecio othonnae</i> M. Bieb. { <i>iranecio othonnae</i> (M. Bieb.) B. N ^o ordenstam} – ოტონის თავეციტელა
<i>Hieracium sabaudum</i> L.	<i>Senecio pseudoorientalis</i> Schischk. – პსევდოაღმოსავლეთის თავეციტელა
<i>Hieracium tschukbianischwilii</i> Kem.-Nath.	<i>Senecio taraxacifolius</i> (M.bieb) DC.[<i>Cinetaria taraxacifolia</i> M. Bieb.; <i>iranecio taraxacifolius</i> (M.Bieb.)C.Jeffrey]
<i>Hieracium umbellatum</i> L.	<i>Senecio thyrsophorus</i> K. Koch
<i>Hieracium vagum</i> Jord.	<i>Senecio vernalis</i> Waldst. et Kit. – გაზაფხულის თავეციტელა.
<i>Hieracium verruculatum</i> Link.	<i>Siegesbeckia orientalis</i> L. – ბირკალუა.
<i>Hieracium vulgatum</i> Fries.	<i>Solidago caucasica</i> Kem.-Nath(<i>S. Alpestris</i> auct. N ^o on Waldst.& Kit.ex Willd.) – კავკასიური ოქროწყებლა
<i>Inula aspera</i> Poir (<i>I. cordata</i> auct.) – იზულა	<i>Solidago virgaurea</i> L (<i>S. Armena</i> Kem.-Nath. ex Grossh.)- ოქროწყებლა
<i>Inula auriculata</i> Boiss& Bal.	<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill. – ღიჭა
<i>Inula britannica</i> L.	<i>Sonchus ketzkhovellii</i> schchian – კეხხოველის ღიჭა
<i>Inula grandiflora</i> Willd.-მზიურა	<i>Sonchus oleraceus</i> L. – ბაღის ღიჭა
<i>Inula mariae</i> Bordz.	
<i>Inula orientalis</i> Lam (<i>I. glandulosa</i> Willd.)	
<i>Jurinella squarrosa</i> (Fisch. Et.C.A. Mey.) Ijin (<i>Jurinea squarosaa</i> Fisch&C.A. May.)	
<i>Jurinella subacaulis</i> (Fisch. Et. C.A. Mey.) Ijin (<i>Jurinea subacaulis</i> Fisch.& C.A. Mey.)	
<i>Lactuca serriola</i> L. – ლაკტუკა	
<i>Lapsana communis</i> L.	
<i>Lapsana grandiflora</i> M. Bieb.	
<i>Lapsana intermedia</i> M. Bieb.	
<i>Leontodon biscutellifolium</i> DC(<i>L.crispus</i> Vill.) – ლომისკბილა.	
<i>Leontodon hispidus</i> L. – ლომისკბილა	
<i>Ligularia subsagittata</i> Pojark.	
<i>Mycelis muralis</i> (L.) Dumort. -ღორის ქადა	
<i>Omalotheca supine</i> Cass (<i>Gnaphalium supinum</i> L.)- ოქროვოცხა	

<i>Tanacetum abrotanifolium</i> (L.) Druce [<i>Archillea abrotanifolia</i> L.; <i>Pyrethrum polyphyllum</i> Boiss.; <i>P.szowitsii</i> (K.Koch) Grossh.; <i>Gymnocile szowitsii</i> K. Koch] – ასფურცელა
<i>Tanacetum argyrophyllum</i> (K. Koch) Tzvel (<i>Gymnocline argyrophylla</i> K. Koch; <i>Tanacetum myriophyllum</i> Wild.)-ვერცხლისფოთოლა ასფურცელა
<i>Tanacetum chiliophyllum</i> (Fisch.et C.A. Mey.) Sch(<i>pyrethrum chiliophyllum</i> Fisch.& C.A. Mey.; <i>P.armenum</i> K. Koch; <i>P. transcaasicum</i> Sosn.) – ასფურცელა
<i>Tephroseris aurantiaca</i> (Hoppe ex Willd.) Grieseb. et Schenk. – თავყვითელა
<i>Tephroseris subfloccosa</i> (Schischk.) Gagnidze & Gagua (<i>Senecio subfloccosus</i> Schischk.; <i>Teproseris subfloccosa</i> (Schischk.) Czer.]
<i>Tragopogon coloratus</i> C.A. Mey. ფამფარა.
<i>Tragopogon graminifolius</i> DC.
<i>Tragopogon kemulariae</i> Kuthatheladze – კემულარიას ფამფარა
<i>Tragopogon ketzkhovelii</i> Kuthatheladze – კეცხოველის ფამფარა
<i>Tragopogon makaschwilii</i> Kuthatheladze – მაყაშვილის ფამფარა (CR) გაქრობის კრიტიკულ ზღვარზეა
<i>Tragopogon reticulatus</i> Boiss. et Huet
<i>Tripleurospermum transcaasicum</i> (Manden.) Pobed.
<i>Tussilago farfara</i> L.-ვირისტერფა
<i>Xanthium spinosum</i> L. – ცეცხლეკალა.
<i>Xanthium strumarium</i> L. – ღორის ბირკა.
<i>Xeranthemum squarrosum</i> Boiss. – ოქროცოცხა.
ოჯახი BALSAMINACEAE
<i>Impatiens Noli-tangere</i> L. – უკადრისა
ოჯახი BERBERIDACEAE
<i>Berberis vulgaris</i> L.-კონჩახური
ოჯახი BETULACEAE
<i>Betula litwinowii</i> Doluch.-ლიტვინოვის არყი
ოჯახი BORAGINACEAE
<i>Aegonychon purpureocaeruleum</i> (L.) Holub (<i>Lithospermum purpureocaeruleum</i> L.) – პურპურ-ცისფერი აეგონიუმი
<i>Aipyanthus pulcher</i> (Willd. Ex Roem. Et Schult.) V. avetissjan (<i>Lycopsis pulchra</i> Willd. Ex Roem. & Schult.) – ლამაზი აიპიანტი
<i>Alkanna orientalis</i> (L.) Boiss (<i>Anchusa orientalis</i> L.)-აღმოსავლეთის ალკანა
<i>Asperugo procumbens</i> L.-ბატკნისყურა

<i>Buglossoides avensis</i> (L.) Johnst (<i>Lithospermum arvense</i> L.) – ქვათესლა
<i>Cerinthe glabra</i> Mill (C. Alpina Kit.) – ალპური ჭახრაკაული
<i>Cerinthe minor</i> L. – ჭახრაკაული
<i>Enchium vulgare</i> L. – ლურჯი ძირწითელა
<i>Lappula heteracantha</i> (Ledeb.) Bobr (<i>Echinosperrum heteracanthum</i> Ledeb.) – ჩიტის ბირკა.
<i>Lappula squarrosa</i> (Retz.) Dumort (<i>Myosotis squarrosa</i> Retz.) – ჩიტის ბირკა.
<i>Lithospermum officinale</i> L. კაკბის-საკენკელა
<i>Lycopsis orientalis</i> L. კაკბის-საკენკელა.
<i>Moltkia coerulea</i> (Willd.) Lehm (<i>Onosma coeruleum</i> Willd.)-მოლტკია
<i>Myosotis aplestris</i> F. W. Schmidt – კესანე
<i>Myosotis cespitosa</i> K.F. Schultz – კესანე
<i>Myosotis sparsiflora</i> Pohl. – კესანე
<i>Myosotis sylvatica</i> Ehrl. Ex Hoffm. – კესანე
<i>Momea armenica</i> (Kusn.) Grossh. [<i>N. pulla</i> (L.) DC. Var. <i>armeniaca</i> Kusn.]
<i>Nonea intermedia</i> Ledeb.-ნონეა შუალედური
<i>Nonea rosea</i> (M. Bieb.) Link (<i>Anchusa M. Bieb.</i>) – ნონეა
<i>Nonea versicolor</i> (Stev.) Sweet (<i>Anchusa versicolor</i> Stev.) – მრავაფეროვანი ნონეა
<i>Onosma caucasica</i> Levin ex M. Pop. Neational Red list status: №E
<i>Onosma tenuiflora</i> Willd (<i>O. rupestris</i> M. Bieb.)-კავკასიური ონოსმა
<i>Paracaryum laxiflorum</i> Trautv. – პარაკარიუმი
<i>Symphytum asperum</i> Lepech. – ლაშქარა
ოჯახი BRASSICACEAE
<i>Aethionema salmasium</i> Boiss.-ეთიონომა
<i>Alliaria petiolata</i> (M. Bieb.) Cavara & Grande (<i>Arabis petiolata</i> M. Bieb.)
<i>Alyssum alyssoides</i> (L.) L (<i>Clypeola alyssoides</i> L.; <i>Alyssum calycium</i> L.)
<i>Alyssum desertorum</i> Stapf
<i>Alyssum minus</i> (L.) Rothm (<i>Clypeola minor</i> L.; <i>Alyssum camperstre</i> L.)
<i>Alyssum murale</i> Waldst. Et Kit.
<i>Alyssum tortuosum</i> Waldst. Et Kit. Ex Willd.

<i>Anchonium elichrysifolium</i> (DC) Boiss (<i>Sterigma rlichrysifolium</i> DC.)-ანხონიუმი
<i>Arabidopsis thaliana</i> (L.) Heynh (<i>Arabis thaliana</i> L.)-ტალის არაბულა
<i>Arabis brachycara</i> Rupr.-არაბულა
<i>Arabis caucasica</i> Schlecht (<i>A. flaviflora</i> Bunge; <i>A. billardieri</i> DC.)-კავკასიური არაბულა
<i>Arabis hirsuta</i> (L.) Scop (<i>Turritis hirsute</i> L.) – არაბულა
<i>Barbarea minor</i> K. Koch – მცირე შალგი
<i>Barbarea vulgaris</i> R. Br.-ჩვეულებრივი შალგი
<i>Barbarea plantaginea</i> DC. – შალგი
<i>Bertwroa incana</i> (L.) DC (<i>Alyssum incanum</i> L.) – ჩიტყველა
<i>Brassica campestris</i> L.-მდელოს კომბოსტო
<i>Bunias orientalis</i> L.-ხატოტი
<i>Camelina glabrata</i> (DC.) Fritsh [<i>C. sativa</i> (L.) Crantz var. <i>glabrata</i> DC.] -წიწმატა
<i>Camelina pilosa</i> (DC.) №. Zing. [<i>C. sativa</i> (L.) Crantz var. <i>pilosa</i> DC.] -წიწმატა
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik (<i>Thlapsi bursa-pastoris</i> L.)-წიწმატურა
<i>Cardamine impatiens</i> L. – ტყის წიწმატი
<i>Cardimine uliginosa</i> M. Bieb.-ტყის ბოლოკა
<i>Cardaria boissieri</i> (N. Busch) Soo (<i>Lepidium boisseri</i> №. Busch)-ბუასიეს წიწმატი
<i>Cardaria draba</i> (L.) Desv (<i>Lepidium boissieri</i> №. Busch) – ჩვეულებრივი კარდარია
<i>Coluteocarpus vesicaria</i> (L.) Holmboe (<i>Alyssum vesicaria</i> L.)-ბუმტარა
<i>Conringia orientalis</i> (L.) Dumort (<i>Brassica orientalis</i> L.)-აღმოსავლეთის კონრინგია
<i>Dentaria bipinnata</i> C.A. Mey. – ორმაგბუჩხუჭა ტყის ბოლოკა
<i>Descurainia Sophia</i> (L.) Webb ex Prantl (<i>Sisymbrium Sophia</i> L.)-სოფიას დესკურარია
<i>Draba bruniifolia</i> Stev.-ქუდუნა, ბრუნფოთოლა დრაბა
<i>Draba hispida</i> Willd. –
<i>Draba meskhetica</i> Chinth. – მესხური ქუდუნა
<i>Draba №emorosa</i> L. – ბუხნარის ქუდუნა
<i>Draba polytricha</i> Ledeb. –
<i>Draba sibirica</i> (Pall.) Thell (<i>Lepidium sibiricum</i> Pall.; <i>Draba repens</i> M. Bieb.) – ციმბირული ქუდუნა

<i>Draba siliquosa</i> M. Bieb.
<i>Eurica sativa</i> Mill.-ინდაუ
<i>Erysimum aureum</i> M. Bieb.
<i>Erysimum cuspidatum</i> (M. Bieb.) DC (<i>Cheiranthus cuspidatus</i> M. Bieb.)
<i>Erysimum krynitzkii</i> Bordz. – კრინიკკია ერიზიუმი
<i>Erysimum pulchellum</i> (Willd.) J. Gray (<i>Cheiranthus pulchellus</i> Willd.) – ერიზიუმი
<i>Eunomia rotundifolia</i> C. A. Mey.-ვენომია
<i>Fibigia clypeata</i> (L.) Medik (<i>Alyssum clypeatum</i> L.)-ფიბიგია
<i>Hesperis unguicularis</i> Boiss (<i>H. armena</i> auct.)-ღამის ია
<i>Hesperis voronovii</i> №. Busch – ვორონოვის ღამის ია
<i>Isatis bungeana</i> Seidl. – მათარაბა
<i>Lepidium latifolium</i> L. – წიწმატა
<i>Lepidium perfoliatum</i> L. – წიწმატა
<i>Murbeckiella huetii</i> (Boiss.) Rothm. [<i>Phryne huetii</i> (Boiss.) O. E. Schultz – ჰუეტის მურბელიელა
<i>Neslia paniculata</i> (L.) Desv (<i>Myagrum paniculatum</i> L.)-ცოცხისებური ნესლია
<i>Rorippa austriaca</i> (Grantz.) Bess (<i>Nasturtium austracum</i> Crantz)-ავსტრიული წიწმატი
<i>Rorippa islandica</i> (Oeder ex Murr.) Borb (<i>Sisymbrium islandicum</i> Oed.) – ისლანდიური წიწმატი
<i>Sinapis arvensis</i> L.-მინდვრის მდოვჯი
<i>Sisymbrium huetii</i> Boiss. – გონგოლა
<i>Sisymbrium elatum</i> K. Koch – გონგოლა
<i>Sisymbrium loeselii</i> L. – გონგოლა
<i>Sisymbrium irio</i> L. – გონგოლა
<i>Sisymbrium officinale</i> (L.) Scop (<i>Erysimum officinale</i> L.) – გონგოლა
<i>Thlapsi arvense</i> L.-ქუთქუთა
<i>Thlapsi huetii</i> Boiss. – ქუთქუთა
<i>Thlapsi orbiculatum</i> Stev. – ქუთქუთა
<i>Thapsi perfoliatum</i> L. – ქუთქუთა
<i>Turritis glabra</i> L.
ოჯახი CALLITRICHACEAE
<i>Challitriche palustris</i> L.-წყლის ვარსკვლავა
ოჯახი CAMPANULACEAE
<i>Asyneuma amplexicaule</i> (Willd.) Hand. – Mazz.-აზინეუმა
<i>Asyneuma campanuloides</i> (M. Bieb. Ex Sims) Bornm .-აზინეუმა
<i>Asyneuma rigidum</i> (Willd.) Grossh. .-აზინეუმა

<i>Campanula albobii</i> Kolak.-აღმოსავლეთის ქარცხვი	<i>Holosteum glutinosum</i> (M. Bieb.) Fisch. Et Mey (<i>Arenaria glutinosa</i> M. Bieb.)-წებოვანი გვიმრუჭა
<i>Campanula aucheri</i> A. DC. -ქარცხვი	<i>Lepyrodiclis holosteoides</i> (C. A. Mey.) Fenzl (<i>Goufferia holosteoides</i> C. A. Mey.)
<i>Campanula collina</i> M. Bieb. -ქარცხვი	<i>Melandrium Noctiflorum</i> (L.) Fries (<i>Silene Noctiflora</i> L.)-ქოთანა
<i>Campanula crispa</i> Lam. -ქარცხვი	<i>Melandrium viscosum</i> (L.) Celak (<i>Cucubalus viscosus</i> L.) -წებოვანი ქოთანა
<i>Campanula grissheimii</i> Charadze - გროსგეიმიის ქარცხვი	<i>Minuartia aizoides</i> (Boiss.) Bornm (<i>Alsine aizoides</i> Boiss.) - აიზოიდური მინუარცია
<i>Campanula hemschiinica</i> K.Koch -	<i>Minuartia cricassica</i> (Albow) Woron (<i>Alsine circassica</i> Albow) - ჩერქეზული მინუარცია
<i>Campanula hohenackeri</i> Fisch. Et. C. A. Mey.	<i>Minuartia lineata</i> C. A. Mey. Ex Bornm. [<i>Alsine juniperina</i> (L.) Wahlenb. Var. <i>lineata</i> Boiss.] - ზოლიანი მინუარცია
<i>Campanula latifolia</i> L.-კენკეშა	<i>Minuartia oreina</i> (Mattf.) Schischk. [<i>M. hirsute</i> (M. Bieb.) Hand.-Mazz. Sub-sp. <i>Oriena</i> Mattf.] - მთის მინუარცია
<i>Campanula oblongifolia</i> (K. Koch) Charadze	<i>Minuartia verna</i> (L.) Hiern (<i>Arenaria verna</i> L.) - გაზაფხულის მინუარცია
<i>Campanula rapunculoides</i> L.	<i>Moehringia trinervia</i> (L.) Clairv.-წიფლისძირა
<i>Campanula sphaerocarpa</i> Kolak.	<i>Myosoton aquaticum</i> (L.) Moench (<i>Cerastium aquaticum</i> L.)
<i>Campanula stevenii</i> M. Bieb.-სტევენის ქარცხვი	<i>Petrorhagia saxifraga</i> (L.) Link [<i>Dianthus saxifraga</i> L.; <i>Tunica saxifraga</i> (L.) Scop.] - პეტრორაცია ფხიჯა
<i>Campanula trautvetteri</i> Grossh. Ex Fed.-ტრაუტვეტერის ქარცხვი	<i>Queria hispanica</i> L.-ესპანური კუერია
<i>Campanula tridentate</i> Schreb. Subsp. <i>Tridentate</i> Bioss.-ქარცხვი	<i>Sagina procumbens</i> L. -
ოჯახი CARYOPHYLLACEAE	<i>Sagina saginoides</i> (L.) Karst (<i>Spergula saginoides</i> L.)
<i>Agrostemma githago</i> L.	<i>Saponaria officinalis</i> L.-საპონა
<i>Arenaria dianthoides</i> Smith	<i>Saponaria orientalis</i> L.-აღმოსავლეთის საპონა
<i>Arenaria rotundifolia</i> M. Beib.	<i>Silene cephalantha</i> Boiss.-ქოთანა
<i>Arenaria serpyllifolia</i> L.	<i>Silene compacta</i> Fisch.-ლამაზა
<i>Arenaria steveniana</i> Boiss.	<i>Silene conoidea</i> L.
<i>Cerastium cerastoides</i> (L.) Britt (<i>Stellaria cerastoides</i> L.)	<i>Silene dianthoides</i> Pers.
<i>Cerastium dubium</i> (Bast.) Guepin (<i>Stellaria dubia</i> Bast.)	<i>Silene iberica</i> M. Bieb. -ქართული ქოთანა
<i>Cerastium glomeratum</i> Thuill.	<i>Silene italic</i> (L.) Pers (<i>Cucubalus italicus</i> L.) - იტალიური ქოთანა
<i>Cerastium hemschincicum</i> Schischk.	<i>Silene lasiantha</i> K.Koch-
<i>Cerastium holosteoides</i> Fries	<i>Silene lazica</i> Boiss. - ლაზური ქოთანა
<i>Cerastium pseudokasbek</i> Vysokostr.	<i>Silen multifida</i> (Adams) Rohrb (<i>Cucubalus multifidus</i> Adams)-ტყის ქოთანა
<i>Cerastium purpurascens</i> Adams.	<i>Silene ruprechtii</i> Schischk (<i>S. saxalitis</i> M. Bieb.)-რუპრეხტის ქოთანა
<i>Cerastium sosnowskyi</i> Schischk.	<i>Silene spergulifolia</i> (Desf.) M. Bieb (<i>Cucubalus spergulifolius</i> Willd.)
<i>Dianthus armedia</i> L.	
<i>Dianthus calecephalus</i> Boiss. - მიხაკი	
<i>Dianthus caucaseus</i> Smith - მიხაკი	
<i>Dianthus cretaceus</i> Adams - მიხაკი	
<i>Dianthus crinitus</i> Smith. - მიხაკი	
<i>Dianthus multicaulis</i> Boiss. Et Huet - მიხაკი	
<i>Dianthus subulosus</i> Conrath et Freyn-მიხაკი	
<i>Dianthus transcaucasicus</i> Schischk. - მიხაკი	
<i>Fiedleria alpine</i> (Habl.) Ovcz.	
<i>Gypsophila elegans</i> M. Bieb. - წინწყალა	
<i>Gypsophila tenuifolia</i> M. Bieb. - წვრილფოთილია წინწყალა	

<i>Stellaria holostea</i> L. – ტყის ჟუნჭრუკი
<i>Stellaria media</i> (L.) Vill (<i>Alsine media</i> L.) – ჟუნჭრუკი
<i>Stellaria N°aglecta</i> Weihe
<i>Stellaria persica</i> Boiss.
<i>Vaccaria hispanica</i> (Mill.) Rauschert (<i>Saponaria hispanica</i> Mill.; <i>Vaccaria segetalis</i> Garcke)-ესპანური ჭეჭველა
ოჯახი CHENOPODIACEAE
<i>Artiplex patula</i> L. -თათაბო
<i>Atriplex rosea</i> L. – თათაბო
<i>Atriplex tatarica</i> L. -თათრული თათაბო
<i>Beta caroliflora</i> Zossim.
<i>Chenopodium album</i> L. -ნაცარქათამა
<i>Chenopodium sosnowskyi</i> Kapell. -სონნოვსკის ნაცარქათამა
<i>Kochia prostrate</i> (L.) Schrad (<i>Salsola prostrata</i> L.)-წითელწვერა
<i>Salsola iberica</i> (Sennen & Pau) Botsch (<i>S. Tragus</i> L. Subsp. <i>Iberica</i> sennen & Pau) – იბერიული ჩარანა
ოჯახი CISTACEAE
<i>Fumana procumbens</i> (Dun.) Gren. & Godr (<i>Helianthemum procumbens</i> Dun.)-მზეყვავილა <i>Helianthemum georgicum</i> Juz. & Pozd. – ქართული მზეყვავილა
<i>Helianthemum grandiflorum</i> (Scop.) DC (<i>Cistus grandiflorus</i> Scop.) – მსხვილფოთოლა მზეყვავილა
<i>Helianthemum orientale</i> (Grosser) Juz. & Pozd. [<i>H. Marifolium</i> (L.) Mill. Var. <i>Italicum</i> (L.) Pers. F. <i>Oriente</i> Grosser]-აღმოსავლეთის მზეყვავილა
<i>Helianthemum salicifolium</i> (L.) Mill (<i>Cistus salicifolus</i> L.) – ტირიფოთოლა მზეყვავილა
ოჯახი CONVULVACEAE
<i>Convolvulus arvensis</i> L. -ხვართელა
<i>Convolvulus lineatus</i> L. – ხვართელა
ოჯახი CORYLACEAE
<i>Corylus avellana</i> L. – ჩვეულებრივი თხილი
ოჯახი CRASSULACEAE
<i>Pseudorosularia pilosa</i> (M. Bieb.) Gurgenidze [<i>Sedum pilosum</i> M. Bieb.; <i>Rusolaria pilosa</i> (M. Bieb.) Boriss.] -სედუმბი
<i>Sedum caucasicum</i> (Grossh.) Boriss. [<i>S. maximum</i> (L.) Hoffm. Subsp. <i>Caucasicum</i> Grossh.] -კლდისდუმბი
<i>Sedum gracile</i> C. A. Mey.
<i>Sedum oppositifolium</i> Sims
<i>Sedum pallidum</i> M. Bieb. -ფუნთოშა

<i>Sedum subulatum</i> (C. A. Mey.) Boiss (<i>Cotyledon subulata</i> C. A. Mey.)-მახათისებური ფუნთოშა
<i>Sedum tenellum</i> M. Bieb. -წვრილი ფუნთოშა
<i>Sempervivum transcaucasicum</i> Muirhead (<i>S. globiferum</i> auct. N°on L.; <i>S. georgicum</i> Gurgenidze)-ტრანსკავკასიური კლდისვაშლა
ოჯახი CUCURBITACEAE
<i>Bryonia dioica</i> Jacq. -ლეშურა
ოჯახი CUSCUTACEAE
<i>Cuscuta europaea</i> L. – ევროპული აბრეშუმა
ოჯახი DIPSACACEAE
<i>Cephalaria armeniaca</i> Bordz. -სომხური სკიპალო
<i>Cephalaria gigantea</i> (Ledeb.) Bobr. -სკიპალო
<i>Cephalaria procera</i> Fisch. -სკიპალო
<i>Dipsacus laciniatus</i> L. -გოქში
<i>Knautia montata</i> (M. Bieb.) DC-
<i>Scabiosa caucasica</i> M. Bieb. -ცის ფოლიო
<i>Scabiosa columbaria</i> L. – ფოლიო
<i>Scabiosa micrantha</i> Desf. – წვრილყვავილა ფოლიო
ოჯახი EMPETRACEAE
<i>Empetrum caucasicum</i> Juz. -კეწენა
ოჯახი ELATINACEAE
<i>Elatine alsinastrum</i> L. -
ოჯახი ERICACEAE
<i>Rhododendron luteum</i> Sweet. -იელი
<i>Rhododendron caucasicum</i> Pall. – დეკა
ოჯახი EUPHORBIACEAE
<i>Euphorbia condylocarpa</i> M. Bieb. -რძიანა
<i>Euphorbia falcata</i> L.
<i>Euphorbia iberica</i> Boiss.
<i>Euphorbia serrulata</i> Thuill.
<i>Euphorbia squamosa</i> Willd.
<i>Euphorbia villosa</i> Waldst. & Kit.
ოჯახი FABACEAE
<i>Anthyllis lachnophora</i> Juz. კურდღლის ბალახი.
<i>Anthyllis variegata</i> Boiss. ex Grossh.
<i>Astragalus arguricus</i> Bunge
<i>Astragalus aspindzicus</i> Manden. Et Chinth.
<i>Astragalus campylosema</i> Boiss.
<i>Astragalus cicer</i> L.

<i>Astragalus falcatus</i> Lam.
<i>Astragalus fragrans</i> Willd.
<i>Astragalus glycyphylloides</i> DC (<i>A. fraxinifolius</i> N°on DC.)
<i>Astragalus goktschaicus</i> Grossh. [<i>A. sevangensis</i> auct. N°on Grissh.; <i>A. onobrychis</i> L. sump. <i>Goktschaicus</i> (Grossh.) Ponert]
<i>Astragalus hyalolepis</i> Bunge
<i>Astragalus incertus</i> Ledeb (<i>A. incertus</i> Ledeb. <i>Vad. Unicolor</i> Trautv.)
<i>Astragalus kadschorensis</i> Bunge
<i>Astragalus lagurus</i> Willd.
<i>Astragalus microcephalus</i> Willd (<i>A. carthlicus</i> Al. Theod., <i>Fed & Rzazade</i> ; <i>A. erinaceus</i> Fisch. & C. A. Mey.; <i>A. pycnophyllus</i> Stev.)
<i>Astragalus polygala</i> Pall.
<i>Astragalus subuliformis</i> DC (<i>A. subulatus</i> Pall.)
<i>Astragalus troizkii</i> Grossh.
<i>Astragalus vardziae</i> Charadze & Chinth.
<i>Astragalus vavilovii</i> Tamamsch. Et A. Fed (<i>A. klopotovskiy</i> Sosn.)
<i>Coronilla charadzeae</i> Chinth et Tschchrukidze.-
<i>Coronilla orientalis</i> Mill (<i>C. cappadocica</i> Willd.; <i>C. iberica</i> M. Bieb.)
<i>Coronilla varia</i> L.
<i>Hedysarum armenum</i> Boiss. et Tchih (<i>H. caucasicum</i> M. Bieb. <i>Var. armenum</i> Boiss.)-
<i>Hedysarum turkewiczii</i> B. Fedtsch. - კრილოსანა.
<i>Lathyrus aphaca</i> L. - ყანის მატკვარცანა.
<i>Lathyrus inconspicuus</i> L.
<i>Lathyrus miniatus</i> M. Bieb. Ex Stev. - აჭრაჭუქი.
<i>Lathyrus pratensis</i> L. - მდელოს მატკვარცანა.
<i>Lathyrus tuberosus</i> L. - თერო.
<i>Lotus angustissimus</i> L.
<i>Lotus caucasicus</i> Kuprian. Ex Juz.
<i>Lotus corniculatus</i> L.
<i>Medicago caucasica</i> Voss. - კავკასიონის იონჯა.
<i>Medicago dzhawakhetica</i> Bordz. [<i>M. papillosa</i> Boiss. <i>var. dzhavakhetica</i> (Bordz.) Bordz.] - ჯავახური იონჯა.
<i>Medicago falcata</i> L. - ყვითელი იონჯა.
<i>Medicago grandiflora</i> (Grossh.) Vass (<i>M. sativa</i> L. <i>var. grandiflora</i> Grossh.)
<i>Medicago hemicycle</i> Grossh. თრიალეთის იონჯა.
<i>Medicago lupulina</i> L.-სვიისებრი იონჯა.

<i>Medicago minina</i> (L.) Bartalini (<i>M. polymorpha</i> L. <i>var. minima</i> L.) - ბირკიანი იონჯა.
<i>Medicago orbicularis</i> (L.) Bartalini (<i>M. polymorpha</i> L. <i>var. orbicularis</i> L.) - მრგვალი იონჯა.
<i>Medicago romenica</i> Prod. [<i>M. falcara</i> L. <i>var. romanica</i> (Prod.) Hayek] - იონჯა
<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pall (<i>Trifolium officinalis</i> L.) ყვითელი ძიძო.
<i>Onobrychis altissima</i> Grissh. - ესპარცეტი.
<i>Onobrychis atropatana</i> Boiss. - ესპარცეტი.
<i>Onobrychis cornuta</i> (L.) Desv (<i>Hedysarum cornutum</i> L.)
<i>Onobrychis kemulariae</i> Chinth. -კემულარიას ესპარცეტი
<i>Onobrychis meschetica</i> Grossh. - მესხური ესპარცეტი.
<i>Onobrychis oxytropoides</i> Bunge - ესპარცეტი.
<i>Onobrychis transcaucasica</i> Grossh. - ტრანსკავკასიური ესპარცეტი
<i>Ononis arvensis</i> L (<i>O. intermedia</i> C. A. Mey. Ex Rouy) - ესპარცეტი.
<i>Orobis ciliatidentatus</i> (Czeffr.) Avasneli (<i>Lathyrus ciliatidentatus</i> Czeffr.) - გერცველა.
<i>Orobis cyaneus</i> Stev. [<i>Lathyrus cyaneus</i> (Stev.) K. Koch] - გერცველა.
<i>Orobis pallescens</i> M. Bieb. [<i>Lathyrus pallescens</i> (M. Bieb) K. Koch] - გერცველა.
<i>Oxitropis cyanea</i> M. Bieb (<i>O. caucasica</i> Regel)
<i>Oxitropis lazica</i> Boiss (<i>O. meyeri</i> Benge)
<i>Pisum elatus</i> M. Bieb. [<i>P. sativum</i> L. <i>subsp. Elatus</i> (M. Bieb.) Aschers. & Graebn.]
<i>Trifolium alpestre</i> L. -ალპური სამყურა
<i>Trifolium ambiguum</i> M. Bieb. - ცხვრის სამყურა.
<i>Trifolium arvense</i> L. - ზურტყელა-სამყურა.
<i>Trifolium aureum</i> Poll.-სამყურა
<i>Trifolium bonanni</i> C. Presl [<i>T. fragiferum</i> L. <i>subsp. Bonannii</i> (C. Presl) Sojak; <i>T. Neglectum</i> C. A. Mey.]
<i>Trifolium bordzilowskyi</i> Grossh.
<i>Trifolium camprestre</i> Schreb.
<i>Trifolium canescens</i> Willd. - ჭაღარა სამყურა.
<i>Trifolium medium</i> L. ტყის სამყურა.
<i>Trifolium pratense</i> L. - წითელი სამყურა.
<i>Trifolium repens</i> L. - თეთრი სამყურა.
<i>Trifolium ruprechtii</i> Tamamsch. Et Fed. - რუპრეხტის სამყურა

<i>Trifolium spadiceum</i> L.-სამყურა.
<i>Trifolium trichocephalum</i> M. Bieb. – ბანჯგვლიანი სამყურა.
<i>Trigonella caerulea</i> (L.) Ser (<i>Trifolium caeruleum</i> L.)
<i>Vicia angustifolia</i> Reichard – გერცველა.
<i>Vicia ervilia</i> (L.) Willd (<i>Ervum ervilia</i> L.) – უგრეხელი.
<i>Vicia grossheimii</i> Ekvim. – გროსგეიმის გერცველა
<i>Vicia pannonica</i> Crantz – უნგრული გერცველა.
<i>Vicia peregrina</i> L. –
<i>Vicia purpurea</i> Stev (<i>V. alpestris</i> Stev.)
<i>Vicia sativa</i> L. – ჩვეულებრივი გერცველა.
<i>Vicia sepium</i> L.-ღობის გერცველა
<i>Vicia variabilis</i> Freyn et Sint. – ცვალებადი გერცველა.
<i>Vicia villosa</i> Roth. – ბანჯგვლიანი გერცველა.
<i>Vicia truncula</i> Fisch. Ex M. Bieb.
ოჯახი FUMARIACEAE
<i>Corydalis alexeenkoana</i> №. Busch – ზუზქისძირა.
<i>Corydalis angustifolia</i> (M. Bieb.) DC (<i>Fumaria angustifolia</i> M. Bieb.)
<i>Corydalis erdelli</i> Zucc.
<i>Fumaria officinalis</i> L. – შავთარა.
<i>Fumaria schleicheri</i> Soy. – Eillem.
ოჯახი GENTIANACEAE
<i>Gentiana angulosa</i> M. Bieb (<i>G. pontica</i> Soltok.) – ნალველა.
<i>Gentiana aquatic</i> L.-ნალველა
<i>Gentiana criciata</i> L. – .-ნალველა
<i>Gentiana gelida</i> M. Bieb. – .-ნალველა
<i>Gentiana pyrenaica</i> L (<i>G. dschmilensis</i> K. Koch)
<i>Gentiana septemfida</i> Pall.
<i>Gentianella caucasea</i> (Lodd. Ex Sims) Hopub (<i>Gentiana caucasea</i> Lodd. Ex Sims; <i>Gentiana caucasica</i> M. Bieb.; <i>G. marcowiczii</i> Kusn.)
<i>Gentianopsis blepharophora</i> (Bordz.) Galushko
<i>Swertia iberica</i> Fisch. & C. A. Mey.-სვერცია
ოჯახი GERANIACEAE
<i>Erodium armenium</i> (Trautv.) Woronow (<i>E. absinthoides</i> Willd. Var. <i>armenum</i> Trautv.)-სომხური სავარცხელა
<i>Erodium ciconium</i> (L.) L'Her (<i>Geranium ciconium</i> L.)-სავარცხელა
<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Her (<i>Geranium cicutarium</i> L.)-სავარცხელა
<i>Geranium collinum</i> Steph. – ნემსიწვერა

<i>Geranium finitimum</i> Woronow-ნემსიწვერა
<i>Geranium gracile</i> Ledeb. – ნემსიწვერა
<i>Geranium molle</i> L. – ქათმისკუჭა.
<i>Geranium palustre</i> L. – ნემსიწვერა
<i>Geranium platypetalum</i> Gisch. & C. A. Mey. – ნემსიწვერა
<i>Geranium pyrenaicum</i> Burm. Fil. – ნემსიწვერა
<i>Geranium robertianum</i> L.-რობერტის ნემსიწვერა
<i>Geranium sanguineum</i> L. – ნემსიწვერა
<i>Geranium sylvaticum</i> L. – ნემსიწვერა
ოჯახი GROSSULARIACEAE
<i>Ribes alpinum</i> L. – მთის მოცხარი.
<i>Ribes biebersteinii</i> Berl. Ex DC. – კლდის მოცხარი.
<i>Ribes orientale</i> Desf. – აღმოსავლური მოცხარი.
ოჯახი HALORAGACEAE
<i>Myriophyllum spicatum</i> L. – ფრთაფრთილა
ოჯახი HELLEBORACEAE
<i>Aconitum №asutum</i> Fisch. Ex Reichenb. – ტილჭირი.
<i>Caltha palustris</i> L. – დიდბაია.
<i>Delphinium freynii</i> Conrath – დეზურა
<i>Delphinium linearilobum</i> (Trautv.) №. Busch (<i>D. speciosum</i> M. Bieb. var. <i>linearilobum</i> Trautv.) – დეზურა
ოჯახი HIPPURIDACEAE
<i>Hippuris vulgaris</i> L. – შვიტურა.
ოჯახი HYPERICACEAE
<i>Hypericum hirsutum</i> L. – კრახანა.
<i>Hypericum hyssopifolium</i> Chaix (<i>H. thethrobicum</i> Kem.-Nath.)
<i>Hypericum linariodes</i> Bosse
<i>Hypericum perforatum</i> L.
<i>Hypericum tetrapternum</i> Fries
<i>Hypericum venustum</i> Fenzl
ოჯახი ILLECEBRACEAE
<i>Herniaria glabra</i> L.
<i>Herniaria incana</i> Lam.
<i>Sceranthus annuus</i> L.
<i>Scleranthus uncinatus</i> Schur
ოჯახი LAMIACEAE
<i>Ajuga comata</i> Stapf.-პირწმინდა
<i>Ajuga genevensis</i> L. – .-პირწმინდა
<i>Ajuga orientalis</i> L.-აღმოსავლური .-პირწმინდა
<i>Betonica marcrantha</i> K. Koch

<i>Betonica officinalis</i> L.-სამკურნალო ბარისპირა.
<i>Betonica orientalis</i> L. – ბარისპირა.
<i>Calamintha debilis</i> Benth. – პიტნა.
<i>Calamintha grandiflora</i> (L.) Moench-პიტნა.
<i>Clinopodium vulgare</i> L. – მოპიტნაო.
<i>Dracocephalum austriacum</i> L. – გველთავა.
<i>Dracocephalum ruyschianum</i> L. – გველთავა.
<i>Galeopsis bifida</i> Boenon. – თავგვეცხლა
<i>Lallemantia peltata</i> Fisch. – ლალემანცია.
<i>Lamium album</i> L. – ჯინჭრის-დედა.
<i>Lamium amplexicaule</i> L.
<i>Leonurus quinquelobatus</i> Gillib.
<i>Lycopus europaeus</i> L. –
<i>Marrubium catariifolium</i> Desr. – ფოლორცის ბალახი
<i>Marrubium gokschaicum</i> №. Pop – ფოლორცის ბალახი
<i>Mentha aevensis</i> L. – პიტნა
<i>Mentha longifolia</i> (L.) L. – გრძელფოთოლა პიტნა
<i>Nepeta mussinii</i> Spreng. – კატაპიტნა.
<i>Nepeta sulphurea</i> K. Koch-კატაპიტნა.
<i>Nepeta schischkinii</i> Pojark. – შიშკინის კატაპიტნა.
<i>Origanum vulgare</i> L. – თავშავა.
<i>Phlomis pungens</i> Willd. – ჯინჭარა.
<i>Phlomis tuberosa</i> L. – ჯინჭარა.
<i>Prunella grandiflora</i> (L.) Scholl.
<i>Prunella vulgaris</i> L. – ჩვეულებრივი თავშავა
<i>Salvia armeniaca</i> Grossh.-სომხური საღებო
<i>Salvia №emorosa</i> L.-საღებო
<i>Salvia sclarea</i> L. – ხარისვარდა
<i>Scutellaria galericulata</i> L.
<i>Scutellaria sosnovskyi</i> Takht. -სოსნოვსკის მუზარადა.
<i>Sideritis comosa</i> Stank.
<i>Sideritis montana</i> L.-საყვითლო.
<i>Stachys annua</i> L. – დედაფუტკარა.
<i>Stachys atherocalyx</i> K. Koch – დედაფუტკარა.
<i>Stachys balansae</i> Boiss. – დედაფუტკარა.
<i>Stachys germanica</i> L. – დედაფუტკარა.
<i>Stachys lavandulifolia</i> Vahl. – დედაფუტკარა.
<i>Stachys pubescens</i> Ten. – დედაფუტკარა.
<i>Stachys sylvatica</i> L. – გვანჯალა.
<i>Teucrium polium</i> (Mill.) Schreb. – ჯარელა.
<i>Teucrium №uchense</i> K. Koch

<i>Thymus collinus</i> M. Bieb.
<i>Thymus transcaucasicus</i> Ronn. – ბეგეონდარა
<i>Thymus rariflorus</i> K. Koch
<i>Ziziphora dzhavakhishvili</i> Juz. – ჯავახეთის ურცი
ოჯახი LENTIBULARIACEAE
<i>Utricularia vulgaris</i> L. – ბუმბუტოსანა.
ოჯახი LIMONIACEAE
<i>Acantholimon glumeceum</i> (Jaub. & Spach) Boiss (<i>Statice glumacea</i> Jaub. & Spach) – ზღარბა.
ოჯახი LINACEAE
<i>Linum austriacum</i> L. -
<i>Linum hypericifolium</i> Salish.
<i>Linum №ervosum</i> Waldst. & Kit.-სელი
<i>Linum tenuifolium</i> L.
<i>Linum usitatissimum</i> L.-ჩვეულებრივი სელი
ოჯახი LORANTHACEAE
<i>Arceuthobium oxucedri</i> (DC.) M. Bieb (<i>Viscum oxycedri</i> DC.)
<i>Viscum album</i> L.-ფიფი
ოჯახი LYTHRACEAE
<i>Peplis alternifolia</i> M. Bieb (<i>Lythrum volgense</i> D. A. Webb)
ოჯახი MALVACEAE
<i>Lavatera thuringiaca</i> L. – ქატმი.
<i>Malva №eglecta</i> Wallr. – ბალბა
<i>Malva sylvestris</i> L. – ბალბა
ოჯახი MENYANTHACEAE
<i>Menoanthes trifoliata</i> L.
ოჯახი MORACEAE
<i>Morus alba</i> L. – თუთა.
<i>Morus №igra</i> L. – ხართუთა.
ოჯახი ONAGRACEAE
<i>Epilobium algidum</i> M. Bieb (<i>E. trigonum</i> Boiss.) – წყალნაწყენი.
<i>Epilobium anagallidifolium</i> Lam (<i>E. alpinum</i> L.) – წყალნაწყენი.
<i>Epilobium hirsutum</i> L (<i>E. velutinum</i> №evski; <i>Chamaenerion hirsutum</i> Scop.; <i>Ch. grandiflorum</i> Moench) – წყალნაწყენი.
<i>Epilobium №ervosum</i> Boiss. & Buhse [<i>E. roseum</i> Schreb. subsp. <i>subsessile</i> (Boiss.) P.H.] – წ. წყალნაწყენი.
<i>Epilobium palustre</i> L. – წყალნაწყენი.
<i>Epilobium prinophyllum</i> Hausskn. [<i>E. anatolicum</i> Hausskn. subsp. <i>prioniphyllum</i> (Hausskn.) P.H. Raven] – წ. წყალნაწყენი.

<i>Epilobium tetragonum</i> L (<i>E. adnatum</i> Griseb.) – წყალნაწყენი.
ოჯახი OROBANCHACEAE
<i>Orobanche caesia</i> Reichenb. – კელაპტარა.
<i>Orobanche gamosepala</i> Reut. – კელაპტარა.
<i>Orobanche elatior</i> Sutton – კელაპტარა.
<i>Orobanche pumchella</i> (C. A. Mey) N ^o ovopokr. – კელაპტარა.
ოჯახი PAPAVERACEAE
<i>Papaver fugax</i> Poir (<i>P. caucasicum</i> M. Bieb.) – ყაყაზი
<i>Papaver monanthum</i> Trautv. – ყაყაზი
<i>Papaver orientale</i> L. – ყაყაზი
<i>Papaver pseudo-orientale</i> (Fedde) Medw. – ყაყაზი
ოჯახი PARNASSIACEAE
<i>Parnassia palustris</i> L. – პარნასურა.
ოჯახი PLANTAGINACEAE
<i>Plantago atrata</i> Hoppe – მრავალმარღვა.
<i>Plantago lanceolata</i> L. – ლანცეტა მრავალმარღვა.
<i>Plantago major</i> L. – მრავალმარღვა.
<i>Plantago media</i> L. – მრავალმარღვა.
ოჯახი POLEMONACEAE
<i>Polemonium caucasicum</i> N ^o . Busch [<i>P. caeruleum</i> L. subsp. <i>caucasicum</i> (N. Busch) V. Avet.]–
ოჯახი POLYGALACEAE
<i>Polygala anatolica</i> Boiss. & Heldr. – წიწინაური.
<i>Polygala mariamae</i> Tamamsch. – წიწინაური.
<i>Polygala hohenackeriana</i> Fisch. & C. A. Mey. – წიწინაური.
<i>Polygala supina</i> Schreber – წიწინაური.
ოჯახი POLYGONACEAE
<i>Polygonum alpestre</i> C. A. Mey. – მათიტელა.
<i>Polygonum amphibium</i> L. – მათიტელა.
<i>Polygonum aviculare</i> L. – მათიტელა.
<i>Polygonum carneum</i> K. Koch – მათიტელა.
<i>Polygonum convolvulus</i> L. – მათიტელა.
<i>Polygonum dumetorum</i> L. – მათიტელა.
<i>Polygonum dzhawachischwilii</i> Charkev. – მათიტელა.
<i>Polygonum hydropiper</i> L. – მათიტელა.
<i>Polygonum patulum</i> M. Bieb. – მათიტელა.
<i>Polygonum persicaria</i> L. – მათიტელა.
<i>Polygonum tomentosum</i> Schrank – მათიტელა.
<i>Rumex acetosa</i> L. – მჟაუნა.
<i>Rumex acetosella</i> L. – მჟაუნა.

<i>Rumex alpinus</i> L. – მთის ღოღო.
<i>Rumex angustifolius</i> Campd. – მჟაუნა.
<i>Rumex arifolius</i> All. – მარა.
<i>Rumex crispus</i> L. – ჩვეულებრივი ღოღო.
<i>Rumex maritimus</i> L. – მჟაუნა.
<i>Rumex obtusifolius</i> L. – მჟაუნა.
ოჯახი PRIMULACEAE
<i>Anagallis arvensis</i> L. –
<i>Anagallis foemina</i> Mill. – სპონგელა.
<i>Androsace albana</i> Stev. – ტკაცუნა.
<i>Androsace armeniaca</i> Duby – ტკაცუნა.
<i>Androsace raddeana</i> Somm. & Levier – ტკაცუნა.
<i>Androsace villosa</i> L. – ტკაცუნა.
<i>Lysimachia verticillaris</i> Spreng. – ხახვთესლა.
<i>Lysimachia vulgaris</i> L. – ხახვთესლა.
<i>Primula algida</i> Adams – ფურისულა.
<i>Primula auriculata</i> Lam. – ფურისულა.
<i>Primula macrocalyx</i> Bunge
<i>Primula cordifolia</i> Rupr. – ფურისულა.
<i>Primula ruprechtii</i> Kusn. – ფურისულა.
ოჯახი PYROLACEAE
<i>Pyrola media</i> Sw.
<i>Pyrola rotundifolia</i> L.
ოჯახი RANUNCULACEAE
<i>Adonis aestivalis</i> L. – ცხვირისატეხელა.
<i>Adonis parviflora</i> Fisch. Ex DC. – ცხვირისატეხელა.
<i>Anemone fasciculata</i> L. – ფრინტა.
<i>Batrachium divaricatum</i> (Schrank) Wimm (<i>Ranunculus divaricatus</i> Schrank) – წყლის ბაია.
<i>Batrachium trichophyllum</i> (Chaix) Bosch (<i>Ranunculus trichophyllus</i> Chaix) – წყლის ბაია.
<i>Ranunculus buschii</i> Ovcz. – ბაია.
<i>Ranunculus caucasicus</i> M. Bieb (<i>R. szovitzianus</i> Boiss.; <i>R. merovenensis</i> Grossh.; <i>R. osseticus</i> Ovcz.; <i>R. transcaucasicus</i> Kem.-Nath.) – ბაია.
<i>Ranunculus dzavakheticus</i> Ovcz. – ბაია.
<i>Ranunculus bulbosus</i> L. – ბაია.
<i>Ranunculus elegans</i> K. Koch – ბაია.
<i>Ranunculus flammula</i> L. – ბაია.
<i>Ranunculus ginkolobus</i> Somm. Et Levier – ბაია.
<i>Ranunculus kotschy</i> Boiss. – ბაია.

<i>Ranunculus lingua</i> L. – ზაია.
<i>Ranunculus meyerianus</i> Rupr. – ზაია.
<i>Ranunculus muricatus</i> L. – დუგუმი.
<i>Ranunculus repens</i> L. – წიახურა.
<i>Ranunculus sceleratus</i> L. – ზაია.
<i>Ranunculus strigillosus</i> Boiss et Huet-ზაია.
<i>Thalictrum foetidum</i> L. -სამატლე.
<i>Thalictrum simplex</i> L. -სამატლე.
ოჯახი RHAMNACEAE
<i>Rhamnus microcarpa</i> Boiss.
ოჯახი ROSACEAE
<i>Agrimonia eupatoria</i> L. -ბირკავა
<i>Alchemilla alexandri</i> Juz.
<i>Alchemilla erythropoda</i> Juz.
<i>Alchemilla georgica</i> Juz.
<i>Alchemilla grossheimii</i> Juz.
<i>Alchemilla insignis</i> Juz.
<i>Alchemilla pycnotricha</i> Juz.
<i>Alchemilla retinervis</i> Bus.
<i>Alchemilla rigida</i> Bus.
<i>Alchemilla sedelmeyeriana</i> Juz.
<i>Alchemilla sericea</i> Willd.
<i>Alchemilla subsplendens</i> Bus.
<i>Alchemilla valdehirsuta</i> Bus.
<i>Cerasus silvestris</i> (Kirschl.) Gars. [<i>C. avium</i> (L.) Moench var. <i>silvestris</i> Kirschl.] – ბაღი.
<i>Comarum palustre</i> L. – წყლის მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Cotoneaster intergerrimus</i> Medik. – ჩიტაკაშლა (წ. ჩიტაკომშა.)
<i>Cotoneaster racemiflorus</i> (Desf.) Booth ex Bosse (<i>Mespilus racemiflora</i> Desf.) – ჩიტაკომშა.
<i>Dasiphora fruticosa</i> (L.) Rydb (<i>Potentilla fruticosa</i> L.)
<i>Filipendula ulmaria</i> (L.) Maxim (<i>Sipaea ulmaria</i> L.) – ქაფურა.
<i>Filipendula vulgaris</i> Moench – ქაფურა.
<i>Fragaria vesca</i> L. – მარწყვი.
<i>Fragaria viridis</i> Duch. – მწვანე მარწყვი.
<i>Geum rivale</i> L. – ნიგვზისძირა.
<i>Geum urbanum</i> L. – ნიგვზისძირა.
<i>Malus orientalis</i> Uglitzk. – მაქალა.
<i>Mespilus germanica</i> L. – ზღმარტლი.
<i>Padus avium</i> Mill. [<i>P. racemosa</i> (Lam.) Gilib.]

<i>Potentilla adscharica</i> Somm. & Levier – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla agaraea</i> Boiss et Bal. – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla anseriana</i> L. – ბატის მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla argentea</i> L. – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla bifurca</i> L მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla caucasica</i> Juz. – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla crantzii</i> (Crantz) G. Beck ex fritsch (<i>Fragaria crantzii</i> Crantz) – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla erecta</i> (L.) Raeusch (<i>Tomentilla erecta</i> L.) – ოთხფურცელა მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla gelida</i> C. A. Mey. – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla incinata</i> Vill.-მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla pimpinelloides</i> L. – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla reptans</i> L. – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla rupestris</i> L. – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Potentilla supina</i> L. – მარწყვა-ბაღაბი.
<i>Poterium polygamum</i> Walds. & kit. – ურამა.
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. – ტყეშალი.
<i>Rosa boissieri</i> Crep.-ასკილი
<i>Rosa canina</i> L.-ასკილი
<i>Rosa corymbifera</i> Borkh – ასკილი
<i>Rosa mollis</i> Smith.-ასკილი
<i>Rosa pimpinellifolia</i> L (<i>R. spinosissima</i> L.)-შავი ასკილი
<i>Rosa tomentosa</i> Smith-ასკილი
<i>Rosa tschatirdagi</i> Chrshan.-ასკილი
<i>Rosa woronowii</i> Lonacz.-ასკილი
<i>Rubus idaeus</i> L(<i>R. buschii</i> Grossh. Ex Sinjkova)-ჟოლი
<i>Sanguisorba officinalis</i> L. – თავისხლა
<i>Sibbaldia parviflora</i> Wiild. – ფესვმაგარა.
<i>Sibbaldia semiglabra</i> C. A. Mey. – ფესვმაგარა.
<i>Sorbus boissieri</i> C. K. Schneid. – ცირცელი.
<i>Sorbus caucasica</i> Zinserl. – ცირცელი.
<i>Sorbus caucasigena</i> Komarov ex Gatsch. – ცირცელი.
<i>Sobus migarica</i> Zinserl. – ცირცელი.
<i>Spiraea hypericifolia</i> L. – გრაკლა.
ოჯახი RUBIACEAE
<i>Asperula prostrata</i> (Adams) K. Koch-ჩიტისთვალა
<i>Crusiata coronata</i> (Smith) Ehrend. –
<i>Galium boreale</i> L. – ენდრონიკა.
<i>Galium consanguineum</i> Boiss. – ენდრონიკა.
<i>Galium griseum</i> Trautv. – ენდრონიკა.

<i>Galium palustre</i> L. – ენდრონიკა.	<i>Pedicularis sibthorpii</i> Boiss. -სატილია
<i>Galium uliginosum</i> L. – ენდრონიკა.	<i>Pedicularis willhelmsiana</i> Fisch. Ex M. Bieb. -სატილია
<i>Galium vaillantii</i> DC. – ენდრონიკა.	<i>Rhinanthus minor</i> L. – ხრიალა.
<i>Galium verum</i> L. – მინდვრისნემსა.	<i>Rhinanthus subulatus</i> (Chabert) Soo (<i>Alectorolophus subulatus</i> Chabert – ნ. ხრიალა.
<i>Rubia tinctorum</i> L. -ენდრო.	<i>Rhynchocorys orientalis</i> (L.) Benth. – ნ. საყურე.
ოჯახი SALICACEAE	<i>Rhynchocorys stricta</i> (K. Koch) Albov – საყურე.
<i>Populus tremula</i> L. – ვერხვი.	<i>Scrophularia chrysanthra</i> Jaub. Et Spach. – ჩუა.
<i>Salix alba</i> L. – წნორი.	<i>Scrophularia ilwensis</i> K. Koch-ჩუა.
<i>Salix armeno-rossica</i> A. Skv. – სომხური ტირიფი	<i>Scrophularia olympica</i> Boiss. – ჩუა.
<i>Salix caprea</i> L. – მდგნალი.	<i>Scrophularia orientalis</i> L. – სკროფულარია
ოჯახი SANTALACEAE	<i>Scrophularia rupestris</i> M. Bieb. Ex Willd (<i>S. saxatilis</i> M. Bieb. Ex Ledeb.) – ნ. ჩუა.
<i>Thesium arvense</i> Horvatovsky	<i>Verbascum blattaria</i> L. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Thesium brachyphyllum</i> Boiss	<i>Verbascum flavidum</i> (Boiss.) Freyn et Bornm. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Thesium procumbens</i> C. A. Mey.	<i>Verbascum georgicum</i> Benth. – გულსოსანა(ქერიფელა)
ოჯახი SAXIFRAGACEAE	<i>Verbascum gossypinum</i> M. Bieb. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Saxifraga sibirica</i> L. – ვხიჯა, ქვატეხია.	<i>Verbascum laxum</i> Filar et Jav. – გულსოსანა(ქერიფელა)
ოჯახი SCROPHULARIACEAE	<i>Verbascum oreophilum</i> K. Koch. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Anthriscum majus</i> L. – დევისპირა.	<i>Verbascum paniculatum</i> E. Wulf – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Digitalis ferruginea</i> L. – ფუტკარა.	<i>Verbascum phlomoides</i> L. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Euphrasia hirtella</i> Jord. Ex Reut-კორდისკბილა.	<i>Verbascum phoeniceum</i> L. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Euphrasia pectinata</i> Ten. – კორდისკბილა.	<i>Verbascum pyramidatum</i> M. Bieb. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Lagotis stollonifera</i> (K. Koch) Maxim. – კამეჩურა.	<i>Verbascum saccatum</i> K. Koch – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Limosella aquatica</i> L.	<i>Verbascum speciosum</i> Schrad. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Linaria armeniaca</i> Chav. – სელიჭა.	<i>Verbascum thapsus</i> L. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Linaria genistifolia</i> (L.) Mill. – სელიჭა.	<i>Verbascum varians</i> Freyn et Sint. – გულსოსანა(ქერიფელა)
<i>Linaria grandiflora</i> Desf. – სელიჭა.	<i>Veronica anagallis-aquatica</i> L. – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Linaria kurdica</i> Boiss-სელიჭა.	<i>Veronica arguteserrata</i> Regel. & Schmalh. – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Linaria schelkownikowii</i> Schischhk. – სელიჭა.	<i>Veronica arvensis</i> L. – ნ. ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Linaria simplex</i> (Will.) DC. – სელიჭა.	<i>Veronica baccabunga</i> L. – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Linaria vulgaris</i> Mill. – სელიჭა.	<i>Veronica biloba</i> Schreb. Ex. L. – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Macrosyringion glutinosum</i> (M. Bieb.) Rothm. –	<i>V. ceraatocarpa</i> C. A. Mey. – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Melampyrum arvense</i> L. სანთელა.	<i>Veronica chamaedrys</i> L. – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Odontites vulgaris</i> Moench. –	<i>Veronica denudata</i> Albov – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Orthanthus aucheri</i> (Boiss.) Wettst. –	<i>Veronica dillenii</i> Crantz – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Othanthus lutea</i> (L.) A. Kerner ex Wettst. –	<i>Veronica filiformis</i> Smith – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Pedicularis acmodonta</i> Boiss. – სატილია	<i>Veronica gentianoides</i> Vahl – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Pedicularis armena</i> Boiss. & A. Huet – სატილია	<i>Veronica longifolia</i> L. – ჩაღანდრი (ზოსტნის ია)
<i>Pedicularis atropurpurea</i> Nordm. -სატილია	
<i>Pedicularis crassirostris</i> Bunge-სატილია	
<i>Pedicularis palustris</i> L.-სატილია	
<i>Pedicularis pontica</i> Boiss.-სატილია	

<i>Veronica magna</i> M. A. Fischer – ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Sagittaria sagittifolia</i> L. – ნ. ისარა.
<i>Veronica multifida</i> L. – ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	ოჯახი ALLIACEAE
<i>Veronica officinalis</i> L. – ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium albidum</i> Fisch. ex M. Bieb. – ნოორი
<i>Veronica orientalis</i> Mill. – ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium aucheri</i> Boiss. -ნოორი
<i>Veronica peduncularis</i> M. Bieb. – ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium aucheri</i> Boiss. -ნოორი
<i>Veronica persiaca</i> Poir. – ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium gramineum</i> K. Koch -ნოორი
<i>Veronica polita</i> Fr-ნ. ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium jalae</i> . V. Vved. -ნოორი
<i>Veronica pussila</i> Kotschy-ნ. ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium karsianum</i> Fomin -ნოორი
<i>Veronica reuterana</i> Boiss. – ნ. ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium kunthuanum</i> Vved. -ნოორი
<i>Veronica serpyllifolia</i> . – ნ. ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium pseudoflavum</i> Vved. -ნოორი
<i>Veronica scutellata</i> L. – ნ. ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium rotundum</i> L. – ნ.ყანის ნოორი.
<i>Veronica verna</i> L. – ნ. ჩაღანდრი (ბოსტნის ია)	<i>Allium szovistii</i> Regel. -ნოორი
ოჯახი SIMAROUBACEAE	<i>Alium victorialis</i> L. -მთის ღანძილი
<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle (<i>Toxicodendron altissimum</i> Mill.) – ნ.ხემერალი.	<i>Allium vineale</i> L. -ცრუ ნოორი
ოჯახი SOLANACEAE	ოჯახი AMARYLLIDACEAE
<i>Solanum persicum</i> Willd. Ex Roem. Et Schult. – ნ. ძაღლყურძენა.	<i>Galanthus alpinus</i> ssp. <i>caucasicus</i> Gagnidze stat. et comb. №ov (syn. <i>G. caucasicus</i> (Baker) Grossh; <i>G. №ivalis</i> ssp. <i>caucasicus</i> Baker) – ნ. თეთრყვავილა.
ოჯახი THYMELAEAE	ოჯახი ASPARAGACEAE
<i>Daphne pontica</i> L. – ნ. მელიქაური.	<i>Asparagus officinalis</i> L. -სატაცური
<i>Daphne transcaucasica</i> Pobedd (<i>D. oleoides</i> auct.) – მაჯალვერი	ოჯახი ASPHODELACEAE
<i>Thymelaea passerina</i> (L.) Coss. & Germ (<i>Stellera passerina</i> L.	<i>Asphodeline taurica</i> (Pall. ex M. Bieb.) Endl.
ოჯახი URTICACEAE	<i>Eremutus spectabilis</i> M. Bieb. – შრეში.
<i>Parietaria judaica</i> Strad-კედლისპირა	ოჯახი BUTOMACEAE
<i>Urtica dioica</i> L. -ჯინჭარი	<i>Butomus umbellatus</i> L. -ჩაღაყვავილა.
ოჯახი VALERIANACEAE	ოჯახი COLCHICACEAE
<i>Valeriana eriophylla</i> (Ledeb.) Utkin-ნ. კატაბალაზა.	<i>Colchicum speciosum</i> Steven. – უცუნა
<i>Valeriana officinalis</i> L. – ნ. კატაბალაზა.	<i>Colchicum szovitsii</i> Fisch. & C. A. Mey. – შოვიცის უცუნა
<i>Vallerianella carinata</i> Loisel. – ნ. კატაბალაზა.	<i>Colchicum umbrosum</i> Steven. – უცუნა
ოჯახი VIOLACEAE	<i>Merendera trigyna</i> (Adams) Woronow-ენბელა.
<i>Viola alba</i> Bess (<i>V. scotophylla</i> Jord.) – ნ. ია.	ოჯახი CONVALLARIACEAE
<i>Viola arvensis</i> Murr. – ნ. ყანის ია.	<i>Polygonatum verticillatum</i> (L.) All. – მთის სვინტრი.
<i>Viola hirta</i> L (<i>V. tomasiana</i> Song. p. p.)	ოჯახი CYPERACEAE
<i>Viola kitaibeliana</i> Schult. – ნ. ია.	<i>Blysmus compressus</i> (L.) Panz ex Link
<i>Viola odorata</i> L – ნ. ბაღის ია.	<i>Blysmus maritimus</i> (L.) Palla
<i>Viola pumila</i> Chaix. – ნ. ია.	<i>Carex acuta</i> L.
ოჯახი VITACEAE	<i>Carex acutiformis</i> Ehrh.
<i>Vitis sylvestris</i> C. C. Gmel. – ნ. უსურვაზი.	<i>Carex atherodes</i> Spreng.
კლასი MONOCOTYLEDONES	<i>Carex brevicollis</i> DC.
ოჯახი ALISMATACEAE	<i>Carex buekii</i> Wimm.
<i>Alisma plamtago-aquatica</i> L. – ნ. წყლის მრავალძარღვა.	<i>Carex canescens</i> L.

<i>Carex capillaris</i> L.	<i>Carex rostrata</i> Stokes
<i>Carex capitellata</i> Boiss. & Balansa.	<i>Carex stenophylla</i> Wahlenb.
<i>Carex caryophylla</i> Latourr.	<i>Carex sylvatica</i> Huds.
<i>Carex caucasica</i> Steven	<i>Carex tomentosa</i> L.
<i>Carex cespitosa</i> L.	<i>Carex transcaucasica</i> T. V. Egorova.
<i>Carex contigua</i> Hoppe.	<i>Carex tristis</i> M. Bieb.
<i>Carex cuspidate</i> Host	<i>Carex vesicaria</i> L.
<i>Carex diandra</i> Schrank.	<i>Carex vulpine</i> L.
<i>Carex digitata</i> L.	<i>Carex wiluica</i> Meinsh.
<i>Carex diluta</i> M. Bieb.	<i>Cyperus Difformis</i> L. -
<i>Carex disticha</i> Huds.	<i>Cyperus fuscus</i> L.
<i>Carex divisa</i> Huds.	<i>Cyperus glaber</i> L.
<i>Carex echinara</i> Murray.	<i>Cyperus glomeratus</i> L.
<i>Carex elata</i> All.	<i>Cyperus longus</i> L.
<i>Carex enervis</i> C. A. Mey.	<i>Cyperus rotundus</i> L.
<i>Carex halleriana</i> Asso	<i>Cyperus serotinus</i> Rottb.
<i>Carex hartmanii</i> Cajander	<i>Eleocharis acicularis</i> (L.) Roem. & Schult. -
<i>Carex hirta</i> L.	<i>Eleocharis palustris</i> (L.) Roem. & Schult.
<i>Carex hordeistichos</i> Vill.	<i>Eleocharis uniglumis</i> (Link) Schult.
<i>Carex huetiana</i> Boiss.	<i>Kobresia macrolepis</i> Meinsh. -
<i>Carex humilis</i> Leyss.	<i>Pycnus flavescens</i> (L.) P. Beauv. ex Rchb.
<i>Carex lasiocarpa</i> Ehrh.	<i>Schoenoplectus lacustris</i> (L.) Palla -
<i>Carex leporine</i> L.	<i>Schoenoplectus lacustris tabernaemontani</i> (C. C. Gmel.) Palla
<i>Carex liparocarpos</i> Gaudin	<i>Scirpoides holoschoenus</i> (L.) Sojak -
<i>Carex melanostachya</i> M. Bieb. ex Willd.	<i>Scirpus sylvaticus</i> L. - წაბლი.
<i>Carex michelii</i> Host	ოჯახი HYACINTACEAE
<i>Carex micropodiodes</i> V. I. Krecz.	<i>Bellevalia paradoxa</i> (Fisch. & C. A. Mey.) Boiss. [Pseudomuscari paradoxum (Fisch. & C. A. Mey.) - Garbari].
<i>Carex mingrelica</i> Kuk.	<i>Bellevalia speciosa</i> Woronow ex Grossh.
<i>Carex mucronata</i> All.	<i>Muscari armenicum</i> Leichtlin ex Baker. - ყაზახი.
<i>Carex muricata</i> L.	<i>Muscari sosnowskyi</i> Schchian. - ყაზახი.
<i>Carex oligantha</i> Steud.	<i>Muscari szovitsianum</i> Baker. - ყაზახი.
<i>Carex orbicularis</i> Boott.	<i>Muscari tenuiflorum</i> Tausch [L. tenuiflora (Taisch) Held] - ყაზახი.
<i>Carex oreophila</i> C. A. Mey.	<i>Ornithogalum balansae</i> Boiss. - ძაღლნორა.
<i>Carex ortubae</i> Podp.	<i>Ornithogalum sigmoideum</i> Freyn & Sint. - ძაღლნორა.
<i>Carex pallescens</i> L.	<i>Puschkinia scilloidea</i> Adams.
<i>Carex panacea</i> L.	<i>Scilla rosenii</i> K. Koch. - ცისფერი.
<i>Carex polyphylla</i> Kar. & Kir.	ოჯახი IRIDACEAE
<i>Carex praecox</i> Schreb.	<i>Gladiolus caucasicus</i> Herb. - ხმალი.
<i>Carex pseudocyperus</i> L.	<i>Gladiolus dzavaketicus</i> Eristavi-ხმალი.
<i>Carex remota</i> L.	
<i>Carex riparia</i> Curtis	

<i>Gladiolus kotschyanus</i> Boiss. – ხმალი.	<i>Orchis coriophora</i> L. – ჯადვარი.
<i>Iris aphylla</i> L. – ზამზახი.	<i>Orchis mascula</i> (L.) L. – ჯადვარი.
<i>Iridodictyum reticulatum</i> (M. Bieb.) Rodion.	<i>Orchis morio</i> L. – ჯადვარი.
ოჯახი JUNCACEAE	<i>Orchis pallens</i> L. – ჯადვარი.
<i>Juncus bufonius</i> L. – ჭილი.	<i>Orchis purpurea</i> Huds. – ჯადვარი.
<i>Juncus articulatus</i> L. – ჭილი.	<i>Orchis simian</i> Lam. – ჯადვარი.
<i>Juncus atratus</i> Krock. – ჭილი.	<i>Orchis stevenii</i> Reichenb. fil. – ჯადვარი.
<i>Luzula multiflora</i> (Ehrh.) Lej. – ისლურა.	<i>Palatanthera chlorantha</i> (Custer) Rchb.
<i>Luzula spicata</i> (L.) DC. – ისლურა.	<i>Steveniella satyrioides</i> (Spreng.) Schltr. –
<i>Luzula stenophylla</i> Steud. – ისლურა.	<i>Traunsteinera sphaerica</i> (M. Bieb.) Schltr. –
ოჯახი LEMNACEAE	ოჯახი POACEAE
<i>Lemna gibba</i> L. – ლემნა.	<i>Agropyron cristatum</i> (L.) Gaertn. – კაპუტა.
<i>Lemna minor</i> L. – ლემნა.	<i>Agrostis gigantea</i> Roth (A. alba auct.) – ნამიკრეფია.
<i>Lemna trisulca</i> L. – ლემნა.	<i>Agrostis biebersteiniana</i> Claus. ნამიკრეფია.
ოჯახი LILIACEAE	<i>Agrostis caniana</i> L. – ნამიკრეფია.
<i>Gagea anisunthos</i> K. Koch. – ჩიტისთავა.	<i>Agrostis capillaris</i> L. – ჩვეულებრივი ნამიკრეფია.
<i>Gagea dubia</i> A. Terracc. – ჩიტისთავა.	<i>Agrostis karsensis</i> Litw. – ნამიკრეფია.
<i>Gagea chlorantha</i> (M. Bieb.) Schult. & Schult. f. ჩიტისთავა.	<i>Agrostis planifolia</i> K. Koch – ნამიკრეფია.
<i>Gagea fibrosa</i> (Desf.) Schult. & Schult. f. – ჩიტისთავა.	<i>Agrostis vinealis</i> Schreb (A. tenuifolia M. Bieb.) – ნამიკრეფია.
<i>Gagea germaniae</i> Grossh. – ნ. ჩიტისთავა.	<i>Alopecurus armenus</i> (K. Koch) Grossh. – მელაკულა.
<i>Lilium szovitsianum</i> Fisch. & Ave-Lall. – ნ. მთის შროშანი.	<i>Alopecurus fatua</i> L. – მელაკულა.
ოჯახი MELANTHIACEAE	<i>Alopecurus laguroides</i> Bal (A. dasyanthus Trautv.) – მელაკულა.
<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh. – ნ. შხამა.	<i>Alopecurus ludoviciana</i> Dur. – მელაკულა.
ოჯახი ORCHIDACEAE	<i>Alopecurus meridionalis</i> (Malz.) Roshev (A. fatua subsp. meridionalis Malz.) – მელაკულა.
<i>Anacamphis pyramidalis</i> (L.) Rich. –	<i>Alopecurus myosuroides</i> Huds. – ვენახის მელაკულა.
<i>Coeloglossum viride</i> (L.) Hartm. –	<i>Alopecurus pratensis</i> L. – ნ. მდელოს მელაკულა.
<i>Dactylorhiza euxina</i> (Nevski) Czerep. –	<i>Alopecurus sativa</i> . – ნ. მელაკულა.
<i>Dactylorhiza flavescens</i> (K. Koch) Holub.	<i>Anisantha tectorum</i> (L.) Mevski (Bromus tectorum L.)
<i>Dactylorhiza iberica</i> (M. Bieb. ex Willd.) Soo.	<i>Anthoxanthum odoratum</i> L. – ნ. ყვითელთავთა.
<i>Dactylorhiza urvilleana</i> (Steud.) H. Baumann & Kunkele.	<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.) J. & C. Presl (Avena elatior L.) – ნ. ფრანგული კობნდარი.
<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz. –	<i>Atropis distans</i> (L.) Griseb. –
<i>Epipactis aphyllum</i> Sw.	<i>Avenastrum asiaticum</i> Roschev. – შვრიანა.
<i>Goodyera repens</i> (L.) R. Br. – ნ. ტყის მრავალძარღვა.	<i>Avenastrum pratense</i> (L.) Jessen – მდელოს შვრიანა.
<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R. Br. –	<i>Avenastrum pubescence</i> (Huds.) Jessen – ნ. შვრიანა.
<i>Limodorum abortivum</i> (L.) Sw. –	<i>Beckmannia erucaeformis</i> (L.) Host (Phalaris eruciformis L.) – ხუჭუჭა.
<i>Listera ovate</i> (L.) R. Br.	
<i>Neottia Nidus-avis</i> (L.) Rich. – ჩიტბუდა.	
<i>Ophrys oestriifera</i> M. Bieb. – ფუტკრის-დედა.	

<i>Brachypodium pinnatum</i> (L.) Beauv (<i>Bromus pinnatus</i> L.) – ბერსელა.	<i>Festuca chalcophaea</i> V. Krecz. & Bobr, (<i>F. violacea</i> auct. N ^o on Gaudin) – წივანა.
<i>Brachypodium silvaticum</i> (Huds.) Beauv (<i>Festuca sylvatica</i> Huds.) – ბერსელა.	<i>Festuca gigantea</i> (L.) Vill (<i>Bromus giganteus</i> L.) – წივანა.
<i>Bothriochloa ischaemum</i> (L.) Keng (<i>Andropogon ischaemum</i> L.)	<i>Festuca ovina</i> L. – ცხვრის წივანა.
<i>Briza media</i> L. – ნ. ცხვრის.	<i>Festuca pretensis</i> Huds (<i>F. elatior</i> L. p.p.) – მდელოს წივანა.
<i>Bromopsis benekenii</i> (Lange) Holub (<i>Schedonurus benekenii</i> Lange) –	<i>Festuca ruprechtii</i> (Boiss.) V. Krecz. et Bobr (<i>F. ovina</i> L. subsp. <i>leavis</i> Spreng. var. <i>ruprechtii</i> Boiss.; <i>F. supina</i> auct. p.p. N ^o on Schur) – წივანა.
<i>Bromopsis bieberstenii</i> (Roem. & Schult.) Holub (<i>Bromus bieberstenii</i> Roem. & Schult.)	<i>Festuca valesiaca</i> Gaudin [<i>F. sulcata</i> (Hack.) N ^o ym. p.p.] – წივანა.
<i>Bromopsis inermis</i> (Leyss.) Holub (<i>Bromus inermis</i> Leyss.)	<i>Festuca varia</i> Haenke – ჭრელი წივანა.
<i>Bromopsis riparia</i> (Rehm.) Holub (<i>Bromus riparius</i> Rehm.)	<i>Glyceria arundinacea</i> (M. Bieb.) Kunth (<i>Poa arundinacea</i> M. Bieb.) – წყლის მანანა.
<i>Bromopsis variegata</i> (M. Bieb.) Holub (<i>Bromus variegatus</i> M. Bieb.; <i>B. adjaricus</i> Somm. et Levier)	<i>Hordeum violaceum</i> Boiss. & Huet – ქერი.
<i>Bromopsis variegata</i> (M. Bieb.) Holub (<i>Bromus variegatus</i> M. Bieb. <i>B. adjaricus</i> Somm. et Levier)	<i>Koeleria caucasica</i> (Domin) B. Fedtsch (<i>K. eriostachya</i> Panc. subsp. <i>caucasica</i> Domin) subsp. <i>saucasica</i> subsp. <i>fominii</i> (Domin) Mosulischvili (<i>K. eriostachya</i> Panc. subsp. <i>fominii</i> Domin) – ქერი.
<i>Calamagrostis arundinacea</i> (L.) Roth (<i>Agrostis arundinacea</i> L.)	<i>Koeleria luerssenii</i> (Domin) Domin (<i>K. gracilis</i> Pers. subsp. <i>luerssenii</i> Domin) – ქერი.
<i>Calamagrostis epigeios</i> (L.) Roth (<i>Arundo epigeios</i> L.)	<i>Lolium arvense</i> With (<i>L. speciosum</i> M. Bieb.) – უფხო ღვარძლი.
<i>Calamagrostis Neglecta</i> (Ehrh.) Gaertn., Mey. & Scherb (<i>Arundo Neglecta</i> Ehrh.)-	<i>Lolium persicum</i> Boiss. & Hohen. – სპარსული ღვარძლი.
<i>Calamagrostis pseudophragmites</i> (Hall. fil.) Koel. ;[<i>Arundo pseudophragmites</i> Hall. fil.; <i>calamagrostis glauca</i> (M. Bieb.) Steud.]	<i>Lolium rigidum</i> Gaudin – ნამკალა.
<i>Calamagrostis variegata</i> (Boiss.) Tzver. [<i>Vatabrosa variegata</i> Boiss.; <i>Colpodivum variegatum</i> (Boiss.) Griseb.]	<i>Lolium temulentum</i> L. – ღვარძლი.
<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers (<i>Panicum dactylon</i> L.)	<i>Melica altissima</i> L. –
<i>Dactylis glomerata</i> L. – ნ. სათითურა.	<i>Melica transsilvanica</i> Schur. –
<i>Danthonia calycina</i> (Viil.) Rchb.	<i>Milium effusum</i> L. –
<i>Deschampsia cespitosa</i> (L.) Beauv (<i>Aira cespitosa</i> L.) – მახრბობელა.	<i>Nardus stricta</i> L. – ძიგვა.
<i>Deschampsia flexuosa</i> (L.) Drej. [<i>Aira flexuosa</i> L.; <i>Deschampsia flexuosa</i> (L.) Nees; <i>Lerchenfeldia flexuosa</i> (L.) Schur] – მახრბობელა.	<i>Phalaroides arundinaceae</i> (L.) Rauschert [<i>phalaris aundinacea</i> L.; <i>Digraphis arundinacea</i> (L.) Trin.]
<i>Digitaria sanguinalis</i> (L.) Scop. [<i>Panicum sabguinale</i> L.; <i>Digitaria vulgaris</i> (Schrud.) Vess.] – ნ. მწყერფხვა.	<i>Phleum alpinum</i> L. – ტიმოთელა.
<i>Echinochloa crusgalli</i> (L.) Beauv (<i>Panicum crusgalli</i> L.) – ბურჩხა.	<i>Phleum phleoides</i> (L.) Karst (<i>Phalaris phleoides</i> L.) – ტიმოთელა.
<i>Elytrigia intermedia</i> (Host) Nevski (<i>Triticum intermedium</i> Host)	<i>Phleum pratense</i> L (<i>Ph. betrolonii</i> DC.) – ტიმოთელა.
<i>Elytrigia repens</i> (L.) Nevski (<i>Triticum repens</i> L.)	<i>Phagmites communis</i> (L.) Trin. –
<i>Elytrigia trichophora</i> (Link) Nevski (<i>Triticum trichophrum</i> Link)	<i>Poa alpine</i> L. – თივაქსრა.
	<i>Poa angustifolia</i> L. – თივაქსრა.
	<i>Poa annua</i> L. – ერთწლოვანი თივაქსრა.
	<i>Poa araritica</i> Traut.-თივაქსრა.
	<i>Poa bulbosa</i> L. – თივაქსრა.
	<i>Poa caucasica</i> Trin. – თივაქსრა.

<i>Poa densa</i> Troitzky – თივაქსრა.
<i>Poa meyeri</i> Trin. ex Roshev – თივაქსრა.
<i>Poa iberica</i> Fisch. et Mey. – თივაქსრა.
<i>Poa N°emoralis</i> L. – თივაქსრა.
<i>Poa palustris</i> L. – თივაქსრა.
<i>Poa pratensis</i> L. – მდელის თივაქსრა.
<i>Poa seredinii</i> Galkin – თივაქსრა.
<i>Poa supina</i> Schrad. – თივაქსრა.
<i>Poa trivialis</i> L. – თივაქსრა.
<i>Psathyrostrachys fragilis</i> (Boiss.) N°evski (<i>Hordeum fragile</i> Boiss.)
<i>Sclerochloa dura</i> (L.) Beauv (<i>Cynosurus durus</i> L.) –
<i>Scolochloa festucacea</i> (Willd.) Link (<i>Arundo festucacea</i> Willd.) –
<i>Secale anatolicum</i> Boiss. – ჭვავი.
<i>Secale cereal</i> L. – ჩვეულებრივი ჭვავი.
<i>Setaria verticillata</i> (L.) Beauv (<i>Panicum verticillatum</i> L.) – ნამდვილი ძურწა.
<i>Setaria verticillata</i> (L.) Beauv (<i>Panicum verticillatum</i> L.) – ნამდვილი ძურწა.
<i>Setaria viridis</i> (L.) Beauv (<i>Panicum viride</i> L.) – მწვანე ძურწა.
<i>Sorghum halepense</i> (L.) Pers (<i>Holcus halepensis</i> L.)-სორგო.
<i>Stipa capillata</i> L. – ვაციწვერა.
<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch-ნ. ვაციწვერა.
<i>Stipa tirsia</i> Stev (<i>S. stenophylla</i> Czern.) – ვაციწვერა.
<i>Taeniatherum crinitum</i> (Schreb.) N°evski [<i>Elymus crinitus</i> Schreb.; <i>Hordeum crinitum</i> (Scherb.) Desf.] –
<i>Trisetum flavescens</i> (L.) Beauv/ (<i>Avena flavescens</i> L.) – ოქროშვრი.

<i>Trisetum rigidum</i> (M. Bieb.) Roem. & Schult (<i>Avena rigida</i> M. Bieb.) – ოქროშვრი.
ოჯახი POTAMOGETONACEAE
<i>Potamogeton alpinus</i> Balb. – წყლის ვაზი.
<i>Potamogeton crispus</i> L. – წყლის ვაზი.
<i>Potamogeton gramineus</i> L (<i>P. heterophyllus</i> Schreb.) – წყლის ვაზი.
<i>Potamogeton lucens</i> L. – წყლის ვაზი.
<i>Potamogeton N°ataans</i> L. – წყლის ვაზი.
<i>Potamogeton pectinatus</i> L. – წყლის ვაზი.
<i>Potamogeton perfoliatus</i> L. – წყლის ვაზი.
<i>Potamogeton pusillus</i> L. – წყლის ვაზი.
ოჯახი SMILACACEAE
<i>Smilax exelsa</i> L.
ოჯახი SPARGANIACEAE
<i>Sparganium emersum</i> Rehm. [<i>S. emersum</i> Rehm. subsp. <i>simplex</i> (Huds.) Soo; <i>S. simplex</i> Huds. N°om. illegit.] – ნ. შხაპრი.
<i>Sparganium microcarpum</i> (Neum.) Raunk. [<i>S. erectum</i> L. subsp <i>microcarpum</i> (Neum.) Domin; <i>S. ramosum</i> Huds. subsp. <i>microcarpum</i> (Neum.) Hyl.] – ნ. შხაპრი.
<i>Sparganium minimum</i> Wallr. – შხაპრი.
ოჯახი TRILIACEAE
<i>Paris incomplete</i> M. Bieb. – ხარისთვალა.
ოჯახი ZANNANICHELLIACEAE
<i>Zannanichellia palustris</i> L. –
<i>Zannanichellia+A1:A1336 pedunculata</i> Reichenb. [<i>Z. palustris</i> L. subsp. <i>pedicellata</i> (rosen & Wahlenb.) Hegi; <i>Z. pedicellata</i> (Rosen & Wahlenb.) Fries]

დანართი 3.2. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ფლორის ენდემური და იშვიათი სახეობები

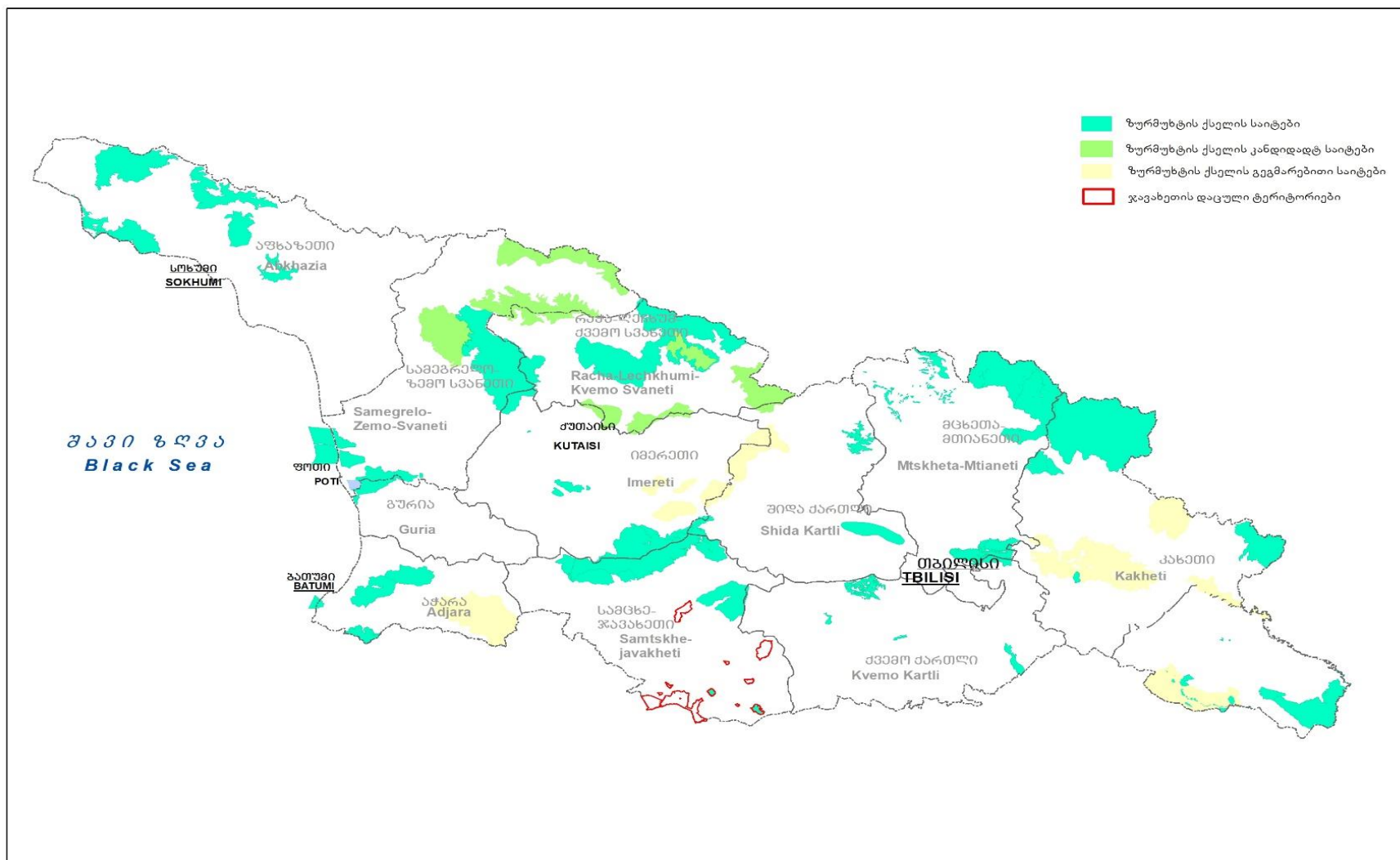
ოჯახი	სახეობა
საქართველოს ენდემები	
Apiaceae	<i>Cnidium grossheimii</i> Manden.
Asteraceae	<i>Achillea sedelmeyeriana</i> Sosn.
	<i>Aster ibericus</i> Stev.
	<i>Tragopogon ketzkhoveli</i> Kuth.
	<i>T. makaschvili</i> Kuth.
	<i>T. serotinus</i> Sosn.
	<i>T. subnivale</i> Pobed.

	<i>Tripeurospermum transcaucasicum</i> (Manden.) Pobed.
Brassicaceae	<i>Erysimum krynitzkii</i> Bordz.
Campanulaceae	<i>Campanula raddeana</i> Trautv.
Caryophyllaceae	<i>Cerastium sosnowskyi</i> Schischk.
Cistaceae	<i>Helianthemum georgicum</i> Juz. et Pozd.
Fabaceae	<i>Onobrychis meschetica</i> Grossh.

Hypericaceae	Hypericum thetrobicum Kem.-Nath.
Lamiaceae	Nepeta grossheimii Pojark.
Ranunculaceae	Ranunculus dzavakheticus Ovcz.
Rosaceae	Alchemilla alexandri Juz.
	A. georgica Juz.
	A. insignis Juz.
იშვიათი სახეობები	
Campanulaceae	Campanula crispa Lam.
Fabaceae	Astragalus caucasicus Pall.
	Hedysarum turkeviczii Fedtsch.
Iridaceae	Gladiolus dzhavacheticus
Primulaceae	Primula cordifolia Rupr.
	Colchicum szovitsii Fisch. et May.
	Eremurus spectabilis Bieb.

ჯავახეთის პირობითი ენდემი:
1. ჯავახეთის ხმალა (<i>Gladiolus dzavakhetica</i>)
კავკასიის ენდემები:
1. ვავილოვის ასტრაგალი (<i>Astragalus vavilovii</i>)
2. რადეს ტკაცუნა (<i>Androsace raddeana</i>)
3. რუპრეხტის ფურისულა (<i>Primula ruprechtii</i>)
მცირე კავკასიონ-ანატოლიის ენდემები:
1. კრინიკის ერიზიმუმი (<i>Erysimum krinitzkii</i>)
2. სომხეთის კრიალოსანა (<i>Hedysarum armenum</i>)
3. ყაზბეგის ცრუ პირთეთრა (<i>Cerastium pseudo-kasbek</i>)
4. სომხური სატილია (<i>Pedicularis armena</i>)
იშვიათი გავრცელების სახეობებიდან აღსანიშნავია: <i>Grossheimia macrocephala</i> , <i>Ziziphora dzhavaxishvili</i> , <i>Arenaria stevaniana</i> და სხვა.
რელიქტური სახეობებიდან ათეულობით სახეობაა აღნიშნული: <i>Heracleum</i> , <i>Senecio</i> , <i>Acionitum</i> , <i>Campanula</i> და სხვა.

დანართი 4. ზურმუხტის ქსელის სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიები (ASCI) ჯავახეთში

დანართი 5. ჯავახეთში გავრცელებული ძუძუმწოვართა სახეობები

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	კავკასიის ენდემი	საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა	IUCN-ის სტატუსი	მომთა- ბარეობა	10	<i>Sciurus vulgaris*</i> (Linnaeus 1758)	ჩვეულებრივი ციყვი				
							11	<i>Sciurus anomalus</i> (Gmelin, 1778;)	კავკასიური ციყვი		+	+	
მწერიკამიები (LYPHOTIPLA)							12	<i>Myoxus glis</i> (Linnaeus, 1766;)	ჩვეულებრივი ძილგუდა				
1	<i>Erinaceus concolor</i> (Martin 1838)	აღმოსავლეთ ევროპული ზღარბი					13	<i>Dryomys Nitedula</i> (Pallas, 1778)	ტყის ძილგუდა				
2	<i>Talpa levantis</i> (Thomas, 1906)	მცირე თხუნელა	+				14	<i>Nannospalax Nehringeri</i> (Satunin, 1898)	ნერინგის ბრუცა		+	+	
3	<i>Talpa caucasica</i> (Satunin, 1908)	კავკასიური თხუნელა	+				15	<i>Mesocricetus brandti</i> (Nehring, 1894)	ამირკავკასიური ზაზუნა		+	+	
4	<i>Sorex satunini</i> (Ognev, 1922)	კავკასიური ზიგა	+				16	<i>Cricetulus migratorius</i> (Pallas, 1773)	ნაცრისფერი ზაზუნა		+	+	
5	<i>Sorex raddei</i> (Satunin, 1895)	რადეს ზიგა	+				17	<i>Arvicola terrestris</i> (Linnaeus, 1758)	წყლის მემინდვრია				
6	<i>Sorex volnuchini</i> (Ognev, 1921)	ვოლნუხინის ან მცირეკავკასი- ური ზიგა	+				18	<i>Ondatra zybeticus</i> (Linnaeus, 1766)	ონდატრა				
7	<i>Neomys teres</i> (Thomas, 1908)	კავკასიური წყლის ზიგა	+				19	<i>Chionomys gud</i> (Satunin, 1909)	გუდაურული მემინდვრია	+			
8	<i>Crocidura leucodon</i> (Hermann, 1780)	თეთრმუცელა კბილთეთრა					20	<i>Chionomys Nivalis</i> (Martins, 1842)	თოვლის მემინდვრია				
9	<i>Crocidura gueldenstaedti</i> (Pallas, 1811)	გრძელკუდა კბილთეთრა					21	<i>Chionomys roberti</i> (Thomas, 1906)	მცირეაზიული მემინდვრია	+			
მღრღნელები (RODENTIA)													

22	<i>Terricola daghestanicus</i> (Shidlovsky, 1919)	დაღესტნური მემინდვრია	+				36	<i>Rhinolophus hipposideros</i> (Bechstein, 1800)	მცირე ცხვირნალა				+
23	<i>Terricola majori</i> (Thomas, 1906)	ბუჩქნარის მემინდვრია					37	<i>Rhinolophus mehelyi</i> (Matschie, 1901)	მეპელის ცხვირნალა		+	+	+
24	<i>Terricola N°asarovi</i> (Shidlovsky, 1938)	მცირეკავასიური ი მემინდვრია	+				38	<i>Barbastella barbastellus</i> (Schreber, 1774)	მაჩქათელა		+	+	+
25	<i>Microtus arvalis</i> (Pallas, 1779)	ჩვეულებრივი მემინდვრია					39	<i>Eptesicus serotinus</i> (Schreber, 1774)	ჩვეულებრივი მეგვიანე				+
26	<i>Microtus shidlovski</i> (Argiropulo, 1933)	შიდლოვსკის მემინდვრია	+				40	<i>Myotis blythii</i> (Tomes, 1857)	ყურწვეტა მლამიობი				+
27	<i>Microtus daghestanicus</i>	დაღესტნური მემინდვრია					41	<i>Myotis mystacinus</i> (Kuhl, 1819)	ულვაშა მლამიობი				+
28	<i>Microtus N°asarovi</i>	ნაზაროვის მემინდვრია					42	<i>Myotis emarginatus</i> (E. Geoffroy, 1806)	სამფერი მლამიობი				+
29	<i>Microtus majori</i>	ბუჩქნარის მემინდვრია					43	<i>Myotis N°attereri</i> , (Kuhl, 1817)	ნატერერის მლამიობი				+
30	<i>Rattus rattus</i> (Linnaeus, 1778)	შავი ვირთაგვა					44	<i>Nyctalus N°octula</i> (Schreber, 1775)	წითური მელამურა				+
31	<i>Rattus N°orvegicus</i> (Berkenhout, 1767)	რუხი ვირთაგვა					45	<i>Nyctalus lasiopterus</i> (Schreber, 1780)	გიგანტური მელამურა				+
32	<i>Sylvaemus uralensis</i>	მცირე თაგვი					46	<i>Plecotus macrobularis</i> (Kuziakini, 1965)	კავკასიური ყურა				+
33	<i>Sylvaemus fulvipectus</i>	კავკასიური თაგვი					47	<i>Plecotus auritus</i> (Linnaeus, 1758)	რუხი ყურა				+
34	<i>Mus musculus</i> (L., 1758)	სახლის თაგვი					48	<i>Pipistrellus pipistrellus</i> (Schreber, 1775)	ჯუჯა ღამორი				+
ხელფრთიანები (CHIROPTERA)													
35	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i> (Schreber, 1774)	დიდი ცხვირნალა				+							

49	<i>Pipistrellus Pyhmaeus</i> (Leach 1825)	პაწია დამორი				+	59	<i>Vormela peregusna</i> (Gueldenstaedt, 1770)	ჭრელტყავა		+	+	
50	<i>Pipistrellus kuhlii</i> (Kuhl, 1819)	ხმელთაშუაზღვის დამორი				+	60	<i>Meles meles</i> (Linnaeus, 1758)	მაჩვი				
51	<i>Pipistrellus N°athusii</i> (Keyserling et Blasius, 1839)	ტყის დამორი				+	61	<i>Lutra lutra</i> (Linnaeus, 1758)	წავი		+	+	+
52	<i>Vespertilio murinus</i> (Linnaeus, 1758;)	ჩვეულებრივი ღამურა				+	62	<i>Felis sylvestris</i> (Schreber, 1777)	ტყის კატა				
53	<i>Eptesicus serotinus</i>	ჩვეულებრივი მეგვიანე					63	<i>Vulpes vulpes</i> (Linnaeus, 1758)	მელა				+
54	<i>Tadarida teniotis</i> (Rafinesque, 1814)	გრძელკუდა ნაკეცტუჩა				+	64	<i>Canis lupus</i> (Linnaeus, 1758)	მგელი				+
მტაცებლები (CARNIVORA)							65	<i>Lynx lynx</i>	ფოცხვერი		+	+	
55	<i>Mustela N°ivalis</i> (Linnaeus, 1766)	დედოფალა					66	<i>Ursus arctos</i>	მურა დათვი		+	+	
56	<i>Mustela puterius furo</i>	ქრცვინი					კურდღლისებრნი (LEPORIDAE)						
57	<i>Martes martes</i> (Linnaeus 1758)	ტყის კვერნა					67	<i>Lepus europaeus</i> (Pallas, 1778)	ევროპული კურდღელი				
58	<i>Martes foina</i> (Erxleben, 1777)	კლდის კვერნა					ჩლიქოსნები (Ungulata)						
							68	<i>Sus scrofa</i>	გარეული ღორი				
							69	<i>Capreolus carpeolus</i>	შველი				
								სულ		11	10	10	22

დანართი 6. ჯავახეთში გავრცელებული ფრინველთა სახეობების სია (მიითითებულია ტაქსონომიური ნომენკლატურა ლათინურად, სახეობის ინგლისური და ქართული სახელები, ასევე, ჯავახეთში გავრცელების

თავისებურებები - ლათინური შემოკლებებით და ფრჩხილებში - კონსერვაციული)

	ფრინველები	მახასიათებლები	IUCN
--	------------	----------------	------

	ქართული სახელწოდება	ლათინური სახელწოდება	ინგლისური სახელწოდება		
		Gaviiformes			
		Gaviidae	Loons		
1	შავქელა ღორიხვა	<i>Gavia arctica</i>	Black-throated (Arctic) Diver (or Loon)	V	
	კოკონასნაირნი	Podicipediformes			
		Podicipedidae	Grebes		
2	დიდი კოკონა (მურტალა)	<i>Podiceps cristatus</i>	Great Crested Grebe	SB, SV, PM	
3	რუხლოყემა კოკონა	<i>Podiceps grisegena</i>	Red-necked Grebe	SB, SV, PM, RLG (VU,D1)	
4	აპრეხილნისკარტა (ან შავქელა) კოკონა	<i>Podiceps nigricollis</i>	Black-necked Grebe	SV, SB, PM	
5	მცირე კოკონა	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	Little Grebe	PM	
	ვარსკვლავნაირნი	Pelecaniformes			
		Pelecanidae	Pelicans		
6	ვარდისფერი ვარსკვლავი	<i>Pelecanus onocrotalus</i>	Great White Pelican	YR-V, RLG (VU, D1)	
7	ქონორა (ხუჭუჭა) ვარსკვლავი	<i>Pelecanus crispus</i>	Dalmatian Pelican	YR-V, RLG (EN, JUCN, D1), GTBS	GE
		Phalacrocoracidae	Cormorants		
8	დიდი წვაპა	<i>Phalacrocorax carbo</i>	Great Cormorant	SV	
9	მცირე წვაპა	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	Pygmy Cormorant	OV	GE
	ვარსკვლავნაირნი	Ciconiiformes			
		Ardeidae	Hérons and Bitterns		
10	რუხი ეანა	<i>Ardea cinerea</i>	Grey Heron	SV, PM	
11	წითელი (ქარცი) ეანა	<i>Ardea purpurea</i>	Purple Heron	PM	

12	დიდი თეთრი ეანა	<i>Ardea alba/Casmerodius albus</i>	Great White Egret	SV, RDBG	
13	მცირე თეთრი ეანა	<i>Egretta garzetta</i>	Little Egret	SV, MP, RDBG	
14	გვებოტური (მწკეფი) ეანა	<i>Bubulcus ibis</i>	Cattle Egret	PM	
15	ვეთელი ეანა	<i>Ardeola ralloides</i>	Squacco Heron	PM	
16	ღამის ეანა	<i>Nycticorax Nycticorax</i>	Black-crowned Night-Heron	PM	
17	მცირე ვარსკვლავი	<i>Ixobrychus minutus</i>	Little Bittern	PM	
18	დიდი ვარსკვლავი (წელის ბუღა)	<i>Botaurus stellaris</i>	Great Bittern	PM	
		Threskiornithidae	Ibises		
19	ვერო	<i>Platalea leucorodia</i>	Eurasian Spoonbill	PM	
20	იველის	<i>Plegadis falcinellus</i>	Glossy Ibis	PM	
		Ciconiidae	Storks		
21	თეთრი ვარსკვლავი	<i>Ciconia ciconia</i>	White Stork	SB, PM, RLG, (VU, D1) RDBG	
22	შავი ვარსკვლავი	<i>Ciconia nigra</i>	Black Stork	PM, RLG, (VU, D1) RDBG	
	ფლამინგოსნაირნი	Phoenicopteriformes			
		Phoenicopteridae	Flamingos		
23	წვეულებრივი ფლამინგო	<i>Phoenicopterus ruber</i>	Greater Flamingo	OV	
	ბატისნაირნი	Anseriformes			
		Anatidae	Swans, Geese, Ducks		
24	წითელნისკარტა (სინა) გული	<i>Cygnus olor</i>	Mute Swan	OV, RDBG	
25	ვეთელისკარტა (მეივანი) გული	<i>Cygnus cygnus</i>	Whooper swan	OV, RDBG	
25	მცირე მეივანი გული	<i>Cygnus columbianus</i>	Tundra Swan	OV	
26	რუხი ბატი	<i>Anser anser</i>	Gray Lag Goose	FB, YR-V, PM	
27	დიდი თეთრშუბლა ბატი	<i>Anser albifrons</i>	Greater White- fronted Goose	PM	
28	ამლაყი იხვი	<i>Tadorna tadorna</i>	Common Shelduck	PM	

29	წითელი იხვი	<i>Tadorna ferruginea</i>	Ruddy Shelduck	SB, PM, RLG, (VU, D1)	
30	გარეული იხვი	<i>Anas platyrhynchos</i>	Mallard	SB, PM	
31	რუხი იხვი	<i>Anas strepera</i>	Gadwall	SB, PM	
32	თეთრშუბლა იხვი	<i>Anas penelope</i>	Eurasian Wigeon	PM	
33	სტევენია იხვი (ჭიკვარა)	<i>Anas crecca</i>	Common Teal	SP, PM	
34	ჭახჭახა იხვი (იხვინჯა)	<i>Anas querquedula</i>	Garganey	SP, PM	
35	პოლოსადვისა (კუდსადვისა) იხვი	<i>Anas acuta</i>	Northern Pintail	SV, PM	
36	განიერნისკარტა იხვი	<i>Anas clypeata</i>	Northern Shoveler	SV, PM	
37	წითელნისკარტა ყურყუმელა	<i>Netta rufina</i>	Red-crested Pochard	SV, PM	
38	ქონორა ვეინთია	<i>Aythya fuligula</i>	Tufted Duck	SB, PM	
39	წითელთავა ვეინთია	<i>Aythya ferina</i>	Common Pochard	SB, PM	
40	თეთრთავა ვეინთია	<i>Aythya Neryoca</i>	Ferruginous Pochard	SV, PM	
41	თეთრფრთიანი გარიელა	<i>Melanitta fusca</i>	White-winged (or Velvet) Scoter	FB, SV, SB, RLG (EN, D1)	
42	ამაყა	<i>Bucephala clangula</i>	Common Golden-eye	OV	
43	დიდი ბატახინა	<i>Mergus merganser</i>	Common Merganser	PM	
44	გრძელნისკარტა ბატახინა	<i>Mergus serrator</i>	Red-breasted Merganser	OV	
45	მცირე ბატახინა	<i>Mergus albellus</i>	Smew	PM	
46	თეთრთავა იხვი	<i>Oxyura leucocephala</i>	White-Headed Duck		
	შეგარდნისნაირნი	Falconiformes			
		Pandionidae	Ospreys		
47	შაკი	<i>Pandion haliaetus</i>	Osprey	OV, RDBG	
		Buzzards, etc	Accipitridae		
48	თეთრკედა ფსოვი (თეთრკედა არწივი)	<i>Haliaeetus albicilla</i>	White-tailed Eagle	OV, RLG, (EN, D1) RDBG	LR(nt)
49	ბერა	<i>Milvus migrans</i>	Black Kite	PM	
50	გველიჭამია (ბერაბორი)	<i>Circus gallicus</i>	Short-toed Snake-Eagle	SV, PM, RDBG	
51	ქორცქვია (შავთვალა მიმინო, ლევენმიმინო)	<i>Accipiter brevipes</i>	Levent Sparrowhawk	PM, RLG, (VU, D1)	
52	მიმინო	<i>Accipiter Naisus</i>	Eurasian Sparrowhawk	SV, PM	

53	ქორი	<i>Accipiter gentilis</i>	Northern Goshawk	YR-V, PM	
54	ჩვეულებრივი კაკაჩა	<i>Buteo buteo</i>	Common Buzzard	SB, PM	
55	ფეხბანჯკელიანი კაკაჩა	<i>Buteo lagopus</i>	Rough-legged Buzzard	PM, WV	
56	ველის (გრძელფეხა) კაკაჩა	<i>Buteo rufinus</i>	Long-legged Buzzard	SB, PM, RLG, (VU, D1)	
57	ერაზანაჭამია (ორაო)	<i>Pernis apivorus</i>	European Honey-Buzzard	PM	
58	ქორისებრი არწივი	<i>Hieraaetus fasciatus</i>	Bonelli's Eagle	OV	
59	ხია არწივი	<i>Hieraaetus pennantus</i>	Booted Eagle	PM	
60	ბეჭობის (თეთრმხრება) არწივი	<i>Aquila heliaca</i>	Imperial Eagle	SV, RLG, (VU,IUCN), RDBG	VU
61	დიდი მკივანი არწივი (დიდი თეთრლაქებიანი არწივი)	<i>Aquila clanga</i>	Greater Spotted Eagle	PM, RLG (VU, IUCN)	VU
62	მცირე მკივანი არწივი (მცირე თეთრლაქებიანი არწივი)	<i>Aquila pomarina</i>	Lesser Spotted Eagle	PM	
63	ველის არწივი	<i>Aquila Nipalensis</i>	Steppe Eagle	PM, RDBG	
64	მთის არწივი	<i>Aquila chrysaetos</i>	Golden Eagle	YR-R, RDBG	
65	ფასკუნჯი	<i>Neophron percnopterus</i>	Egyptian Vulture	PM, RLG, (VU, D1)	
66	ხევე	<i>Aegypius monachus</i>	Cinereous Vulture (Eurasian Black Vulture)	YR-V, RLG, (EU,D1) RDBG	LR(nt)
67	ორბი	<i>Gyps fulvus</i>	Eurasian Griffon Vulture	YR-V, RLG, (VU,D1) RDBG	
68	ჭაობის ბელქორი (ჭაობის ბოლობეჭედა)	<i>Circus aeroginosus</i>	Western Marsh Harrier	SB, PM	
69	მინდერის ბელქორი (მინდერის ბოლობეჭედა)	<i>Circus cyaneus</i>	Hen (or Northern) Harrier	PM	
70	ველის ბელქორი (ველის ბოლობეჭედა)	<i>Circus macrourus</i>	Pallid Harrier	PM	
71	მდელოს ბელქორი (მდელოს ბოლობეჭედა)	<i>Circus pygargus</i>	Montagu's Harrier	SB, PM	
		Falconidae	Falcons		
72	წითელფეხა შავარდენი	<i>Falco vespertinus</i>	Red-footed Falcon	PM, RLG, (EN, D1)	

73	მცირე კირკიტა (ველის კირკიტა)	<i>Falco Neumanni</i>	Lesser Kestrel	PM	VU
74	წყულეობრივი კირკიტა	<i>Falco tinnunculus</i>	Common Kestrel	SP, PM	
75	ალღი	<i>Falco columbarius</i>	Merlin	PM	
76	მარჯანი	<i>Falco subbuteo</i>	Eurasian Hobby	PM	
77	ბარი (გავაზი)	<i>Falco cherrug</i>	Saker Falcon	OV, RLG (CR, IUCN, D1) RDBG	
78	შვარღენი	<i>Falco peregrinus</i>	Peregrine Falcon	YR-V, PM, RLG (EN, D1)	
	ქათმისნაირნი	Galliformes			
		Tetraonidae	Grouse		
79	კავკასიური როჭო	<i>Tetrao mlokosiewiczi</i>	Caucasian Blackgrouse	RLG (VU, B2b - iv), RDBG	
		pheasants	Quails		
80	კასპიური შურთხი	<i>Tetraogallus caspius</i>	Caspian Snowcock	FB, RLG (VU, D1), RDBG	
81	ვნოლი	<i>Perdix perdix</i>	Grey Partridge	RDBG	
82	მწვერი	<i>Coturnix coturnix</i>	Common Quail	SB, PM	
	წეროსნაირნი	Gruiformes			
		Gruidae	Cranes		
83	რუხი წერო	<i>Grus grus</i>	Common Crane	SB, PM, RLG (EN, D1) RDBG	
84	წეროტურფა	<i>Anthropoides virgo</i>	Demoiselle Crane	PM	
		Otididae	Bustards		
85	ხვათი	<i>Otis tarda</i>	Great Bustard	RDBD, GTBS	VU
86	ხარხარაი	<i>Tetrax tetrax</i>	Little Bustard	(OV), RLG (VU, Eur. D1) RDBG	LR(nt)
		Ralidae	Rails, Crakes, etc		
87	ლაინა	<i>Rallus aquaticus</i>	Water Rail	SB, PM	
88	ქათამურა	<i>Porzana porzana</i>	Spotted Crake	SB, PM	
89	მცირე ქათამურა	<i>Porzana parva</i>	Little Crake	PM	
90	პაწაწა ქათამურა	<i>Porzana pusilla</i>	Baillon's Crake	PM	

91	ლაღლა	<i>Crex crex</i>	Corn crake	SB, PM	VU
92	წყლის ქათამურა	<i>Gallinula chloropus</i>	Common Moorhen	SB, PM	
93	მელრტა	<i>Fulica atra</i>	Common Coot	SB, PM	
	მეჭვავიანაირნი	Charadriiformes			
		Haematopodidae	Oystercatchers		
94	ზრვის (ხორკაჭკაჭი) კაჭკაჭი	<i>Haematopus ostralegus</i>	Eurasian Oystercatcher	PM	
		Recurvirostridae	Stilts		
95	ოხოფეხა	<i>Himantopus himantopus</i>	Black-winged Stilt	PM	
96	ხადვინისკარტა	<i>Recurvirostra avosetta</i>	Pied Avocet		
		Glareolidae	Pratincoles		
97	შვერთიანი მერცხალა	<i>Glareola Neordmanni</i>	Black-winged Pratincole	PM	LR(nt)
98	ვლალურთიანი მერცხალა	<i>Glareola pratincola</i>	Collared Pratincole	PM	
		Charadriidae	Lapwings, plovers		
99	ხაყელიანი წინგალა	<i>Charadrius hiaticula</i>	Common Ringed Plover	PM	
100	მცირე წინგალა	<i>Charadrius dubius</i>	Little Ringed Plover	SB, PM	
101	ზღვის წინგალა	<i>Charadrius alexandrinus</i>	Kentish Plover	SV, PM	
102	ტიბუარა (მღრინავე)	<i>Charadrius morinellus</i>	Eurasian Dotterel	OV	
103	ოქროსფერი მეჭვავია	<i>Pluvialis apricaria</i>	Eurasian Golden-Plover	OV	
104	რუხი მეჭვავია (კვათარი)	<i>Pluvialis squatarola</i>	Grey Plover	PM	
105	პრანწია	<i>Vanellus vanellus</i>	Northern Lapwing	SB, PM	
		Scolopacidae			
106	ქვიშაქვი	<i>Calidris alba</i>	Sanderling	OV	
107	მცირე მეჭვიშია (კოკორინა-ბელურა)	<i>Calidris minuta</i>	Little Stint	PM	
108	თეთრკულა მეჭვიშია	<i>Calidris temminckii</i>	Temminck's Stint	OV	
109	წითელვულა მეჭვიშია	<i>Calidris ferruginea</i>	Curlew Sandpiper	PM or OV	
110	შავმუცელა მეჭვიშია	<i>Calidris alpina</i>	Dunlin	PM or OV	
111	თავზოლა მეჭვიშია	<i>Limicola falcinellus</i>	Broad-billed Sandpiper	PM	

112	ტურუხტანი (მანუბარა კოკორინა)	<i>Philomachus pugnax</i>	Ruff	PM	
113	ჩიბუხელა (გარშნეი)	<i>Lymnocyrtus minimus</i>	Jack Snipe	OV	
114	ჩიბუხა	<i>Gallinago gallinago</i>	Common Snipe	SV, PM	
115	დიდი ჩიბუხა (გოჭა)	<i>Gallinago media</i>	Great Snipe	PM	LR(nt)
116	ტყის ქათამი (ვაღდ შნეი)	<i>Scolopax rusticola</i>	Eurasian Woodcock	PM	
117	დიდი (შაგკუდა) ლია	<i>Limosa limosa</i>	Black-tailed Goldwit	SV, PM	
118	ხოლიანკუდა ლია	<i>Limosa lapponica</i>	Bar-tailed Godwit	OV	
119	საშუალო კრონშნეი	<i>Numenius phaeopus</i>	Whimbrel	OV	
120	დიდი კრონშნეი	<i>Numenius arquata</i>	Eurasian Curlew	PM	
121	ლაქებიანი წითელფეხა მენაპირე (კობტა ჭოვილო)	<i>Tringa erithropus</i>	Spotted Redshank		
122	წითელფეხა მენაპირე (მსკენი)	<i>Tringa totanus</i>	Common Redshank	SV, PM	
123	ჭაობის მენაპირე (მერუე)	<i>Tringa stagnatilis</i>	Marsh Sandpiper	PM	
124	შწანეფეხა მენაპირე (დიდი ჭოვილო)	<i>Tringa Neebularia</i>	Common Greenshank	PM	
125	შავი მენაპირე	<i>Tringa ochropus</i>	Green Sandpiper	SV, PM	
126	ტყის მენაპირე	<i>Tringa glareola</i>	Wood Sandpiper	PM	
127	რუხი აპრეხილნისკარტა მეჩეიშია	<i>Xenus cinereus</i>	Terek Sandpiper	PM	
128	ჩვეულებრივი მეჩეიშია (მებორნე)	<i>Actitis hypoleucos</i>	Common Sandpiper	SB, PM	
		Stercorariidae	Skuas		
129	ვიწროკუდა თოლია- მეკობრე	<i>Stercorarius parasiticus</i>	Parasitic Jaeger (Skua)	OV	
		Laridae	Gulls		
130	ვეჭანი თოლია	<i>Larus canus</i>	Mew Gull	OV	
131	ვეთელფეხა თოლია	<i>Larus cachinnans</i>	Yellow-Legged Gull	OV	
132	სომხური თოლია	<i>Larus armenicus</i>	Armenian Gull	YR-R, YR- V, SB	
133	მცირე თოლია	<i>Larus minutus</i>	Little Gull	PM	
134	ტბის თოლია	<i>Larus ridibundus</i>	Common Black- headed Gull	SB, PM	

135	დიდი შავთავა თოლია	<i>Larus ichthyaetus</i>	Great Black- headed Gull	OV	
136	წვრილნისკარტა თოლია	<i>Larus genei</i>	Slender-billed Gull	PM	
		Sternidae	Terns		
137	თოლისნისკარტა თევზიელაია	<i>Gelochelidon Neilotica</i>	Gull-billed Tern	PM	
138	კასპიური თევზიელაია	<i>Sterna caspia</i>	Caspian Tern	OV	
139	ჩვეულებრივი თევზიელაია	<i>Sterna hirundo</i>	Common Tern	SB, PM	
140	მცირე თევზიელაია	<i>Sterna albifrons</i>	Little Tern	PM	
141	ლოყათეთრი თევზიელაია	<i>Chlidonias hybridus</i>	Whiskered Tern	PM	
142	შავი თევზიელაია	<i>Chlidonias Neiger</i>	Black Tern	SV, PM	
143	ფრთათეთრი თევზიელაია	<i>Chlidonias leucopterus</i>	White-winged Tern	SB, PM	
	მტრედისნაირნი	Columbiformes			
		Columbidae	Pigeons and Doves		
144	გულო (გვიძინი)	<i>Columba oenas</i>	Stock Dove	SV, PM	
145	ჩვეულებრივი კერიტი	<i>Streptopelia turtur</i>	Eurasian Turtle- Dove	SB, PM	
146	ქვლანი	<i>Columba palumbus</i>	Common Wood- Pigeon	PM	
147	გარეული მტრედი	<i>Columba livia</i>	Rock Dove	YR-R	
	გუგულისნაირნი	Cuculiformes			
		Cuculidae	Cuckoos		
148	გუგული	<i>Cuculus canorus</i>	Common Cuckoo	SB, PM	
	ბუნაირნი	Strigiformes			
		Strigidae	Owls		
149	ზარნაშო	<i>Bubo bubo</i>	Eurasian Eagle Owl	YR-R	
150	ვერუბიანი ბუ (ოღოლი)	<i>Asio otus</i>	Long-eared Owl	OV	
151	ჭაობის ბუ	<i>Asio flammeus</i>	Short-eared Owl	SB, PM	
152	წეროში	<i>Otus scops</i>	Eurasian Scops- Owl	PM	

153	ჭოტი	<i>Athene Neoctula</i>	Little Owl	OV	
154	ტყის პუ	<i>Strix aluco</i>	Tawny Owl	OV	
	უფეხურასნაირნი	Caprimulgiformes			
		Caprimulgidae	Nightjars		
155	უფეხურა	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Eurasian Nightjar	PM	
	ნამგალასნაირნი	Apodiformes			
156	ნამგალა	<i>Apus apus</i>	Common Swift	SB, PM	
157	მეკირია (ანუ თეთრმუცელა ნამგალა)	<i>Apus melba</i>	Alpine Swift	PM	
	ვაჟაპისნაირნი	Coraciiformes			
		Alcedinidae	Kingfishers		
158	ალკუნი	<i>Alcedo atthis</i>	Common Kingfisher	SB, PM	
		Meropidae	Bee-eaters		
159	ოქროსფერი კეირონი	<i>Merops apiaster</i>	European Bee-eater	SB, PM	
		Coraciidae	Rollers		
160	ვაჟაპი	<i>Coracias garrulus</i>	European Roller	PM	
		Upupidae	Hoopoes		
160	ოფოფი	<i>Upupa epops</i>	Eurasian Hoopoe	SB, PM	
	კოდალასნაირნი	Piciformes			
		Picidae	Woodpeckers		
161	მწვანე კოდალა	<i>Picus viridis</i>	Eurasian Green Woodpecker	OV	
162	დიდი ჭრელი კოდალა	<i>Dendrocopos major</i>	Greater Spotted Woodpecker	OV	
163	მაქცია	<i>Jynx torquilla</i>	Eurasian Wryneck	PM	
	ბელურასნაირნი	Passeriformes			
		Alaudidae	Larks		
164	რქოსანი ტოროლა	<i>Eremophila alpestris</i>	Horned (or Shore) Lark	YR-R	
165	მცირე მოკლეფეხი ტოროლა	<i>Calandrella rufescens</i>	Lesser Short-Toed Lark	PM	
166	დიდი მოკლეფეხი ტოროლა	<i>Calandrella brachydactyla</i>	Greater Short-Toed Lark	OV	

167	ორკაპლიანი ტოროლა	<i>Melanocorypha bimaculata</i>	Bimaculated Lark	OV	
168	ველის ტოროლა	<i>Melanocorypha calandra</i>	Calandra Lark	OV	
169	ტყის ტოროლა	<i>Lullula arborea</i>	Wood Lark	PM	
170	მინდვრის ტოროლა	<i>Alauda arvensis</i>	Eurasian Skylark	SB, PM	
171	ქონხრა ტოროლა	<i>Galerida cristata</i>	Crested Lark	YR-V	
		Hirundinidae	Swallows, and Martins		
172	ხოფლის მერცხალი	<i>Hirundo rustica</i>	Barn Swallow	SB, PM	
173	კლდის მერცხალი	<i>Ptyonoprogne rupestris</i>	Crag-Martin	SB, PM	
174	მენაპირე მერცხალი	<i>Riparia riparia</i>	Sand Martin	SB, PM	
175	კლდეების მერცხალი	<i>Delichon urbica</i>	Northern House-Martin	SB, PM	
		Motacillidae	Wagtails and Pipits		
176	ტყის მწკერხიტა	<i>Anthus trivialis</i>	Tree Pipit	SB, PM	
177	მდელოს მწკერხიტა	<i>Anthus pratensis</i>	Meadow Pipit	PM	
178	წითელგულა მწკერხიტა	<i>Anthus cervinus</i>	Red-Throated Pipit	PM	
179	მთის მწკერხიტა	<i>Anthus spinoletta</i>	Water Pipit	SB, PM	
180	მინდვრის მწკერხიტა	<i>Anthus campestris</i>	Tawny Pipit	PM	
181	თეთრი ბოლოქანქარა	<i>Motacilla alba</i>	White Wagtail	SB, PM	
182	რუხი ბოლოქანქარა	<i>Motacilla cinerea</i>	Grey Wagtail	SB, PM	
183	ყვითელი ბოლოქანქარა	<i>Motacilla flava</i>	Yellow Wagtail	SB, PM	
184	ყვითელთავა ბოლოქანქარა	<i>Motacilla citreola</i>	Citrine Wagtail	SB, PM	
		Cinclidae	Dippers		
185	წყლის შაშვი	<i>Cinclus cinclus</i>	White-throated Dipper	OV,	
186	ჭინჭრაქა (ღობეშეხრალა)	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Winter Wren	YR-R	
		Prunellidae	Accentors		

187	ტყის ჰეინტაია	<i>Prunella modularis</i>	Dunnock	SB	
188	თეთრწარბა ჰეინტაია	<i>Prunella ocularis</i>	Radde's Accentor	SV, RLG, (VU, B2b)	
189	ალპური ჰეინტაია	<i>Prunella collaris</i>	Alpine Accentor	OV	
		Turdidae	Thrushes		
190	შაშვი	<i>Turdus merula</i>	Eurasian Blackbird	YR-R	
191	თეთრგულა შაშვი	<i>Turdus torquatus</i>	Ring Ouzel	OV	
192	რუხთავე შაშვი	<i>Turdus pilaris</i>	Fieldfare	WV (irregular, old data)	
193	თეთრწარბა (ფრთაწითელი) შაშვი	<i>Turdus iliacus</i>	Redwing	WV (irregular)	
194	წრიბა შაშვი (მგაღობელი შაშვი)	<i>Turdus philomelos</i>	Song Thrush	YR-R	
195	ჩხართვი	<i>Turdus viscivorus</i>	Mistle Thrush	SV	
196	გულწითელა	<i>Erithacus rubecula</i>	European Robin	SB, PM	
197	ცისფერგულა	<i>Luscinia svecica</i>	Bluethroat	PM	
198	აღმოსავლური ბუღბუღი (იალონი)	<i>Luscinia luscinia</i>	Thrush Nightingale	PM	
199	ჩვეულებრივი ბუღბუღი (იალონი)	<i>Luscinia megarhynchos</i>	Common Nightingale	SB, PM	
200	შავი ბოლოცეცხლა	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Black Redstart	SB, PM	
201	ბოლოცეცხლა	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Common Redstart	SB, PM	
202	შავფეხა მელორლია	<i>Oenanthe hispanica</i>	Black-eared Wheatear	PM	
203	ბუქნია-მელორლია	<i>Oenanthe isabellina</i>	Isabelline Wheatear	PM	
204	კლდის ჰრელი შაშვი	<i>Monticola saxatilis</i>	Rufous-tailed Rock-Thrush	SB, PM	
205	ჩვეულებრივი მელორლია	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Northern Wheatear	SB, PM	
206	შავთავა ოვხალი	<i>Saxicola torquata</i>	Common Stonechat	PM	

207	თეთრწარბა (მღელოს) ოვხალი	<i>Saxicola rubetra</i>	Whinchat	SB, PM	
		Sylviidae	Warblers		
208	ფართოკუდა ლურწამა	<i>Cettia cetti</i>	Cetti's Warbler	SB, PM	
209	ჰრიტინა-მენაღია	<i>Locustella Neaevia</i>	Grasshopper Warbler	SB, PM	
210	ჰრიტინა-ჩიტი	<i>Locustella fluviatilis</i>	Eurasian River Warbler	PM	
211	ბუღბუღისებრი ჰრიტინა-ჩიტი	<i>Locustella luscinioides</i>	Savi's Warbler	PM	
212	ლელიანის მენაღია	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	Eurasian Reed-Warbler	SB, PM	
213	ჭაობის მენაღია	<i>Acrocephalus palustris</i>	Marsh Warbler	SB, PM	
214	ლელიანის ღიდი მენაღია (შაშვისებრი მენაღია)	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	Great Reed-Warbler	SB, PM	
215	შავთხემა მენაღია	<i>Acrocephalus melanopogon</i>	Moustashed Warbler	PM	
216	ჭახჭახა მენაღია	<i>Acrocephalus schoenobenus</i>	Sedge Warbler	SB, PM	
217	გრძელკუდა მენაღია	<i>Acrocephalus agricola</i>	Paddyfield Warbler	PM	
218	მწვანე ბუტბუტა (მჭირდავი)	<i>Hippolais icterina</i>	Icterine Warbler	PM	
219	ბაცი ბუტბუტა (მჭირდავი)	<i>Hippolais pallida</i>	Olivaceous Warbler	PM	
220	მურა ბუტბუტა (მჭირდავი)	<i>Hippolais caligata</i>	Booted Warbler	PM	
221	ღიდი თეთრყელა ახაუჭაია	<i>Sylvia communis</i>	Greater Whitethroat	SB, PM	
222	მცირე თეთრყელა ახაუჭაია	<i>Sylvia curruca</i>	Lesser Whitethroat	PM	
223	ბადის ახაუჭაია	<i>Sylvia borin</i>	Garden Warbler	SB, PM	
224	მიმინოსებრი ახაუჭაია	<i>Sylvia Neisoria</i>	Barred Warbler	SB, PM	
225	შავთავა ახაუჭაია	<i>Sylvia atricapilla</i>	Blackcap	SB, PM	
226	მომწვანო ჰივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus Neitidus</i>	Greenish Warbler	SB, PM	

227	გაზაფხულა ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Willow Warbler	PM	
228	ჩვეულებრივი ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus collybita</i>	Eurasian Chiffchaff	SB, PM	
229	კავკასიური ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus lorenzii</i>	Caucasian Chiffchaff	SB, PM	
230	თეთრმუცელა ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	Wood Warbler	PM	
		Muscicapidae	Flycatchers		
231	რუხი ბუჩქებში (მემატლია)	<i>Muscicapa striata</i>	Spotted Flycatcher	SB, PM	
232	ჭრელი ბუჩქებში (მემატლია)	<i>Ficedula hypoleuca</i>	European Pied Flycatcher	PM	
233	თეთრყელა ბუჩქებში (მემატლია)	<i>Ficedula albicollis</i>	Collared Flycatcher	L PM	
234	წითელყელა (მცირე) ბუჩქებში (მემატლია)	<i>Ficedula parva</i>	Red-breasted Flycatcher	PM	
235	ნახევრად-თეთრყელა ბუჩქებში (მემატლია)	<i>Ficedula semitorquata</i>	Semi-Collared Flycatcher	SB, PM	
		Paridae	Tits		
236	დიდი წიგწივა (წიწკანა)	<i>Parus major</i>	Great Tit	YR-R	
237	მოდურჯო წიგწივა (წიწკანა)	<i>Parus caeruleus</i>	Blue Tit	OV	
		Tichodromidae	Wallcreepers		
238	ფრთაწითელი კლდეკოცია	<i>Tichodroma muraria</i>	Wall-creeper	OV	
		Oriolidae	Orioles		
239	მოლადური	<i>Oriolus oriolus</i>	Eurasian Golden Oriole	PM	
240	რუხი ღაეო	<i>Lanius excubitor</i>	Greater Grey (or Northern) Shrike	PM	
241	შავშუბლა ღაეო	<i>Lanius minor</i>	Lesser Grey Shrike	PM	
242	წითელთავა ღაეო	<i>Lanius senator</i>	Woodchat Shrike	PM, RDBG	

243	ჩვეულებრივი ღაეო	<i>Lanius collurio</i>	Red-backed Shrike	SB, PM	
		Corvidae	Crows		
244	ჩხიკვი	<i>Garrulus glandarius</i>	Eurasian Jay	YR-R	
245	კაჭკაჭი	<i>Pica pica</i>	Black-billed Magpie	YR-R	
246	ყორანი	<i>Corvus corax</i>	Common Raven	YR-R	
247	ჭილყვავი	<i>Corvus frugilegus</i>	Rook	SB, PM	
248	რუხი ყვავი	<i>Corvus corone cornix</i>	Hooded Crow	YR-R	
249	ჭკა	<i>Corvus monedula</i>	Eurasian Jackdaw	YR-R	
		Sturnidae	Starlings		
250	შოშია (შროშანი)	<i>Sturnus vulgaris</i>	Common Starling	SB, PM	
251	ვარდისფერი შოშია (ტარბი)	<i>Sturnus roseus</i>	Rose-coloured Starling	OV	
		Passeridae	Sparrows		
252	ხახლის ბელურა	<i>Passer domesticus</i>	Hause Sparrow	YR-R	
		Fringillidae	Finches		
253	მოზამთრე (ან ჩრდილოეთის) სკეინა	<i>Fringilla montifringila</i>	Brambling	PM, WV (occasionally)	
254	სკეინა (ნიბლია)	<i>Fringilla coelebs</i>	Chaffinch	SB, PM	
255	ნიტბატონა	<i>Carduelis carduelis</i>	European Goldfinch	SB, PM	
256	შავთავა შწანულა	<i>Carduelis spinus</i>	Eurasian Siskin	OV	
257	შწანულა	<i>Carduelis chloris</i>	European Greenfinch	SB	
258	მთის ჭვინტა	<i>Carduelis flavirostris</i>	Twite	SB (YR-R)	
259	ჭვინტა (მეკანაფია)	<i>Carduelis cannabina</i>	Eurasian Linnet	YR-R, PM	
260	ჩვეულებრივი კოჭობა	<i>Carpodacus erythrurus</i>	Common Rosefinch	SP, PM	
261	ფრთაწითელი კოჭობურა	<i>Rhodopechys sanguinea</i>	Crimson-winged Finch	OB, RDBG	
		Emberizidae	Buntings		
262	მეფეცვია (ანუ მინდერის გრავა)	<i>Millaria calandra</i>	Corn Bunting	SB, PM	

263	კლდის გრატა	<i>Emberiza cia</i>	Rock Bunting	SV	
264	მოყვითალო გრატა	<i>Emberiza citrinella</i>	Yellowhammer	PM	
265	შავთავა გრატა	<i>Emberiza melanocephala</i>	Black-headed Bunting	PM	
266	ბაღის გრატა	<i>Emberiza hortulana</i>	Ortolan Bunting	PM	
267	ღველიანის გრატა	<i>Emberiza schoeniclus</i>	Reed Bunting	SB, PM	

დანართი 7. ჯავახეთში გავრცელებულ ფრინველთა სახეობების სია (მითითებულია ტაქსონომიური ნომენკლატურა ლათინურად, სახეობის ინგლისური და ქართული სახელები, ასევე, ჯავახეთში გავრცელების თავისებურებები – ლათინური შემოკლებებით და ფრჩხილებში – კონსერვაციული)

	ფრინველები			მახასიათებლები	IUCN
	ქართული სახელწოდება	ლათინური სახელწოდება	ინგლისური სახელწოდება		
		Gaviiformes			
		Gaviidae	Loons		
1	შავყელა ღორიხვა	Gavia arctica	Black-throated (Arctic) Diver (or Loon)	V	
	კოკონასნაირნი	Podicipediformes			
		Podicipedidae	Grebes		
2	დიდი კოკონა (მურტალა)	Podiceps cristatus	Great Crested Grebe	SB, SV, PM	
3	რუხლოყება კოკონა	Podiceps grisegena	Red-necked Grebe	SB, SV, PM, RLG (VU,D1)	
4	აპრეხილნისკარტა (ან შავყელა) კოკონა	Podiceps nigricollis	Black-necked Grebe	SV, SB, PM	
5	მცირე კოკონა	Tachybaptus ruficollis	Little Grebe	PM	
	ვარხვისნაირნი	Pelecaniformes			
		Pelecanidae	Pelicans		
6	ვარდისფერი ვარხვი	Pelecanus onocrotalus	Great White Pelican	YR-V, RLG (VU, D1)	
7	ქოჩორა (ხუჭუჭა) ვარხვი	Pelecanus crispus	Dalmatian Pelican	YR-V, RLG (EN, JUCN, D1), GTBS	GE
		Phalacrocoracidae	Cormorants		
8	დიდი ჩვამა	Phalacrocorax carbo	Great Cormorant	SV	
9	მცირე ჩვამა	Phalacrocorax pygmeus	Pygmy Cormorant	OV	GE
	ყარყატისნაირნი	Ciconiiformes			
		Ardeidae	Herons and Bitterns		
10	რუხი ყანჩა	Ardea cinerea	Grey Heron	SV, PM	
11	წითური (ქარჩი) ყანჩა	Ardea purpurea	Purple Heron	PM	
12	დიდი თეთრი ყანჩა	Ardea alba/Casmerodius albus	Great White Egret	SV, RDBG	
13	მცირე თეთრი ყანჩა	Egretta garzetta	Little Egret	SV, MP, RDBG	
14	ეგვიპტური (მწყემსი) ყანჩა	Bubulcus ibis	Cattle Egret	PM	
15	ყვითელი ყანჩა	Ardeola ralloides	Squacco Heron	PM	
16	ლამის ყანჩა	Nycticorax Nycticorax	Black-crowned Night-Heron	PM	
17	მცირე ყარაულა	Ixobrychus minutus	Little Bittern	PM	
18	დიდი ყარაულა (წყლის ბულა)	Botaurus stellaris	Great Bittern	PM	
		Threskiornithidae	Ibises		
19	ჟერო	Platalea leucorodia	Eurasian Spoonbill	PM	
20	ივეოსი	Plegadis falcinellus	Glossy Ibis	PM	
		Ciconidae	Storks		
21	თეთრი ყარყატი (ლაკლაკი)	Ciconia ciconia	White Stork	SB, PM, RLG, (VU, D1) RDBG	

22	შავი ყარყატი (იშხვარი)	Ciconia Nigra	Black Stork	PM, RLG, (VU, D1) RDBG	
	ფლამინგოსნაირნი	Phoenicopteriformes			
		Phoenicopteridae	Flamingos		
23	ჩვეულებრივი ფლამინგო	Phoenicopterus ruber	Greater Flamingo	OV	
	ბატისნაირნი	Anseriformes			
		Anatidae	Swans, Geese, Ducks		
24	წითელნისკარტა (სისინა) გედი	Cygnus olor	Mute Swan	OV, RDBG	
25	ყვითელნისკარტა (მყივანი) გედი	Cygnus cygnus	Whooper swan	OV, RDBG	
25	მცირე ყივანი გედი	Cygnus columbianus	Tundra Swan	OV	
26	რუხი ბატი	Anser anser	Gray Lag Goose	FB, YR-V, PM	
27	დიდი თეთრშუბლა ბატი	Anser albifrons	Greater White-fronted Goose	PM	
28	ამლაყი იხვი	Tadorna tadorna	Common Shelduck	PM	
29	წითელი იხვი	Tadorna ferruginea	Ruddy Shelduck	SB, PM, RLG, (VU, D1)	
30	გარეული იხვი	Anas platyrhynchos	Mallard	SB, PM	
31	რუხი იხვი	Anas strepera	Gadwall	SB, PM	
32	თეთრშუბლა იხვი	Anas penelope	Eurasian Wigeon	PM	
33	სტვენია იხვი (ჭიკვარა)	Anas crecca	Common Teal	SP, PM	
34	ჭარჭახა იხვი (იხვინჯა)	Anas querquedula	Garganey	SP, PM	
35	ბოლოსადგისა (კუდსადგისა) იხვი	Anas acuta	Northern Pintail	SV, PM	
36	განიერნისკარტა იხვი	Anas clypeata	Northern Shoveler	SV, PM	
37	წითელნისკარტა ყურყუმელა	Netta rufina	Red-crested Pochard	SV, PM	
38	ქოჩორა ყვინთია	Aythya fuligula	Tufted Duck	SB, PM	
39	წითელთავა ყვინთია	Aythya ferina	Common Pochard	SB, PM	
40	თეთრთვალა ყვინთია	Aythya Neryoca	Ferruginous Pochard	SV, PM	
42	ამაყა	Bucephala clangula	Common Golden-eye	OV	
43	დიდი ბატასინა	Mergus merganser	Common Merganser	PM	
44	გრძელნისკარტა ბატასინა	Mergus serrator	Red-breasted Merganser	OV	
45	მცირე ბატასინა	Mergus albellus	Smew	PM	
46	თეთრთავა იხვი	Oxyura leucocephala	White-Headed Duck		
	შავარდენისნაირნი	Falconiformes			
		Pandionidae	Ospreys		
47	შაკი	Pandion haliaetus	Osprey	OV, RDBG	
		Buzzards, etc	Accipitridae		
48	თეთრკუდა ფსოვი (თეთრკუდა არწივი)	Haliaeetus albicilla	White-tailed Eagle	OV, RLG, (EN, D1) RDBG	LR(nt)
49	ძერა	Milvus migrans	Black Kite	PM	
50	გველიჭამია (მერაბოტი)	Circaetus gallicus	Short-toed Snake-Eagle	SV, PM, RDBG	
51	ქორცქიტი (შავთვალა მიმინო, ლევანმიმინო)	Accipiter brevipes	Levent Sparrowhawk	PM, RLG, (VU, D1)	
52	მიმინო	Accipiter Naisus	Eurasian Sparrowhawk	SV, PM	
53	ქორი	Accipiter gentilis	Northern Goshawk	YR-V, PM	
54	ჩვეულებრივი კაკაჩა	Buteo buteo	Common Buzzard	SB, PM	
55	ფეხბანჯგვლიანი კაკაჩა	Buteo lagopus	Rough-legged Buzzard	PM, WV	
56	ველის (გრძელფეხა) კაკაჩა	Buteo rufinus	Long-legged Buzzard	SB, PM, RLG, (VU, D1)	
57	კრაზანაჭამია (ირაო)	Pernis apivorus	European Honey-Buzzard	PM	

58	ქორისებრი არწივი	Hieraaetus fasciatus	Bonelli's Eagle	OV	
59	ჩია არწივი	Hieraaetus pennantus	Booted Eagle	PM	
60	ბეჭობის (თეთრმხრება) არწივი	Aquila heliaca	Imperial Eagle	SV, RLG, (VU,IUCN), RDBG	VU
61	დიდი მყივანი არწივი (დიდი თეთრლაქებიანი არწივი)	Aquila clanga	Greater Spotted Eagle	PM, RLG (VU, IUCN)	VU
62	მცირე მყივანი არწივი (მცირე თეთრლაქებიანი არწივი)	Aquila pomarina	Lesser Spotted Eagle	PM	
63	ველის არწივი	Aquila Neipalensis	Steppe Eagle	PM, RDBG	
64	მთის არწივი	Aquila chrysaetos	Golden Eagle	YR-R, RDBG	
65	ფასკუნჯი	Neophron percnopterus	Egyptian Vulture	PM, RLG, (VU, D1)	
66	სვავი	Aegypius monachus	Cinereous Vulture (Eurasian Black Vulture)	YR-V, RLG, (EU,D1) RDBG	LR(nt)
67	ორბი	Gyps fulvus	Eurasian Griffon Vulture	YR-V, RLG, (VU,D1) RDBG	
68	ჭაობის ძელქორი (ჭაობის ბოლობეჭედა)	Circus aeroginosus	Western Marsh Harrier	SB, PM	
69	მინდვრის ძელქორი (მინდვრის ბოლობეჭედა)	Circus cyaneus	Hen (or Northern) Harrier	PM	
70	ველის ძელქორი (ველის ბოლობეჭედა)	Circus macrourus	Pallid Harrier	PM	
71	მდელოს ძელქორი (მდელოს ბოლობეჭედა)	Circus pygargus	Montagu's Harrier	SB, PM	
		Falconidae	Falcons		
72	წითელფეხა შავარდენი	Falco vespertinus	Red-footed Falcon	PM, RLG, (EN, D1)	
73	მცირე კირკიტა (ველის კირკიტა)	Falco Neaumanni	Lesser Kestrel	PM	VU
74	ჩვეულებრივი კირკიტა	Falco tinnunculus	Common Kestrel	SP, PM	
75	ალალი	Falco columbarius	Merlin	PM	
76	მარჯანი	Falco subbuteo	Eurasian Hobby	PM	
77	ბარი (გავაზი)	Falco cherrug	Saker Falcon	OV, RLG (CR, IUCN, D1) RDBG	
78	შავარდენი	Falco peregrinus	Peregrine Falcon	YR-V, PM, RLG (EN, D1)	
	ქათმისნაირნი	Galliformes			
		Tetraonidae	Grouse		
79	კავკასიური როჭო	Tetrao mlokosiewiczi	Caucasian Blackgrouse	RLG (VU, B2b – iv), RDBG	
		pheasants	Quails		
80	კასპიური შურთხი	Tetraogallus caspius	Caspian Snowcock	FB, RLG (VU, D1), RDBG	
81	გნოლი	Perdix perdix	Grey Partridge	RDBG	
82	მწყერი	Coturnix coturnix	Common Quail	SB, PM	
	წეროსნაირნი	Gruiformes			
		Gruidae	Cranes		
83	რუხი წერო	Grus grus	Common Crane	SB,PM, RLG (EN, D1) RDBG	
84	წეროტურფა	Anthropoides virgo	Demoiselle Crane	PM	
		Otididae	Bustards		
85	სავათი	Otis tarda	Great Bustard	RDBD, GTBS	VU
86	სარსარაკი	Tetrax tetrax	Little Bustard	(OV), RLG (VU,Eur. D1)RDBG	LR(nt)
		Ralidae	Rails, Crakes, etc		

87	ლაინა	Rallus aquaticus	Water Rail	SB, PM	
88	ქათამურა	Porzana porzana	Spotted Crane	SB, PM	
89	მცირე ქათამურა	Porzana parva	Little Crane	PM	
90	პაწაწა ქათამურა	Porzana pusilla	Baillon's Crane	PM	
91	ღალღა	Crex crex	Corn crane	SB, PM	VU
92	წყლის ქათამურა	Gallinula chloropus	Common Moorhen	SB, PM	
93	მელოტა	Fulica atra	Common Coot	SB, PM	
	მეჭვავიასნაირნი	Charadriiformes			
		Haematopodidae	Oystercatchers		
94	ზღვის კაჭკაჭი (სირკაჭკაჭი)	Haematopus ostralegus	Eurasian Oystercatcher	PM	
		Recurvirostridae	Stilts		
95	ოჩოფეხა	Himantopus himantopus	Black-winged Stilt	PM	
96	სადგისნისკარტა	Recurvirostra avosetta	Pied Avocet		
		Glareolidae	Pratincoles		
97	შავფრთიანი მერცხალა	Glareola Nordmanni	Black-winged Pratincole	PM	LR(nt)
98	ქალღმრთიანი მერცხალა	Glareola pratincola	Collared Pratincole	PM	
		Charadriidae	Lapwings, plovers		
99	საყელოიანი წინტალა	Charadrius hiaticula	Common Ringed Plover	PM	
100	მცირე წინტალა	Charadrius dubius	Little Ringed Plover	SB, PM	
101	ზღვის წინტალა	Charadrius alexandrinus	Kentish Plover	SV, PM	
102	ტიბუარა (მღრინავი)	Charadrius morinellus	Eurasian Dotterel	OV	
103	ოქროსფერი მეჭვავია	Pluvialis apricaria	Eurasian Golden-Plover	OV	
104	რუხი მეჭვავია (კვათარი)	Pluvialis squatarola	Grey Plover	PM	
105	პრანჭია	Vanellus vanellus	Northern Lapwing	SB, PM	
		Scolopacidae			
106	ქვიშაქვია	Calidris alba	Sanderling	OV	
107	მცირე მექვიშა (კოკორინა-ბელურა)	Calidris minuta	Little Stint	PM	
108	თეთრკუდა მექვიშა	Calidris temminckii	Temminck's Stint	OV	
109	წითელგულა მექვიშა	Calidris ferruginea	Curlew Sandpiper	PM or OV	
110	შავმუცელა მექვიშა	Calidris alpina	Dunlin	PM or OV	
111	თავზოლა მექვიშა	Limicola falcinellus	Broad-billed Sandpiper	PM	
112	ტურუხტანი (მაჩხუბარა კოკორინა)	Philomachus pugnax	Ruff	PM	
113	ჩიბუხელა (გარშნეპი)	Lymnocyptes minimus	Jack Snipe	OV	
114	ჩიბუხა	Gallinago gallinago	Common Snipe	SV, PM	
115	დიდი ჩიბუხა (გოჭა)	Gallinago media	Great Snipe	PM	LR(nt)
116	ტყის ქათამი (ვალდშნეპი)	Scolopax rusticola	Eurasian Woodcock	PM	
117	დიდი(შავკუდა) ლია	Limosa limosa	Black-tailed Godwit	SV, PM	
118	ზოლიანკუდა ლია	Limosa lapponica	Bar-tailed Godwit	OV	
119	საშუალო კრონშნეპი	Numenius phaeopus	Whimbrel	OV	
120	დიდი კრონშნეპი	Numenius arquata	Eurasian Curlew	PM	

121	ლაქებიანი წითელფეხა მენაპირე (კობტა ჭოვილო)	Tringa erithropus	Spotted Redshank		
122	წითელფეხა მენაპირე (მსევანი)	Tringa totanus	Common Redshank	SV, PM	
123	ჭაობის მენაპირე (მერუე)	Tringa stagnatilis	Marsh Sandpiper	PM	
124	მწვანეფეხა მენაპირე (დიდი ჭოვილო)	Tringa Neebularia	Common Greenshank	PM	
125	შავი მენაპირე	Tringa ochropus	Green Sandpiper	SV, PM	
126	ტყის მენაპირე	Tringa glareola	Wood Sandpiper	PM	
127	რუხი აპრებილნისკარტა მექვიშა	Xenus cinereus	Terek Sandpiper	PM	
128	ჩვეულებრივი მექვიშა (მებორნე)	Actitis hypoleucos	Common Sandpiper	SB, PM	
		Stercorariidae	Skuas		
129	ვიწროკუდა თოლია-მეკობრე	Stercorarius parasiticus	Parasitic Jaeger (Skua)	OV	
		Laridae	Gulls		
130	ვეჟანი თოლია	Larus canus	Mew Gull	OV	
131	ყვითელფეხა თოლია	Larus cachinnans	Yellow-Legged Gull	OV	
132	სომხური თოლია	Larus armenicus	Armenian Gull	YR-R, YR-V, SB	
133	მცირე თოლია	Larus minutus	Little Gull	PM	
134	ტბის თოლია	Larus ridibundus	Common Black-headed Gull	SB, PM	
135	დიდი შავთავა თოლია	Larus ichthyaetus	Great Black-headed Gull	OV	
136	წვრილნისკარტა თოლია	Larus genei	Slender-billed Gull	PM	
		Sternidae	Terns		
137	თოლისნისკარტა თევზიყლაპია	Gelochelidon Neilotica	Gull-billed Tern	PM	
138	კასპიური თევზიყლაპია	Sterna caspia	Caspian Tern	OV	
139	ჩვეულებრივი თევზიყლაპია	Sterna hirundo	Common Tern	SB, PM	
140	მცირე თევზიყლაპია	Sterna albifrons	Little Tern	PM	
141	ლოყათეთრი თევზიყლაპია	Chlidonias hybridus	Whiskered Tern	PM	
142	შავი თევზიყლაპია	Chlidonias Neiger	Black Tern	SV, PM	
143	ფრთათეთრი თევზიყლაპია	Chlidonias leucopterus	White-winged Tern	SB, PM	
	მტრედისნაირნი	Columbiformes			
		Columbidae	Pigeons and Doves		
144	გულიო (გვიძინი) (gviZini)	Columba oenas	Stock Dove	SV, PM	
145	ჩვეულებრივი გვრიტი	Streptopelia turtur	Eurasian Turtle-Dove	SB, PM	
146	ქედანი	Columba palumbus	Common Wood-Pigeon	PM	
147	გარეული მტრედი	Columba livia	Rock Dove	YR-R	
	გუგულისნაირნი	Cuculiformes			
		Cuculidae	Cuckoos		
148	გუგული	Cuculus canorus	Common Cuckoo	SB, PM	
	ბუსნაირნი	Strigiformes			
		Strigidae	Owls		
149	ზარნაშო	Bubo bubo	Eurasian Eagle Owl	YR-R	
150	ყურებიანი ბუ (ოლოლი)	Asio otus	Long-eared Owl	OV	
151	ჭაობის ბუ	Asio flammeus	Short-eared Owl	SB, PM	
152	წყრომი	Otus scops	Eurasian Scops-Owl	PM	
153	ქოტი	Athene Neoctula	Little Owl	OV	

154	ტყის ბუ	Strix aluco	Tawny Owl	OV	
	უფეხურასნაირნი	Caprimulgiformes			
		Caprimulgidae	Nightjars		
155	უფეხურა	Caprimulgus europaeus	Eurasian Nightjar	PM	
	ნამგალასნაირნი	Apodiformes			
156	ნამგალა	Apus apus	Common Swift	SB, PM	
157	მეკირია (თეთრმუცელა ნამგალა)	Apus melba	Alpine Swift	PM	
	ყაპყაპისნაირნი	Coraciiformes			
		Alcedinidae	Kingfishers		
158	ალკუნი	Alcedo atthis	Common Kingfisher	SB, PM	
		Meropidae	Bee-eaters		
159	ოქროსფერი კვირიონი	Merops apiaster	European Bee-eater	SB, PM	
		Coraciidae	Rollers		
160	ყაპყაპი	Coracias garrulus	European Roller	PM	
		Upupidae	Hoopoes		
160	ოფოფი	Upupa epops	Eurasian Hoopoe	SB, PM	
	კოდალასნაირნი	Piciformes			
		Picidae	Woodpeckers		
161	მწვანე კოდალა	Picus viridis	Eurasian Green Woodpecker	OV	
162	დიდი ჭრელი კოდალა	Dendrocopos major	Greater Spotted Woodpecker	OV	
163	მაქცია	Jynx torquilla	Eurasian Wryneck	PM	
	ბელურასნაირნი	Passeriformes			
		Alaudidae	Larks		
164	რქოსანი ტოროლა	Eremophila alpestris	Horned (or Shore) Lark	YR-R	
165	მცირე მოკლეთითა ტოროლა	Calandrella rufescens	Lesser Short-Toed Lark	PM	
166	დიდი მოკლეთითა ტოროლა	Calandrella brachydactyla	Greater Short-Toed Lark	OV	
167	ორკოპლიანი ტოროლა	Melanocorypha bimaculata	Bimaculated Lark	OV	
168	ველის ტოროლა	Melanocorypha calandra	Calandra Lark	OV	
169	ტყის ტოროლა	Lullula arborea	Wood Lark	PM	
170	მინდვრის ტოროლა	Alauda arvensis	Eurasian Skylark	SB, PM	
171	ქოჩორა ტოროლა	Galerida cristata	Crested Lark	YR-V	
		Hirundinidae	Swallows, and Martins		
172	სოფლის მერცხალი	Hirundo rustica	Barn Swallow	SB, PM	
173	კლდის მერცხალი	Ptyonoprogne rupestris	Crag-Martin	SB, PM	
174	მენაპირე მერცხალი	Riparia riparia	Sand Martin	SB, PM	
175	ქალაქის მერცხალი	Delichon urbica	Northern House-Martin	SB, PM	
		Motacillidae	Wagtails and Pipits		
176	ტყის მწყერჩიტა	Anthus trivialis	Tree Pipit	SB, PM	
177	მდელოს მწყერჩიტა	Anthus pratensis	Meadow Pipit	PM	
178	წითელგულა მწყერჩიტა	Anthus cervinus	Red-Throated Pipit	PM	
179	მთის მწყერჩიტა	Anthus spinoletta	Water Pipit	SB, PM	
180	მინდვრის მწყერჩიტა	Anthus campestris	Tawny Pipit	PM	
181	თეთრი ბოლოქანქარა	Motacilla alba	White Wagtail	SB, PM	
182	რუხი ბოლოქანქარა	Motacilla cinerea	Grey Wagtail	SB, PM	

183	ყვითელი ბოლოქანქარა	Motacilla flava	Yellow Wagtail	SB, PM	
184	ყვითელთავა ბოლოქანქარა	Motacilla citreola	Citrine Wagtail	SB, PM	
		Cinclidae	Dippers		
185	წყლის შაშვი	Cinclus cinclus	White-throated Dipper	OV,	
186	ჰინჭრაქა (ღობემძვრალა)	Troglodytes troglodytes	Winter Wren	YR-R	
		Prunellidae	Accentors		
187	ტყის ჰვინტაკა	Prunella modularis	Dunnock	SB	
188	თეთრჭარბა ჰვინტაკა	Prunella ocularis	Radde's Accentor	SV, RLG, (VU, B2b)	
189	ალპური ჰვინტაკა	Prunella collaris	Alpine Accentor	OV	
		Turdidae	Thrushes		
190	შაშვი	Turdus merula	Eurasian Blackbird	YR-R	
191	თეთრგულა შაშვი	Turdus torquatus	Ring Ouzel	OV	
192	რუხთავა შაშვი	Turdus pilaris	Fieldfare	WV (irregular, old data)	
193	თეთრჭარბა (ფრთაწითელა) შაშვი	Turdus iliacus	Redwing	WV (irregular)	
194	წრიპა შაშვი (მაგალობელი შაშვი)	Turdus philomelos	Song Thrush	YR-R	
195	ჩხართვი	Turdus viscivorus	Mistle Thrush	SV	
196	გუწითელა	Erithacus rubecula	European Robin	SB, PM	
197	ცისფერგულა	Luscinia svecica	Bluethroat	PM	
198	აღმოსავლური ბულბული (იადონი)	Luscinia luscinia	Thrush Nightingale	PM	
199	ჩვეულებრივი ბულბული (იადონი)	Luscinia megarhynchos	Common Nightingale	SB, PM	
200	შავი ბოლოცეცხლა	Phoenicurus ochruros	Black Redstart	SB, PM	
201	ბოლოცეცხლა	Phoenicurus phoenicurus	Common Redstart	SB, PM	
202	შავყურა მელორღია	Oenanthe hispanica	Black-eared Wheatear	PM	
203	ბუქნია-მელორღია	Oenanthe isabellina	Isabelline Wheatear	PM	
204	კლდის ჰრელი შაშვი	Monticola saxatilis	Rufous-tailed Rock-Thrush	SB, PM	
205	ჩვეულებრივი მელორღია	Oenanthe oenanthe	Northern Wheatear	SB, PM	
206	შავთავა ოვსადი	Saxicola torquata	Common Stonechat	PM	
207	თეთრჭარბა (მდელოს) ოვსადი	Saxicola rubetra	Whinchat	SB, PM	
		Sylviidae	Warblers		
208	ფართოკუდა ლერწამა	Cettia cetti	Cetti's Warbler	SB, PM	
209	ჰრიჭინა მეჩალია	Locustella naevia	Grasshopper Warbler	SB, PM	
210	ჰრიჭინა ჩიტი	Locustella fluviatilis	Eurasian River Warbler	PM	
211	ბულბულისებრი ჰრიჭინა ჩიტი	Locustella luscinioides	Savi's Warbler	PM	
212	ლეღიანის მეჩალია	Acrocephalus scirpaceus	Eurasian Reed-Warbler	SB, PM	
213	ჰაობის მეჩალია	Acrocephalus palustris	Marsh Warbler	SB, PM	
214	ლეღიანის დიდი მეჩალია(შაშვისებრი მეჩალია)	Acrocephalus arundinaceus	Great Reed-Warbler	SB, PM	
215	შავთხელა მეჩალია	Acrocephalus melanopogon	Moustashed Warbler	PM	
216	ჰახჰახა მეჩალია	Acrocephalus schoenobenus	Sedge Warbler	SB, PM	

217	გრძელკუდა მეჩალია	Acrocephalus agricola	Paddyfield Warbler	PM	
218	მწვანე ბუტბუტა (მქირდავი)	Hippolais icterina	Icterine Warbler	PM	
219	ზავი ბუტბუტა (მქირდავი)	Hippolais pallida	Olivaceous Warbler	PM	
220	მურა ბუტბუტა (მქირდავი)	Hippolais caligata	Booted Warbler	PM	
221	დიდი თეთრყელა ასპუჭაკა	Sylvia communis	Greater Whitethroat	SB, PM	
222	მცირე თეთრყელა ასპუჭაკა	Sylvia curruca	Lesser Whitethroat	PM	
223	ზარის ასპუჭაკა	Sylvia borin	Garden Warbler	SB, PM	
224	მიმინოსებრი ასპუჭაკა	Sylvia Neisoria	Barred Warbler	SB, PM	
225	შავთავა ასპუჭაკა	Sylvia atricapilla	Blackcap	SB, PM	
226	მომწვანო ჭივჭავი (ყარანა)	Phylloscopus Neitidus	Greenish Warbler	SB, PM	
227	გაზაფხულა ჭივჭავი (ყარანა)	Phylloscopus trochilus	Willow Warbler	PM	
228	ჩვეულებრივი ჭივჭავი (ყარანა)	Phylloscopus collybita	Eurasian Chiffchaff	SB, PM	
229	კავკასიური ჭივჭავი (ყარანა)	Phylloscopus lorenzii	Caucasian Chiffchaff	SB, PM	
230	თეთრმუცელა ჭივჭავი (ყარანა)	Phylloscopus sibilatrix	Wood Warbler	PM	
		Muscicapidae	Flycatchers		
231	რუხი ბუზიჭერია (მემატლია)	Muscicapa striata	Spotted Flycatcher	SB, PM	
232	ჭრელი ბუზიჭერია (მემატლია)	Ficedula hypoleuca	European Pied Flycatcher	PM	
233	თეთრყელა ბუზიჭერია (მემატლია)	Ficedula albicollis	Collared Flycatcher	L PM	
234	წითელყელა (მცირე) ბუზიჭერია (მემატლია)	Ficedula parva	Red-breasted Flycatcher	PM	
235	ნახევრად-თეთრყელა ბუზიჭერია (მემატლია)	Ficedula semitorquata	Semi-Collared Flycatcher	SB, PM	
		Paridae	Tits		
236	დიდი წივწივა (წიწკანა)	Parus major	Great Tit	YR-R	
237	მოლურჯო წივწივა (წიწკანა)	Parus caeruleus	Blue Tit	OV	
		Tichodromidae	Wallcreepers		
238	ფრთაწითელი კლდეცოცია	Tichodroma muraria	Wall-creeper	OV	
		Oriolidae	Orioles		
239	მოლალური	Oriolus oriolus	Eurasian Golden Oriole	PM	
240	რუხი რაჟო	Lanius excubitor	Greater Grey (or Neorthern) Shrike	PM	
241	შავმუბლა რაჟო	Lanius minor	Lesser Grey Shrike	PM	
242	წითელთავა რაჟო	Lanius senator	Woodchat Shrike	PM, RDBG	
243	ჩვეულებრივი რაჟო	Lanius collurio	Red-backed Shrike	SB, PM	
		Corvidae	Crows		
244	ჩხიკვი	Garrulus glandarius	Eurasian Jay	YR-R	
245	კაჭკაჭი	Pica pica	Black-billed Magpie	YR-R	
246	ყორანი	Corvus corax	Common Raven	YR-R	
247	ჭილყვავი	Corvus frugilegus	Rook	SB, PM	
248	რუხი ყვავი	Corvus corone cornix	Hooded Crow	YR-R	
249	ჭკა	Corvus monedula	Eurasian Jackdaw	YR-R	
		Sturnidae	Starlings		
250	შოშია (შროშანი)	Sturnus vulgaris	Common Starling	SB, PM	
251	ვარდისფერი შოშია (ტარბი)	Sturnus roseus	Rose-coloured Starling	OV	
		Passeridae	Sparrows		

252	სახლის ბელურა	Passer domesticus	Hause Sparrow	YR-R	
		Fringillidae	Finches		
253	მოზამთრე (ჩრდილოეთის) სკვინჩა	Fringilla montifringila	Brambling	PM, WV (occasionally)	
254	სკვინჩა (ნიბლია)	Fringilla coelebs	Chaffinch	SB, PM	
255	ჩიტბატონა	Carduelis carduelis	European Goldfinch	SB, PM	
256	შავთავა მწვანულა	Carduelis spinus	Eurasian Siskin	OV	
257	მწვანულა	Carduelis chloris	European Greenfinch	SB	
258	მთის ჭვინტა	Carduelis flavirostris	Twite	SB (YR-R)	
259	ჭვინტა (მეკანაფია)	Carduelis cannabina	Eurasian Linnet	YR-R, PM	
260	ჩვეულებრივი კოჭობა	Carpodacus erythrinus	Common Rosefinch	SP, PM	
261	ფრთაწითელი კოჭობურა	Rhodopechys sanguinea	Crimson-winged Finch	OB, RDBG	
		Emberizidae	Buntings		
262	მეფეტვია (მინდვრის გრატა)	Miliaria calandra	Corn Bunting	SB, PM	
263	კლდის გრატა	Emberiza cia	Rock Bunting	SV	
264	მოყვითალო გრატა	Emberiza citrinella	Yellowhammer	PM	
265	შავთავა გრატა	Emberiza melanocephala	Black-headed Bunting	PM	
266	ბაღის გრატა	Emberiza hortulana	Ortolan Bunting	PM	
267	ლელიანის გრატა	Emberiza schoeniclus	Reed Bunting	SB, PM	

დანართი 8. ამფიბიები და რეპტილიები ჯავახეთში აღნიშნული ამფიბიების სია

№	ლათინური დასახელება	ქართული დასახელება	სტატუსი
1.	<i>Rana macrocnemis/ Rana camerani</i>	მცირეაზიური(კავკასიური) ბაყაყი	IUCN –-ის ნუსხაში, მოწყვლადი LC
2.	<i>Rana ridibunda</i>	ტბის ბაყაყი	
3.	<i>Bufo variabilis</i>	ცვალებადი გომბეშო	
4.	<i>Bufo viridis</i>	მწვანე გომბეშო	
5.	<i>Lissotriton vulgaris</i>	ჩვეულებრივი ტრიტონი	
6.	<i>Triturus karelinii</i>	კარელინის ტრიტონი	

ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებული ქვეწარმავლები (REPTILIA)

№	ლათინური დასახელება	ქართული დასახელება	სტატუსი
1.	<i>Darevskia (Lacerta) agilis</i>	მარდი ხვლიკი	IUCN, LC
2	<i>Darevskia (Lacerta) armeniaca</i>	სომხური ხვლიკი	
3	<i>Darevskia (Lacerta) valentini</i>	ვალენტინის ხვლიკი	
4	<i>Darevskia (Lacerta) unisexualis</i>	თეთრმუცელა ხვლიკი	
5	<i>Natrix tessellata</i>	წყლის ანკარა	
6	<i>Natrix natrix sculata</i>	ჩვეულებრივი ანკარა	
7	<i>Coronella austriaca</i>	სპილენძა	

8	<i>Anguis fragilis</i>	ბობმეჭა, მყვრელი	
9	<i>Vipera dorevskii</i>	დარევესკის გველგესლა	IUCN, CR
10	<i>Vipera erivanensis</i>	ველის სომხური გველგესლა	

დანართი 9. მადათაფას, ხანჩალის, კარწახის, ბულდაშენის, ფარავნის და საღამოს ტბების იქტიოფაუნა (+ მოიპოვება ამჟამად, 0 – აღარ მოიპოვება)

	სახეობა	შენიშვნა	ტბები					
			მადა- თაფა	ხანჩა- ლი	კარწა- ხი	ბულდაშენი	ფარავანი	საღამო
ოჯახი ორაგულისებრნი (FAM. SALMONIDAE)								
1.	ნაკადულის კალმახი (Salmo trutta caspius morpha fario Linnaeus, 1758)–	საქართველოს წითელი წუსხის სახეობა, კონსერვაციული სტატუსი: VU	0	0	0	0	0	
2.	ტბის კალმახი (Salmo trutta caspius morpha lacustris Linnaeus, 1758)	საქართველოს წითელი წუსხის სახეობა, კონსერვაციული სტატუსი: V	0	0	0	0	+	+
3.	ვეროპული ჰაფალა Coregonus albula (Linnaeus, 1758),	არ არის საქართველოს წითელი წუსხის სახეობა. IUCN – LC (ნაკლები საფრთხის ქვეშ, საჭიროებს ზრუნვას).	0	0	0	0	+	+
ოჯახი კობრისებრნი (FAM. CYPRINIDAE)								
4	კავკასიური ქაშაპი (Leiciscus cephalus orientalis Nordmann, 1840)	გვხდება მხოლოდ კავკასიის ევორეგიონში	0	+	0	+	+	+
5.	ხრამული (Varicorinus capoeta (Güldenstädt, 1773)	კავკასიის ევორეგიონის ენდემური სახეობა	0	0	0	+	+	+
6.	აღმოსავლური ფრიტა (Alburnoides bipunctatus eichwadi (De Filippi, 1863))		0	+	0	+	0	+
7.	ჩვეულებრივი მარდულა (Alburnoides bipunctatus)	არ აქვს სტატუსი არც ეროვნულ და არც ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის წუსხებში.	0	0	0	0	+	+
8.	კობრი (Cyprinus carpio Linnaeus, 1758)	გვხდება როგორც ველური ფორმა ფარავნული კობრი ისე სხვადასხვა კულტურული ფორმები, ძირითადად ქერცლოვანი და სარკისებრი	0	0	+	+	+	+

9.	კარჩხანა, კარასი (<i>Carassius carassius</i> (Linnaeus, 1758))	ინვაზირებული ფორმა, XX საუკუნის 90-იან წლებში	+	+	+	+	+	+
10.	მტკვრის ციმორი (<i>Romanogobio persus</i>)	არ არის საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა. IUCN სტატუსი – NE (არ არის შეფასებული).	0	0	0	0	+	+
11.	წვერა (<i>Barbus lacetra cyri</i>)	არ არის საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა. IUCN სტატუსი – NE (არ არის შეფასებული).	0	0	0	0	+	+
12.	ნაფოტა (<i>Rutilus rutilus</i> (Linnaeus, 1758))	არ არის საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა. IUCN – LC (ნაკლები საფრთხის ქვეშ, საჭიროებს ზრუნვას).	0	0	0	0	+	+
13.	მურწა (<i>Luciobarbus mursa</i>)	არ არის საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა.	0	0	0	0	0	+
ოჯახი სიგისებრნი (<i>Fam. Coregonidae</i>)								
14.	ევროპული რიაპუშკა (<i>Coregonus alrula Linne</i>)	არ არის საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა.	0	0	0	0	0	+

სულ ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ტბებსა და მდინარეებში რეგისტრირებულია 13 სახეობის თევზი, მათგან ახლად შემოერთებულ ფარავნისა და სალამოს ტბებში გავრცელებულია თევზების 10 სახეობა, აქედან 1 სახეობა არის საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი, ხოლო IUCN-ის დაცვის სტატუსით არის 5 სახეობა. აღსანიშნავია, რომ კალმახი ორივე ნუსხაშია შეტანილი.

დანართი 10. წითელი ნუსხის სახეობები

სტატუსის განმარტება: VU – მოწყვლადი; EN – გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი; CR – გადაშენების პირას მისული (კრიტიკული).

ფრინველები: (B) – მობუდარი ფრინველი (*breeding bird*); (M) – გადამფრენი ფრინველი (სახეობა, რომელიც რეგულარულად გვხვდება გადაფრენისას; *migrating bird*); (V) – ვიზიტორი (*visitor*, სახეობა, რომელიც არარეგულარულად გვხვდება).

გლობალური სტატუსი: IUCN-ის წითელი ნუსხის მიხედვით (www.iucnredlist.org)

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	ინგლისური სახელი	ეროვნ. სტატუსი	გლობალ. სტატუსი
		ძუძუმწოვრები			
1	<i>Nannospalax Nehringi</i>	ბრუცა	Nehring's Mole Rat	VU	
3	<i>Cricetulus migratorius</i>	ნაცრისფერი ზაზუნელა	Grey Hamster	VU	
4	<i>Mesocricetus brandti</i>	ამიერკავკასიური ზაზუნა	Turkish Hamster	VU	NT

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	ინგლისური სახელი	ეროვნ. სტატუსი	გლობალ. სტატუსი
5	<i>Lutra lutra</i>	წავი	Otter	VU	NT
6	<i>Vormela peregusna</i>	ჭრელტყავა	Marbled Polecat	EN	VU
		ფრინველები			
7	<i>Podiceps grisegaena</i> (V)	მურტალა	Red-necked Grebe	VU	
8	<i>Pelecanus onocrotalus</i> (B)	ვარდისფერი ვარხვი	Great White Pelican	VU	
9	<i>Pelecanus crispus</i> (B)	ქოჩორა, ხუჭუკა ვარხვი	Dalmatian Pelican	EN	VU
10	<i>Ciconia ciconia</i> (B)	თეთრი ყარყატი, ლაკლაკი	White Stork	VU	
11	<i>Ciconia Nigra</i> (B)	შავი ყარყატი ანუ იშხვარი	Black Stork	VU	
12	<i>Anser erythropus</i> (V)	მცირე თეთრშუბლა ბატი	Lesser white-fronted Goose	EN	VU
13	<i>Tadorna ferruginea</i> (B)	წითელი იხვი	Ruddy Shelduck	VU	
14			White-winged Scoter	EN	
15	<i>Accipiter brevipes</i> (M)	ქორცვიტა	Levant Sparrowhawk	VU	
16	<i>Haliaeetus albicilla</i> (V)	თეთრკუდა ფსოვი	White-tailed Sea Eagle	EN	
17	<i>Buteo rufinus rufinus</i> (V)	ველის კაკაჩა	Long-legged Buzzard	VU	
18	<i>Aquila heliaca</i> (V)	ბეჭობის არწივი	White-tailed Sea Eagle	VU	VU
19	<i>Aquila chrysaetos</i> (B)	მთის არწივი	Golden Eagle	VU	
20	<i>Aquila clanga</i> (V)	დიდი მყივანი არწივი	Greater Spotted Eagle	VU	VU
21	<i>Neophron percnopterus</i> (V-B?)	ფასკუნჯი	Egyptian Vulture	VU	EN
22	<i>Aegypius monachus</i> (V)	ქოჩორა ვარხვი	Cinereous Vulture	EN	NT
23	<i>Gyps fulvus</i> (V)	თეთრი ყარყატი	Eurasian Griffon	VU	
24	<i>Falco cherrug</i> (V)	სვავი	Saker Falcon	CR	VU
25	<i>Falco vespertinus</i> (M)	ორბი	Red-footed Falcon	EN	NT
26	<i>Falco Naumanni</i> (M)	გავაზი	Lesser Kestrel	CR	VU
27	<i>Grus grus</i> (B)	თვალშავი	Common Crane	EN	
28	<i>Tetrax tetrax</i> (V)	მცირე კირკიტა	Little Bustard	VU	NT
29	<i>Panurus biarmicus</i> (V)	რუხი წერო	Bearded Tit	VU	
		თევზები			
30	<i>Salmo fario</i>	მდინარის/ტბის კალმახი	Trout	VU	
		მწერები			
31	<i>Perisomena coecigena</i>	მკრთავალბიანი ფარმევანგთვალა	Small Night Peacock	VU	
32	<i>Rethera komarovi</i>	კომაროვის სფინქსი	Komarov's Sphinx	VU	
33	<i>Pterogon gorgoniades</i>	ჯუჯა სფინქსი	Dwarfish Sphinx	VU	
34	<i>Callimorpha dominula</i>	დათუნელა ჰერა	Tiger Moth	VU	
35	<i>Parnassius apollo</i>	აპოლონი	Apollo Butterfly	VU	VU
36	<i>Anthocharis damone</i>	ამიერკავკასიური აისი	Eastern Orange Tip	VU	
37	<i>Tomares romanovi</i>	რომანოვის ცისფერა	Romanoff's Tomares	VU	
38	<i>Polyommates daphnis</i>	ცისფერა მელეაგრი	Meleanger's Blue	VU	
39	<i>Bombus eriophorus</i>	ბაზი ერიოფორუსი	Bumblebee	VU	
40	<i>Bombus alpinus</i>	ალპური ბაზი	Alpen bumblebee	VU	
41	<i>Xylcopa violacea</i>	იისფერი ქსილოკოპა	Violet carpenter bee	VU	

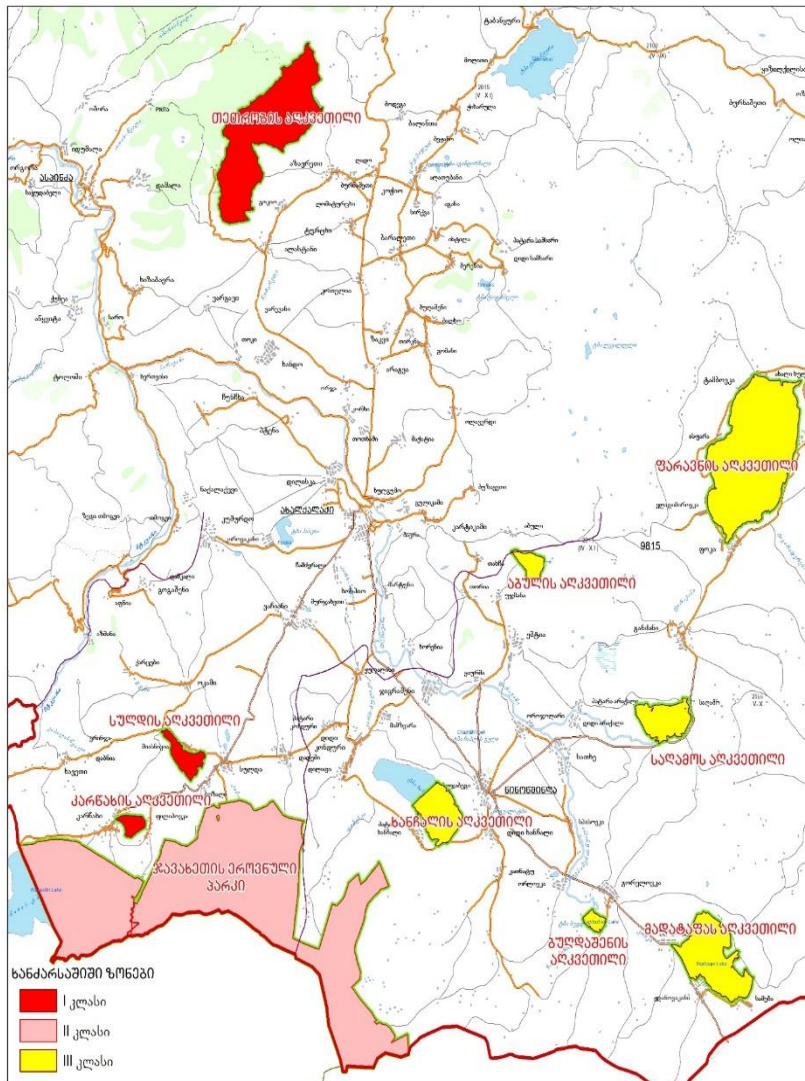
დანართი 11. მატერიალურ-კულტურული მემკვიდრეობა

1	სოფ.ტამბოვკა,ყორღანები
2	ყორღანები შაორის მთის ძირში
3	ასფარას ღვთისმშობლის ეკლესია
4	სოფელი სათხეს ეკლესია და მეგალითური ციხე
5	ჯიგრაშენის ეკლესიები

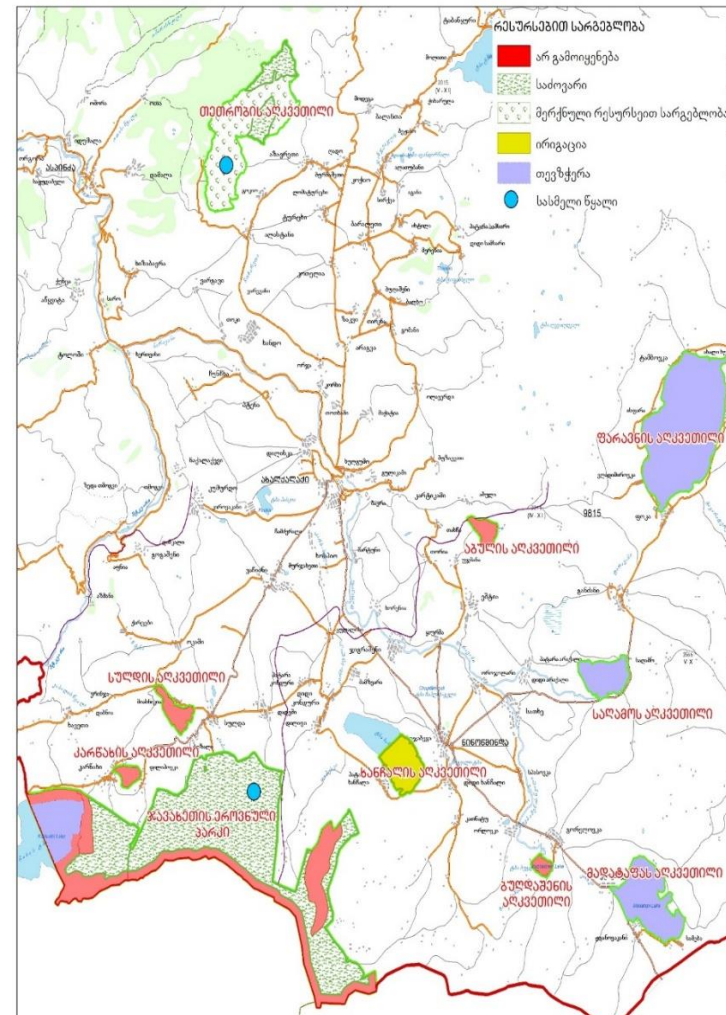
6	მამწვარას ეკლესია
7	დადემის ეკლესიები
8	მურჯახეთის ეკლესია და ვეშაბი ბუძულის ქვა
9	გრიგოლ განმანათლებლის სახელობის ეკლესია
10	ხიდიჯვრის ეკლესია
11	მაჭატიის ეკლესიები
12	ორჯას ეკლესია
13	კოთელიის ეკლესიები

14	ბარალეთის ეკლესიები
15	იბტილას წმ. სტეფანეს
16	წმ. სტეფანეს (სურბ სტეფანოს) ეკლესია
17	მურჯიკანის ეკლესია
18	ჩუნჩხის ეკლესია
19	ალასტანის ეკლესიები
20	აზავერეთის ეკლესიები
21	ფარავნის ეკლესია, ფარავნის მცირე ეკლესია და ქარვასლა, ქვაჯვარი
22	ფოკის წმ. ნინოს სახელობის დედათა მონასტერი
23	სოფელ სადამოს ეკლესიები
24	ყაურმის ეკლესია – ტონთიოს წმ.
25	ხოსპიოს ეკლესია და სოფელში არსებული სახლები, ფალავანდიშვილების მეჩეთი
26	ახალქალაქის სომხური ეკლესია და ციხე
27	აზმანას ეკლესია
28	ღართის ეკლესია და ნამოსახლარი
29	წმ. დემეტრეს ეკლესია (აფნიის ეკლესია)
30	სოფელ ხავეთის სტელა
31	შაორის მეგალითური ციხე და ნამოსახლარი
32	სოფელ განძანის ეკლესიები, განძანის ხიდი, განძანის მენჰირი „ქათ-ქარ“
33	გორელოვკის „ობოლთა სახლები“
34	ყაურმის ხუთმალიანი ხიდი
35	ხორენის ეკლესიები
36	კარნეთის ეკლესია
37	კუმურდოს ეკლესია
38	აბულის ეკლესია, აბულის მეგალითური ციხე
39	სამსარის გამოქვაბულთა კომპლექსი

დანართი 12. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ხანძარსაშიშო ზონები

დანართი 13. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებზე ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა

ზაქათალის რაიონული აკრედიტაციის რუკა

პირობითი აღნიშვნები

- მთიანეთი (Mountainous areas)
- მთიანეთის ტყე (Forest in mountainous areas)
- მთიანეთის ტბები (Lakes in mountainous areas)
- მთიანეთის მდელო (Pasture in mountainous areas)
- მთიანეთის სასოფლო-სამეურნეო მიწები (Agricultural lands in mountainous areas)

1 centimeter = 1 245 meters

[illegible]

1 „კარწახის ტბა“ მთავარი ღირსშესანიშნაობა: კარწახის ტბა, იშვიათი სახეობის ფრინველებზე დაკვირვება მიმართულება: ვიზიტორთა ცენტრი > ჯავახეთის ეროვნული პარკის შესასვლელი (მანძილი ვიზიტორთა ცენტრიდან ჯავახეთის ეროვნული პარკის შესასვლელამდე – 32 კმ) მანძილი: 3 კმ ხანგრძლივობა: 1 – 1.5 სთ სირთულე: მარტივი, საფეხმავლო, ველო კარწახის ტბა საქართველოსა და თურქეთის საზღვარზე მდებარეობს. ბილიკი იწყება ჯავახეთის ეროვნული პარკის შესასვლელთან კარწახის მხრიდან (კარწახის ტბასთან) და მიემართება თურქეთის საზღვრისკენ. მარშრუტი მიუყვება კარწახის ტბის ნაპირს ფრინველებზე დაკვირვების კომპამდე და უკან ბრუნდება შემოვლითი გზით. აქ შეგიძლიათ დატკბეთ კარწახის ტბის ულამაზესი ხედებით, დააკვირდეთ იშვიათ ფრინველებს, დაკავდეთ სპორტული თევზაობით და დაისვენოთ სპეციალურად გამოყოფილ საპიკნიკე ადგილებში.
2. „სულდის ჭაობი“ მთავარი ღირსშესანიშნაობა: სულდის ჭაობის აღკვეთილი, ულამაზეს ფრინველებზე დაკვირვება მიმართულება: ვიზიტორთა ცენტრი > სულდის ჭაობის აღკვეთილი (მანძილი ვიზიტორთა ცენტრიდან სულდის ჭაობის აღკვეთილამდე – 25 კმ) მანძილი: 5 კმ ხანგრძლივობა: 2 სთ სირთულე: მარტივი, საფეხმავლო, ველო მარშრუტი იწყება სულდის ჭაობის აღკვეთილთან, გაივლის სოფ. მისანიკიანს და მიემართება ჭაობის ნაპირებთან, საიდანაც იმავე გზით უკან ბრუნდება. ტურის განმავლობაში შესაძლებელია იშვიათი სახეობის ულამაზეს ფრინველებზე დაკვირვება, ცხენით გასეირნება. სოფელ სულდაში ფუნქციონირებს საოჯახო სასტუმრო სახლები, სადაც გაეცნობით ადგილობრივების წეს-ჩვეულებებსა და მათ ყოფა-ცხოვრებას.
3. „ვეფხვის კანიონი“ მთავარი ღირსშესანიშნაობა: ვეფხვის კანიონი, ულამაზესი პანორამული ხედები მიმართულება: ვიზიტორთა ცენტრი > სოფ. პატარა ხანჩალი (მანძილი ვიზიტორთა ცენტრიდან სოფ. პატარა ხანჩალამდე – 24 კმ) მანძილი: 15 კმ ხანგრძლივობა: 5 – 6 სთ სირთულე: რთული, საფეხმავლო, საცხენოსნო ამ ადგილს სახელი მის ირგვლივ არსებული ლანდშაფტის გამო დაერქვა, რომელიც ვეფხვის ზოლებს წააგავს. ვეფხვის კანიონის ბილიკით დალაშქრავთ რეგიონის ერთ-ერთი ყველაზე მაღალ ადგილს და დატკბებით ულამაზესი ხედებით. მარშრუტი იწყება სოფ. პატარა ხანჩალთან, აუყვება ვეფხვის კანიონის აღმოსავლეთ ქედს და სრულდება პანორამულ გადასახედთან. თუ გსურთ ბუნების სიმშვიდეში დაისვენოთ და დილით ამომავალი მზის მომნუსხველი სანახაობით დატკბეთ, აქ დაბანაკება და ღამის გათევა შეგიძლიათ. უკან დაბრუნება რეკომენდებულია კანიონის გავლით. თავგადასავლების მოყვარულებს შეუძლიათ ლაშქრობა მთის (2 980 მ) მიმართულებით გააგრძელონ, სადაც თავს იყრის სამი ქვეყნის-საქართველოს, თურქეთისა და სომხეთის საზღვარი. გაითვალისწინეთ: ტურის დაწყებამდე აუცილებელია რეგისტრაციის გავლა დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასთან და საზღვრის დაცვის პოლიციასთან.
4. „ხანჩალის ტბა“ მთავარი ღირსშესანიშნაობა: ხანჩალის ტბა, უნიკალურ ფრინველებზე დაკვირვება მიმართულება: ვიზიტორთა ცენტრი > სოფ. პატარა ხანჩალი (მანძილი ვიზიტორთა ცენტრიდან სოფ. პატარა ხანჩალამდე – 24 კმ) მანძილი: 6 კმ ხანგრძლივობა: 2.5 – 3 სთ

სირთულე: მარტივი, საფეხმავლო, ველო მარშრუტი იწყება სოფ. პატარა ხანჩალიდან (ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტი) და მიუყვება ტბის ჩრდილო-დასავლეთ სანაპიროს, ზღვის დონიდან 1 920 მ სიმაღლეზე. იგი სრულდება ხანჩალის ტბის დამბის მარცხენა მხარეს. ეს ადგილი საუკეთესო ლოკაციაა უნიკალურ ფრინველებზე დასაკვირვებლად, რადგან, ამ ტბას, მიგრაციის დროს და გამრავლების პერიოდში, საბუდრად გადაშენების პირას მყოფი მრავალი ფრინველი იყენებს. ხანჩალის ტბის ბილიკიდან შესაძლებელია სამხრეთის მიმართულებით, ვეფხვის კანიონის მარშრუტზე გადასვლა.
5. „ბულდაშენის ტბა“ მთავარი ღირსშესანიშნაობა: ბულდაშენის ტბა, იშვიათი სახეობის ფრინველებზე დაკვირვება მიმართულება: ვიზიტორთა ცენტრი > სოფ. გორელოვკა (მანძილი ვიზიტორთა ცენტრიდან სოფ. გორელოვკამდე – 30 კმ) მანძილი: 4 კმ ხანგრძლივობა: 1.5 – 2 სთ სირთულე: მარტივი, საფეხმავლო, ველო მარშრუტი იწყება ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტის სოფ. გორელოვკას ცენტრიდან. სოფლის გარკვეული უბნები ხასიათდება გამორჩეული არქიტექტურის, ცისფერი ფერის საცხოვრებელი და საყოფაცხოვრებო სახლებით, რის გამოც მას ხშირად „ზურმუხტისფერ სოფელსაც“ უწოდებენ. ბილიკი მიუყვება ზღვის დონიდან 2 040 მ-ის სიმაღლეზე მდებარე ბულდაშენის ტბის ნაპირებს და მიემართება ფრინველებზე დაკვირვების კომპურისკენ. უკან ბრუნდება იგივე მიმართულებით. ტბის სამხრეთ ნაწილში ტერიტორია ძირითადად დაჭაობებულია. გარემო გამოირჩევა გადამფრენი ფრინველების სიმრავლითა და ხელუხლებელი სანაპიროთი. აქ მოწყობილია საპიკნიკე ადგილი და სათვალთვალ კომპი ფრინველებზე დასაკვირვებლად, ასევე, დაშვებულია სპორტულ-სამოყვარულო თევზაობა.
6. „ტბა მადათაფა“ მთავარი ღირსშესანიშნაობა: ტბა მადათაფა, ულამაზეს ფრინველებზე დაკვირვება მიმართულება: ვიზიტორთა ცენტრი > სოფ. სამება (მანძილი ვიზიტორთა ცენტრიდან სოფ. სამებამდე – 40 კმ) მანძილი: 22 კმ ხანგრძლივობა: 1 დღე სირთულე: საშუალო, საფეხმავლო, საცხენოსნო, ველო მადათაფას ტბის წრიული მარშრუტი იწყება სოფ. სამებადან და მიუყვება ტბის აღმოსავლეთ სანაპიროს. 6 კმ-ში, კონცხის შემადგენელზე, მოწყობილია საპიკნიკე ადგილი და ფრინველებზე დაკვირვების სათვალთვალ კომპი, საიდანაც იშლება მომწუხრელი პანორამული ხედი ტბაზე და მის აღმოსავლეთ სანაპიროს ყურეებზე. აქვეა სათევზაო ყურე. ტბიდან გაედინება მდინარე მადათაფა, რომელიც მდ. ბულდაშენთან ერთად მდ. ფარავანს უერთდება. ბილიკი გარს უვლის ტბას და ვიზიტორებს სხვადასხვა მხრიდან ტბის ულამაზესი ხედებით დატკობის საშუალებას აძლევს. ტბის დასავლეთ სანაპიროზე მოწყობილია სათვალთვალ კომპურები, საიდანაც ფრინველებზე დაკვირვებაა შესაძლებელი.
7. „მთა მადათაფა“ მთავარი ღირსშესანიშნაობა: ტბა მადათაფა, მთა მადათაფა, პანორამული ხედები მიმართულება: ვიზიტორთა ცენტრი > სოფ. სამება (მანძილი ვიზიტორთა ცენტრიდან სოფ. სამებამდე – 40 კმ) მანძილი: 18 კმ ხანგრძლივობა: 1 დღე სირთულე: რთული, საფეხმავლო მარშრუტი იწყება მადათაფას ტბის მოპირდაპირე მხარეს, სოფ. სამებაში და მიემართება ტბის აღმოსავლეთ კონცხისაკენ. ამ ადგილიდან ბილიკი უხვევს აღმოსავლეთით და მწყემსების გასაჩერებელი ადგილის გავლით, ადის პლატოზე (ზღ. დ. 2 300 მ.), უკან ბრუნდება იმავე მარშრუტით. მთა მადათაფა ვულკანური წარმოშობის კონუსის ფორმის მთაა, რომლის უმაღლესი წერტილიც ზღვის დონიდან 2 741 მეტრზე მდებარეობს. მთიდან იშლება ჯავახეთის პლატოსა და სამსარის ქედის უმშვენიერესი პანორამა. მთის მწვერვალზე შეინიშნება წრიული მეგალითური ნაგებობის კვალი, რაც ამ ადგილს მისტკურ ელფერს სძენს.

დანართი 16. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ წარმოდგენილი ტურისტული მარშრუტები

1 „ტაბაწყურის ტურისტული მარშრუტი“ სამანქანო მანძილი: 100 კმ. ხანგრძლივობა: 1 დღე. სირთულე: რთული მთავარი ღირსშესანიშნაობები: ბარაღეთის ეკლესია, იხტილა, პატარა სამსარი, დიდი სამსარი, წმ. გიორგის ეკლესია, წმინდა კვირიკეს ეკლესია, მიმართულება: ახალქალაქი-კოთელია-ბარაღეთი-ღრტილა-მეღრეკი-სამსარი-სირგვა-ტაბაწყურის ტაბაწყურის წითელი ეკლესია-ცხრაწყარო-ბაკურიანი შენიშვნა: საჭიროებს მარკირებას, არსებული ტურისტული მომსახურების იდენტიფიცირებასა და მათ ინფორმაციულ უზრუნველყოფას ერთიან აღწერაში.
2. „საროს მარშრუტი“ სამანქანო მანძილი: 40 კმ. ხანგრძლივობა: 1 დღე, სირთულე: მარტივი მთავარი ღირსშესანიშნაობები: ვარდისციხე, წმ. გიორგის თოკის ეკლესია, სოფ. საროს ნამოსახლარი, ციკლოპური ციხე და შუა საუკუნის ეკლესია, ხულგუმოს ციხე. მიმართულება: ახალქალაქი-ვარეგანი-ტოკი-სარო-ხიზაბავრა-ასპინძა შენიშვნა: საჭიროებს მარკირებას, არსებული ტურისტული მომსახურების იდენტიფიცირებასა და მათ ინფორმაციულ უზრუნველყოფას ერთიან აღწერაში.
3. „ახალქალაქი-კუმურდო-ვარძიის ტურისტული მარშრუტი“ საფეხმავლო და სამანქანო მანძილი: 22 კმ; ხანგრძლივობა: მანქანით 2.5 საათი, ფეხით 9 საათი. სირთულე: საშუალო. მთავარი ღირსშესანიშნაობები: ვარძია, აფნიას ეკლესია, გოგაშენის ეკლესია, კუმურდოს ტაძარი, სოფელი ჭაჭკარი მიმართულება: ახალქალაქი-კუმურდო-გოგაშენი-ვარძია შენიშვნა: საჭიროებს მარკირებას, არსებული ტურისტული მომსახურების იდენტიფიცირებასა და მათ ინფორმაციულ უზრუნველყოფას ერთიან აღწერაში.
4. „აბულის ციხის ტურისტული მარშრუტი“ საფეხმავლო და სამანქანო მანძილი: 70 კმ; ხანგრძლივობა: 1 დღე. სირთულე: რთული მთავარი ღირსშესანიშნაობები: აბულის ციხე, წმინდა გიორგის ეკლესია ტონთიოში, ტონთიოს თაღებიანი ხიდი. მიმართულება: ახალქალაქი-ტონთიო-ეშტია-აბულის ციხე შენიშვნა: საჭიროებს მარკირებას, არსებული ტურისტული მომსახურების იდენტიფიცირებასა და მათ ინფორმაციულ უზრუნველყოფას ერთიან აღწერაში.
5. „შაორის ტურისტული მარშრუტი“ საფეხმავლო მანძილი: 13,5 კმ; ხანგრძლივობა: 1 დღე. სირთულე: რთული მთავარი ღირსშესანიშნაობები: შაორის ციკლოპური ციხე, ასფარას ეკლესია, ფოკას დედათა მონასტერი. მიმართულება: ნინოწმინდა-ფოკა-ვლადიმეროვკა-ასფარა-შაორი. შენიშვნა: საჭიროებს მარკირებას, არსებული ტურისტული მომსახურების იდენტიფიცირებასა და მათ ინფორმაციულ უზრუნველყოფას ერთიან აღწერაში.

დანართი 17. სამონიტორინგო ადგილები, მონიტორინგის დრო და მეთოდები

მონიტორინგის ობიექტი/სახეობა			პოპულაციის მდგომარეობა ჯავახეთში	მონიტორინგის ადგილი და სეზონი/თარიღი	მეთოდი
ქართული სახელი	ინგლისური სახელი	ლათინური სახელი			
ხუჭუჭა ვარხვი	Dalmatian Pelican	<i>Pelecanus crispus</i>	ზოგიერთი ტბისა (მადათაფა, ბუღდაშენი, ხანჩალი) და სხვა წყალჭარბი ტერიტორიის იშვიათი სტუმარია. ძირითადად, მცირე გუნდებად შემოდის, ზოგჯერ დიდ თეთრ ვარხვთან ერთად. აქ არ მრავლდება.	ტბები მადათაფა და კარწახი/წლის უთოვლო პერიოდები (აპრილის მეორე ნახევარი – ოქტომბრის ბოლო).	უშუალო ვიზუალური დაკვირვება სიმაღლეზე განლაგებული წერტილებიდან
მცირე თეთრი ყანა	Little Egret	<i>Egretta garzetta</i>	ახასიათებს რეგულარული გადაფრენა და ვიზიტები ზაფხულის პერიოდში. აქ არ მრავლდება.	პრიორიტეტულია – ტბები; მაისი და სექტემბერი.	უშუალო ვიზუალური დაკვირვება სიმაღლეზე განლაგებული წერტილებიდან
რუხი ყანა	Grey Heron	<i>Ardea cinerea</i>	რეგულარული, მაგრამ მცირეცხოვანი სტუმარია უთოვლო პერიოდში; გვხვდება ყველა ტბასა და ჭარბწყლიან ტერიტორიაზე.	მონიტორინგი შესაძლებელია ორგანიზებულ იქნეს ნებისმიერ ტბასა და ჭარბწყლიან ტერიტორიაზე; იანვრის ბოლო – თებერვლის პირველი ნახევარი.	უშუალო ვიზუალური დაკვირვება სიმაღლეზე განლაგებული წერტილებიდან
გარეული იხვი	Mallard	<i>Anas platyrhynchos</i>	ჩვეულებრივი, გადამფრენი, მრავალრიცხოვანი ფრინველია; გვხვდება ყველა ტბასა და ჭარბწყლიან ტერიტორიაზე. აქ იშვიათად მრავლდება.	ტბები მადათაფა და ბუღდაშენი; მაისის ბოლო – ივნისის პირველი დეკადა (გამრავლების სეზონი) და სექტემბერი (გადაფრენა).	(ა) ნავით დაკვირვება სანაპირო ზოლის გასწვრივ; (ბ) უშუალო დაკვირვება ნაპირის სიახლოვეს მდებარე მაღალი წერტილებიდან; (გ) კითხვარების მომზადება მონადირეებისთვის, მათი გამოკითხვა და კითხვარების ანალიზი.
ჭაობის ბოლობეჭედა	Eurasian Marsh Harrier	<i>Circus aeruginosus</i>	ფართოდ გავრცელებული, მთელი წლის განმავლობაში მოზინადრე, თუმცა მცირერიცხოვანი. ჩვეულებრივ გვხვდება სეზონური მიგრაციის და ზამთრის პერიოდში. შეფასების შესაბამისად, ადგილობრივი გამრავლებადი პოპულაცია მოიცავს 25-30 წყვილს.	ყველა ობიექტი, განსაკუთრებით სადამოს და მადათაფას ტბები; გამრავლების სეზონი – აპრილის ბოლო – მაისი.	პირდაპირი ვიზუალური დაკვირვება შემადლებული მუდმივი დაკვირვების წერტილებიდან და შეწყვილებული ინდივიდების სანადირო ტერიტორიების საზღვრების მონიშვნა.
მწყერი	Common Quail	<i>Coturnix coturnix</i>	ბინადრობს ღია ადგილებში, მათ შორის სუბალპურ მდელოებზე ზღვის დონიდან 2 300 მ სიმაღლემდე. გამრავლებისთვის ირჩევს სათიბებს და მარცვლეული კულტურების ნათესებიან ღია მიწებებს. ყველაზე დიდი რაოდენობა და სიმჭიდროვე რეგისტრირებულია მადათაფას და ბუღდაშენის ტბების გარშემო და ჯავახეთის ეროვნული პარკის სამხრეთით, მარცვლეული კულტურით დათესილ მიწებებზე – 12 წყვილამდე 1 კვ.კმ-ზე.	ყველა ობიექტი, განსაკუთრებით მადათაფას და ბუღდაშენის ტბების გარშემო; გამრავლების სეზონი (მაისი); შემოდგომის გადაფრენა (სექტემბერი).	ა) 1. „წერტილოვანი ტრანსსექციის“ მეთოდი დიდ ტერიტორიებზე გამრავლების სეზონების დროს ფრინველების ყველა სახეობების დათვლისათვის (Svensson, 1974; BIN, 1978; Holmberg, 1979; Hilden, 1986 და ა.შ.); 2. გამრავლებად ქათმისებრებზე (<i>Galliformes</i>) დაკვირვების საქართველოს ადგილობრივი

მონიტორინგის ობიექტი/სახეობა			პოპულაციის მდგომარეობა ჯავახეთში	მონიტორინგის ადგილი და სეზონი/თარიღი	მეთოდი
ქართული სახელი	ინგლისური სახელი	ლათინური სახელი			
			იმვითად მრავლდება შესასწავლი არეალის სხვა ტერიტორიებზე (4-7 წყვილი 1 კვ.კმ-ზე). მრავლად შეინიშნება შემოდგომის გადაფრენის პერიოდში აგვისტოს ბოლოდან სექტემბრის მეორე დეკადამდე. ნაკლებად შეინიშნება გაზაფხულის გადაფრენის დროს. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიისთვის საერთო რიცხოვნობა დათვლილი არ არის. ადრე ზაფხულის მიგრაციის დროს ჩვეულებრივ მრავლდებოდა, მაგრამ უკანასკნელ ათწლეულებში გამრავლება კლებულობს. გადამფრენი ინდივიდების რაოდენობა აგრეთვე შემცირდა. მწყერი ადგილობრივი მონადირეების მიერ მოპოვებული ფრინველის სულ მცირე 3/4-ს შეადგენს.		პირობებისთვის რეკომენდებული კონკრეტული მეთოდები (კუტუბიძე, 1974); ბ) მოძრავი მანქანიდან მოგზაურობის დროს გზის მიმდებარე ტერიტორიაზე დაკვირვების და მუდმივ საფეხმავლო ბილიკებზე მოკლევადიანი (0.5-1 საათი) ან გრძელვადიანი (3-4 საათი) გაჩერებების კომბინირება.
მელოტა	Coot	<i>Fulica atra</i>	ფართოდ გავრცელებულია, მრავლდება ზაფხულში; გადამფრენი სახეობაა. შემოდგომაზე ფრინველთა რაოდენობა მკვეთრად იმატებს, განსაკუთრებით დიდ ტბებზე, რადგან ადგილობრივებს ჩრდილოეთის პოპულაციები უერთდებიან.	გაზაფხულის გადაფრენა: აპრილის ბოლო – მაისის პირველი ნახევარი; ბუდობის პერიოდი: მაისის ბოლო – ივნისი; შემოდგომის გადაფრენა – სექტემბრის მე-2 ნახევარი.	ა) დაკვირვება ხმელეთიდან დურზინდის გამოყენებით (12-ჯერადი გადიდებით); დათვლა „ტრანსსექციის“ მეთოდით 2-ნიჩბიანი ან პნევმატური ნავეზიდან: უზრალო სკანირება ან სკანირება ტრანსსექციით დიაპაზონში „მომენტალური კადრის მეთოდის“ გამოყენებით (Tasker et al., 1984). უზრალო სკანირება (ნავის წინ 90 ან 180-მინუტის კუთხით სკანირება) ყველა დანახული ფრინველის დათვლის შესაძლებლობას გვაძლევს. ეს მეთოდი გაფანტულ გუნდებში ყველა ფრინველის დასათვლელად გამოიყენებოდა. სკანირება ტრანსსექციით დიაპაზონში (300 მეტრის სიგანეზე) „მომენტალური კადრის მეთოდთან“ ერთად (მოძრაობით ან მფრინავი ინდივიდების გამო შეცდომის თავიდან აცილების მიზნით) კვადრატულ კილომეტრზე დანახული ფრინველების რაოდენობის დადგენის საშუალებას

მონიტორინგის ობიექტი/სახეობა			პოპულაციის მდგომარეობა ჯავახეთში	მონიტორინგის ადგილი და სეზონი/თარიღი	მეთოდი
ქართული სახელი	ინგლისური სახელი	ლათინური სახელი			
					გვამლევს. ეს მეთოდი რეკომენდებულია როგორც სტანდარტული მეთოდი ევროპის სანაპირო და შიდა წყლებში გამოყენებისთვის; გ) დაკვირვება ხმელეთიდან დურბინის გამოყენებით (12-ჯერადი გადიდებით).
სომხური თოლია	Armenian Gull	<i>Larus armenicus</i>	ფართოდ გავრცელებული მომთაბარე სახეობაა.	ხანჩალის, ბაღდაშენის და მადათაფას ტბები; გამრავლების შემდგომი სეზონი: ივლისის ბოლო – აგვისტო.	უშუალო ვიზუალური დაკვირვება სანაპიროზე სიმაღლეზე განლაგებული დაკვირვების წერტილებიდან.
მცირე მეთოვლია	Little Tern	<i>Sterna albifrons</i>	ფართოდაა გავრცელებული და ჩვეულებრივ გვხვდება, თუმცა არც თუ ისე მრავალრიცხოვანია, გადაფრენის პერიოდებში: აპრილის მეორე ნახევარში და აგვისტოს ბოლო კვირიდან სექტემბრის ბოლომდე. სავარაუდოდ, ძალიან მცირე რაოდენობები არარეგულარულად ბუდობენ მდინარე ფარავანის შესართავში საღამოს ტბასთან, მცირე კუნძულზე ბუღდაშენის ტბაში და მადათაფას ტბის გარშემო ჭარბტენიან ტერიტორიებზე, სადაც რამდენჯერმე ნანახი იქნა ცალკეული წყვილები და ახალგაზრდა ინდივიდები ზაფხულის პერიოდში. თუმცა, არ არის გამორიცხული, რომ ეს ფრინველები არარეგულარული ზაფხულის სტუმრები იყვნენ და აქ არ მრავლდებოდნენ.	საღამოს და ბუღდაშენის ტბები; გამრავლების შემდგომი პერიოდები – ივლისი; შემოდგომის გადაფრენა – აგვისტო-სექტემბერი.	უშუალო დაკვირვებები ნაპირზე განლაგებული მუდმივი შემაღლებული დაკვირვების წერტილებიდან.

დანართი 18. ჯავახეთის ეროვნული პარკის შიდაფუნქციური ზონირების რუკა

DRAFT

დანართი 19. დაცული ტერიტორიის შიდა ზონირების პერიმეტრის კოორდინატები

ა) ჯავახეთის ეროვნული პარკის ბუნების მკაცრი დაცვის ზონის საზღვრების პერიმეტრის კოორდინატები:

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	363602.0181	4562911.427	37	353331.4477	4562544.371	73	353452.7937	4563755.671	109	353207.2737	4566406.931	145	353712.9915	4565907.403
2	365498.4807	4562229.801	38	353208.3512	4562493.429	74	353493.8663	4563728.876	110	353183.0804	4566338.065	146	353712.0697	4565903.713
3	367245.3869	4561011.44	39	353082.79	4562420.639	75	353509.9539	4563637.795	111	353223.6831	4566342.194	147	353385.7166	4565763.925
4	368271.4525	4560639.702	40	353032.1328	4562287.331	76	353470.6461	4563571.698	112	353245.3531	4566314.23	148	352937.5492	4565896.026
5	369066.9061	4560137.84	41	352957.9621	4562249.198	77	353408.1343	4563571.698	113	353264.9205	4566307.242	149	352288.7007	4565900.676
6	370725.4685	4559079.604	42	352890.5896	4562231.923	78	353381.3435	4563543.124	114	353282.3935	4566315.63	150	351659.7287	4565904.654
7	371169.3243	4557497.429	43	352820.6778	4562224.915	79	353347.4119	4563423.448	115	353295.6775	4566319.829	151	350891.9893	4565796.86
8	371418.6749	4556041.467	44	352780.8798	4562096.919	80	353297.3927	4563384.156	116	353292.1813	4566304.442	152	350227.5306	4565703.566
9	372257.7993	4554049.954	45	352701.6191	4562038.756	81	353293.8221	4563357.362	117	353314.5523	4566286.266	153	349603.8379	4565615.996
10	373629.0373	4553987.761	46	352607.4635	4562048.583	82	353318.8319	4563305.562	118	353338.3167	4566281.377	154	349315.3026	4566253.033
11	374861.3159	4554812.382	47	352546.19	4561964.409	83	353265.2421	4563228.758	119	353355.0971	4566288.365	155	349816.2028	4566283.753
12	375971.4332	4554786.332	48	352473.0651	4561924.12	84	353256.3119	4563198.394	120	353364.1839	4566292.564	156	349873.3854	4566291.48
13	375947.6617	4555168.921	49	352430.5753	4561837.776	85	353236.6619	4563189.466	121	353375.3653	4566300.953	157	350291.4279	4566331.168
14	376435.4353	4555372.989	50	352367.7556	4561830.54	86	353211.6605	4563143.026	122	353392.1457	4566303.042	158	350466.7543	4566371.094
15	376436.8261	4555373.571	51	352350.7609	4561722.071	87	353249.1709	4563128.738	123	353400.2677	4566312.59	159	350540.9807	4566432.495
16	376436.8525	4555373.571	52	352298.4793	4561680.823	88	353292.0329	4563114.441	124	353416.6111	4566307.242	160	350638.4073	4566462.877
17	357167.6001	4561049.13	53	352226.1114	4561688.591	89	353318.8319	4563080.508	125	353438.2811	4566277.877	161	350675.1398	4566462.386
18	357180.9539	4561549.332	54	352454.2197	4561345.398	90	352195.4837	4566592.034	126	353473.2353	4566261.801	162	350798.5109	4566479.645
19	357805.7837	4561583.243	55	353137.8555	4561576.304	91	352305.3868	4566583.979	127	353502.5905	4566240.835	163	351093.5531	4566508.421
20	358971.9929	4562098.107	56	353661.7315	4561298.491	92	352478.7467	4566563.511	128	353507.6617	4566234.363	164	351186.0813	4566517.446
21	359917.5209	4562782.913	57	354875.1331	4561423.104	93	352539.9735	4566561.958	129	353522.8587	4566214.97	165	351326.6028	4566537.045
22	360673.2199	4562772.204	58	355451.7413	4561401.932	94	352634.856	4566559.55	130	353556.4111	4566177.918	166	351330.7754	4566541.019
23	360675.7087	4562773.027	59	355383.1087	4561067.076	95	352722.239	4566557.612	131	353557.1119	4566149.964	167	351346.1307	4566542.709
24	362320.8233	4562806.316	60	355778.7517	4561235.416	96	352788.9489	4566543.469	132	353564.8053	4566127.588	168	351370.055	4566557.968
25	353318.8319	4563080.508	61	356321.4799	4561262.166	97	352801.9348	4566533.067	133	353552.2221	4566098.934	169	351381.223	4566564.237
26	353308.1123	4563030.498	62	356876.1743	4561552.873	98	352802.2208	4566532.95	134	353555.7185	4566077.258	170	351384.7957	4566566.243
27	353358.1233	4563030.498	63	357167.0033	4561550.848	99	352828.5617	4566522.119	135	353568.3015	4566058.392	171	351515.4466	4566581.58
28	353390.2739	4562996.555	64	357153.6065	4561049.36	100	352879.9042	4566516.704	136	353544.5289	4566052.793	172	351736.4704	4566586.711

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
29	353404.5639	4562934.048	65	351461.4687	4562049.084	101	352996.9557	4566505.343	137	353547.3241	4566025.539	173	351884.787	4566593.249
30	353397.4229	4562887.608	66	352194.7566	4562399.432	102	353058.9414	4566498.489	138	353565.4979	4566006.653	174	351948.1988	4566589.314
31	353327.7621	4562880.459	67	352819.2424	4562927.668	103	353074.9461	4566496.719	139	353599.0585	4565981.498	175	352041.4011	4566596.076
32	353302.7525	4562853.674	68	352680.0843	4563283.95	104	353198.5287	4566477.303	140	353598.3577	4565963.322	176	352118.5231	4566594.053
33	353349.1931	4562819.731	69	352854.0837	4563822.155	105	353208.8223	4566484.235	141	353634.0045	4565945.145	177	352195.4837	4566592.034
34	353392.0631	4562792.937	70	353386.8869	4563851.625	106	353232.21	4566481.89	142	353669.6513	4565940.946			
35	353394.0034	4562741.856	71	353377.7731	4563793.183	107	353237.3321	4566480.978	143	353688.5259	4565938.157			
36	353397.4229	4562651.836	72	353445.6447	4563786.045	108	353244.7105	4566479.665	144	353703.9127	4565926.969			

ბ) ჯავახეთის ეროვნული პარკის ვიზიტორთა ზონის საზღვრების პერიმეტრის კოორდინატები:

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	373185.1	4563993	12	372623.5	4558585	23	372053	4563367	34	353308.1	4563030	45	353713.6	4565088
2	373185.2	4563993	13	371877.4	4557817	24	372337.5	4564074	35	353211.7	4563143	46	353787	4565256
3	373185.2	4563993	14	371549.3	4557611	25	373017	4564568	36	353293.8	4563357	47	353713.6	4565501
4	373743.7	4564500	15	371813.9	4558731	26	353531.3	4566406	37	353408.1	4563572	48	353739.6	4565605
5	373743.9	4564500	16	371697.4	4559707	27	353651	4566290	38	353510	4563638	49	353687.7	4565703
6	373877.6	4563940	17	371321.7	4559749	28	354109.4	4566067	39	353386.9	4563852	50	353712.1	4565904
7	373364.3	4563316	18	371051.8	4560718	29	354320.7	4565466	40	353456.7	4564137	51	353416.6	4566307
8	372872.2	4562173	19	371057.1	4561723	30	354335.2	4564177	41	353415.9	4564323	52	353183.1	4566338
9	372787.5	4561533	20	371519	4562778	31	354459.4	4562722	42	353513.5	4564361	53	353244.7	4566480
10	372253.1	4560707	21	372053	4563367	32	353397.4	4562652	43	353517	4564701	54	353531.3	4566406
11	372718.7	4559702	22	372053	4563367	33	353302.8	4562854	44	353553.2	4564922			

გ) ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონის საზღვრები: ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონა მოიცავს ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიის იმ ნაწილს, რომელიც არ არის განსაზღვრული აღნიშნული დოკუმენტის დანართი 20-ის ა) და ბ) პუნქტებით.